

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI GÖÇ VE İŞGÜCÜ PİYASASI ARASINDAKİ
İLİŞKİ: AMPİRİK BİR UYGULAMA

Doktora Tezi

Sevil ÖZDİL

Danışman
Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

Nevşehir
Ocak - 2023

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI GÖÇ VE İŞGÜCÜ PİYASASI ARASINDAKİ
İLİŞKİ: AMPİRİK BİR UYGULAMA

Doktora Tezi

Sevil ÖZDİL

Danışman
Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

Nevşehir
Ocak - 2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Sevil ÖZDİL

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Uluslararası Göç ve İşgücü Piyasası Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama”
adlı Doktora tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Sevil ÖZDİL

Danışman

Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

İmza

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK danışmanlığında Sevil ÖZDİL tarafından hazırlanan “Uluslararası Göç ve İşgücü Piyasası Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

.../.../...

JÜRİ

İMZA

Danışman : Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

Üye : Doç. Dr. Metin KAPLAN

Üye : Doç. Dr. Ebru TOPCU

Üye : Prof. Dr. Bekir GÖVDERE

Üye : Doç. Dr. Aslihan NAKİBOĞLU

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun /..... / tarih ve sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Dr. Öğr. Üyesi Volkan Recai ÇETİN

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu s¼reç için danıŐmanlıđımı űstlenen ve űnerilerini benden esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Serdar ŐZT¼RK' e, her daim desteđi ve ilgisi ile yanımda olan Doç. Dr. Ebru TOPCU hocama teŐekk¼r ederim. Ayrıca sevdiklerime ve aileme sonsuz teŐekk¼rlerimi sunarım.

ULUSLARARASI GÖÇ VE İŞGÜCÜ PİYASASI ARASINDAKİ İLİŞKİ: AMPİRİK BİR UYGULAMA

Sevil ÖZDİL

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana
Bilim Dalı, Doktora, Şubat 2023
Danışman: Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

ÖZET

Hızla artan nüfus sorununun yanında, mülteci krizi ve artan göç hareketleri nedeniyle göç sorunları son yıllarda daha da ön plana çıkmıştır. Kökeni ne olursa olsun göçlerin toplum üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır ve bunlar tartışmalı olabilmektedir. İktisadi perspektifte göçler, hem tüketici talebine hem de mal ve hizmet üretiminde kullanılan emek talebine katkıda bulunabilir. Göçün ekonomik etkileriyle ilgili tartışmalar eğitim ve istihdam gibi alanlarda politikaların oluşturulmasında son derece önemlidir. Bu nedenle bu tez çalışmasının amacı, 1990-2019 dönemi baz alınarak en çok göçmen barındıran 7 ülkenin uluslararası göç ve işgücü piyasası arasındaki ilişkinin ekonomik etkilerini ampirik yönden incelemektir. Bu doğrultuda, paneli oluşturan birimler arasında yatay kesit bağımlılığını dikkate alan Durbin-H ve heterojen katsayıların tahminine imkan sağlayan CCE tekniklerine dayalı ekonometrik modeller kullanılmıştır. Seriler arasındaki nedensellik ilişkisi Kónya tarafından geliştirilen bootstrap panel nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Tahmincilerden elde edilen bulgular, işgücü piyasasının uluslararası göç üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgulara dayanarak işgücü piyasasında açık veren ve büyük sermayeli ülkelerin uluslararası göçe neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak nedensellik analizinden elde edilen bulgular, göçlerden ücretlere doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, bahsi geçen ülkelerde meydana gelen göç hareketlerinin ücret seviyelerini değiştirme gücüne ve kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir. Çalışma ayrıca, uluslararası göçlerin emek zengini ile sermaye zengini ülkeler arasındaki ücretlerde ortaya çıkan farklılıklardan kaynaklandığını savunan Neoklasiklerin makroekonomik göç teorisi ile de uyumlu bulgular elde etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, İşgücü Piyasası, İktisat

**THE RELATIONSHIP BETWEEN INTERNATIONAL MIGRATION AND
LABOUR MARKET: AN EMPIRICAL APPLICATION**

Sevil ÖZDİL

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences Economics,
Ph.D., February 2023**

Supervisor: Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

ABSTRACT

In addition to the rapidly increasing population problem, migration problems have become more prominent in recent years due to the refugee crisis and increasing migration movements. Whatever their origin, migrations have significant impacts on society and these can be controversial. From an economic perspective, migrations can contribute to both consumer demand and the demand for labor used in the production of goods and services. Discussions about the economic effects of migration are extremely important in policy making in areas such as education and employment. Therefore, the aim of this thesis is to empirically examine the economic effects of the relationship between international migration and labor market in the 7 countries with the highest number of immigrants, based on the period 1990-2019. In this direction, econometric models based on Durbin-H, which takes into account the cross-sectional dependence between the units forming the panel, and CCE techniques that allow the estimation of heterogeneous coefficients were used. The causality relationship between the series was analyzed with the bootstrap panel causality test developed by Kónya. Findings from the estimators show that the labor market has an impact on international migration. Based on these findings, it has been concluded that countries with a deficit in the labor market and large capitals cause international migration. In addition, the findings from the causality analysis show that there is a unidirectional causality relationship from migration to wages. This finding shows that the migration movements in the mentioned countries have the power and capacity to change wage levels. The study also provides findings consistent with the neoclassical macroeconomic migration theory, which argues that international migration is caused by the differences in wages between labor-rich and capital-rich countries.

Keywords: International Migration, Labour Market, Economics

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇ KAVRAMI VE TEORİLERİ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Uluslararası Göç Kavramları, Tarihsel Süreci ve Teorileri.....	8
1.1.2. Göç ve İlgili Kavramlar	8
1.1.2.1. Göçmen Kavramı	10
1.1.2.2. Mülteci Kavramı	11
1.1.2.3. Sığınmacı Kavramı	13
1.1.2.4. Düzensiz Göçmen	14
1.2. Uluslararası Göç Hareketlerinin Tarihsel Süreci.....	16
1.2.1. Erken Dönem Göç Hareketleri	17
1.2.2. İki Savaş Arası Dönemde Göç.....	21
1.2.3. II. Dünya Savaşı Sonrası Göç Eğilimleri.....	22
1.2.4. 21. Yüzyılda Göç Eğilimleri	24
1.3. Göç Sürecine İlişkin Teorik Yaklaşımlar	31
1.3.1. Uluslararası Göç Teorileri	32
1.3.1.1. Göç Kanunları Teorisi.....	34
1.3.1.2. Çift (İkili) Sektör Modeli	36

1.3.1.3. Kümülatif Nedensellik Teorisi.....	38
1.3.1.4. Genel Göç Tipolojisi.....	40
1.3.1.5. Neoklasik Göç Teorisi.....	41
1.3.1.5.1. Makro Yaklaşım.....	42
1.3.1.5.2. Mikro Yaklaşım.....	44
1.3.1.6. Davranışsal Model.....	46
1.3.1.7. Push-Pull Teorisi.....	47
1.3.1.8. Harris-Todaro Göç Teorisi.....	49
1.3.1.9. Göç Sistemleri Teorisi.....	50
1.3.1.10. Hareketlilik Geçiş Hipotezi.....	52
1.3.1.11. Merkez-Çevre Kuramı.....	54
1.3.1.12. İkili İşgücü Piyasası Teorisi.....	55
1.3.1.13. Sosyal Sistemler Teorisi.....	57
1.3.1.14. İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi Teorisi (NELM).....	58
1.3.1.15. Ulusaşırı Göç Teorisi.....	59
1.3.1.16. İlişkiler Ağı Teorisi.....	60
1.3.1.17. Sosyal Sermaye Teorisi.....	62
1.3.1.18. Kurumsal Teori.....	63

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇLER VE İŞGÜCÜ PİYASASI ARASINDAKİ İLİŞKİ

2.1. İşgücü Piyasası ile İlgili Temel Kavramlar.....	65
2.1.1. İşgücü Piyasası.....	66
2.1.2. İşgücü (Aktif Nüfus).....	67
2.1.3. Ücret Kavramı.....	68
2.1.4. Sermaye Kavramı.....	69
2.1.5. İşsizlik Kavramı ve Türleri.....	70
2.1.5.1. Konjonktürel (Devrevi-Döngüsel) İşsizlik.....	71
2.1.5.2. Friksiyonel (Arızı-Geçici) İşsizlik.....	73
2.1.5.3. Teknolojik İşsizlik.....	75
2.1.5.4. Demografik İşsizlik.....	76
2.1.5.5. Yapısal (Bünyevi) İşsizlik.....	77
2.1.5.6. Mevsimsel İşsizlik.....	78

2.2. En Fazla Uluslararası Göçmene Ev Sahipliği Yapan Ülkelerin İşgücü Piyasalarındaki Göstergeleri.....	79
2.2.5. Göstergelerle İşgücü	80
2.2.6. Göstergelerle Ücret	82
2.2.7. Göstergelerle Sermaye	83
2.2.8. Göstergelerle Hasıla.....	85
2.3. Uluslararası Göçlerin İşgücü Piyasası ile İlişkisi	87
2.2.1. İnelastik İşgücü Arzıyla Göçün Etkileri	88
2.2.2. İkame Göçün Kısa Vadeli Etkisi	91
2.2.3. İkame Göçün Uzun Vadeli Etkisi	92
2.2.4. Tamamlayıcı Göçün Kısa Vadeli Etkisi	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇ VE İŞGÜCÜ PİYASASI: AMPİRİK UYGULAMA

3.1. Çalışmanın Önemi ve Amacı	98
3.2. Literatür İncelemesi.....	100
3.2.1. Mikro Literatür	100
3.2.2. Makro Literatür.....	105
3.3. Model ve Veri Seti	110
3.4. Metodoloji ve Bulgular.....	112
3.4.1. Yöntem.....	112
3.4.2. Homojenlik Testi	113
3.4.3. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi	114
3.4.4. Birim Kök Testi	117
3.4.5. Eşbütünleşme Testi	119
3.4.6. Eşbütünleşme Katsayı Tahmin Testi	120
3.4.7. Nedensellik Testi	124
SONUÇ.....	129
KAYNAKÇA.....	133
ÖZGEÇMİŞ.....	156

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Augmented Dickey-Fuller Test
BAE	: Birleşik Arap Emirliği
BM	: Birleşmiş Milletler
CADF	: Covariate-Augmented Dickey-Fuller Test
CCE	: Common Correlated Effects Test
CCEMG	: Common Corelated Effects Mean Group
CD	: Cross-Sectional Dependence Test
CIPS	: Cross-sectionally Augmented Im, Pesaran and Shin Test
DF	: Dickey-Fuller Test
EUI	: Avrupa Üniversitesi Enstitüsü
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
MDP	: Göç Veri Portalı
MPI	: Göç Politikası Enstitüsü
NELM	: Emek Göçünün Yeni Ekonomisi
OAU	: Afrika Birliği Örgütü
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OECDSTAT	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma İstatistikleri Teşkilatı
UN	: Birleşmiş Milletler
UNDESA	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
SUR	: Seemingly Unrelated Regressions
VAR	: Vector Autoregressive

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Uluslararası Göç, 1970-2019	25
Tablo 1.2. Kıtalara Göre Küresel Göçmen Nüfus Sayıları.....	26
Tablo 1.3. 2000 ve 2020’de Dünya Göç Raporlarından Önemli Rakamlar	28
Tablo 1.4. Düzeylerine Göre Göç Teorilerinin Analizi.....	33
Tablo 2.1. En Fazla Uluslararası Göçmene Ev Sahipliği Yapan Ülkelerin Göç ve İşgücü Göstergeleri	81
Tablo 2.2. En Fazla Uluslararası Göçmene Ev Sahipliği Yapan Ülkelerin Göç ve Ücret Düzeyi Göstergeleri.....	83
Tablo 2.3. En Fazla Uluslararası Göçmene Ev Sahipliği Yapan Ülkelerin Göç ve Sermaye Düzeyi Göstergeleri	84
Tablo 2.4. En Fazla Uluslararası Göçmene Ev Sahipliği Yapan Ülkelerin Göç ve GSYH(%) Düzeyi Göstergeleri.....	86
Tablo 3.1. Homojenlik Testi Sonuçları	114
Tablo 3.2. Pesaran (2004) CD Testi Sonuçları.....	116
Tablo 3.3. Pesaran (2007) CİPS Testi Sonuçları.....	118
Tablo 3.4. Westerlund (2008) Durbin-H Testi Sonuçları.....	120
Tablo 3.5. Pesaran (2006) CCE Katsayı Sonuçları	122
Tablo 3.6. Konya (2006) Nedensellik Testi Sonuçları	127

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. En Fazla Uluslararası Göçmene Ev Sahipliği Yapan ilk 15 Ülke, 2019 ...	29
Şekil 1.2. Uluslararası göçmenlerin menşe ülkeleri, ilk 10, 2019	30
Şekil 1.3. Neoklasiklerin Göç Mekanizması.....	43
Şekil 1.4. Neoklasiklerin Temel Göç Yaklaşımı	45
Şekil 1.5. Lee'nin Push-Pull Teorisi	48
Şekil 2.1. Konjonktürel İşsizlik	73
Şekil 2.2. Friksiyonel İşsizlik	74
Şekil 2.3. İşgücü Piyasasının Göçmen Emek Akımına Tepkisi (inelastik işgücü arzıyla).....	89
Şekil 2.4. İkame Durumdaki İşgücü Piyasası (Elastik).....	92
Şekil 2.5. Uzun Vadede İkame Durumdaki İşgücü Piyasası	93
Şekil 2.6. Tamamlayıcı Durumdaki İşgücü Piyasası	95

GİRİŞ

Deneysel hafıza çalışmalarına öncülük eden ve Psikoloji biliminin önde gelen isimlerinden Ebbinghaus psikoloji için, “Psikolojinin uzun bir geçmişi ancak kısa bir tarihi vardır” tabirini kullanmıştır. Ebbinghaus’un psikoloji için yaptığı bu tanım göçler için de geçerlidir denilebilir. Zira “Göçlerin de uzun bir geçmişi ancak kısa bir tarihi vardır” tanımlamasını yapmak yerinde olacaktır. Nitekim tarih öncesi göç, yazının icadından önceki döneme kadar uzanmaktadır.

İnsanoğlunun göç serüveninin başlangıcı Homosapiens’in doğuşu olarak kabul edilmektedir. Bu serüven ilk olarak Homosapiens’in doğduğu kıtada yani Afrika’da yayılmıştır. Sumatra adasındaki Toba Dağı’nın patlaması 1000 yıl süren bir buzul çağını tetiklemiştir. Böylelikle birinci buzul çağı dönemi yaşanmış ve büyük göç dalgaları işte o zaman başlamıştır. Bununla birlikte, 120.000 yıl önce Afrika’dan Avrasya’ya olan göçler sorgulanmıştır. Her iki durumda da, ilk insanların ya Afrika ile Yemen arasında kalan bir boğazı geçerek ya da Sina Yarımadası üzerinden Asya’ya hareket ettikleri düşünülmektedir (nationalgeographic.com; Hoerder, 2022). Afrika savanasında başlayıp kısa bir süre devam eden ve daha sonra sürekli olarak tekrarlanan bu insan hareketi, insanoğlunu bir yerden diğerine her daim hareket ettirmeye teşvik etmiştir.

Dünya ikliminde ciddi bir ısınmanın başlamasıyla, insanlar Orta Doğu üzerinden kuzeye doğru hareket etmeye başlamış ve Avrupa’ya geçmişlerdir. Bu durum yaklaşık olarak 50.000 yıl önce gerçekleşmiştir. Ancak Sanayi Devrimiyle bu durum tamamen değişmiştir. 18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında buhar gücünün kullanılması ile küçük zanaatkar atölyeleri, yerini büyük fabrikalara bırakmıştır. Bu da kırsal yerleşimden şehirlere büyük insan hareketlerine sebep olmuştur. Bu göç zorunlu insan ticareti şeklinde olabildiği gibi gönüllü de gerçekleşmiştir. Ancak bu durum hep

böyle kalmamıştır. 1930'ların Büyük Buhranı ve ardından 2. Dünya Savaşı göçlerin çoğunu durdurmuştur. 1945 II. Dünya Savaşından sonra ise, göçmen kabul eden ülkeler artık daha seçici davranır hale gelmiştir. Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve diğer ev sahibi devletler göçmen profillerini değiştirmişlerdir (owlcation.com). Ev sahibi ülkeler, emek terinden daha fazla katkıda bulunan insanları ve emek gücünden ziyade beşeri sermayesi yüksek bireyleri tercih etmeye başlamışlardır. Burada 1990'ların başına kadar göçler bir nevi sosyal bir fenomen olarak gerçekleşirken, bugün daha çok iktisadi ve siyasi olarak ortaya çıkmaktadır. 1990'lı yıllar ile birlikte başta Ortadoğu, Afrika ve Balkanlar olmak üzere birçok bölgede yaşanan etnik çatışmalar büyük insani krizlere ve yoğun göç dalgalarına neden olmuştur. Bu yıllarda da göçlerin tekrar artarak devam ettiği görülmektedir.

2000 yılına gelindiğinde Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ilk Dünya Göç Raporunu yayınlamıştır. Buna göre rapor, dünya çapında 150 milyon göçmen olduğunu kaydetmiştir. 2019 raporu ise, göçmen sayısının artık 271,6 milyona ulaştığını ve bu rakamın 2050 yılına kadar 405 milyona çıkabileceğini söylemektedir. Bugün insanlığın bu hareketini yönetmek, gelecekte daha karmaşık ve problem haline gelebilecek büyük bir zorluk olabilir (owlcation.com).

Göç ve tarih arasındaki bu dinamik ilişki nedeniyle birbirlerini hep etkilemektedir. İnsan hareketlerine bakıldığında göçlerin genellikle gönüllü veya zorunlu bir şekilde meydana geldiği görülmektedir. Ancak tarih, kitlesel anlamda gerçekleşen göçlerin daha çok zorunlu olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Nitekim insanoğlunun doğal bir göç etme eğilimi bulunmaktadır. Küresel tarihin kalıcı bir özelliği olan bu insan hareketliliği, dün olduğu gibi bugün de geçerliliğini korumaktadır. Bu sonsuz eğilimin arkasındaki sebep, daha iyi bir yaşam arayışıdır ve daha iyi bir yaşama olan bu ihtiyaç sürdüğü müddetçe göç devam edecektir. Bu durum üretimin yeniden yapılandırılması, iç ve dış borçlarla ülkelerin küreselleşme bağlamında uluslararası arenada bir yer edinmesi, devlet mekanizmalarının küçülmesi ve sektörlerde yaşam standartlarının bozulmasından kaynaklanan baskı ile göçler bir nevi ihtiyaç yaratmıştır. Günümüzde bu durum başta ulusal güvenlik, ulusal ekonomiler ve sosyal düzen üzerindeki etkiler olmak üzere çok sayıda ülkenin ana jeopolitik sorunlardan biri haline gelmiştir. Sonuç

olarak dünyada toplumları ve politikaları yeniden şekillendiren ulus ötesi bir değişimin parçası haline gelmiştir.

Her ne kadar göç insanlığın tarihi kadar eski olsa da, göçlerin bilimsel olarak araştırılmaya başlanması 19.yy'a dayanmaktadır. Diğer disiplinlerle kıyaslandığında araştırılması nispeten geç başlamıştır (Abadan-Unat, 2017). Nitekim nüfusun mekansal hareketliliğini modellemek nispeten karmaşık bir iştir. Bu disipline ilk olarak önemli katkıları sunan bilim insanları Malthus, Farr, Ravenstein gibi isimler olmuştur. Göçün nedenlerini açıklayan en etkin teori ise, emek göçünün farklı motivasyonlarını bir araya getirmek varsayımına dayanan Neoklasik teori olarak bilinmektedir. Bu teoriye göre, emek göçünün temel nedeni iki ülke arasındaki ücret farkından kaynaklanmaktadır. İşgücü piyasası ile de ilişkili olan bu teoriye, tez çalışması içinde yer verilmiştir.

Uluslararası göçün işgücü piyasaları üzerindeki etkisi girişin boyutu, yerlilerin ve gelen göçmenlerin beceri düzeyleri, yerel endüstrilerin kompleksi ve sermayenin mekansal ve zamansal hareketliliği zamana ve yere göre değişiklik gösterdiğinden ölçüm görevi de karmaşıklaşmaktadır (Blau ve Mackie, 2017). Uygulamaya geçilen süreçte bu etkilerin bazıları göçlerin gelişiyi hemen gerçekleştirirken, diğer etkiler uzun yıllar sonra ortaya çıkabilmektedir. Diğer yandan göçler ekonomilere emek sağlamanın yanı sıra, tüketici talebine ve dolayısıyla mal ve hizmet üretiminde kullanılan emek talebine de katkıda bulunmaktadır. Bu etki nedeniyle, ampirik araştırmalar göç ve ücret sarmalı etkilerini incelemede potansiyel öneme sahip olmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, ücretlerde ve istihdamda göçe atfedilebilen değişiklikleri tespit etmek zor olabilmektedir çünkü diğer faktörler, göçün işgücü piyasasında oynadığı tipik rollerdir.

Literatürde en büyük kanıtlar, farklı araştırmacıların farklı sonuçlara vardıkları Amerika Birleşik Devletleri'nde tespit edilmiştir. Card (1990, 2001, 2005) göçün yerlilerin ücretleri üzerinde çok az fark edilir etkisi olduğunu bulurken; Borjas, Freeman ve Katz (1996) ve Borjas (1999, 2003) göçün yerel ücret yapısı üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu savunmaktadır. Diğer kanıtlara bakıldığında Carrington ve De Lima (1996), Afrika'dan Portekiz'e 1970'te göç eden göçmenlerin

Portekiz'deki yerli işgücünün hem istihdamını hem de ücret seviyelerini güçlü şekilde etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu noktada uluslararası göç, bünyesinde barındırmış olduğu bu özellikler sayesinde işgücü piyasasının bütün dünya ülkeleri için vazgeçilmez ve ekonominin ayrılmaz bir parçası olarak bilim araştırmalarına dahil edilmesi gerektiği, verilmesi gereken önemi göstermektedir.

Çalışmada, paneli oluşturan birimler arasındaki yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ve heterojen katsayıların tahminine imkan sağlayan uygun teknikler kullanılmıştır. Bu kapsamda, 1990-2019 dönemini kapsayan uluslararası göçler ve işgücü piyasası arasındaki dinamiklerin nasıl etkilendiği panel veri metoduyla incelenmiştir. Bu bağlamda serilerde zaman ve kesit boyutunu ele alan panel veri teknikleri ile analiz edilmiştir.

Bu tez çalışması, uluslararası göç ve işgücü piyasası arasındaki ilişkinin ekonomik etkilerini ampirik yönden inceleyerek mevcut literatürü aydınlatmayı amaçlamaktadır. Buna göre, uluslararası göç ve işgücü piyasası ilişkisini inceleyen önceki çalışmalar (Card, 1990; Hunt, 1992; Dustmann vd., 2005; Barcellos, 2010; Damette ve Fromentin, 2013; Foged-Peri, 2016) ya belli bir ülkeyi ya da belli bir birliğe üye olan ülkeler grubunu ele almıştır. Dolayısıyla bu çalışma Birleşmiş Milletler verilerine göre en fazla göçmene ev sahipliği yapan 7 ülkenin, işgücü piyasasına etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda “*Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere ve Amerika*” çalışma kapsamına alınan ülkeler olmuştur. Diğer yandan uluslararası göçler mevcut literatüre, işgücü piyasasına etkileri açısından da bir bakış açısı sunacaktır. Son olarak çalışma, ampirik ilişkinin analizinde kullanılan tahmin metodları ile ilgili literatürü aydınlatmayı hedeflemektedir. Nitekim uluslararası göç ve işgücü piyasasının dinamikleri ile ilgili ampirik çalışmaların sınırlı olduğu görülerek çalışma ekonometrik modeller kullanılarak analiz edilmiştir.

“Uluslararası Göç ve İşgücü Piyasası Arasındaki İlişki: Ampirik bir Uygulama” adlı doktora tezi, üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünü takiben tezin birinci bölümü, daha çok kavramsal çerçeve üzerine odaklanmıştır. Üç bölümden oluşan bu bölümün ilk başlığında, yirmi birinci yüzyılda da hızla devam eden insan hareketliliğinin bir takım tanımları yapılmıştır. Zira göçle ilgili birçok kavram bulunmakla birlikte bu

kavramlar genellikle birbirleriyle karıştırılabilmektedir. Bununla birlikte önümüzdeki yıllarda göç, giderek yaşanan bir nüfusta işgücü büyümesinin birincil kaynağı olacaktır. Bu nedenle mevcut ve gelecekteki göçmen eğilimlerini ve kalıplarını tarihsel perspektife yerleştirmek, ardından literatür geçmişinde göç ile ilgili yapılmış teori ve varsayımlara odaklanmak bu bölümün temel başlıklarını oluşturmaktadır.

Tezin ikinci bölümü dört başlık halinde incelenmiş olup, ağırlıklı olarak teorik çerçeve üzerine durulmuştur. Bu bağlamda göçmenlerin işgücü piyasasındaki göstergeleri tablolar halinde değerlendirilmiştir. Emek (işgücü) piyasası ile ilgili tartışmalar benzer konularda odaklandığı için ve bu çalışmanın içeriğine uygun düşmesi nedeniyle gösterge tablolardan yararlanıp değerlendirmelerin ardından, uluslararası göç ve işgücü piyasası ilişkisine daha yakından bakılmıştır. Göç ve üretimin ana girdilerini, emek piyasası perspektifinden incelemek bu bölümün ana amacını oluşturmaktadır.

Bu tez çalışmasının üçüncü ve son bölümünde, uluslararası göç ve işgücü piyasaları arasındaki ilişki ampirik olarak incelenmiştir. Dünya genelinde en kitlesel ve çözüm odaklı olması gereken konuların başında gelen uluslararası göçün en sorunlu yanlarından biri veri eksikliği problemidir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra verilerin olduğu görülmekle birlikte bu veri aralığı gelişmiş ülkelerde daha geniş, ancak gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde oldukça dar olduğu görülmektedir. Bu problemler altında literatürdeki çalışmaların büyük bir kısmı da veri problemi olmayan gelişmiş ülkeleri ele almıştır. Buradan hareketle Birleşmiş Milletler (BM) 2019 raporuna göre belirlenen en fazla göçmene ev sahipliği yapan ülkeler grubu, bu tezin örneklemini oluşturmaktadır. Göç konusu teorik olarak hatırı sayılır bir literatüre sahipken, ampirik olarak incelenmesi oldukça sınırlıdır. Bu nedenle bölümde işgücü piyasaları ve uluslararası göç ilişkisinin boyutları, ampirik yöntemlerle uygun prosedürler uygulanarak incelenmiş ve yorumlanmıştır.

“Uluslararası Göç ve İşgücü Piyasası Arasındaki İlişki: Ampirik bir Uygulama” başlıklı doktora tez çalışmasının sonuç bölümünde ise ele alınan ülkelerin göç ve emek piyasası ile ilgili elde edilen bulguları ve politika önerileri yer almıştır. Bir yandan akademisyenler göç olgusunu çeşitli açılardan incelemeye çalışırken, diğer yandan devletler de sadece ikili düzeyde değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel alanlarda da

bu konuyu tartişmaya başlamışlardır. Bu noktada uluslararası glere politika çözümleri üretmek de bir hayli önemli olmaktadır. Çalışma, göçmenlik meselelerine kalıcı zmler üretmeye yardımcı olacak süreçlerin iyileştirilmesi amacıyla hedef ülkelerin nasıl daha iyi organize edilebileceği ve desteklenebileceği konularında politika nerileri sunmaya yardımcı olmuştur.

Öncelikle uluslararası g ve işgücü piyasası arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışma uzun dönemli olarak ele alınmıştır. Sonuçlar, hedef ülke işgücü piyasasında meydana gelen değişkenliklerin uluslararası gc büyük lde etkileyebileceğini göstermektedir. Bu etki, içinde barındırdığı göçmen profillerine göre söz konusu ülkeler için hem olumlu hem olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bulgular, yerel emek piyasalarındaki bir iyileşmenin gleri azaltmakta olduğunu göstermektedir. Bu noktada politikaları iyi geliştirmek önemlidir. Nedensellik analizi sonuçlarına göre ise söz konusu ülkelerde belli bir dönemde meydana gelen g hareketlerinin, ilk olarak ücretleri etkileyebileceğini gösteren bulgulara ulaşılmıştır. Buna göre bahsi geçen ülkelerde meydana gelen göçlerin, ücret seviyelerini değiştirme gücüne ve kapasitesine sahip olduğu sonucuna varılabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇ KAVRAMI VE TEORİLERİ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

BM, uluslararası göçten bahsedebilmek için hareketlerin ülkeler arası olması gerektiği ve bir yıldan fazla başka ülkede yaşaması gerektiğinin altını çizmiştir. Bunun yanında temel ekonomik göç kavramlarının ve teorilerinin açık bir şekilde kavranması iktisatın öğretilme, çalışılma ve yorumlanma biçiminde belirgin bir değişiklikler gösterebilir.

Göç süreçlerini derinden etkileyen küreselleşme ile şu anda kapitalist çevrimin ikinci döneminin ortalarında gerçekleşen dijitalleşme, küçülen mesafe, teknoloji ve seyahat maliyetlerindeki düşüşler sayesinde uluslararası hareket daha uygulanabilir hale gelmiştir (Szuhai, 2019). Ancak devletler, yerel topluluklar ve bireylerle ilgiler göz önüne alındığında, göç ve yerinden edilmeyi ve küresel olarak nasıl değiştiklerini anlamak önemlidir. Şuan, tarihin diğer tüm zamanlarına göre, küresel olarak göç ve yerinden edilme hakkında daha fazla bilgiye sahibi olunduğu muhakkaktır. Bununla birlikte, birbirine bağlı bir dünyada göçün doğasını, dinamizmini istatistiksel açıdan yakalamak zordur. Çünkü göç, hızlı ve karmaşık olabilen olayları içermektedir (Uluslararası Göç Örgütü IOM, 2020). Bu antropolojik bakış açısı, tarihsel, ekonomik vizyon ve çağdaş sosyolojik yorum, göç olgusunun karmaşık dinamiğini genel olarak tanımlamaktadır. Bu bölümde uluslararası göçlerin kavramları, tarihsel süreçleri ve teorileri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu anlamda bölüm, göç kavramlarının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

1.1. Uluslararası Göç Kavramları, Tarihsel Süreci ve Teorileri

Göç konusu kendi içinde oldukça geniş ve çeşitli tanımları ihtiva etmektedir. İlgili terimin literatürde çokça tanımı bulunmakla birlikte bilimsel yazında ve gündelik hayattta kullanılan kavramları birbiri yerine kullanılarak sıkça karıştırılmaktadır. Bu sebeple en çok karıştırılan göç kavramlarını ele almak bu bölümün amacını oluşturmaktadır.

Sosyal bilimlerin en önemli yelpazesinden biri “İnsan Göçü” dür. İlk evrelerinden itibaren insanlıkla yakın bir ilişki sürdüren bu kavram, bugün ilgili disiplinlerin bilim adamlarını kendine çekmiştir (Gutkar, 2018). Nitekim tarihin başlangıcından beri insanlar, hem kıtalar hem de ülkeler arasında tüm dünyaya göç etmektedirler. Ancak göç olgusu, sadece modern zamanlarda titizlikle incelenmeye başlanmıştır (Çetin, 2019).

İnsan yaşamının karmaşıklığı ve hızla değişen sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle, insan göçü her geçen gün önem kazanmaktadır. İnsanın bir bölgeden diğerine hareketliliğini etkileyen temel faktör ise, nüfusun ve kaynakların dengesiz dağılımı, kaynakların dengesiz kullanımı, ekonomik ve kültürel gelişmelerdeki çeşitliliktir (Gutkar, 2018). Bununla birlikte göç olgusu önceleri daha çok iklim, gıda ihtiyacı ve diğer çevresel faktörlerden kaynaklanırken; Soğuk Savaş sonrası dönemde savaş ve sömürgecilik faaliyetlerinin göçleri körüklemeye başladığını söylemek mümkündür.

1.1.2. Göç ve İlgili Kavramlar

İnsan hareketliliği, tarihsel süreç içinde bir takım kavramlarla ve sınıflandırmalarla temsil edilmiştir. Halihazırda kullanılan pek çok kavramın kurumsal ve bilimsel kaynağı bulunmaktadır. Bu bölümde, göç söylemlerine esas teşkil edecek düzenli/düzensiz göç ayrımı, sığınmacı ve mülteci kavramları vurgulanmıştır.

Göç kavramı menşe ve hedef yeri, müdahale engelleri ve kişisel özellikler ile ilgili bir dizi konuyu kapsamaktadır (Lee, 1966). Toplumbilimciler, bir takım farklı kavramlar

ve varsayımlar kullanarak göçü açıklamışlardır (Güllüpinar, 2013). Akademisyenler ise, farklı yaklaşımları nedeniyle göç kavramını farklı şekilde tanımlamaya çalışmışlardır (Gutkar, 2018). Zira göç coğrafi olarak bir mekan değişikliğinden ziyade daha kapsamlı ve köklü bir muhtevaya sahiptir (Sağlam, 2006). Nitekim göç kavramı sosyoloji, psikoloji, ekonomi, sağlık başta olmak üzere bir çok bilim dalıyla entegre ve ilişkili olduğu için her dalın kendine has tanımı da mümkündür. Coğrafyacılar hareketliliğin zaman ve mekan önemi üzerinde dururken; sosyologlar hareketliliğin sosyal sonuçları üzerinde durmuştur. Göçün ekonomik yönüne ise ekonomistler tarafından önem verilmiştir ve yalnızca fiziksel durumdaki hareketlilik göç kavramını tanımlayamaz şeklinde ifade edilmiştir. Bu nedenle göç kavramını değişik şekillerde açıklamak mümkündür:

“Göç, her şeyden önce bir mekân değiştirme durumudur” diyen Sağlam (2006), şöyle devam etmiştir; “kişiler çeşitli nedenlerle buldukları yerden bir başka bölgeye ya da yere gitmektedirler. Bu durum geçici olabileceği gibi daimi nitelikte de olabilmektedir.”

Kelime anlamıyla göç, “insanların veya bireyin veya grubun bir kültürel alandan diğerine kalıcı veya geçici olabilmesi” anlamına gelmekteyken; Sözlük anlamında, “insanların veya bir bireyin veya bir grubun bir kültürel alandan diğerine kalıcı veya geçici olabilecek şekilde yer değiştirmesidir” şeklindedir. Webster'ın sözlüğünde bu terim, “bir ülkeden diğerine yerleşmek için hareket eden bir eylem veya örnek” olarak tanımlanmıştır. İkinci olarak, “iş bulmak için bir alandan diğerine geçme eylemi” olarak tanımlanır. Şu günlerde, hem göçün kapsamı hem de tanımı daha karmaşık hale gelmiştir (Gutkar, 2018).

Nationalgeographic 'in teriminde ise göç “bir ülkeden, yerden veya bölgeden diğerine hareket” olarak tanımlanmıştır.

Lee (1966) göçü; “daimi veya geçici yer değişikliği olarak tanımlarken; Smith (1960), göç kavramını fiziksel alandaki değişime dayandırmış ve benzer yaklaşım Lee, (1966) tarafından da getirilmiştir; “Göç, geniş çapta kalıcı veya yarı kalıcı ikamet değişikliği” olarak tanımlanmaktadır. Ona göre, hareketin mesafesine veya fiilin gönüllü veya

istemsiz doğasına herhangi bir kısıtlama getirilmeyerek dış ve iç göç arasında da bir ayrım yapılmamıştır.

Uluslararası göçü demografik bir fenomen olarak ele alan Birleşmiş Milletler (1998), “uzay ve zaman unsurlarına sahip uluslararası bir göçmeni, en az bir yıl boyunca olağan mukimi dışında bir ülkeyi hareket ettiren bir kişi” olarak tanımlamaktadır (Osaki-Tomita, 2017).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM, 2015), göçün birden fazla tanımlamasını yapmıştır. Buna göre, “Bir kişinin veya bir grup kişinin, uluslararası bir sınırda veya bir devlet içindeki hareketidir”. İkinci olarak “Uzunluğu, bileşimi ve nedenleri ne olursa olsun, insanların her türlü hareketini kapsayan bir nüfus hareketidir”. Üçüncü olarak ise “Mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin ve aile birleşimi de dahil olmak üzere başka amaçlarla hareket eden kişilerin göçünü içerir” şeklinde ifade etmiştir.

Güllüpınar (2013) “Göç, ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenlerle insanların bireysel ve kitlesel olarak yer değiştirme eylemi ya da yaşanılan yerin değiştirilmesi eylemidir” şeklinde tanımlamıştır. İnsanların bazı hareketlerini diğerlerinden daha kesin olarak seçmek, insanları kayıt altına alabilmek, numaralandırabilmek, vergilendirebilmek ve taslak haline getirebilmek izlenebilir endişesini yaratmaktadır (Tilly, 1976). Bu gibi sebeplerle göç kavramı bir takım zorluklarla karşı karşıyadır. Etkili bir göç yönetimi için bazı kavramların doğru kullanılması bu anlamda oldukça önemlidir. Bu alt başlıkta bu kavramlar açıklanmıştır.

1.1.2.1. Göçmen Kavramı

Uluslararası hukuk göç için üç farklı statü kullanmaktadır; göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramlarıdır. Göç kelimesinden türetilen göçmenlik, sığınmacı ve mülteci terimlerinden farklıdır. Şimdi tanımları ele almak ayrımları anlamak adına faydalı olacaktır. Buna göre evrensel olarak kabul edilmiş bir “göçmen” tanımının mevcut olmadığını belirten IOM göçmeni, “kişinin yasal statüsü ne olursa olsun, uluslararası

bir sınırdan veya bir devlet içinde kendi ikamet ettiği yerden uzaklaşan veya hareket eden herhangi bir kişi” olarak tanımlanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) göçmeni “ülkelerini, başka bir yerde daha iyi bir yaşam aramak için terk etmek için bilinçli bir seçim yapan kişidir.” olarak tanımlamıştır. Sağlam (2006) ise, göç olayını gerçekleştiren kişiye “göçmen” adını vermiştir. Hukukta belirli bir 'göçmen' tanımı yoktur, ancak İngiltere'de 'ikamet hakkı' olanlar (tüm İngiliz vatandaşları, İngiliz Milletler Topluluğu vatandaşları dahil) arasında önemli bir ayrım vardır. İkamet hakkı olmayanlar geçmişte 'Göçmenlik Kontrolüne Tabi Kişiler' ile büyük ölçüde aynı kabul edilmiştir. Yani İngiltere'ye girmek veya İngiltere'de kalmak için izin almaları gerekmektedir (Anderson ve Blinder, 2011).

Vurgulanması gereken bir nokta ise; göçmenliğin mülteci ile farklı olduğudur. Aralarındaki temel fark ise göç etme sebepleri olmaktadır. Göçmen kişi, ekonomik veya sosyal amaçla kendi isteğiyle gerçekleşen bir faaliyettir ve kendi ülkesinin korumasından faydalanabilmektedir.

1.1.2.2. Mülteci Kavramı

Mültecilik günlük kullanımda genellikle sığınmacılıkla karıştırılan bir terimdir. Fakat ikisi uluslararası arenada farklı konumlara sahiptir. Bu kavramdan önce göçmen kişi, hemen ardından da sığınmacılık kavramları üzerinde durulmuştur. Böylelikle hem göçmenle hem de sığınmacı ile aradaki fark daha iyi anlaşılacaktır. Burada uluslararası hukuki statülerin önemli olduğunu vurgulamakta fayda vardır.

19. yüzyıldan önce bir ülkeden diğerine geçiş için pasaport ve vize gerekmemektedir. Tarih boyunca çok sayıda mülteci dalgası olmasına rağmen, 19. yüzyılın sonlarında kapalı devlet anlayışı gereği mülteci sorunu yaşanmamıştır. Yahudilerin 15. yüzyılın sonlarında İspanya'dan ihraç edilmesi, 1685'te Nantes Fermanının iptalinden sonra Huguenots' un Fransa'dan göçü ve Yahudilerin Almanya, Avusturya ve Sudetenland' den çıkarılması gibi yüzyıllar boyunca dini ve ırksal

hoşgörüsüzlüğün bir sonucu olarak ortaya çıkan mülteci hareketleri 1920'ler itibari ile ciddi bir hal almıştır (Tikkanen, 2015).

Tuiç Akademi (2014)' nin mülteci tanımlaması; yaşadıkları savaş, rejim değişikliği, kötü olaylar, zulüm görme korkusu gibi sebeplerden ötürü ülkelerini terkeden kişilerdir şeklindedir. Ev sahibi devletler, bu mültecilere belirli haklar tanıyarak onların temel ihtiyaçlarını karşılarlar. Uluslararası hukukta mülteciler, koruma altına alınmıştır.

Mülteci olma, göç etme, yeni bir ülkeye kabul edilme ve yeni bir yaşam kurmaya çalışma süreçlerinin tümü ulus devletlerin tarihi, uluslararası diplomasi, savaş ve etkileri gibi ulus ötesi olaylar ile iç içedir (Stone, 2018). Tarihte ve günümüzde önemli yer kaplayan mülteciler, kavram olarak bir anlam karmaşasıyla karşı karşıyadır.

1967 Protokolü ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi gereği IOM' un sözlüğünde kısaca mülteci; “İrk, din, milliyet, belirli bir sosyal grubun üyeliği ya da siyasi görüşleri nedeniyle haklı bir zulüm korkusu nedeniyle, uyruğu olduğu ülkesinin dışında olan ve bu korkuya dayanamayan, o ülkenin korunmasından faydalanmak istemeyen kişidir.” şeklinde belirtilmiştir. Ancak 1951 Sözleşmesi'nde ve Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünde bulunan uluslararası kabul görmüş mülteci tanımının, üçüncü dünyadaki milyonlarca mülteci hareketlerinin yol açtığı sorunlarla başa çıkmada yetersiz olduğu belirtilmiştir (Arboleda, 1991). Bu nedenle her kurum ve kişiler farklı kavram ve varsayımlarla mülteciyi açıklamışlardır.

UNHCR' in sözlüğünde mülteci kavramı, “Uluslararası veya bölgesel belgeler tarafından, UNHCR 'in yetkisi ve/veya ulusal mevzuatta öngörülen geçerli mülteci tanımı uyarınca uygunluk kriterlerini karşılayan kişidir”. Arendt (2017)' e göre ise mülteci, “bazı eylemler veya bazı siyasi görüşler nedeniyle sığınmaya yönelen bir kişidir.” şeklinde tanımlanmıştır.

“Mülteci, hayatı tehdit eden koşullardan kaçan bir kişidir” diyen Shacknove (1985), aslında çeşitli yargı alanlarında onlarca tanım olduğunu belirtmiştir. Çoğu devletin kendi tanımları vardır ve bunların çoğu BM Sözleşmesinde geçen tanımın inşasını

takip etmektedir. Zira uluslararası mevcut belgeler mülteciyi özünde, köklü bir zulüm korkusu nedeniyle uluslararası bir sınırı geçen kişi olarak tanımlamaktadır. Afrika Birliği Örgütü (OAU) tarafından kabul edilen "mülteci" tanımında ise “zulm, mülteciliğin önemli bir ölçütü olduğu” şeklinde vurgulanmaktadır.

Burada mülteci ülkesini zorunlu sebeplerden ötürü terk ederek ülkesinin korumasından faydalanamazken, göçmen daha iyi bir gelecek kurabilmek için sosyal ve ekonomik amaçlı ülkesinden ayrılan kişidir, üstelik kendi ülkesinin korumasını da alabilmektedir.

1.1.2.3. Sığınmacı Kavramı

Sığınmacılar da mülteci ve göçmenlikten farklıdır. Diğerlerinden tam olarak ayrılığı nokta statüleridir. Sığınmacıların statüleri belirlenemediği için uluslararası haklardan yararlanamaz ve böylece mülteci konumunda da olamazlar. Bu kişilere henüz resmi birimler tarafından mültecilik statüsü tanınmamıştır.

Uluslararası genel kabul görmüş tanımların eksikliği bulunmakla birlikte, bunun temel sebebinin göçün sadece ulusal düzeyde ele alınan bir olgu olduğu gerçeğidir. Bununla birlikte göç terimlerinin kullanımının ülkeden ülkeye değişmesidir. Ayrıca, bir ülke içinde bile, terimler anlam veya kullanımına göre değişebildiği gibi; tanımlar verilen bir perspektife veya yaklaşıma göre bile değişebilmektedir. Bu durum sadece göçle ilgili olanlar için değil, tüm terminolojiler için de geçerli olabilmektedir (IOM, 2011).

Uluslararası insan hakları belgelerinde koruma altına alınan mültecilerin 'sığınma hakkı' olması nedeniyle sık bir şekilde 'sığınmacı' kavramıyla karıştırılabilmektedir. Bu nedenle kimi zaman 'mülteci' ve 'sığınmacı' kavramları birbiri yerine, geçişken bir şekilde kullanılabilir (Tunç, 2015). Özü itibarıyla 'mülteci' ve 'sığınmacı' kavramları arasında keskin bir farklılık da bulunmamaktadır. Sığınmacı terimi sadece hukuken başvuru sürecinde olanları ifade etmektedir.

IOM' un sözlüğünde sığınmacı; “Kendi ülkesinden başka bir ülkede zulüm veya ciddi zarardan korunma arayan ve ilgili uluslararası ve ulusal belgeler kapsamında mülteci

statüsü başvurusu hakkında bir karar bekleyen bir kişidir. Olumsuz bir karar durumunda, kişi ülkeden ayrılmalı ve insani veya diğer ilgili gerekçelerle kalma izni verilmedikçe, düzensiz veya yasa dışı bir durumda ulusal olmayan herhangi bir kişi gibi ülkeden ihraç edilebilir” şeklinde tanımlanmıştır.

UNHCR’ e göre sığınmacılar, “Uluslararası koruma arayan bireydir. Bireyselleştirilmiş prosedürleri olan ülkelerde, sığınmacı, talebin sunulduğu ülke tarafından henüz nihayeti kararlaştırılmayan bir kişidir. Her sığınmacı nihayetinde mülteci olarak tanınmamakta, ancak her mülteci başlangıçta bir sığınmacıdır.”

Toparlanırsa sığınmacı tanımlaması, her ülkenin yasalarına bağlı olarak ülkeden ülkeye değişebilir. Ancak çoğu ülkede, sığınmacı ve mülteci terimleri sadece bir bireyin koruma talep ettiği yer bakımından farklılık göstermektedir. Bir sığınmacı, ev sahibi ülkeye geldikten sonra koruma talebinde bulunurken, bir mülteci koruma talebinde bulunur ve ev sahibi ülkenin dışında bu koruma statüsüne de sahip olabilir. Diğer ifadeyle mülteci olmak hukuki bir statünün kazanılmasını, sığınmacı olmak ise mülteci statüsü incelenen kısa süreli bir barınmayı ve geçici korumayı ifade etmektedir.

1.1.2.4. Düzensiz Göçmen

Göçler, düzenlilik esasına göre düzenli ve düzensiz olarak sınıflandırılmıştır. Kendi ülkelerinden göç eden bireylerin, hedef ülkenin yasal kurallarına uygun süreli olarak konaklamasına ‘Düzenli Göçmen’ denmektedir. Buna karşılık, hedef ülkeye yasadışı yollardan girmiş olup veya yasal yollarla girse dahi zamanında ülkeden çıkış yapmayan kişilere ise ‘Düzensiz Göçmen’ ifadesi kullanılmıştır. Akademik literatürde düzensizliğin daha detaylı açıklamaları aşağıda açıklanmıştır.

Pek çok durumda insanlar, bir ülkede sığınmacı olma taahhüdünde bulunma ya da bir serbest dolaşım bölgesinde bulunma istemiyle yurtdışına yerleşme eğilimindedir. Birçok ülkede “düzensiz” ya da “yasadışı” göç olgusu tartışmalı bir konudur ve göçmenlik yasal olsa bile yerli halkın antipatisini kazanma riski vardır (Keeley, 2009). Bugün ulus devletlerin, sınırlarına giren yabancıların giriş ve varlığını kontrol altına almadaki

şiddetli ve çoğu zaman agresif mücadelelerine rağmen, her yıl milyonlarca insanın düzensiz göçmen statüsü altında yaşadıkları kabul edilmektedir (İçduygu ve Aksel, 2012). Dünyadaki göçmenlerin ezici bir çoğunluğu ev sahibi ülkelere düzenli olarak ulaşmakta, ancak daha sonra denetimler nedeniyle 'düzensiz' olmaktadır. Bunun nedeni, belirsiz veya aşırı bürokratik göç prosedürleri, ayrımcılık veya yüksek vize yenileme maliyetleri, dil engelleri ve adli yardıma erişim eksikliği gibi engeller olabilmektedir. Esasında, düzenli ve düzensiz göçmenler arasındaki ayrımlar nadiren anlaşılabilir (UHCHR, 2020). Bu nedenle aşağıda bu anlam kargaşası tanım ve açıklamalarla giderilmeye çalışılmıştır.

Keeley (2009)' e göre düzensiz göç, “belgesiz veya yasadışı göçmen olarak da bilinmektedir. Gerekli belgeler olmadan bir ülkede yaşayan göçmenlerdir. Bazıları yasal olarak gelebilir, ancak daha sonra yasadışı olarak çalışmak için kalabilmektedir. Dünyadaki göçmen işgücünün birçoğu düzensiz göçmeni içermektedir.” Bunun için de işgücü göçünün, yasadışı istihdam ve bazı sektörlerde düzensiz göç riskini azaltmak için daha iyi yönetilmesi gerekmektedir (OECD, 2009).

IOM (2015)'un tanımında düzensiz göç şu şekilde belirtilmiştir: “Menşe, transit veya varış ülkesine giriş veya çıkışa ilişkin yasalar, düzenlemeler veya uluslararası anlaşmalar dışında gerçekleşen kişilerin hareketidir”. Nitekim evrensel olarak kabul edilen düzensiz göç tanımı olmasa da, bu terim genellikle düzenli göç kanallarının dışına çıkan kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır. İnsanların düzensiz göç etmeleri, devletleri haklarını koruma yükümlülüğünden kurtarmamaktadır. Ayrıca, düzensiz göç kanallarını kullanmaktan başka seçeneği olmayan göçmen kategorileri arasında mülteciler, insan ticareti mağdurları veya refakatsiz göçmen çocuklarının da yer alabileceği belirtilmiştir.

Düzensizlik bir kişiyi değil, belirli bir zamanda veya belirli bir dönemde kişinin durumunu da ifade etmektedir. Örneğin, ülkelerinde çatışma ve zulümden kaçan ve başka bir ülkede koruma arayan göçmenler, sınırı geçtiklerinde düzensiz göçmenler olarak sayılabilir, ancak sığınma başvurusunda bulduklarında statüleri düzenli hale gelebilmektedir. Ülkelerin düzenleyici normlarının dışında ve tespitten kaçınmak amacıyla düzensiz göçün izlenmesi genellikle zordur. Bir bireyin düzensizliği veya

geçiş durumundaki değişikliklerini izlemek de zordur. Sonuç olarak, düzensiz göç düzeyleri ve dinamikleri hakkındaki mevcut bilgiler, özellikle küresel ölçekte sınırlı kalmaktadır (MDP, 2020).

Düzensiz göçün, dikkatli bir açıklama gerektiren karmaşık ve farklı bir kavram olduğunu belirten Koser (2010), bununla ilgili önemli açıklamalarda bulunmuştur. Koser'e göre düzensiz göç şunları içermektedir: Uygun yetkiye sahip olmayıp bir ülkeye giren insanlar (ör. Gizli ve hileli belgelerle giriş); Yetki ile giren ancak yetki alanlarına aykırı bir ülkede kalan kişiler (örneğin sahte bir evlat veya evlat edinme yoluyla sahte vize veya serbest meslek sahibi olarak vize veya çalışma izninin sona ermesinden sonra kalarak); Göçmen kaçakçıları veya insan ticareti ile gelen insanlar ve sığınma sistemini kasten kötüye kullananlar kişiler düzensiz göçmen olarak anılmaktadırlar. Bazı insanlar için düzensizlik kasıtlı bir seçim veya karardır, ancak birçoğu bilgi eksikliğinden veya idari engellerden dolayı düzensiz göçmen durumda bulunmaktadır.

En öz ifadeyle düzensiz göçmen menşe, hedef ve transit ülkedeki yasal giriş veya çıkış hükümlerini ihlal eden belgesiz, yetkisiz kişilerdir. Uluslararası hukuk düzensiz göçmenleri diğer göçmenlerden ayırsa da günlük hayatta mülteci ve sığınmacı kavramlarından ayırmak güçleşmiştir.

1.2. Uluslararası Göç Hareketlerinin Tarihsel Süreci

Uluslararası göçün taşıdığı fiziki ve kültürel unsurlara göre göçe referans olan bu hareket, göçlerin uluslararası bir biçime dönüşmesine yol açmış ve ülke politikalarının baş konusu haline gelmiştir. Bununla birlikte mevcut tesirleri ve görünüşleriyle uluslararası göç konusu, artık ülkeler arasında etkili yönetim gerektiren önemli konu başlıklarından birisi olmuştur. Bu noktada süreci anlamak önemlidir.

Bir nüfus iki ana mekanizma ile boyut olarak değiştirebilir. Bunlardan biri doğal değişim yani doğum ve ölüm sayısı arasındaki farkla, diğeri ise net göç ile karakterize olmaktadır. Ölümlerden daha fazla sayıda doğum ya da belirli bir yıldaki giden

göçmenlerden daha fazla sayıda gelen göç ile nüfusa ekleme olacaktır. Benzer şekilde, doğumdan daha fazla sayıda ölüm veya nüfustan daha fazla insan göç ederse, bir popülasyondaki insan nüfusu azalacaktır (Jefferies, 2005). Göç, insanlık tarihinin en büyük oluşumlarından biri olmakla birlikte siyasi çizgiler ortaya çıkmadan çok önce de insanlık, gezegeni keşfetme ve gezme mücadelesi içerisinde yer almıştır. Nitekim bu yolculuklardan bazıları, hayvanlarla göçebe kabilelerin mevsimsel gezileri gibi döngüsel. Diğerleri ise doğal afetlerden kaçma veya daha iyi bir yer arayışıyla yolculuklar başlamıştır. Az sayıda olgu insanlık tarihini göç kadar kararlı bir biçimde şekillendirmiştir (OECD, 2009).

Bu nedenle dünya tarihinin şekillenmesinde büyük rolü olan göçlerin tarihini de anlamak bir o kadar önemli olmaktadır. Bu bölümde, insanlığın ilk zamanlarından başlayarak 21.yy a kadar uzanan göçler tarihi dört başlık altında ele alınmıştır. Bu tarihsel bakış açısı, insan hareketlerinin evrildiği noktayı anlamakta faydalı olacaktır.

1.2.1. Erken Dönem Göç Hareketleri

İnsan hareketlerinin devam ettiği süreçte ne gibi etkiler bıraktığı önemli olduğu kadar, nasıl başladığı ve nasıl devam ettiği de önemli olmaktadır. Göç dinamizmdir bir yönüyle ve her daim bu hareketliliğin devam edeceği de bilinen bir gerçektir. Olgusal olarak iyi ya da kötü olarak nitelendirilen göçler, çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır. Bu bölüm, insanlığın göç denilen fiziki hareketinin nereden ve nasıl başladığını anlatmaktadır.

İnsanoğlunun hayatını idame ettirmek için geliştirdiği göç metaforu, çok eski çağlardan günümüze kadar gelip, gelecekte de devam edebilecek potansiyele sahiptir. Dünyanın her yerinde görülmüş olan bu göç olayı evrensel bir niteliğe sahiptir. Bu göç hareketlerini gerçekleştiren toplumların hayvancılıkla uğraşan topluluklar olduğu görülmektedir. Bu göçe büyük ölçüde kuraklık, otlak alanların yetersizliği, coğrafi koşullar, kıtlık ve savaş gibi faktörler neden olmuştur. Ayrıca eski çağlarda sürgün gibi büyük kitlelerle nüfus nakilleri de yapılmıştır (Sünbül, 2017).

Demografik büyümeye, ekonomik ihtiyaçlara, sağlık veya eğitim olanaklarının eksikliğine veya iklim değişikliğine yanıt olarak göç her zaman insanlık tarihinin bir parçası olmuştur. Göç ve tarih arasındaki dinamik ilişki her daim devam etmiş ve birbirlerini etkilemiştir. Tarih öncesi göç, yazının icadından önceki dönemi kapsamaktadır. İnsanların göç tarihi, ilk Homosapien'in yaklaşık 150.000 yıl önce Doğu Afrika'da ortaya çıktığı ve göç yoluyla Doğu Asya ve Avustralya'ya yaklaşık 50.000 yıl önce ulaşarak gerçekleştiği bilinmektedir. Bu göç dalgası yaklaşık 40.000 yıl önce Kuzey Avrupa'ya, yaklaşık 12.000 yıl önce de Amerika'ya ve yaklaşık 2000 yıl önce de en uzak Pasifik adalarına doğru gerçekleşmiştir (Hautzinger, 2019).

Bir sonraki büyük göç dalgası, Mezopotamya ve Anadolu'da ortaya çıkan tarım topluluklarının kuraklık ve kıtlık sebepleriyle göç etmek zorunda kalmaları oluşturmaktadır. Milattan önce başlamış olan Türklerin Orta Asya'dan göçü, milattan sonra da devam etmiştir. Batıya doğru gerçekleşen bu Türk göçü MS IV. yüzyılda gerçekleşerek Kavimler Göçünü başlatmıştır. Bu hareketler Avrupalıların özünde bir Ortadoğulu ve Anadolulu olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır (aktuelarkeoloji.com.tr).

19. yüzyılın ilk yıllarında, bir başka büyük göç dönemi Avrupalıların (Ruslar, İtalyanlar, İrlandalılar ve daha birçokları gibi) denizaşırı ülkelerde yeni bir başlangıç yapmaya başlamasıyla gerçekleşmiştir. 1820'yi takip eden yüzyılda bir asırdan fazla bir süre boyunca yaklaşık 55 milyon Avrupalı, çoğunlukla Kuzey Amerika ve Avustralya'ya kalıcı olarak göç etmiştir. Göç, her göçmen ve göçmen grubu için farklı bir deneyim olsa da, Atlantik ötesi göç hikayesinde birçok ülkeden birçok insan için farklı deneyimler ve hala yaygın olan farklı temalar oluşturmuştur. Bu temalardan bazıları, en büyük göçmen gruplarından biri olan İskandinavlıların deneyimlerinde görülebilir. İskandinavya, Avrupa'nın göç merkezlerinden biri halindeydi ve başlangıçta 19. yüzyılda ayrılanların çoğu, "barış, patates ve çiçek aşısı" gibi etkenlerin bir nüfus patlamasına yardımcı olduğu kırsal bölgelerden gelmekteydi. Arazi sıkılaştıkça, kırsal İskandinavlar kendi ülkelerindeki şehirlere geçme veya denizaşırı ülkelere gitme eğiliminde olmuşlardır. Sadece İskandinavya'nın çeşitli bölgelerinden göçmenler aynı bölgelere yerleşmekle kalmadılar, aynı zamanda ana

dillerine, dinlerine on yıllarca sahip çıkmış ve nadiren kendi topluluklarının dışında evlenerek kendi kimliklerini korumuşlardır (Keeley, 2009).

Diğer yandan Avrupa sınırları içinde bile, 19. ve 20. yüzyılın başlarında geniş çaplı insan hareketleri mevcuttu. Zira İngiltere, 1840'lardaki patates kıtlığından sonra büyük bir İrlandalı göçmen akınına uğramıştır (Keeley, 2009). Daha sonraları Devrim Çağı ile İngiltere'yi başka mülteci grupları karşılamıştır. 1848 devrim yılı itibari ile kraliyetçilerin, sosyalistlerin, cumhuriyetçilerin ve liberallerin Avrupa'daki çatışmalardan kaçarak İngiltere'de yer aramasına neden olmuştur. Sürgün edilenler arasında Almanya'da yüksek ihanet suçlamalarından kaçan tanınmış siyasi bir muhalif, Karl Marx da bulunmaktaydı (refugeeweek.org.uk). Yani aynı zamanda on dokuzuncu yüzyıl boyunca İngiltere, kıtadaki baskılardan kaçan siyasi sürgünler için de güvenli bir Avrupa sığınağı işlevi görmüştür (Panayi, 1993).

Sanayi Devrimiyle büyük bir sıçrayış yaşayan İngiltere bu dönemde oldukça yoğun bir göçmen ağıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu yoğunluk sadece ekonomi ile ilgili değil aynı zamanda sosyal refahın da etkisiyle gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Sonuç olarak hem menşe ve hemde hedef ülke için, göçen kişilerin nitel ve nicel özelliklerinin kapsam ve işleyiş sürecindeki farklılıklar nedeniyle her göç birbirinden ayrılmaktadır. Bu farklılıklar da her bir göç eyleminin birey, mekan ve toplum açısından yansımalarının değişmesine neden olduğu görülmektedir.

Modern uluslararası göç tarihi dört döneme ayrılabilir (Massey, 2003). Bunların ilki 17. yüzyılda emperyal güçlerin ortaya çıktığı Avrupa devletlerinde başlayan göç dalgası I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürmüştür. Birleşik Krallık, Portekiz, İspanya, Fransa ve Hollanda artan nüfuslarından kurtulabilmek için koloniler kurmuşlardır. Merkantilizm anlayışı ile birlikte bir gelişme sürecine giren İngiltere de, Batı Avrupa'dan yapılan okyanus aşırı göçlere dahil olmuştur. Önceleri sadece koloniler kurmak amacıyla gerçekleştirilen bu hareketler daha sonraları bölgenin sanayi ihtiyacını karşılar hale gelmiştir (Kandemir, 2010). Bunun tersi durumda İngiltere'ye yönelik siyasi motivasyonlu hareketler, on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda Reform, Karşı Reform ve Avrupa Din Savaşları ülkeye bir dizi grubun gönderilmesine de neden olmuştur (Manz ve Panayi, 2012). 1560-1575 yılları arasında Hollandalı

Protestanlar İspanyol Hollanda'sının dini zulmünden kaçarak Londra ve doğu İngiltere'ye yerleşmiştir.

İkinci endüstriyel göç dönemi, 19. yüzyılın başlarında Avrupa'daki endüstriyel gelişmeden ve kapitalizmin Yeni Dünya'daki eski kolonilere yayılmasından kaynaklanmıştır. Sanayileşmenin bu erken döneminde, yaklaşık 48 milyon göçmen Avrupa kıtasından ayrılmıştır. Bu rakam yüzyılın başında Avrupa nüfusunun yaklaşık % 12'sini oluşturmaktadır. Büyük oranda göçmen olan bu ülkeler arasında İngiltere, 1900 yılındaki nüfusunun % 41'ini kaybetmiştir. Avrupa'nın sanayileşme döneminde bu büyük ölçekli göçün nedeni ekonomik büyüme veya gelişme eksikliğinden kaynaklanmamaktadır (Massey, 2003).

1918 ile 1945 arasındaki üçüncü dönemde Avrupa'dan büyük ölçekli küresel anlamda göç azalma eğilimi göstermiştir. Bunun başlıca sebebi ekonomik belirsizlikle birlikte olumsuz iklim koşullarının ortaya çıkmasıdır. Bu duruma 1929 Büyük Bunalımının da eklenmesiyle göç hareketleri durmuştur. Sonraki dönemlerde göçmen işçiler kısıtlı işlerde istihdam edilerek istihdam olanakları kısıtlanmıştır. Ayrıca hedef ülkeler göçmen alımlarına sıkı kontroller getirmiştir (Ari, 2018).

Sanayi sonrası göçün dördüncü dönemi 1960'lı yılların ortalarında ortaya çıkmış ve geçmişte keskin bir kırılma oluşturmuştur. Göçmenlerin küresel arzı, üçüncü Dünya'nın gelişmekte olan ülkelere kaydırıldıkça, hem gönderen hem de alan ülkelerin sayısı ve çeşitliliği arttıkça göç gerçekten küresel hale gelmiştir (Castles ve Miller, 1998). 1973'te petrol fiyatlarının hızla yükselmesinden sonra, Basra Körfezi'ndeki az gelişmiş ancak sermaye açısından zengin ülkeler de büyük işçi göçüne sponsor olmaya başlamıştır (Birks ve Sinclair, 1979).

Bu açıdan tarih, göçlerin iklim değişikliği sebebinden sanayileşmeyle birlikte daha iyi yaşama arzusuna evrildiğini göstermektedir. Konargöçer dönemde daha çok ufak çatışmalardan kaynaklanan yer değiştirme isteğinin, çağdaş dönemlere gelindiğinde zorunlu kitlesel göçlere dönüştüğünü söylemek mümkündür.

1.2.2. İki Savaş Arası Dönemde Göç

Birinci ve ikinci dünya savaşında küresel çapta bir takım değişiklikler yaşanmış ve dünya siyasi haritası yeniden şekillenmiştir. Savaşların ülkeleri etkilediği birçok yelpaze vardır ve nüfus hareketleri de bundan büyük oranda etkilenmiştir.

Savaşlar, zorunlu göçleri doğuran mücbir bir sebeptir. 20. ve 21. yüzyılın ilk yıllarında daha da artarak devam etmiştir. 1. ve 2. Dünya Savaşı, Soğuk Savaş gibi büyük mücadeleler Balkanlara, Kafkasa, Orta Doğu'ya, Avrupa ve Amerika da başta olmak üzere çeşitli yerlere insan hareketini zorunlu kılmıştır (Betts, 2017). İki büyük savaşa tanıklık eden 20. yüzyıl, birbirinden oldukça farklı insan hareketlerini ihtiva ederek önceki dönemlerden ayrılmaktadır (Aykaç ve Yertüm, 2016). Uluslararası göçlerin dünya üzerindeki profiline kabaca bakıldığında, Avrupalı devletlerin sömürgecilik faaliyetleriyle başladığı görülmektedir. 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupalı ve Arap tüccarların, Kuzey Afrika'lı köleleri Avrupa'ya ve özellikle Güney Amerika'ya satmasıyla başlayan serüven; 19. yüzyılda daha kalabalık bir göç dalgası ile Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürmüştür (Şener, 2017). İnsan göçündeki artışın 19. ve 20. yüzyıllarda da şiddetle devam ettiğini söyleyen Marsella ve Ring (2003), 19. yüzyıl Rusya'sında ve 1930'lar ile II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Avrupa'daki savaşla karşı karşıya kalan binlerce Yahudilerin göç ettiğini ifade etmiştir. Bu göç dalgaları, eski İncil zamanlarında Mısır'dan tarihi bir göçle başlayan ve 15. yüzyıl İspanya'sında Engizisyon'un dehşet zamanlarına kadar devam etmiştir. Ve tabiki 50 milyondan fazla insan Güney Amerika, Kanada ve Amerika'da yaşamak için 1850 ve 1930 yılları arasında Avrupa'dan ayrılmıştır.

Batı Avrupa'da ve dünya çapında göçleri kısıtlama eğilimine karşı Fransa, I. Dünya Savaşı'ndan sonraki on yılda, 1911'deki savaş öncesi en yüksek 1.18 milyon yabancının (yani nüfusun yüzde 2,9'unun) seviyesinden daha büyük bir göç dalgasını cesaretlendirmiştir. Bu sayı 1931'de 2,98 milyona yükselmiştir. Bu da nüfusun yüzde 6,6'sını oluşturmuştur (Cross, 1980). Yine de savaş sonrası göç, Fransız demografik koşullarında kısa vadeli bir düzenlemeden çok daha fazlasını teşkil etmiştir. Ayrıca göç konusu 1914'ten önce hararetle tartışılan bir konu olmasına rağmen, 1920'lerde

çoğu Fransız, düzenli bir yabancı işçi akışının Fransız refahı için gerekli olduğunu kabul etmiştir.

Çin, Japon ve diğer Doğu ve Güneydoğu Asya grupları arasında da büyük göç dalgaları meydana gelmiştir. On binlerce kişi tarafından göçmen olarak alınan Çinli işçiler, Batı Amerika'nın inşasında büyük rol oynamışlardır. Japon işçiler ise Hawaii tarlalarında şafaktan karanlık çökene kadar çalıştırılmıştır. Sonuçta ise 1920'lerde Japonlar Hawai'deki en büyük nüfus grubu haline gelmiştir (Nordyke, 1989).

1948'de İngiltere'nin Hindistan'ı sömürge yönetimine almasıyla birlikte milyonlarca Pakistanlı ve Hintli göç etmek zorunda kalmıştır. Bunların yanısıra, II. Dünya Savaşında milyonlarca Çek, Alman, Polonyalı, Estonyalı, Letonyalı, Macar ve daha birçok millet yerlerinden edilmiştir. Bu dönemde Amerika'da ise İspanyolca, en çok konuşulan ikinci dil haline gelmiştir (Sowell, 1996). Dolayısıyla göçler bir kesim insanların hayatlarını kurtarıırken başkalarınınkini yok etmiştir. Ülkeleri etnik ve ırksal açıdan çeşitlendirerek menfi ve müspet sonuçlar doğurmuştur.

1.2.3. II. Dünya Savaşı Sonrası Göç Eğilimleri

II. Dünya Savaşından bu yana ülkeler geniş bir uluslararası insan hareketi yaşamıştır. Mülteciler, işçi göçmenleri, sömürge göçmenleri vb. nüfusun ezici çoğunluğu hedef ülkeler için kalıcı bir göç sorununa sebep olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı genellikle göç tarihinde bir başka önemli dönüm noktası olarak tanımlanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında göçmen örüntülerinde ön plana çıkan bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Bunlardan birincisi işçi alımları, ikincisi ise sömürelere yönelik göç rejimleridir. Bu dönemde savaştan ağır darbe alan Avrupa ülkeleri toparlanma ve büyüme süreçlerine büyük oranda işgücü göçünü dahil etmiştir (Gibney ve Hansen, 2003).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde savaştan ağır yara alan Avrupa ülkeleri toparlanma ve büyümeye ivme kazandırmak için göçlerden yararlanmışlardır. 1945-1970 yılları arasında Batı Avrupa ülkelerinin ihtiyacı olan işgücü açığı öncelikle

Yunanistan, İspanya, Portekiz ve bir nebze olsa da İtalya ile karşılanmıştır. Çünkü bu ülkeler, diğer gelişmiş Avrupa ülkelerine göre nispeten daha az sanayileşmiş ülkelerdir. Ancak bu ihtiyaç daha sonra işgücünün fazla olduğu az gelişmiş ülkelere karşılanmaya başlamıştır. Örneğin Türkiye, Tunus, Fas, Yugoslavya gibi. Bahsi geçen ülkeler 1974 yılına kadar resmi yollardan Avrupa'ya işgücü göçü sağlamıştır (Lordoğlu, 2007). İşgücü açıklarını bu şekilde kapatan Avrupa, göçmen işçiliğın tek kaynağını ikili konuk-işçi anlaşmaları ile sağlamıştır. Avrupa'nın eski sömürge gücü İngiltere, Fransa, Belçika ve Hollanda çok sayıda vasıfsız işçi tedarikine kaynaklık etmiştir (Hansen, 2003). Keza İngiltere'deki yedi işçiden biri yabancı kökenlidir. Sonuç olarak bu anlaşma, göçlerin ortaya çıkarabileceği olumsuzlukları bertaraf edip savaşın yıkıcı etkilerini fırsata çevirmiştir. Bu da kapitalist ülkelerin sermaye yoğun üretim tarzının sonucu olmuştur. Bu sayede gelişmiş ekonomiler hem işçi açığıı gidermişler hem de ekonomilerini refaha erdirmişlerdir. Buradan hareketle göçlerin bu yatay hareketi Avrupa kıtasında yaygınlaşmasına ve gelişmiş ülkelere göç hareketlerini hızlandırmasına sebep olmuştur.

Fakat İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Avrupa ülkeleri yeni bir ekonomik refah arayışına girmiştir. Örneğın 1953 ve 1958 yılları arasında Avrupa'daki sanayi üretimi yüzde 30 artmış ve bu durum bazı ülkelerde yüzde 50 olarak gözlenmiştir (Dietz ve Kaczmarczyk, 2008). 1950 ve 1960'larda birçok Avrupa ülkesi tarafından imzalanan ikili işçi göçü anlaşmaları başlangıç olarak ele alınsa da, 1973-1974 yıllarındaki petrol krizi ile ve 1980'lerin sonlarında Demir Perde' nin düşmesiyle bu işçi göçü alımları sona ermiştir. 1973-1974 petrol krizi Avrupa'nın ekonomik görünümü üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Kriz, ekonomik yapılanmaya yeniden ivme kazandırmış ve emek ihtiyacını keskin bir şekilde azaltmıştır. Krizin sebep olduğu ekonomik durgunluk nedeniyle artan işsizlik seviyeleri, yerleşik göçmen gruplarına karşı ırkçılık ve yabancı düşmanlığını beraberinde getirmiştir (Van Mol ve De Valk, 2016).

Avrupa'nın uluslararası göç tarihindeki en hızlı ve radikal değişikliklerden bazıları son on beş ila yirmi yıl içinde gerçekleşmiştir. 5 yıllık sosyalizmden sonra Demir Perde, Doğu-Batı hareketliliğini ciddi şekilde sınırlandırmıştır (Bonifazi vd., 2008). II. Dünya Savaşı'ndan sonra, savaşın parçaladığı Avrupa'nın ötesindeki mülteci

hareketleri Birleşmiş Milletler de dahil devletler tarafından düzenlenmekteydi. BM, mültecilerin ülkelerine geri gönderilmelerini ve yeniden yerleştirilmelerini koordine etmiştir. Mülteciler için bilgi ağı büyük ölçüde devletlerin tekeliydi ve diğer bölgelere göç etme fırsatları resmi kanallarla sınırlı olmaktadır. Ancak şimdi işler çok farklı (IOM, 2020).

1990 yılında Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Haklarının BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmesi, küresel göçü ve uluslararası göçü çevreleyen farklılıkları keskin bir şekilde rahatlatmıştır. Ancak göçmen ülkeler sözleşme imzalamayı reddetmiş ve 2003 yılına kadar yürürlüğe girmemiştir (Castles, Haas ve Miller, 2014). 20. yüzyılın sonunda ise tüm gelişmiş ülkeler göç ülkesi haline gelmiştir. Ancak bu duruma ülkelerin tepkisi sert olmuştur. Göçmenlere ve mültecilere yönelik nefret söylemleri ve şiddet bazı hedef ülkelerde olağan hale gelmiştir.

1.2.4. 21. Yüzyılda Göç Eğilimleri

21. yüzyıla 11 Eylül darbesiyle dramatik bir giriş yapılmıştır. Türkiye ise tarihi boyunca en büyük göç dalgasıyla 2011 yılında tanışmıştır. O yıldan bu yana Türkiye’de milyonlarca mülteci ve sığınmacı barınmakta ve bu artarak devam etmektedir. BM verilerine göre bu durum 2. Dünya Savaşından sonra yaşanan en büyük mülteci krizi sayılmaktadır. Başka bir bakış açısıyla buna 21. yüzyılın yeni savaş biçimi de demek doğru olacaktır.

Yirmi birinci yüzyılın başlangıcı, dünya çapında düzenli ve düzensiz çok çeşitli göç hareketlerinden etkilenmiştir. Yeni göç politikaları uygulanmakta, ulusal sınırlar güçlendirilmekte ve sınır duvarları planlanmakta veya inşa edilmektedir. Özellikle Suriye iç savaşı, ana sonucu, mülteci krizi, uluslararası göç ve mülteci sorunları artık büyük bir endişe ile tartışılmaktadır (Goularas ve İpek, 2018).

21. yüzyılın başlarında göç üç ana özellikle şöyle özetlenebilir: *Birincisi*, göç artmaya devam etmektedir ve 1980'lerden beri mevcut bir olgudur. Eğilimi ise ne sabit ne de tutarlıdır. Örneğin, artış oranının 1990'larda gerilediği görülse de yine de kanıtlar, göçün dünya düzeyinde giderek arttığı ve daha fazla sayıda insanı etkilediğini

göstermektedir. *İkincisi*, göç aslında insanların yoksullardan zenginlere ve daha az gelişmiş bölgelerden daha gelişmiş bölgelere doğru hareketlerinin bir öyküsüdür. *Üçüncüsü*, uluslararası göç son yıllarda dünyayı, yani küreselleşmeyi dönüştürmeye yardım eden daha büyük bir sosyal ve ekonomik bir sürecin parçasıdır (Keeley, 2009).

Uluslararası nüfus hareketlerinin her biri, zaman ve mekân boyunca göçmen akışlarının kaba bir istikrarıyla karakterize edilen beş farklı göç sistemine dönüşmüştür. Genel olarak, bu sistemler içindeki insanların akışı, kısmen uluslararası politika tarafından yapılandırılan mal, sermaye ve bilgi akışlarına paraleldir (Massey, 2003).

Bugünkü göç tablosu ise her zaman olduğu gibi son derece karmaşıktır. 21. yüzyılda uluslararası göçün artması muhtemel bir durumdur. Göç etme eyleminin göçmenler için birçok nedeni vardır, ancak ulusal sınırları aşan çoğu birey bunu ekonomik ya da ekonomik olmayan nedenlerle yapmaktadır. Bireylerin göç etmesine yol açan faktörler, hedef alandaki talep-çekme faktörleri, menşe alanındaki arz-itme faktörleri, menşe ve hedef noktasını birbirine bağlayan ağ faktörleri olmak üzere üç ana etki tarafından motive edilmektedir (Martin, 2015). Bu süreçler tablo olarak değerlendirildiğinde tablo 1.1’de uluslararası göçmenlerin sayıları beşer yıl arayla özetlenmiş ve göçlerin dünya nüfusuna oranı verilmiştir.

Tablo 1.1. Uluslararası Göç, 1970-2019

Yıl	Göç sayıları	Göçlerin Dünya Nüfusuna Oranı
1970	84,460,125	%2.3
1975	90,360,010	%2.2
1980	101,983,149	%2.3
1985	113,206,691	%2.3
1990	153,011,473	%2.9
1995	161,316,895	%2.8
2000	173,588,441	%2.8
2005	191,615,574	%2.9
2010	220,781,909	%3.2
2015	248,861,296	%3.4
2019	271,642,105	%3.5

Kaynak: IOM, 2020

Rakamlara göre, yirmi birinci yüzyılın başında göçmen nüfus 173 milyonken, 2015'te 248 milyona yükselmiş ve böylelikle dünya nüfusunun % 44'ünü göçmenler oluşturmuştur (Goularas, 2018). Henüz çeyrek asır bile olmadan göçmen nüfus 1,5 kat artmıştır. Bu sonuç bile insan hareketliliğinin ne denli hızlı ve büyük olabileceğini gözler önüne sermektedir. Elbette bu hareketlilik bununla sınırlı kalmayıp malların, sermayenin ve emeğin de aynı zamanda hareket etmesine olanak sağlamıştır. Örneğin bu döngüde sermayenin marjinal getirisinin yüksek olduğu yerlere hareket etmesiyle; ya yoksul bölgelere gelerek marjinal getirisini eşitleyebilir; ya da emeği/göçü kendine çekerek karlılığını artırabilir ki sermaye, her zaman emeği kendine çekmek ister. Bu da göçleri çeken bir unsur olarak dikkate alınmalıdır.

Bugün, doğdukları ülkeden farklı bir ülkede her zamankinden daha fazla insan yaşamaktadır. 2019 yılında, küresel olarak 2010 yılına göre 51 milyon insan daha göç ederek göçmen sayısı 272 milyona ulaşmıştır. Dolayısıyla uluslararası göçmenler küresel nüfusun yüzde 3,5'ini oluşturmaktadır. Bu oran 1980 yılında yüzde 2,3 iken, 2000 yılında yüzde 2,8 olarak gerçekleşmiştir. 2019'da toplam nüfus içinde göçmenlerin oranı en fazla düzeye çıkmıştır (IOM, 2020; Bkz. Tablo 1.1). Diğer yandan Tablo 1.2 uluslararası göçmenlerin bölgelere göre dağılımını vermektedir.

Tablo 1.2. Kıtalara Göre Küresel Göçmen Nüfus Sayıları

Bölgeler	Küresel Düzeyde Göçmen Sayısı (Milyon)			
	1990	2000	2010	2019
Dünya	153.0	173.5	220.7	271.6
Gelişmiş Bölgeler	82.7	103.9	130.6	152.0
Az gelişmiş Bölgeler	70.2	69.6	90.1	119.5
Afrika	15.6	15.0	17.8	26.5
Asya	48.2	49.3	65.9	83.5
Avrupa	49.6	56.8	70.6	82.3
Kuzey Amerika	27.6	40.3	50.9	58.6
Okyanusya	4.7	5.3	7.1	8.9

Kaynak: UN, 2019

Tablo 1.2, kıtalarda barınan göçmen sayılarını on'ar yıllık verilerle derlenerek hazırlanmıştır. Burada 2019 yılında, 83 milyon küresel göçmen Asya'ya göç etmiştir. Onu 82 milyon göçmen ile Avrupa, 58 milyon ile Kuzey Amerika takip etmiştir. 1990 ile 2015 yılları arasında, küresel göçmenler yaklaşık 118 milyon kişi artmıştır. Bu 118 milyonluk göçmen artışının yaklaşık 70 milyonu gelişmiş ülkelere, 41 milyonu ise gelişmekte olan ülkelere göç ettiği görülmektedir (UN, 2019). Bahsi geçen 1990 ve 2019 yılları arasında, en az göçmen nüfusa sahip Okyanusya bölgesi olsa da, bölgenin küresel göçmen nüfusu yıldan yıla artış göstermiştir. Bu tablo yatay hareketliliğin daha çok gelişmiş bölgelere olduğunu, göçlerin herşeyden önce ekonomik ve toplumsal olarak önemli bir sistem oluşturduğunu söylemek doğru olacaktır.

Birleşmiş Milletler raporuna göre tüm küresel göçmenlerin yaklaşık üçte ikisi Avrupa veya Asya'ya göç etmiştir. Avrupa eski zamanlardan beri nüfus hareketliliğinin bir kavşağı olmuştur. Tarih boyunca bölge, devletlerinin, esas olarak merkantilist ve sömürge açılımları yoluyla kurulmasına ve şekillendirilmesine yardımcı olduğu küresel göç sistemlerinin merkezi bir parçası olmuştur. Avrupa ayrıca bölgedeki nüfus hareketliliğini düzenleyen bir dizi kural ve norm geliştirmede önemli bir rol oynamıştır (migrationdataportal.org).

Avrupa'da 2015 yılında 75 milyon uluslararası göçmen ikamet ederken, 2019 yılında bu sayı yüzde 10'luk bir artışla 82 milyondan fazlaya ulaşmıştır. Bunların yarısından fazlası yani yaklaşık 42 milyonu Avrupa kökenlidir. Bu sayı 2015'ten bu yana ılımlı bir şekilde artış gösterirken 2015'ten 2019'a kadar çok hızlı bir ivme göstermiştir. Yani dört yılda Avrupa'daki Avrupalı olmayan göçmenlerin nüfusu 35 milyondan 38 milyona yükselmiştir (IOM, 2020). Aşağıdaki Tablo 1.3'te, Dünya Göç Raporu'nun temel istatistiklerinin bir özeti sunulmaktadır.

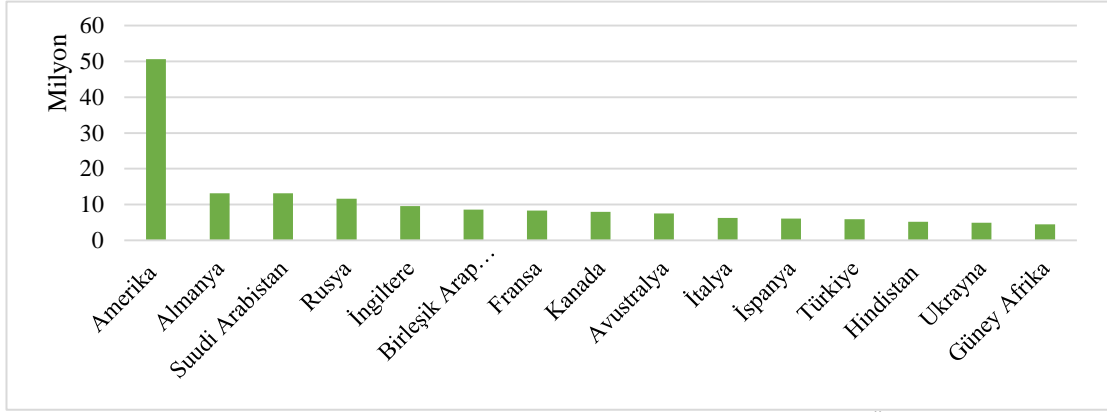
Tablo 1.3. 2000 ve 2020’de Dünya Göç Raporlarından Önemli Rakamlar

	2000	2020
Tahmini uluslararası göçmen sayısı	173 milyon	272 milyon
Göç edenlerin dünya nüfusuna tahmini oranı	%2.8	%3.5
Uluslararası kadın göçmenlerin tahmini oranı	%47.5	%47.9
Uluslararası çocuk göçmenlerin tahmini oranı	%16	%13.9
Uluslararası göçmenlerin en az olduğu bölge	Okyanusya	Okyanusya
Uluslararası göçmenlerin en fazla olduğu ülke	BAE	BAE
Göçmen işçi sayısı	-	164 milyon
Küresel uluslararası havaleler (USD)	126 milyar	689 milyar
Mülteci sayısı	14 milyon	25.9 milyon
Ülke içinde yerinden olmuş kişilerin sayısı	21 milyon	41.3 milyon
Vatansız kişilerin sayısı	-	3.9 milyon

Kaynak: IOM, 2020

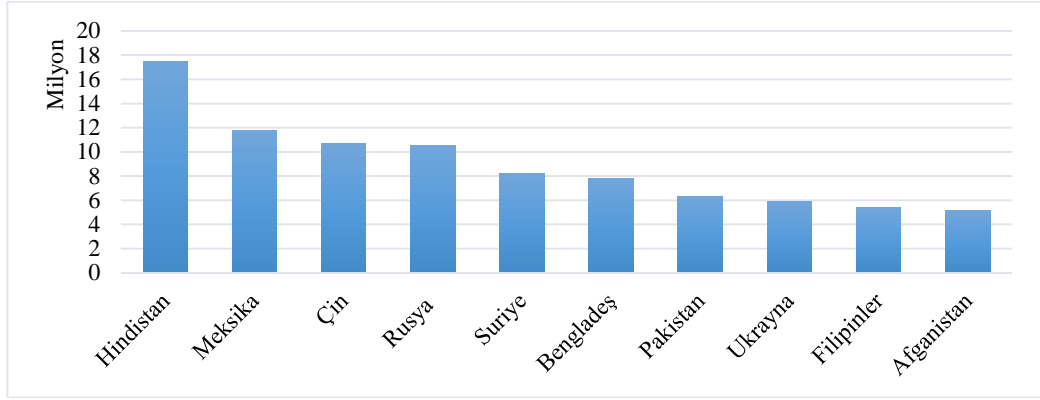
Rapora göre bazı yönleri oldukça sabit kalsa da, uluslararası kadın göçmenlerin oranı ve göçmenlerin dünya nüfusuna genel oranının önemli ölçüde değiştiği gözlemlenmektedir. IOM (2020)’ un raporunda, ekonomik ve ticari süreçlerin göçü hızlandırdığı ve bunun da emeğin, malların ve sermayenin daha fazla hareket etmesini sağladığı vurgulanmıştır. Örneğin, uluslararası işçi dövizleri 2000’de tahmini 126 milyardan 2020’de 689 milyara yükselmiş olduğu görülmektedir ve kalkınmanın itici gücü olarak uluslararası göç göze çarpmıştır.

Göçmen kitlelerine genel bir küresel bakıştan sonra uluslararası göçmenlerin ilk 15’teki hedef ülkesi ve ülkelerine göre kökenlerinin listesi verilmiştir. Şekil 1.1 ve 1.2 menşe ve hedef yerlerine göre uluslararası göçmenlerin ilk tercihlerini göstermektedir.

Şekil 1.1. En Fazla Uluslararası Göçmene Ev Sahipliği Yapan ilk 15 Ülke, 2019
Kaynak: UNDESA, 2019

Uluslararası göç küresel bir fenomen olmakla birlikte, çoğu hareket sınırlı sayıda ülkeyi kapsamaktadır. 2019'da sadece 20 ülke tüm uluslararası göçmenlerin üçte ikisine ev sahipliği yapmıştır ve tüm uluslararası göçmenlerin yaklaşık yarısı sadece on ülkede bulunmaktadır. Buna göre 2019'da en fazla 51 milyon göçmene ev sahipliği yapan Amerika'da bulunmaktadır. Ve bu dünyadaki göçmenler toplamının yaklaşık yüzde 19'unu oluşturmaktadır. Ukrayna, Polonya, İngiltere ve Almanya da dahil olmak üzere diğer bazı Avrupa ülkelerinde önemli miktarda bir göçmen nüfus bulunmaktadır. Hedefin ikinci ve üçüncü en büyük ülkeleri, her biri yaklaşık 13 milyon göçmene ev sahipliği yapan Almanya ve Suudi Arabistan, ardından 12 milyon göçmen ile Rusya Federasyonu, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı (10 milyon) yer almıştır. Dünya çapında uluslararası göçmenlerin 20 ana ülkesinden yedisi Avrupa'da, dördü Kuzey Afrika ve Batı Asya'da, üçü Orta ve Güney Asya'da, ikisi Doğu ve Güneydoğu Asya'da ve Kuzey Amerika'da, biri ise Okyanusya ve Sahra altı Afrika ülkesindedir (UNDESA, 2019). Bu tablo herşeyi ortaya koymakla birlikte dikkat çeken bir nokta, hedef ülkelerin en başlarında Suudi Arabistan ve BAE'nin de olmasıdır. Bu ülkeler her ne kadar Ortadoğu ülkeleri olsa da bilinenin aksine, sermaye açısından zengin ülkeler olduğu gözden kaçmamalıdır. Sermayenin göç hareketlerine yön veren bir yapıda olabildiği yukarıda da bahsedilmiştir.

Şekil 1.2. Uluslararası göçmenlerin menşe ülkeleri, ilk 10, 2019
Kaynak: UNDESA, 2019

Buna göre 2019'da dünya genelinde uluslararası göçmenlerin yüzde 40'ından fazlası, yani yaklaşık 112 milyon kişi Asya kökenlidir. Bunlar öncelikle Hindistan, Çin, Bangladeş, Pakistan ve Afganistan gibi Güney Asya ülkelerinden gelmekle birlikte Hindistan en büyük menşe ülke konumundadır. Meksika ikinci, Rusya Federasyonu dördüncü en büyük menşe ülke olmuştur (IOM, 2020). Burada Rusya'nın hem göç veren hem göç alan konumda olduğu dikkatlerden kaçmamalıdır.

Veri açıklarına ve gecikmelere rağmen, birkaç sonuç çıkarılabilir. Örneğin küresel düzeyde göçmenlerin zamanla Asya gibi bazı bölgelerde, diğer bölgelerden (Afrika, Okyanusya ve Karayipler gibi) çok daha yüksek bir oranda ikamet ettiklerini görülmektedir ve bu eğilimin devam etmesi de muhtemeldir. Bununla birlikte istatistikler, ekonomiler büyüdükçe ve işgücü piyasaları geliştikçe, göçmen işçilerin daha fazla fırsata sahip bölgelere yönelmeye devam ettiklerini göstermektedir (IOM, 2020).

Uluslararası göç akışları oldukça oynak ve tahmin edilmesi güç yapıdadır, ancak bazı hareket türleri diğerlerinden daha istikrarlı veya daha düzenli olduklarından dolayı daha öngörülebilirdir. Göç akışlarının tahmin edilmesi gereken en zor kısmı ise kesinlikle zorunlu ve düzensiz hareketleridir. Gelecekteki göç akışlarını tahmin etmek, hangisinin kullanılacağı ve ne zaman izleneceği, hareketlerin türüne ve dikkate alınan zaman dilimine bağlı olarak farklı araçlar bulunmaktadır. Bu araçlar, erken uyarı sistemleri, modelleme/programlama ve öngörü yöntemlerini içermektedir. Gerçek zamana bağlı olarak akışların izlenmesine dayanan erken uyarı sistemleri, ülkeler

arasında önemli kaynaklar ve bilgi paylaşımının yanı sıra kaçakçılık ağlarının işleyişi ve evrimi hakkında güncellenmiş istihbarat gerektirmektedir. Diğer yandan zorunlu göç akışları için modelleme araçları geliştirilmiş ve özellikle sığınmacıların gelişlerini tahmin etmek için birçok ülke tarafından yürütülen bir yöntemdir. Son olarak etkili olabilmek ve politika değişikliğini potansiyel olarak teşvik edebilmek için öngörü yöntemleri makul bir süre içinde, örneğin 10-15 yıldan az şekilde geliştirilmeli ve belirli göç kategorilerine veya koridorlarına odaklanılmalıdır (OECD, 2018).

Bu bölümde mevcut verilere dayanarak, göç ve göçmenlere küresel bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Sonuç olarak insan hareketi, tarihin ilk dönemlerine kadar uzanan eski bir fenomen olabilir; ancak dünya küreselleştikçe tezahürleri ve etkileri de zaman içinde değişmiştir. Bugünün en önemli sorunlarının ticaret ve göç gibi temel ekonomik sorunlar olduğunu vurgulanmıştır. Bu sebeple göçlerin kökenlerine, nereden geldiğine ve şuanki konumlarına bakabilmek önemlidir. Nihayetinde önemli olan sadece son evrildiği nokta değil, bu ana kadarki gelişme aşamalarının da dikkate alınması gerektiği unutulmamalıdır.

1.3. Göç Sürecine İlişkin Teorik Yaklaşımlar

Bu bölümde göç tipolojilerine bakıldığında evrensel bir geçerliliğe sahip göç teorisinden bahsetnin zor olduğunu söylemek mümkündür. Herkesin kabul ettiği genel bir göç teorisi bulunmamakla birlikte ekonomistler, sosyologlar ve diğer disiplinler tarafından geliştirilmiş çok sayıda teori bulunmaktadır. Nitekim küreselleşme, ülkeler arasında gerçekleşen göç hareketlerinin farklı boyutlardan değerlendirilmesi gereğini zorunlu kılmaktadır.

Göç insanlığın kendisi kadar eski olsa da, göçle ilgili teoriler oldukça yenidir. Zira bu konu 19. yüzyılda bilimsel araştırmalara konu olmaya başlamıştır. Şimdiye kadar, ekonomik, kültürel, sosyal ve politik alanda dinamik bir fenomen olarak tüm göçü içeren tek bir teori ortaya çıkmamıştır. Ve bu alanda geniş çaplı araştırmalar yapan Alejandro Portes'in de belirttiği gibi "tek bir büyük kuram" bulunmamaktadır (Abadan-Unat, 2017). Bazen birbirinden soyutlanmış, bazen de bazı disiplinler tarafından bölümlere ayrılmış, parçalanmış bir dizi teori vardır (Massey ve diğerleri,

1998). Göçmenlik fenomeni ile ilgili geleneksel teoriler hala mevcuttur, ancak göç biçimlerinin, motivasyonunun ve göçmen akımlarının büyük dönüşümü bazı gerçek durumlara uyarlanmış ve geliştirilmiştir. Literatürde uluslararası göçe yönelik dört temel teorik yaklaşım vardır: Neoklasik iktisat teorisi, göç geçiş teorisi, emek göçünün yeni ekonomisi ve kalkınma-göç ilişkisi (Boghean, 2016).

Nihayetinde uluslararası göçün neden başladığını açıklamak için çeşitli teorik modeller önerilmiştir. Bu modeller öncelikle ana faktörleri yakalamaya, onları sistematize etmeye ve göç üzerindeki etkilerini ifade etmeye çalışırken, bazı modellerde ayrıca standart bir matematiksel-istatistiksel araçlar kullanmaktadır. Karmaşık modeller, göçe dahil olan ülkeler (kaynak ve hedef ülkeler) üzerindeki etkisinin daha geniş bağlamını ve bu etkilerin etkileşimini tanımlamaktadır (Ilinitchi, 2010). Her biri sonuçta aynı şeyi açıklamaya çalışsa da, radikal olarak farklı kavramlar, varsayımlar ve referans çerçeveleri kullanılmıştır (Massey ve diğerleri, 1993).

Göç modellerinin birincil amacı, göç üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerin tanımlandığı, göç eğilimlerinin çizelgelendiği ve politika değişiklikleri de dahil olmak üzere dışsal şokların göç üzerindeki etkisinin tahmin edildiği bir analitik yapı sağlamaktır. İstatistiksel modeller, göç teorilerinden türetilen spesifik hipotezleri test etmek ve göç belirleyicilerinin ve etkilerinin büyüklüğünü tahmin etmek için kullanılmaktadır (Taylor, 2021). Bu noktada hareketler genellikle bireysel aktörlerin rasyonel kararlarının sonucu olduğu konusunda hemfikir olsa da, bu tür araştırmalar genellikle göçü sosyal bir süreç olarak görerek belirleyiciler listesine hem ekonomik hem de ekonomik olmayan değişkenler ekleyerek resmi veya nicel nitelikli modellemeler yapmaktadır.

1.3.1. Uluslararası Göç Teorileri

Araştırmacılar göç teorilerini çeşitli açılardan, farklı faktörlere göre sınıflandırma yaparak inceleme eğilimine gitmişlerdir. Mesela sosyal-ekonomik, mikro-makro, iyimser-kötümser ya da erken-çağdaş dönem gibi çeşitli ayrımlarla ele almışlardır.

Göç olgusu disiplinler arası bir alan olduğundan dolayı genel bir sınıfa dahil etmek ya da belirli bir tipolojik ayrıma gitmek zor olmaktadır.

Bu nedenle teoriler, uluslararası göç türlerine göre farklılaştırılabilir. Nitekim Meyers (2000) göç teorilerini Ulusal Yaklaşım, Realist, Marksist, Liberalist, Kurumsallık ve İç politika çerçevesinde farklı bir yaklaşımla değerlendirmiştir. Bu doğrultuda Kriger (2004), göç teorileri üzerinde ekonomik ve ekonomik olmayan olmak üzere iki ayrıma giderken, Olejarova (2007) kalıcı, yarı kalıcı veya geçici göç arasında standart ayırım yapmıştır. De Haas (2010, 2012 ve 2013) ise göç teorilerini göç-kalkınma ilişkisi çerçevesinde iyimser ve kötümser bir bakış açısıyla incelemiştir. Kurekova (2011), sadece genel göç teorilerini ele almıştır. Özcan (2017), erken dönem ve çağdaş göç teorileri şeklinde göç teorilerini dönemlere ayırırken; Wickramasinghe ve Wimalaratana (2016) ise popüler göç teorilerini genel açıdan değerlendirmiştir (Akyıldız, 2019). Hammar ve diğerleri (1997), Faist (2000) ve Hagen-Zanker (2008) göç teorilerini mikro, makro ve orta düzey göç olarak üç ana kategoriye ayırmışlardır. Tablo 1.4, bu sınıflamaya örnek olarak gösterilmiştir.

Tablo 1.4. Düzeylerine Göre Göç Teorilerinin Analizi

Mikro Düzey	Orta Düzey	Makro Düzey
İtme ve Çekme Faktörleri	Sosyal Sermaye Teorisi	Neoklasik Makro-Göç Teorisi
Neoklasik Mikro Göç Teorisi	Kurumsal teori	Sistem Olarak Taşıma
Davranış Modelleri	Ağ Teorisi Kümülatif	İkili İşgücü Piyasası Teorisi
Sosyal Sistemler Teorisi	Nedensellik Teorisi	Dünya Sistem Teorisi
	Emek Göçünün Yeni	Hareketlilik Geçişi
	Ekonomisi	

Kaynak: Wickramasinghe ve Wimalaratana, (2016)

Mikro düzey teoriler bireysel göç kararlarına odaklanırken, makro düzey teoriler toplu göç eğilimlerine bakmakta ve bu eğilimleri makro düzey açıklamalarla yapmaktadır. Mikro ve makro seviye arasında bulunan orta seviye teorisi, hanehalkı veya toplum düzeyinde göçün hem nedenlerini hem de sürekliliğini açıklamaktadır (Hagen-Zanker, 2008; Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016).

Modern göç literatürü, teorik yaklaşımların farklı hipotezlerini sunmasına rağmen birbirini dışlayan olmak yerine birbirini tamamlayan olarak ele alınması gerektiğini

ileri sürmektedir (Massey vd., 1993; Portes, 1997; Faist, 2000; Kurekova, 2009). Ancak tüm göç tiplerinin, dünyanın her yerinde kapsayıcı tek bir teori olacak biçimde şekillendirilmesi de yanıltıcı olacaktır. Çünkü Pryor (1981)' a göre böyle bir durum "kavramsal indirgemecilik" ya da "teorik yayılmacılık" tehlikesine yol açabilmektedir (Özcan, 2017).

Göç teorileri, insanların hareketine daha geniş bir perspektiften bakmayı ve teorik rehberlik sağladıkları için faydalıdır. Bu ekonomik, sosyal, yasal, politik, kültürel, etnik veya diğer olaylarla ilgili olabilir. Uluslararası göç teorileri, uluslararası göç hakkında bilimsel bilgi sağlamaktadır. Bu nedenle göçlerle ilişkilerde sistematik ve belirli düzenlilikleri gün ışığına çıkarmak bu modellerin amacını oluşturmaktadır (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016). Nitekim uluslararası göç modellerinin nesiller boyunca evrimleşen sosyal, ekonomik ve jeopolitik süreçlerle ilgili olduğu kesinlikle doğru olsa da, yüzlerce yıl olmasa da ulusötesi bağlantıdaki son gelişmeler göç süreçlerinde daha fazla çeşitlilik için daha fazla fırsat yaratmaktadır (IOM, 2020). Bu başlık altında ele alınan göç teorileri, herhangi bir ayrıma gitmeden Akyıldız (2019)'un tez çalışmasında olduğu gibi tarihsel açıdan kronolojik sırayla genel bir çerçevede incelenmiştir.

1.3.1.1. Göç Kanunları Teorisi

Literatürde göç konusunda yapılan ilk akademik çalışma 1885 ve 1889 yıllarında E.G. Ravenstein'in "Göç Yasaları" (The Laws of Migration) isimli makalesi olarak bilinmektedir. Erken dönem olarak da adlandırılan göç teorilerine önemli katkılarda bulunan ilk isimler ise Thomas R. Malthus, William Farr ve Earnst G. Ravenstein'dır.

William Farr'a göre göçün "kesin bir yasa olamayacağı" düşüncesi, göç yasaları ile ilgili ünlü makalesini sunmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu makale 1881 tarihli 'İngiliz Sayımı'na dayanmaktadır. Ancak Farr'ın bu düşüncesini eleştirmek için çalışmaya başlayan ve göç akımlarıyla ilgili kanunlar oluşturan ilk isim de Ravenstein olmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanayi devriminin etkisiyle birey ve toplulukların yaşam kalıpları değişmiştir (Özcan, 2017). Bu dönemde sadece İngiltere ve Galler kırsalından 4 milyon kişinin göç hareketlerinde bulunduğu belirtilmiştir.

Alman ve İngiliz kökenli coğrafyacı ve harita uzmanı olan Ravenstein'ın 1885-1889'da Londra'da yaptığı "Göç Kanunları" isimli çalışması bu hareketliliğin oldukça yoğun olduğu bu dönemde ortaya çıkmış ve tartışmaları başlatmıştır (Abadan-Unat, 2017). 1885'te Ravenstein tarafından bildirilen, daha sonra Thomas ve Stouffer tarafından değiştirilen ve en son Lee tarafından iyileştirilen ve kodlanan "Göç Yasaları", menşe ve hedef bölge arasındaki göç ilişkilerini açıklayan bir dizi genel ampirik ifadeleri içermektedir (Zelinsky, 1971).

Ravenstein, 1885 yılında İngiltere İstatistik Kurumu Dergisi'ne gönderdiği makalesinde, hem ülke içindeki hem de ülkeler arasındaki göç modellerini açıklamaya ve tahmin etmeye çalışan bir dizi "Göç Kanunu" nu açıklamıştır (Corbett, 2001). "Göç Kanunları" adlı makalede geçen yedi göç kanunu aşağıda kısaca belirtilmiştir.

- 1) Göçmenlerin büyük bir kitlesi kısa mesafe yerlere gitmektedir ve bu göç akımları büyük ticaret merkezlerine doğru kaymaktadır.
- 2) Kasaba ve kentlerdeki gelişme ve ekonomik büyüme göçmen nüfusu hızla buralara çekmektedir.
- 3) Dağılma işlemi, göçleri içine çeken/emen işlemin tersi de olsa benzerlik göstermektedir.
- 4) Her ana göç akımı telafi edici bir karşı akım üretir/yaratır.
- 5) Uzun mesafelere giden göçmenler genellikle büyük ticaret veya sanayi merkezlerini tercih etmektedir.
- 6) Kırsal alanda yaşayanların göç etme eğilimi ülkenin kentsel alanda yaşayanlarından daha fazladır.
- 7) Kadınların göç etme eğilimi erkeklerden daha fazladır (Ravenstein, 1885).

Teorinin en temel varsayımı ise, göç hareketlerinin büyük bir kısmının kısa mesafelere olduğu, ticaret ve sanayinin yoğunlaştığı sermaye yoğun bölgelere ise uzun mesafeli göçler olduğu anlaşılmaktadır (Abadan-Unat, 2017). Burada kent ekonomisinde Zipf Yasası (1946) ve Gibrat Yasası şehirlerarasındaki ilişkileri, göreceli büyüklükleri ve büyüme oranları açısından açıklamakta özel bir yere sahiptir (Özden ve Parsons, 2014). Nitekim erken göç modelleri, Zipf yasasında olduğu gibi fiziksel yerçekimi kavramını kullanmış ve göçü başlangıç ve hedef nüfus büyüklüğünün bir fonksiyonu

olarak açıklarak mesafeyle ters ilişkili olduğunu savunmuştur (Hagen-Zanker, 2008).

Ravenstein'in bu çalışması, adeta uluslararası göç konusunda ilk kapsamlı teorik çalışma niteliğindedir. Çalışma ayrıca kendisinden sonraki göç teorilerine öncülük etme özelliği göstermiş ve bu teorilerin ortaya çıkmasına da katkıda bulunmuştur. Ravenstein'in özellikle mesafeye odaklanmasında, bahsi geçen dönemlerde göç hareketlerinin daha çok bireysel ve taşımacılığın yaya olarak yapılmasından kaynaklı olabileceği düşünülebilir. Bu noktada daha uzun mesafelere giden kişilerin ise daha çok ticaret amaçlı kervanlarla olduğunu söylemek mümkündür.

1.3.1.2. Çift (İkili) Sektör Modeli

Bu modeli, geleneksel tarım sektöründeki fazla işgücünün modern sanayi sektörüne aktarılması ile sanayileşmeyi ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eden bir kalkınma stratejisi olarak tanımlamak mümkündür. Göç ile ilişkisi ise emeğin sektörler arası geçişlerinden doğan hareketliliğin göçe neden olabilmesidir. Dolayısıyla literatür bu konuya daha detaylı açıklamalar getirmiştir.

Arthur Lewis'in Mayıs 1954'te Manchester Okulunda yayınlanan "*Economic Development with Unlimited Supplies of Labor*", 'Sınırsız Emek Arzı ile Ekonomik Kalkınma' isimli makalesi, kalkınma ekonomisinin kurulmasında en etkili çalışma olarak kabul edilmektedir. Literatüre "*Dual-Sector Model*" olarak geçen teori, aslında bir ekonomik kalkınma teorisidir. Hall (2012), düalizm kavramını Lewis'in gelişmekte olan birçok ülkede iki farklı ekonomik kesimin olduğunu vurgulamak amacıyla kullandığını belirtmektedir. Lewis gelişmekte olan ekonominin büyümesini kapitalist ve geçim sektörü olmak üzere iki sektöre ayırıp, bu sektörler arasındaki işgücü geçişini açıklamaktadır. Diğer deyişle az gelişmiş ekonomilerin çoğu ikili bir yapıya sahiptir ve bu ekonomiler bir modern sektörle bir geleneksel sektöre bölünmüştür (Acemoğlu ve Robinson, 2013). Pettinger (2017) bu sektörleri şu şekilde vurgulamaktadır:

- i. *Geleneksel emek yoğun tarım sektörü*: Bu tarım sektörü, düşük üretkenlik ve muhtemelen sistem içindeki bazı verimsizlikler ile karakterize edilmektedir. Buna göre, bu sektör geçimlik tarım veya yerel pazarlara yöneliktir.
- ii. *Çok daha küçük ve aynı zamanda daha modern kapitalist bir sanayi sektörü*: Bu sanayi sektörü esasen küresel pazarlara yani ihracata dayalı hizmete yöneliktir (Moloi ve Marwala, 2020).

Kısacası Lewis, kırsal tarım ve kentsel imalat sektörlerinden oluşan ikili bir ekonominin gelişim modelini ortaya koymuştur. Buradaki temel mantık, üretime hiçbir şey katmayan tarım sektöründeki fazla emek arzının, daha fazla büyüme ve gelişme içindeki modern sanayi sektörüne aktarılmasıdır. Bu genellikle “tarımda gizlenmiş işsizlik” olarak adlandırılmaktadır (Nipun, 2018). Lewis’e göre tarım sektöründeki fazlalık, ücret oranının çok düşük kalmasına ve neredeyse asgari geçim seviyesine kadar inmesi nedeniyle marjinal verimliliğin sıfır olmasına neden olmaktadır. Örneğin nüfusu nispeten fazla olan ülkelerde ekonomik kalkınmanın ana dinamikleri olarak görülen geçimlik tarım, küçük ölçekli ticaretler, gündelik işçiler gibi işlerde işgücünün marjinal verimliliği önemsiz bir seviyededir, hatta negatif bile olmaktadır. Bu nedenle, Azalan Marjinal Verimler Yasası gereği emek istihdamı arttıkça, kullanılan ilave emek biriminin daha az üretmeye başladığını ileri sürmektedir (Lewis, 1954; Hall, 2012). Bu sektördeki zaten üretime katkıda bulunmadıkları için geleneksel sektör için dışa göç, fazla işgücünden kurtulmanın ve üretim fonksiyonunda daha yüksek sermaye-çıktı oranlarına doğru ilerlemenin tek yoludur. Dolayısıyla da ekonomik gerilemeden kalkınma sürecine girmenin ön koşuludur (Arango, 2000). Ancak bu sektörde marjinal verimlilik sıfır olduğu için geçimlik sektördeki fazla emeğin eklenmesi veya çıkarılmasının üretkenlik çıktısını etkilemediği de ifade edilmektedir (Hall, 2012; Moloi ve Marwala, 2020). Lewis iki sektör arasındaki bu uçurumun, işçilerin bir yerden başka bir yere hareket etmesi için yeterli olacağını ileri sürmüştür.

Wachter vd. (1974), dört hipotezli ikili işgücü piyasası modelini şu şekilde ifade etmiştir: *Birincisi*, ekonomiyi birincil ve ikincil bir sektöre ayırmak yararlıdır. *İkincisi*, ikincil sektördeki ücret ve istihdam mekanizmaları birincil sektördekilere farklıdır.

Üçüncüsü, bu iki sektör arasındaki ekonomik hareketlilik keskin bir şekilde sınırlıdır ve bu nedenle ikincil sektördeki işçiler esasen orada sıkışıp kalmaktadır. *Dördüncüsü*, ikincil sektör yaygın eksik istihdam ile işaretlenmiştir, çünkü normal maliyetlerden daha fazla olmayan vasıflı işler için eğitilebilecek işçiler vasıfsız işlerle sınırlıdır (Fields, 2007).

Çıkış noktası ekonomik kalkınma olan bu teori, bazı araştırmacılar tarafından farklı adlandırılmış ve göç teorisi olmadığı ifade edilmiştir. Ancak bahsi geçen sektörlerden emek fazlası veren tarafın bir geçiş ya da göçe sebep olacağı düşünülmektedir. Burada kırsal nüfusun, hem sınırsız emek arzlı hem de düşük ücretli olacağı; dolayısıyla bu nüfusun yüksek verim ve ücretli sanayi kentine yöneleceği anlamına geldiği için göçle de ilişkilendirilmiştir. Keza bu emek arzı marjinal verimliliği düşük kırsal nüfustan ibarettir.

1.3.1.3.Kümülatif Nedensellik Teorisi

Fransızca kökenli bir kelime olan Kümülatif kelime anlamı olarak birikmeli, birikmiş anlamına gelmektedir. Bir şeylerin birikerek artması, üstüste toplanarak ilerlemesi anlamını taşımaktadır. Yani bazı göçler, bir bağ oluşturup kümülatif etki yaratarak göç hareketlerine neden olmaktadır. Dolayısıyla bu modele bu açıdan bakmak teoriyi anlatmaya yardımcı olacaktır. Daha detaylı literatür bilgilerine ise aşağıda yer verilmiştir.

“Birikimli Nedensellik Teorisi” olarak da bilinmektedir. Kümülatif göç nedenselliği teorisi ilk olarak Myrdal (1957) tarafından geliştirilmiş, daha sonra Massey (1990); Massey vd., (1994); Massey ve Zenteno (1999) tarafından Meksika-ABD göçünü açıklamak amacıyla genişletilmiştir. Kümülatif nedensellik, bir toplumun üyelerinin daha önce Birleşik Devletler' e seyahat etmiş olan hane halkları ve çeşitli sosyal bağların göçle ilgili bilgi ve kaynaklar elde ettiği bir sosyal sermaye birikimi olarak tanımlanmıştır. Sosyal ağların, hedef göçmenlere kuzeye (gelişmiş bölgelere) seyahat etme, hedef bölgede iş, barınma ve sosyal ağ bulma konusunda bilgi ve yardım sağlayarak göçle ilgili maliyetleri düşürdüğü ifade edilmektedir (Fussell ve Massey, 2004).

Kümülatif nedensellik teorisi temel olarak, insan göçünün bireysel motivasyonlarını ve sosyal yapılarını, kademeli olarak değiştiren bir süreç olduğu savunulmaktadır. Bu nedensellik, göç eylemini daha muhtemel daha uzun süreli olarak değiştirmesi anlamında kümülatiftir. Sosyal Bilimciler göçün kümülatif olarak neden olduğu sekiz yolu tartışmışlardır. Bunlar: “*Ağların genişlemesi, gelir dağılımı, toprağın dağılımı, tarımın organizasyonu, kültür, beşeri sermayenin bölgesel dağılımı, işin toplumsal anlamı ve üretim yapısı*” şeklinde ayrılmıştır (Massey, 2001).

Göçmenler kişisel özelliklerine, tercihlerine ve yakın sosyoekonomik ortamın getirdiği kısıtlamalara göre seçimler yapmaktadırlar. Ancak zamanla bu kararlar, çevredeki yapıları (yani sosyal ağları) daha fazla göçü teşvik edecek şekilde değiştirmek için geri besler, başkalarını göç etmeye teşvik eder, bu da yapısal koşulları daha da etkileyerek dairesel ve birikimli nedenselliğin karmaşık bir süreciyle sonuçlanır. Başka bir deyişle, göçün tam bir teorik açıklaması sadece bireyler, hane halkı, toplum ve ulusal düzey faktörlerin katmanlar arasındaki bağımlılıkları değil, aynı zamanda zamanlar arası bağımlılıkları da içermelidir (Massey, 1990). Nitekim zamanla, ağın genişletilmesi süreci kendi kendine devam etmektedir. Çünkü her bir göç eylemi ek bir hareketi teşvik edebilecek sosyal altyapı yaratmaktadır (Massey, 2002). Yani kümülatif nedensellik teorisi, göç hareketlerinin daha fazla bu hareketleri yaratma eğilimi içinde olduğu yönündeki genel hipotezi belirtir. Bu hipotez, bireysel ya da hane halkının aldıkları kararların sosyoekonomik bağlamdan etkilendiği ve bir sonraki göç kararlarının alınmasında etkili olduğu vurgulanmaktadır (Massey vd., 1993).

Son olarak bu teoriye göre göçmen ağlarının örüntüsü, göçü etkileyen en önemli faktördür. Göçler arasında bir illiyet bağı olduğu ve bu nedenle göçler arttıkça ileriki dönemlerde bu hareketlerin artması muhtemel olduğu görülmüştür. Ancak elbette bunun sonsuza kadar sürmeyeceği, bir noktadan sonra göç ağının doyuma ulaşacağı ve menşe ülkede işgücü açığı meydana geleceği şeklinde açıklanmıştır. Bu noktadan sonra da hareketliliğin düşeceği belirtilmiştir. Bu tanı göçlerin sürdürülebilirliği açısından, güçlü öngürülere sahip bir teori olduğu gerçeğini göstermektedir. Bu da, göçlerin nedenlerini anlamakta farklı bakış açısı sunan bir teoridir.

1.3.1.4. Genel Göç Tipolojisi

Göç konusunda önemli çalışmalar yapan diğer isim W. Petersen' dir. Petersen da Lee gibi bir takım sınıflandırmaya giderek göç modeli oluşturmuştur. Bunu yaparken de Lee'nin itme-çekme kuramından ilham alarak geliştirmiştir. Sonuç olarak ise göçlerin belirleyicisine önemli atıflar yaparak bugün bile geçerliliğini halen koruyan bir yaklaşım ortaya atmıştır.

Petersen 1958 yılında Fairchild tarafından inşa edilen göç tipolojisinden hareket ederek "A General Typology of Migration" adlı çalışmasını ele almıştır. Fairchild 1925 yılında yaptığı çalışmasında, herhangi bir kuvvet tarafından hareket ettirilmeye zorlanana kadar bireylerin bir yerde sabit kaldığını ifade etmiştir. Yani "Eğer her insan aynı ise neden bazıları göç ediyor da bazıları göç etmiyor?" sorusundan yola çıkarak, her insanın aynı ancak göçün de normal bir olgu olduğu düşüncesine karşı çıkmıştır. Petersen buradan hareketle itme-çekme kuramının muhafazakar ve yenilikçi arasındaki ayrımını gözetererek, buna insanların kendi istekleriyle de yaşam biçimlerini değiştirebileceğini ekleyerek göç tipolojisini şekillendirmiştir. Bunlar genellikle bazen coğrafi bazen de sosyal olan ekolojik baskı ve kontrollerle belirlenen göç türleridir (Petersen, 1958). Petersen' in göç tipolojileri şu şekildedir:

- a. İlkel Göç:** İlkel halkların dolaşmasını değil, ekolojik baskıdan kaynaklanan insanın doğal güçlerle baş edememesi ile ilgili bir hareketi ifade etmektedir. Bu tür muhafazakar göçler, itme ve çekme ile değil itme ve kontrolün etkileşimi ile ayarlanmaktadır.
- b. Zorunlu ve Yönetilmiş Göçler:** İlkel göçlerde aktifleştirici etken ekolojik baskı iken, zorunlu göçlerde devlet veya işlevsel olarak eşdeğer bir sosyal kurum olmaktadır. Göçmenler, bu güce sahip olmadıklarında göç etmeye karar vermek için bir miktar gücü ellerinde tuttıkları göç çeşididir.
- c. Serbest Göç:** Önceki göç türlerinde, göçmenlerin iradesi nispeten önemsiz bir faktör olmuştur. Bu göç tipinde göçmenlerin iradesi belirleyici rol oynamıştır. Göçmenlerin göç etme kararı üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır.
- d. Kitle Göç:** Bu göç tipinde bireyden ziyade büyük bir kitlenin göçü söz konusudur. Bu durumda göç bir üslup, yerleşik bir örüntü ve kolektif davranışın

bir örneği olur ve artık bireysel motivasyondan çıkıp sosyal bir örüntü haline gelir.

Sonuç olarak Peterson göçleri beş tipte sınıflandırarak incelemiştir. Göçleri hareket türüne göre sınıflandırarak, hareketlerin barışçı mı yoksa savaşçı şeklinde mi gerçekleştiğinin ayırımını yapmaktadır. Ya da kültür düzeyine göre mi bir hareket söz konusu ona bakmıştır. Burada anlaşılması gereken husus, göç olgusunun hem sebeplerini anlamada hem de dünyadaki seyrini anlamada döneminin şartlarına ışık tutacak niteliğe sahip olduğudur. Bu teori aynı zamanda günümüzde de göçleri anlamaya yardımcı olacak öneme sahiptir.

1.3.1.5. Neoklasik Göç Teorisi

Teori, çağdaş göç teorilerinin başlangıcı sayılmaktadır. Yani 20.yy göç çalışmalarına damgasını vuran bir çalışma niteliğindedir. Belki de göçle ilgili en üstünde durulan bir teoridir. Neoklasikler, Neoklasik iktisattan yola çıkarak beklenen net getiriye, fayda maksimizasyonunu, rasyonel beklentileri, faktör hareketliliğini ve ücret farklılıklarını hesaba katarak göçü iktisatla ilişkilendirmişlerdir. Teori, döneminde olduğu kadar günümüz için de oldukça önemli varsayımlara imza atmıştır esasında. Göçün belirleyiciliğine işlemsel bir açıdan yaklaşarak önemli katkılarda bulunduğunu söylemek doğru olacaktır. Önerme günümüzde de hala geçerliliğini korumaktadır.

Neoklasik teori, 1960'lı yıllarda ortaya atılan (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016) göç hakkındaki ilk, en eski ve en etkili teori olmakla birlikte; rasyonel seçim, fayda maksimizasyonu, beklenen net getiri, faktör hareketliliği ve ücret farklılıkları gibi bilindik ilkelere dayanan Neo-klasik iktisattan kaynaklanan en bilinen göç teorisidir (Ranis ve Fei, 1961; Harris ve Todaro, 1970; Massey vd., 1993; Arango, 2000).

Neo-klasik ücret teorisinin dayanak noktası ve muhtemelen gerçek bir teorik göç açıklamasının ilk örneği, A. Lewis' in 1954 yılında yayınladığı 'Sınırsız Emek Arzı ile Ekonomik Kalkınma' isimli çalışması önemli bir rol oynamaktadır (Arango, 2000;

Kirkpatrick ve Barrientos, 2004). Lewis' in açık ekonomi modelinde, diğer ülkelerde fazla emek olması koşuluyla, kapitalistlerin göçü teşvik ederek ya da sermayelerini geçim ücretinde bol miktarda emek bulunan ülkelere ihraç ederek bu dönüm noktasından kaçınabileceklerini ileri sürmüştür (Enke, 1962). Ancak bu öncelikle bir göç teorisi değil, bir gelişme modeli olmuştur. Buradan hareketle Neo-klasikler göçü, üretim faktörlerinin hem gönderen hem de alan ülkelerin yararına bir çeşit iyimser yaklaşım olarak algılamaktadır. Bu "dengeli büyüme" perspektifinde kırsal, tarımsal alanlardan kentsel, endüstriyel sektörlere (sınırların içinde veya ötesinde) emeğin yeniden tahsisi, ekonomik büyüme için bir ön koşul olarak kabul edilmektedir (Haas, 2010). Bu teori esasında tam istihdam varsayımı altında, göçler ile ücret farklılıkları arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir (Massey vd., 1993; Bauer ve Zimmermann, 1999; Borjas, 2010; Kurekova, 2011). Neoklasik yaklaşımın temel fikri bir formül kullanılarak şu şekilde ifade edilmiştir:

$$M_{ij} = f(W_i, W_j, C_{ij}) \quad (1.1)$$

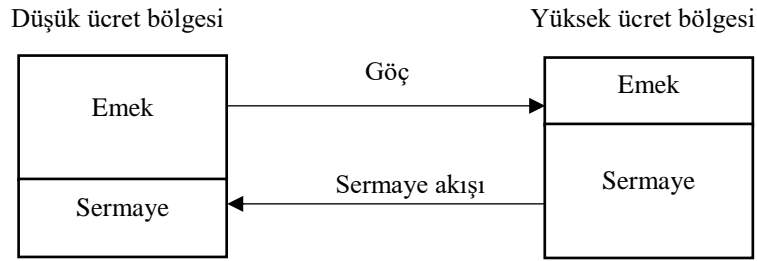
W_i , i alanındaki ücret, W_j , j alanındaki ücret, C_{ij} ise taşıma maliyetlerini göstermektedir (Ilinitchi, 2010). Bu denklemden iki farklı coğrafyadaki, ücretlerin ve maliyetlerin uluslararası göçe etki ettiği ifade edilmiştir.

Neoklasik ekonomiden ilham alan neoklasik göç teorisi, göçün yapısal belirleyicilerine odaklanan makroskobik yaklaşımı ve bireysel davranış çalışmasına dayanan mikroskobik yaklaşımı ile birleşmiş haldedir. Yani Neoklasik göç teorisinin hem makro hem de mikro düzeyde argümanları vardır. Şimdi makro ve mikro yaklaşımın detaylarını daha yakından incelemek teoriyi anlamaya yardımcı olacaktır.

1.3.1.5.1. Makro Yaklaşım

Neoklasikler diğer modellerden farklı tabii olarak göçlerin nedeni ve belirleyiciliği üzerinde ekonomik etkisinin olduğunu savunmuştur. Zira Neoklasik ekonomiden etkilenecek oluşturulan kuram, hem iç göçleri hem de uluslararası göçleri hedef alarak inşa edilmiştir.

Bu noktada makro teori, göçün nedenlerini açıklayan belki de en iyi bilinen yaklaşımdır ve ekonomik gelişme ışığında iç emek göçünü açıklayan teorik modelden gelmiştir (Harris ve Todaro, 1970; Corry, 1996; Essay, 2018). Makroskopik düzeyde göç, sermaye ve emeğin eşit olmayan coğrafi dağılımından kaynaklanmaktadır. İşgücü göçünün ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini açıklayan teori, emek göçünün farklı motivasyonlarını kullanmak varsayımına dayanmaktadır. Bu, ücretlerdeki ve yaşam standartlarındaki eşitsizlikleri yansıtır ve bu nedenle göç, arz itme ve talep çekme durumundan kaynaklanmaktadır (Arango, 2000; IOM, 2003; De Haas, Fokkema ve Fihri, 2014). Bu teori ve uzantılarına göre emeğin kıt olduğu hedef ülkelerde yüksek işgücü verimliliği ve bundan dolayı yüksek ücretler geçerliiyken, işgücü arzının sermayeye oranla yüksek olduğu menşe ülkelerde ise düşük işgücü verimliliği ve bundan kaynaklı bir düşük ücret düzeyi söz konusudur. Bahsedilen faktör piyasalarının ülkeler arasında farklılık göstermesi, düşük ücretli ülkelere yüksek ücretli ülkelere ve verimlilik düzeyi yüksek işlere doğru göç akışına neden olmaktadır (Aktaş, 2015). Bu mekanizma (Jennissen, 2007) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Şekil 1.3. Neoklasiklerin Göç Mekanizması

Kaynak: Jennissen (2007)

Şekil 1.3'te gösterildiği gibi ülkeler arasındaki reel ücret farklılıkları, tüm ülkelerde reel ücretlerin aynı düzeyde olduğu yeni bir uluslararası dengenin yaratıldığı iki duruma yol açmaktadır. Birincisi, düşük ücretli ülkelere yüksek ücretli ülkelere düşük vasıflı işgücü akışıdır. İkincisi, yüksek ücretli ülkelere düşük ücretli ülkelere sermaye akışıdır. Bu sermaye akışı, esas olarak emek yoğun sanayi sermayesinde oluşur ve buna yüksek vasıflı emek göçü eşlik etmektedir (Jennissen, 2007). Bu akış Neoklasik teoriye göre farklılıklar ortadan kalkana kadar devam edecektir. Bu şemada, yeni bir denge sağlandığında hem net emek göçü, hem de net sermaye akımları zamana bağlı olarak sıfıra eşitleneceği ifade edilmiştir. Tam istihdam varsayımı altında, ücret

farklılıkları ile göç hareketleri arasında doğrusal bir ilişki öngörmektedir (Kurekova, 2011).

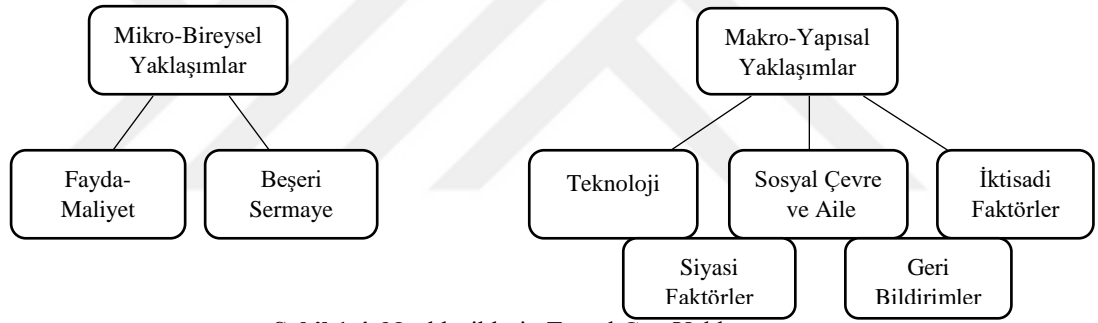
Bunun üzerine, sermaye ve emek gibi üretimin önemli girdilerine de vurgu yapan teori, iktisat bilimine önemli katkılarda bulunduğu, kuramının hala geçerliliğini koruduğu görülebilir. Göçlerin belirleyiciliği ve nedenlerine vurgu yapılan kuramda, sermaye zengini yüksek düzeyde ücrete sahip bölgelerin göçleri çeken unsur olabileceği çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır. Bu durumun ise şartlar eşitlenene kadar hareketlerin devam edeceği ifade edilmiştir. Bu da ülkelerin sermaye ve emeğe yönelik yaklaşımlarını değiştirecek varsayımlar içerdiğini söylemek mümkündür.

1.3.1.5.2. Mikro Yaklaşım

Mikro iktisadi perspektiften bakıldığında bu yaklaşımda bir kitleden değil bireyden bahsedilmektedir. Bu birey rasyoneldir ve fayda-maliyet analizi yaparak hareket etmektedir. Böylece kişi göç etme kararını verirken faydasının en yüksek olduğu yere yönelerek adım atacaktır. Bu sürecin sonunda birey beklentilerini net bir şekilde karşılamış olmalıdır.

Daha başka ifade ile teorinin mikro yaklaşımı, makroekonomik modele tekabül eden bireysel tercihlerin bir mikro ekonomik şeklidir. Bu çerçevede, rasyonel aktörler göç etmeye karar verirken bir fayda-maliyet hesaplaması yaparak parasal pozitif bir net getiri elde etmenin peşindedirler. Uluslararası göç, insan sermayesine yapılan bir yatırım biçimi olarak kavramsallaştırıldığında mikro yaklaşım, beşeri sermayeye odaklanan bir paradigmadır. Nihayetinde potansiyel göçmenler, uluslararası yerlere taşınmanın maliyetlerini ve faydalarını tahmin edip, bir zaman boyunca beklenen net getirilerin en yüksek olduğu yerlere göç etme eğilimindedirler (Massey vd., 1993). Teori aynı zamanda istihdamı ve ücretleri belirleyen bireysel özelliklerin yanı sıra göçün maliyetini düşüren genel sosyal koşullar ve teknolojileri de içermektedir. Tüm bu unsurlar bir kişinin göç etme olasılığını artırabilmektedir. Beklenen kazançlar (ücretler artışı istihdam olasılığı) uluslararası düzeyde eşitlenene kadar göçün devam etmesi beklenmektedir (EUI, 2018).

Mikro seviyeye odaklanan bu teori, iki temel gücü bünyesinde barındırmaktadır: İlki, bireye odaklanması ve bireyin göç etme kararında merkezi bir rol oynamasında etkili olmaktadır. İkincisi Todaro' nun modeli (1969)'ne göre, kararın yalnızca somut ücret farklılıklarını değil, aynı zamanda iş bulma olasılığını ve bunun için gereken süreyi de dikkate alacak şekilde genişletilmesinde rol oynamakta olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, bireye bu mikro düzeyde odaklanmanın iki kusuru vardır. Birincisi, hane birimini çevreleyen topluluğun ve daha geniş yapıların dayattığı etkiyi görmezden gelmesidir (Essay, 2018). Diğeri ise, sosyal bağlılıklar genellikle denklemin maliyet tarafında işlemektedir. Menşe ülkedeki kişi ve kurumlara bağlılık, hem psişik hem de parasal olarak eve dönüş maliyetlerini düşürerek yurtdışında kalma maliyetlerini yükseltmektedir. Bunun aksine, hedef ülkedeki bağlılıklar tam tersi yönde işler ve geri dönüş göçünün maliyetlerini artırırken kalma maliyetlerini azaltmaktadır (Constat ve Massey, 2002).

Şekil 1.4. Neoklasiklerin Temel Göç Yaklaşımı
Kaynak: Piche ve Dutreuilh, (2013)

Şekil 1.4'te görüldüğü gibi kısaca makro yaklaşım morfolojik faktörlere odaklanırken; göç etmek için bireysel bir seçime odaklanan ise mikro yaklaşımdır (Dagdug, Weiss ve Gandjbakhche, 2003). Burada mikro yaklaşım daha çok, göç kararında etkili olan bireysel tercihlerin beşeri sermayelerine odaklanmıştır. Bireyler rasyonel hareket edip faydalarını optimuma çıkaracak tarzda göç etme eğiliminde olduğu belirtilmiştir. Burada alınan radikal karar, bireyleri dolaylı değil doğrudan göç ettiren unsur olduğu unutulmamalıdır. Amaç tamamen kazanç elde etmeye yöneliktir. Ancak en nihayetinde bu hareket de, ülkeler arasındaki ücret farklılığından kaynaklandığı bilinciyle olduğu gerçeğini yansıtır. Bu da makro yaklaşımla içiçe olduğunu göstermektedir. Yani esasında makro yaklaşım, içinde mikro yaklaşımı da içermektedir.

1.3.1.6. Davranışsal Model

J. Wolpert'in 1965 yılında kaleme aldığı "*Behavioral Aspects of The Decision to Migrate*" isimli çalışması "*stres eşiği*" olarak da adlandırılmaktadır. Wolpert, insanların göç etmedeki kararlarını davranışsal bakış açısıyla incelemiştir. Bu davranış biçimi neoklasik mikro yaklaşım gibi bireyseldir ancak birey, rasyonel değildir.

Wolpert' in stres eşiği modeli (1965), maliyet-fayda analizine benzemektedir. Teori, rasyonel öngörüye sahip olmayı amaçlayan bireylerin davranışsal bir iç göç modelini tanımlamaktadır. Nitekim göç kararı, vuku bulunan durumlara göre şekillenmemektedir. Bireylerin istedikleri bir eşik seviyesi vardır. Göç alıp almayacağına ve hangi yere taşınacakları kararlarını bu eşikle kararlaştırırlar (Hagen-Zanker, 2008). Bu eşik modeli yaklaşımı, bireylerin durumlarına ve değişen çevre özelliklerine göre bir arada ifade edilmektedir. Göç dış demografik özelliklere ve geçmişte yaşanmış göç davranışlarına duyarlıdır; ancak hareket etme kararı belirlendikten sonra, göç oranlarındaki örüntü bazı ekonomik fırsatlardan ve çevresel etkilerden rahatlıkla etkilenebilir (Simmons, 1980). Wolpert göç davranışı ile ilgili merkezi kavramları üç şekilde belirlemiştir: (i) *Yer yararlılığı kavramı*, (ii) *Arama davranışına alan teorisi yaklaşımı*, (iii) *Eşik oluşumunda yaşam döngüsü yaklaşımı* (Wolpert, 1965).

Ayrıca insancıl göç teorileri, özellikle Wolpert (1965) temelinde, insanların stres ve gerginlik dönemlerinde genellikle acele veya mantıksız kararlar aldığını ifade etmiştir. Wolpert'e göre gerginlik, başka yerlere gitmek için düzensiz bir araştırmayı teşvik edip aceleci bir kararı harekete geçirerek göç kararında önyargı etkisi yaratabilir (Wolfel, 2005).

Bu teoriden anlaşıldığı üzere bireylerin göç etme kararlarında Neoklasiklerin aksine rasyonel değil psikolojik davranışlarla olduğu ifade edilmiştir. Buradaki davranışsallık, bireylerin önem düzeyine göre göç hareketlerini şekillendirdiği şeklinde öne çıkmaktadır. Sonuç olarak teoriyi, fayda-maliyet ilişkisine benzer bir

temelle inşa edildiğini söylemek önemlidir. Bu önerme günümüzde de kısmen geçerlidir.

1.3.1.7. Push-Pull Teorisi

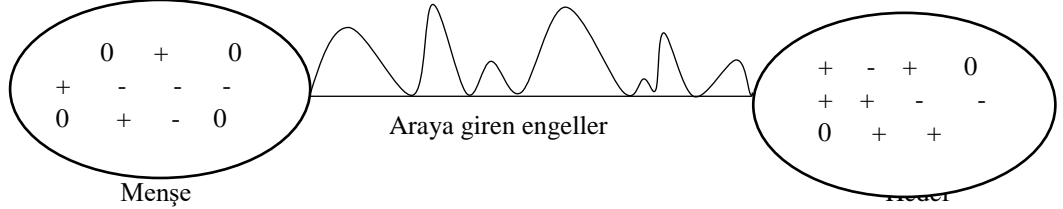
Bu kuram da en sık kullanılan teorik çerçevedir. Lee, hem menşe hem de hedef ülke açısından bakarak diğer modellerden ayrılmaktadır. Yine farklı olarak bu belirleyicilerin yapısal değil bireysel ancak rasyonel olmadığını anlamak mümkündür. Bu açıdan da literatüre farklı bakış açısı getirmiş ve hala çalışılmaktadır.

1950'lerde göç teorisi artık mekanik modellerden daha sofistike modellere geçmiştir. Daha önce itme-çekme kavramları çok sayıda incelense de Lee (1966), göçün hem arz hem de talep tarafına bakarak, itme-çekme çerçevesinde göçü formüle eden ilk kişi olmuştur (Hagen-Zanker, 2008). Lee 1966 yılında “Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration)” ismiyle yayınladığı makalesinde göçmenden çok göçe odaklanmıştır. Lakin göçmen tarafının da göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır (Çağlayan, 2006). Lee, kişisel faktörlerin göç teorisinde önemli rol oynadığını belirterek, insanların ekonomik durumlarına, yaşam evrelerine ve kişiliklerine göre çeşitli itme ve çekme kombinasyonlarına farklı tepki göstereceğini ifade etmiştir. Everett Lee 1966'da kapsamlı bir göç teorisi önermiştir. Göç etme kararına ve göç sürecine giren faktörleri dört başlık altında özetlemiştir (Lee, 1966):

- i. Menşe yeri ile ilişkili faktörler,
- ii. Varış yeri ile ilişkili faktörler,
- iii. Araya giren engeller ve
- iv. Kişisel faktörler.

Lee'ye göre, her alanda insanları bölgede tutmaya ya da insanları buraya çekmeye yönelik sayısız faktör vardır ve onları itme eğiliminde olan başka faktörler de vardır. Her yer bir dizi olumlu (+) ve olumsuz (-) faktöre sahiptir. Olumlu faktörler, insanları içeride tutmak veya diğer alanlardan insanları çekmek için hareket eden durumlar olsa da, olumsuz faktörler onları itme eğilimindedir. Bunlara ek olarak, nötr (0) kalan ve insanların esasen kayıtsız olduğu faktörler de bulunmaktadır. Bu faktörlerin bazıları

bölgedeki insanların çoğunu etkilerken, diğerleri farklı etkilere sahip olma eğilimindedir. Herhangi bir alandaki göç, bu faktörler arasındaki etkileşimin net sonucudur (Lee, 1975). Bu faktörlerin ilk üçü şematik olarak şekil 1.5'te gösterilmiştir.

Şekil 1.5. Lee'nin Push-Pull Teorisi
Kaynak: Lee (1966)

Hem menşce hem de hedef noktasında + 'lar ve -' ler kümesi her göçmen veya muhtemel göçmen için farklı tanımlanmıştır. Bu faktörlerden bazıları çoğu insanı aynı şekilde etkilerken, diğer faktörler farklı insanları farklı şekillerde etkilemektedir (Lee, 1966). Bu nedenle, elverişli bir iklim çekici ve göçü teşvik ederken, elverişsiz bir iklim neredeyse herkes için iticidir. Göç, başlangıç (itme) ve varış noktası (çekme) arasındaki ilişkiden kaynaklansa da araya giren engeller, göçmenin hareketi lehine bir denge yaratmaya çalışmaktadır. Bu engeller genellikle incelenen mesafe, fiziksel engeller ve kısıtlayıcı göç yasaları olmakla birlikte bu araya giren engellerin etkisi de kişiden kişiye değişmektedir. Bu nedenle Lee, göç etme kararının hiçbir zaman tamamen rasyonel olmadığı ve dolayısıyla göçle ilgili her türlü genellemede istisnalarla karşılaşmanın her zaman mümkün olduğu görüşündedir (Faridi, 2018).

En öz ifadeyle, bireyleri göç etme kararına iten sebeplerin rasyonel olmadığını daha genel olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Bireyi göçe iten faktörler olduğu gibi çeken unsurların da olduğu bilerek yaklaşmıştır. Buna ek olarak menşce ve hedef noktadaki müspet ve menfi durumlarda göz önünde tutulmuştur. Bu anlamda bireyleri iten ya da çeken faktörlerin daha şahsi ve göreceli olduğu göz önünde tutulmuştur. Günümüzde de geçerliliğini koruyan bir önerme olduğunu da vurgulamakta fayda vardır.

1.3.1.8. Harris-Todaro Göç Teorisi

Harris ve Todaro, kırsal ve kentsel kesim olmak üzere iki sektörlü bir sistemde işçilerin göçünü incelemiştir. Bu sektörler arasındaki fark ise üretilen malın türü, üretim teknolojisi ve ücret belirleme sürecidir. Anlaşılacağı gibi Harris ve Todaro da göçün belirleyicisine iktisadi açıdan bakmıştır. Bu durumların göç kararında etkili olabileceğini öne sürdüğünü söylemek doğru olacaktır.

John Harris ve Micheal Todaro 1970 yılında “*Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis (Göç, İşsizlik ve Kalkınma: İki Sektörlü Analiz)*” isimli çalışma ile göç teorisine farklı bir yaklaşım getirmişlerdir. Bu modelde, işsiz iki sektör bir iç ticaret modeli olarak tanımlanmıştır. Bu iki sektör kentsel ve kırsal bölgelerden oluşmaktadır. Kentsel sektör, tarımsal ürünler karşılığında kırsal sektöre ihraç edilen mamul bir malın üretiminde uzmanlaşmıştır, yani imalat sanayini ifade etmektedir. Kırsal sektör ise, kentsel sektöre ihraç edilen tek bir tarımsal mal üretmek için mevcut tüm emeği kullanan tarım sektörünü ifade etmektedir (Harris ve Todaro, 1970). Harris ve Todaro'nun temel hipotezi, göçmenlerin esas olarak ekonomik teşviklere, kazanç farklılıklarına tepki vermesi ve iş bulma olasılığının göç kararı üzerinde etkili olmasıdır. Bu yazarlar, kentsel bölgede beklenen ücretin kırsal bölgedeki ücreti aşması durumunda kırsal-kentsel göçün gerçekleşeceğini öne sürmektedirler (Espindola, Silveira ve Penna, 2006). Bu model bağlamında, Harris ve Todaro iki politikayı şu şekilde analiz etmektedir: (i) *İmalat sektöründe bir ücret sübvansiyonu politikası* ve (ii) *Emek hareketliliğini kısıtlama politikası*. Model, birinci ve ikinci maddenin refahı iyileştirmek için mevcut malların kullanılabilirliğini iddia etmektedir, ancak en optimal çözümü elde etmek için her iki politika da gereklidir (Bhagwati ve Srinivasan, 1974).

Harris ve Todaro daha az gelişmiş ülkelerde yoğun kentsel işsizliğe dikkat çekmiştir. Todaro (1969; 1977) bu fenomeni öncelikle bu ülkelerdeki kırsal-kentsel gelir farklılıklarının nedenini kırsal alanlardan kentsel alanlara aşırı miktarda işçi akışına bağlamaktadır ve iki alan arasındaki işgücü göçünün süreçlerini formüle etmektedir (Amano, 1983). Bu modelin önemli varsayımlarından biri, kentsel sektörde dışsal olarak belirlenmiş bir asgari ücretin varlığıdır. Çünkü ücretler düşerse ve onun yerine

örneğin, kentsel ücretlerin de rekabetçi güçler tarafından belirlendiği varsayılırsa, o zaman denge her iki sektördeki eşit ücretlerle ve işsizliğin kendisiyle ilgili teşviklerle karakterize edilerek yok olur (Calvo, 1978). Yani kırsal kesimdeki reel ücret ile kentsel kesimdeki beklenen ücret eşitlenmektedir. Kırsal alandan gelen bir göçmenin kentsel alandaki bir sektörde iş bulma olasılığını ölçtüğü varsayılan bir kentsel işsizlik oranını dile getirmektedir. Harris-Todaro modelinin hem olumlu hem de normatif sonuçları bulunmaktadır. Kalkınma ekonomisinde ve uluslararası ticaret teorisinde geleneksel bilgiden önemli açılardan farklıdır. Bu nedenle, bu alanların her birindeki modele büyük dikkat sarf edilmiştir (Neary, 1981).

Model modern sanayi sektörüyle kırsal sektörü kıyaslamış, iki sektör arasındaki ücret ve verimlilik farklılığının göçlere neden olacağını ifade etmiştir. Çift sektör modelinden farkı göçleri direkt modele dahil etmesidir. Bu göç eden kesim kırsal kesimden oluşan işgücünü tarif etmektedir. Bu önerme de günümüzde geçerliliğini koruyan bir model olmasının yanı sıra, kırsal ve kentselin nüfus hareketlerine cevap aranan sorulara ışık tutacak varsayımlara sahiptir. Modelin genellikle, göç hareketlerine sebep olacak belirleyicilerin varsayımları üzerine olduğu görülmektedir.

1.3.1.9. Göç Sistemleri Teorisi

Mabogunje göçlerin belirleyiciliği ve nedenlerine farklı açıdan yaklaşmıştır. Göçe konu olan durumların bireylerden değil menşe ve hedef bölgelerdeki çevresel etmenlerden kaynaklandığına vurgu yapmıştır. Teori bu yönüyle Ağ Teorisi, Kümülatif Nedensellik ve Kurumsal Teori'ye benzemektedir.

Göç Sistemleri teorisini tanımlayan ilk kişi 1970 yılında A. L. Mabogunje olmuştur. Bununla birlikte Mabogunje, göç analizine genel sistem teorisini uygulayan tek göç bilim adamı değildir, ancak sistem dinamiklerinin zaman içinde hareket modelini nasıl değiştirdiğine dair en net açıklamayı yapan kişi olmuştur (Bakewell, 2014). Mabogunje (1970)'nin teorisi kırsal-kentsel göç üzerinde yoğunlaşmıştır (Kumpikaite ve Zickute, 2012). Coğrafyacı Mabogunje'nin (1970) öncülük ettiği göç sistemleri teorisi, bağlamsal geri bildirim mekanizmalarını teorileştirmek için bilinen en eski

girişim olmuştur. Bir göç sistemi, mekânlar arasında göç de dahil olmak üzere daha fazla alışverişi kolaylaştırma eğiliminde olan insanların, malların, hizmetlerin, bilgilerin akışları ve ters akışlarıyla bağlantılı bir dizi yer olarak tanımlanmıştır (De Haas, 2010). Göç sistemindeki ülkeler yalnızca insanlar tarafından değil, aynı zamanda diğer nedenler ile de bağlantılıdır. Tarihi, kültürel, sömürge ve teknolojik bağlantılar ülkeleri birbirine bağlamaktadır (Jennissen, 2007). Mabogunje, bu sistemin yaklaşımını Batı Afrika'daki kırsal-kentsel göçü tanımlayıcı bir şekilde modellemenin bir yolunu önererek sistemi beş bileşen etrafında toplamıştır:

- 1) *Çevre*; göçmenin ekonomik koşulları, sosyal ve toplumsal faktörleri, ulaşım ve iletişimi, hükümet politikalarını hareket ettirdiği sistemi içeren dört faktörlü kutusudur.
- 2) *Göçmen*; sistemde hareket eden enerjiyi ifade eder
- 3) *Kontrol alt sistemleri*; köyden kimin ayrıldığını ve kentsel destinasyonda göçmenlerin kasabaya veya şehre nasıl dahil edildiğini belirleyen birimdir.
- 4) *Ayar mekanizmaları*; yine hem kırsal hem de kentsel bölgelerde, göçmenlerin kalkış ve varışlarının bir sonucu olarak yapılması gereken düzeltmelerle başa çıkar.
- 5) *Geri besleme döngüleri*; geri bildirimlerin olumlu ya da olumsuz olmasına bağlı olarak göçmenlerin akışını sistem üzerinden korumak, artırmak ya da bunlara baskı yapmak gibi başarı ya da başarısızlık süreçleri yönetmektir (King, 2012; Bailey, 2001).

“Göç Sistemleri Teorisi”, “Kurumsal Teori” “Ağ Teorisi” ve “Kümülatif Nedensellik Teorisi” nin çeşitli önerileri, göç akışlarının yer ve zaman içinde istikrar ve yapı ölçüsü elde ettiğini ve istikrarlı uluslararası göç sistemlerinin tanımlanmasına izin verdiğini düşündürmektedir. Bu sistemler, belirli ülkeler arasında nispeten daha yoğun mal, sermaye ve insan ile daha az yoğun diğerleri arasında bir alışveriş ile karakterize edilmektedir (Massey vd., 1993).

Bu modelden anlaşılan göç hareketlerinin, uzak ya da yakın olması farketmeksizin insanlardan ziyade ülkeler arasındaki farklı bağlantılarla ilgili olduğudur. Yani ulusaşırı toplumsal ağlara odaklanmıştır. Bu bağlantı teknoloji, ticaret, güvenlik, mal

ve hizmet gibi alanlarla ilgili olabilir. Buradan da kuramın daha çok mekan ile ilişkileri içerdiği görülebilir. Sonuç olarak teorinin göçün belirleyicisine farklı açıdan bakarak bir sistem oluşturduğunu anlamak mümkündür. Keza günümüzde hala bu açıdan göç hareketlerinin meydana geldiğini söylemek mümkündür. Sosyal etkileri ilgilendirdiği gibi bu teori aynı zamanda ekonomik ve politik birçok dalı da içine almaktadır.

1.3.1.10. Hareketlilik Geçiş Hipotezi

Zelinsky, göç hareketlerini sıradan demografik yer değişimi olarak değil, bir yaşam biçiminin yer değiştirmesi olarak değerlendirmiştir. Konuya daha geniş perspektiften yayılmacı olarak bakmıştır. Bu bağlamda oldukça yenilikçi bir model olarak literatürde yer almıştır. Yenilikçi olduğu kadar işlevsel olması teorinin güçlü yanını gösterirken, evrensel olması da bir nevi eleştirel yönünü göstermektedir.

W. Zelinsky 1971 yılında Hareketlilik Geçiş Hipotezi “The Hypothesis of the Mobility Transition” isimli çalışmasında bireyin göç kararı vermesi, modernizasyon sürecinin bir gelişimini oluşturmaktadır (Yüksel, 2018). Zelinsky' e göre, hareketlilik modernitenin tanımlayıcı bir özelliğidir. Çıkış noktası ise, endüstriyel çağda doğanın koşma ve dönüştürme kapasitesi hakkında çok şey yazılmış olsa da, 'daha büyük modernleşme olgusunu yorumlamadaki zengin potansiyeli ile hareketliliğin olağanüstü artışı hakkında çok az şey söylenmiş olması' gözlemdir (Cletrio, 2015). Wilbur Zelinsky (1971) yalnızca doğurganlık ve ölüm oranları arasındaki değişime odaklanarak göçü, demografik geçiş teorisine dahil etmeyi amaçlamaktadır. Klasik demografik geçiş teorisi gibi Hareketlilik Geçiş Teorisi de, 1970'lerde egemen olan modernleşme teorisinin bir parçasını oluşturmaktadır.

Zelinsky'nin makalesinin katkısı iki düzeyde önemlidir. İlk olarak, göçü genel demografik geçiş teorisine dahil etmeyi önermektedir. Tarih boyunca her toplum doğurganlık, ölüm ve göçün üreme mekanizmalarını birleştirerek demografik yeniden üretim stratejileri geliştirmiştir. Bu nedenle göç izole bir strateji değildir, diğer demografik davranışlarla bağ kurmaktadır. İkincisi, Zelinsky'nin demografik geçişi artık büyük ölçüde güncel olmasa da, hareketlilik geçişi geçerli olmaya devam etmektedir (Piche, 2013). “Hareketlilik Geçiş Hipotezi” en öz ifadesiyle: Yakın tarih

boyunca uzay-zaman aracılığıyla kişisel hareketliliğin büyümesinde tanımlanmış, desenli düzenlilikler vardır ve bu düzenlilikler modernleşme sürecinin önemli bir bileşenini oluşturmaktadır (Zelinsky, 1971). Beş aşamalı bir hareketlilik geçişinin niteliklerini ve bunların her bir evresinde göçün farklı şekillendiği şu şekilde belirtilmiştir:

1) *The Premodern Traditional Society (Modern öncesi geçiş toplumu):*

Yüksek doğurganlık ve yüksek ölüm oranların olduğu; nüfusun az arttığı ve buna bağlı olarak göçün sınırlı olduğu dönemdir.

2) *The Early Transitional Society (Erken Geçiş Toplumu):*

Ölüm oranlarında hızlı bir düşüşün olduğu ve dolayısıyla nüfus artışının yaşandığı; doğurganlık oranının ise hafif olduğu dönemdir. Aynı zamanda bu dönem kırsal kesimden şehirlere hareketin arttığı dönemdir.

3) *The Late Transitional Society (Geç Geçiş Toplumu):*

Doğurganlıkta ve ölüm oranlarında büyük bir düşüşün olduğu, kırsal alanlardan şehre hareketin gevşediği dönemdir.

4) *The Advantced Society (Gelişmiş Toplum):*

Ölüm oranları artık düşük seviyelerde stabilize olmuştur. Göreli olarak kırdan kente göçün azaldığı ve doğurganlıktaki düşüşün sona erdiği dönemdir.

5) *A Future Superadvanced Society (Gelecekteki süper ileri toplum):*

Doğum ve ölüm oranlarının bir önceki dönemde olduğu gibi düşük seviyede devam ettiği; iç göçün kentten-kente olduğu; ancak işçi göçünün gelişmiş ülkelere devam ettiği dönemdir (Zelinsky, 1971).

Burada Zelinsky'nin göç hareketlerinin gerçekleşmesinde daha soyut düşündüğü anlaşılmaktadır. Göç hareketlerinin normal olduğunu ve daha geniş zaman dilimlerine yayıldığını ifade etmiştir. Ancak anlaşılıyor ki bu hareketler normal olduğu kadar eskisi gibi de değildir. Bu örüntü değişmiştir ve hem iç göç hem de uluslararası göç modern zamanda azalma eğilimine girmiştir. Yayınlandığı dönem için bunu söylemek mümkündür. Zira göçü besleyen birçok kanal vardır ve artarak bunun devam edeceği muhtemeldir.

1.3.1.11. Merkez-Çevre Kuramı

Burada bahsi geçen merkez ve çevre, az gelişmiş çevre ile gelişmiş merkez arasında kurulan yapısal ilişkidir. Teori sosyolojik açıdan bilime katkıda bulunurken ekonomik açıdan da değerli görüşlere sahip olduğu unutulmamalıdır. Teori bu haliyle bugün bile tartışılabilir varsayımlara sahiptir.

Merkez-Çevre Kuramı, “Dünya Sistemleri Teorisi” ya da “Bağımlılık Okulu” olarak da adlandırılmaktadır. İlk olarak Andre Gunder Frank tarafından dile getirilen teori bağımlılık modeline dayanmaktadır. Hem bağımlılık teorisi hem de Wallerstein'in dünya sistemi, "gelişme" ve "azgelişmişlik" in tek bir küresel sistemin birbirine bağlı süreçleri olduğu düşüncesiyle başlamaktadır. Her ikisi de, "az gelişmiş" ülkelerin alt sistemler olduğu bir bütünlük olarak dünya ekonomisinin yapısına vurgu yaparak başlamaktadır. Wallerstein, üçüncü dünya ülkelerinin "az gelişmiş" değil, "bağımlı kapitalist" uluslar olduklarını ifade etmiştir (Trimberger, 1979).

Dünya sistemleri teorisi, tüm toplumların (ulusların veya devletlerin) onları şekillendiren ve sırayla oynadıkları rollere göre şekillendirilen daha büyük bir sosyal sistemin parçası olduğu varsayımına dayanan bir dizi kuramdır. Dünya sisteminin amacı, ekonomik üretim biçiminin arkasındaki mantık ve ekonomik büyümeyi kolaylaştırmak için ortaya çıkan siyasi ve sosyal yapılar olarak tanımlanmaktadır (Straussfogel, 1997). Wallerstein, bu model için dört farklı kategori sunmaktadır: Merkez (çekirdek), yarı çevre, çevre ve dış. Bunlardan ikisi son derece önemlidir: merkez (çekirdek) ve çevre. Bunlar coğrafi ve kültürel olarak farklı yapılara sahip ülkelerin veya bölgelerin, biri emek yoğun diğeri sermaye yoğun üretimine odaklanmaktadır. Çekirdek, sermaye yoğunlukta iken; çevre işgücü yoğunlukta olan bölgelerdir. Yarı çevre ise, çekirdek ve çevre arasında tampon bölge görevi görmektedir. Bu çekirdek bölgeler en çok kapitalist dünya ekonomisinde en çok kazanç sağlayan bölgelerdir (Sorinel, 2010).

Karşılıklı olarak birbirlerine bağımlı olan bu merkez ve çevre bölgeler, sömürgecilik hareketleri ile ikili ülkelerin temelini oluşturmaktadır. Zira kuramda bahsi geçen

merkez-çevreden kasıt, güçlü-güçsüz ayrımı şeklinde anlaşılabilir gibi kapitalist-gelişmekte olan ülke şeklinde de anlaşılabilir. İktisadi açıdan bakıldığında gelişmişlik düzeyi yüksek olan sanayi yoğun bölgeler, hem bir finans, hemde yatırım, hammadde işgücü açısından cazibe merkezi oldukları için birer “merkez” olarak konumlandırılmıştır. Diğer yandan zayıf iş imkanları, yetersiz üretim ve düşük yaşam standartlarına sahip, göç veren, dışarıya bağımlı az gelişmiş bölgeler ise “çevre” olarak adlandırılmıştır. Bu merkez çekici konumdadır ve başta göç olmak üzere birçok etkiyi kendine çeken cazibe noktalarıdır. Burada geçmiş ve günümüz göçlerinin çevredeki bölgelerden merkez bölgelere doğru olduğunu belirtmekte fayda vardır. Sonuçta çevreden merkeze doğru olan bu hareketlerin kapitalizmin doğal bir sonucu olduğunu da vurgulamak gerekir. Bu kapitalist işleyiş ulusaşırı olabildiği gibi ülke içinde de meydana gelebilir.

1.3.1.12. İkili İşgücü Piyasası Teorisi

M. Piore 1979 yılında “İkili İşgücü Piyasası Hipotezi” (The Dual Labor-Market Hypothesis) isimli çalışmasında, iki piyasa arasındaki işgücü farklılığının itme-çekme gibi bir durum ile göçe neden olabileceğini savunan modeldir. Mesela birincil piyasa çekici işleri içerirken; ikincil piyasa kirli, itici işleri içermektedir.

Burada göç hareketlerinin altında yatan sebebin ikiye bölünmüş işgücü piyasasının olduğu ileri sürülmektedir. Bu çalışma Amerika Birleşik Devletleri'nde dezavantajlı insanların, özellikle de siyahi işçilerin, kentsel alanlardaki insan gücü sorunlarını ve sosyo-ekonomik hareketliliğini anlamak amacıyla ortaya atılmıştır (Piore, 1972). İkili işgücü piyasaları teorisi, işgücü piyasasının her biri farklı özelliklere sahip iki ayrı bölüm olarak tanımlandığını ortaya koymaktadır (Doeringer ve Piore, 1971). İlki, nispeten yüksek ücretler, iyi çalışma koşulları, ilerleme şansı, eşitlik ve her şeyden önce istihdam istikrarına sahip işler sunan sektördür. Buna karşılık ikincil sektördeki işler daha kötü çalışma koşulları, düşük ücret, az ilerleme şansı ile birlikte; kayırmacılık, sert ve kaprisli iş disiplinine sahip, istikrarsız istihdam, çalışanlar ve denetçiler arasında oldukça kişiselleştirilmiş bir ilişkinin olduğu sektördür (Piore, 1972). Burada sektörler, ödenen ücret seviyesine ve ilerleme fırsatlarına göre

ayrılmaktadır. Birincil sektör yüksek ücretler ve resmi iş hiyerarşileri sunarken, ikincil sektördeki işler düşük ücret öder ve ilerleme şansı düşüktür. İkincil sektörde, işçilerin istikrarını işverenler ödüllendirmediği için işçilerin düzensiz çalışma alışkanlıkları geliştirdiği iddia edilmektedir (Leigh, 1976; Dickens ve Lang, 1985; Dickens ve Lang, 1988; Wachter vd., 1974). Ayrıca iki sektörlü işgücü piyasasındaki diğer bir fark, birinci sektör yüksek iş güvencesi ve sigorta imkanları sunarken; ikincide bu imkanlar ya hiç yoktur ya da çok az iş güvencesine sahiptir (Uys ve Blaauw, 2006). Piore'a göre göç, gönderen ülkelerdeki itici faktörlerden (düşük ücretler veya yüksek işsizlik) değil, alıcı ülkelerdeki çekme faktörlerinden kaynaklanmaktadır. Göçmen işçiliğe yönelik bu yerleşik talep, gelişmiş sanayi toplumlarının ve ekonomilerinin dört temel özelliğinden kaynaklanmaktadır (Massey vd., 1993). Bunlar:

Yapısal Enflasyon: Ücretler sadece arz ve talep koşullarını yansıtmaz; aynı zamanda ücretlerin bağlı olduğu işlerin içinde yer alan statü ve prestij, sosyal nitelikler de sağlamaktadırlar.

Motivasyon Sorunları: Mesleki hiyerarşiler, işçilerin motivasyonu için de önemlidir, çünkü insanlar sadece gelir için değil, aynı zamanda sosyal statü birikimi ve sürdürülmesi için de çalışmaktadırlar.

Ekonomik Düalizm: Çatallı işgücü piyasaları, emek ve sermaye arasındaki doğal ikilik nedeniyle gelişmiş sanayi ekonomilerini karakterize etmektedir.

Emek Arzı Demografisi: Modern meslek hiyerarşilerinin doğasında olan motivasyon ve yapısal enflasyon sorunları, piyasa ekonomilerine özgü düalizm ile birlikte, nahoş koşullar altında, düşük ücretlerle, büyük istikrarsızlıkla ve çok az şansla karşı karşıya kalmak isteyen işçiler için kalıcı bir talep yaratmaktadır (Massey vd., 1993).

Teori Lee'nin itme-çekme kuramına benzese de ayrıldığı bir nokta vardır. Piore, iten faktörlerden ziyade çeken faktörlere odaklanmıştır. Yani arz eden unsurları değil talep edilen unsurları ön planda tutmuştur. Buna göre göç alan ülkelerde göçmen işgücüne sürekli bir ihtiyaç olduğu ve bu ülkelerin de ekonomik yapısının bir özelliği olarak hep talep edileceği şeklinde özetlemek mümkündür. Kapsamı dar tutulduğu için de eleştirilmiştir.

1.3.1.13. Sosyal Sistemler Teorisi

Sosyolog Hoffmann-Nowotny tarafından 1981 yılında ileri sürülen bu teori, ikili işgücü göçü piyasası teorisine tamamlayıcı nitelikte bir çalışmadır. Orijinal ismi “A Sociological Approach toward a General Theory of Migration“ olan ‘Genel Göç Teorisine Sosyolojik Bir Yaklaşım’ adlı çalışma, bir takım sosyolojik gerilimlerin göçü iten faktörler olduğu üzerine vurgu yapmıştır.

Hans-Joachim Hoffmann-Nowotny’nin “Yapısal ve Anomik Gerginlik” teorisi, esas olarak, göç nedenlerinin menşe toplumlarındaki yapısal ve anomik gerilimlerden kaynaklandığını ifade etmektedir. Yani bu teoriye göre göç, yapısal gerilimler (iktidar meseleleri) ya da bireyin kendisince mühim gördüğü gerilimler (prestij meseleleri) olarak ifade edilen olguları gidermek istemesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu yapısal gerilimlere olası tepkilerinden biri “hareketlilik”, yani kişinin güç ve prestij gibi çizgilerinden dolayı konumunu değiştirmesidir. Bir sosyal sistemin bireysel üyeleri, güçleri ve prestijleri arasında algıladıkları farklılıkları gidermek için farklı anomik eylemler arasından seçim yapabilirler. Örneğin göç, iki faktör arasındaki etkileşime, yani ülkeler arasındaki kalkınma farklarına ve "Batı" değerlerinin etkisini ölçen kültürel faktöre bağlıdır. Her iki faktör de yüksek düzeyde değişiyorsa birey, göçün sosyal oalarak yukarı doğru hareketliliğin uygun bir strateji olduğu sonucuna varmaktadır (Prinz, 2006).

İkili işgücü teorisinin aksine burada da çeken değil iten faktörlere odaklanılmıştır. Yine iki faktör vardır ve ülkelerin gelişmişlik farkları insanları hareket ettirmektedir. Bu faktör şayet yüksek seviyede değişiyorsa göç etmek mantıklı ve uygundur. Zira eşdeğer olması bireye uygun hareket olmayacaktır. Bu faktörler kültür, ekonomi, siyasi olabildiği gibi; bireyin kendi gözünde değerlendirdiği tüm beşeri ve fiziki unsurlar olabilir.

1.3.1.14. İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi Teorisi (NELM)

Stark ve Bloom tarafından 1985 yılında geliştirilen “The New Economics of Labor Migration” isimli çalışma, göç kararlarının bireysel aktörler tarafından değil aile ve hane halkı tarafından verildiğini ileri sürmektedir. Model bu yönüyle diğer kuramlardan ayrılmaktadır. Bu bağlamda göçün itme ve çekme faktörlerinin temel rolünü kabul etmekle birlikte göçü kolaylaştıran ve zorlaştıran birçok müdahalesini de içinde barındırmaktadır.

Dolayısıyla göç, izole bir bireyin verdiği kararın sonucu değildir; teoriye göre bu bir aile stratejisinin parçasıdır. Bu göç araştırmasının odağını, bireysel bağımsızlıktan karşılıklı bağımlılığa dayanan göçmenin ailesinin davranışındaki rol dikkate alınmaktadır (Stark, 1991). NELM aslında Neoklasik paradigmaya dayanan ve Todaro gibi modellerle genelleştirilmiş eksikliklerden ortaya çıkmıştır (Abreu, 2012). Nitekim *Neoklasik göç teorisi*, göçmenlerin daha üretken olabilecekleri ya da en yüksek beklentiye elde edebilecekleri yerlere geçerek bireylerin faydasını en üst düzeye çıkarma eğiliminde iken; *Yeni emek göçü ekonomisi*, göçün arkasında farklı bir gerekçe sunarak göçmenin geri dönüşü üzerinde karşıt etkisi olduğunu vurgulamaktadır (De Haas, Fokkema ve Fihri, 2015).

Yeni işgücü göçü ekonomisi (NELM) göçü, gönderen ülke piyasa başarısızlıklarının üstesinden gelmek için, bireyler yerine hane halklarını veya aileleri bir geçim stratejisi olarak kullanan bir araç olarak yorumlamaktadır. NELM belirli bir işçi göçmenine odaklanmaktadır. Menşe ülke ile güçlü bir şekilde özdeşleşen ve hedef ülkeye yerleşmek yerine geri dönmeyi amaçlayan kısa vadeli, hedef odaklı işçi gönderimidir. Dolayısıyla NELM’in fikri, hane halklarının başka yerlerde gelir elde etmek için en uygun bireyleri göndermesidir (Sana ve Massey, 2005; Sindi ve Kirimi, 2006; Ehsan, 2011; De Haas, Fokkema ve Fihri, 2015).

Göç kararları genellikle göçmen taraf ve göçmen olmayan taraftan ortaklaşa ve gönüllü olarak almaktadır. Zira maliyet ve hasılatlar, her iki taraf arasında örtülü bir şekilde paylaşılmaktadır. Örneğin, göçen kişiden göç etmeyen aileye doğrudan geri dönüşün önemli bir bileşeni, işçi dövizleri olmaktadır (Stark ve Bloom, 1985). NELM’

e göre, emek göçünün gerçekleşmesi için eksik, verimsiz veya zayıf işleyen pazarlar gereklidir (Sindi ve Kirimi, 2006). Bu teori, göçün ekonomik açıdan analitik yaklaşımı ve sosyolojik açıdan insan davranışı ile ilişkisini benzersiz bir biçimde kurmuştur. Bu nedenle, hane halkı arasında işçi dövizleri, yeni işçi göçü ekonomisi bakımından göçün ayrılmaz bir parçası olmuştur (Mannan, Abdul ve Fredericks, 2015). De Haas, Fokkema ve Fihri (2015)'ye göre, göçmenler ancak yatırım planlarını gerçekleştirmek için yeterli miktarda mali ve beşeri sermayeyi kazandıktan sonra geri döneceklerini ifade eden bir teoridir.

En kısa ifadeyle göç kararı alan tarafın birey değil hane halkları olduğu, bunun da belirli bir süre için yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu eylem gerçekleştikten sonra geri dönüşün olacağı savunulmaktadır. Sadece bununla da kalmayıp göç kredi, sermaye ve sigorta piyasalarının yokluğundan kaynaklanan riskleri en aza indirmek ve geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesine yönelik bir hanehalkı stratejisi olarak varsayılmıştır. Burada esasen belirli bir göçmen örüntüsü de ele alınmıştır ve genele değil özele vurgu yapan bir anlayış ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde göçmen gruptan en optimum düzeyde faydalanmak istenilmiştir denilebilir.

1.3.1.15. Ulusaşırı Göç Teorisi

Model göçe sosyolojik açıdan bakarak son 30 yılda hızlı bir gelişme gösteren küreselleşme olgusuna paralel olarak daha önce bahsedilen teorilerin evrilmesiyle şekillenen bir ulusaşırı göç teorisi oluşmuştur. Bu teori ulusaşırı sosyal alanların varlığını kavramsallaştırmaktadır.

Ulusaşırı göç perspektifi yeni olmakla birlikte, kökeni 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır (Fouron ve Schiller, 2001). Ulusaşırı göç, temel olarak ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması ve çokluğu nedeniyle küresel düzeyde ve kitlesel ölçekte ortaya çıkan yeni bir alan olarak tanımlanmıştır. Sınır ötesi nüfus hareketinin dinamiklerini kavramak için sosyal antropologlar ulus aşırılık kavramını getirmişlerdir (Thieme, 2008).

Pries (2004), ulus ötesi göç kavramını daha da geliştirerek bu sınır ötesi faaliyetlerin, yeni ulus ötesi sosyal alanların ortaya çıkmasına yol açtığına dikkat çekmiştir. Bu alanlar kendine has olmaktan ziyade daha çok yerel coğrafi bağlara sahip sosyal alanları ifade etmektedir. Örneğin bunlar iş, barınma, yaşam yörüngeleri ve zaman ufukları gibi farklı eyaletlerde farklı yerlere yayılmıştır. Bununla birlikte, ulaşım ve iletişim kolaylığı, göçmenlerin işgücü piyasasına sokulma biçimi, gönderen devletlerin işçi dövizlerine artan bağımlılığı ve göçmenlerin uzun mesafeli yaşamlarını teşvik etmek için uyguladıkları bazı politikalar yeni girişimlerdir (MPI, 2004).

Ulus ötesi göç kavramı daha sonra “bireylerin kendi ülkelerine bağlı oldukları ve aynı zamanda yeni bir ülkeye yerleştiklerinde birden fazla ağa sahip oldukları veya ağ kurdukları uluslararası sınırlar boyunca bir hareket ve yerleşim süreci” olarak tanımlanmıştır (Fouron ve Schiller, 2001). Bu kavram 1990'ların başında geliştirildiği için, ulus ötesi göç çalışmaları birbiriyle ilişkili iki dönüşümün bir değerlendirmesi üzerine inşa edilmiştir. Bunlar; çok sayıda insanı sınır ötesinde yaşamaya zorlayan yerel ekonomilerin küresel olarak yeniden yapılandırılması ve göçmenlerin ulus ötesi artan farkındalığı ve kabulüdür (Schiller, 2017). En büyük eleştirisi ise, kültürel ekonomik argümanları daha fazla vurgulamasıdır. Bu nedenle, ulus ötesi göç genellikle sosyal toplulukları oluşturan ve farklılaştıran kültürel bir süreç olarak görülmektedir (Thieme, 2008).

Bu yaklaşım daha karmik göçmen ağlarından bahsetmektedir. Göçmen hareketlerinin sürekli gerçekleşen faaliyet olduğunu ve ulusötesi gerçekleştiğine dikkat çekmektedir. Diğer önermelerden farklı olarak göçmenlerin o ülkedeki entegrasyonuna da değinmiştir.

1.3.1.16. İlişkiler Ağı Teorisi

Teori, “network ağı” teorisi olarak da bilinmektedir. Bu teorinin temelini uluslararası işgücü göçünde göçmenler arasında gerçekleşen ilişkiler bağı oluşturmaktadır. Buna göre ilişkiler ağı teorisi göçü başlatan değişkenlerden ziyade göç hareketlerinin, zaman ve mekânda devam etmesini sağlayan süreç değişkenleri ile ilgilenmektedir.

Göç ağları göçmenleri, menşe ve varış bölgelerinde akrabalık, arkadaşlık ve ortak topluluk kökenli bağlar aracılığıyla birbirine bağlayan kişilerarası bağlardır. Bu bağların varlığı, maliyetleri düşürerek, faydaları artırarak, uluslararası hareketin risklerini azaltarak (Massey ve diğerleri, 1994) ve insanların birbirleriyle paylaştıkları bilgiler, iş bulma, ev bakma gibi yardımları sağladıkları sürece, göç etme eğilimini artırmaktadır (Olejarova, 2007). Bu tür bağlar sosyal sermayeden ekonomik sermayeye dönüşmektedir. Diğer yandan hedef ülkeye daha önce giden göçmenler, bir süre sonra ardından giden diğer göçmenlerin yaşadıkları pek çok olumsuzluğu azaltmalarında etkili olabilmektedirler (Özcan, 2017).

Bu teorinin özünde göçler, gönderen ve alan yerleri birbirine bağlamakta ve göç sürecinde sosyal ağların kullanımını korumaktadır. Bu sosyal ağlar insanların ihtiyaç duyduğu bağlantıları göç sürecinde daha olanaklı hale getirmektedir. Bu sayede göç edenlerle göç etmeye hazır potansiyel kişileri birbirlerine bağlanmış olmaktadır. Bu sosyal ağlar da üç şekilde korunur: 1) kabul eden ülkeye yerleşen göçmenlerin ziyaretleri ile; 2) gönderen ve alan yerleri birbirine bağlayan spor dernekleri veya köy eğlenceleri gibi faaliyetlere güvenerek; 3) zaman ve mekan boyunca akrabalık yükümlülüklerini yerine getiren ve alıcı ülkede sermaye hareketliliğini ve başarısını teşvik eden evliliklerdir. Ayrıca göç kaynaklı gelirler, özellikle Üçüncü Dünya bölgelerinde tarımsal yeniden yapılanma ve ihracata yönelik sanayileşme koşulları altında göçmenin ücret emeğine bağımlılığı artırabilir. Bu bağımlılık, göç akışlarının sürmesini ve sosyal ağların sürekli kullanılmasını sağlamaktadır (Boyd, 1989).

Göçmenlerin kullandığı bu ağlar, yerel göç tarihlerine, ulusal koşullara ve toplumsal sosyo-kültürel özelliklere bağlı olarak önemli ölçüde değişmektedir. Farklı meslek sınıfları tarafından kullanılan ağ türlerinde nitel farklılıklar olduğu gösterilmiştir (Vertovec, 2002). Tilly, “Etkili göç birimleri, ne bireyler ne de hanelerdir; göçler tanıdık, akrabalık ve iş deneyimiyle bağlantılı insanlardır.” demiştir. Boyd (1989) ise, “Bu ağlar menşe ve hedef ülkelerdeki nüfusu birbirine bağlar ve hareketlerin zamanla, tek yönlü veya kalıcı olarak sınırlandırılmamasını sağlamaktadır.” şeklinde ifade etmiştir.

Ele alınan diğer göçler gibi bu teori de kendi içinde farklı boyutları ile ele alınmıştır. Ancak ilişkiler ağı kuramı, kendi içinde diğerlerinden farklılaşmaktadır. Hem göç hem de göçmen faktörlerinin ekonomik ve tarihsel yönü ile birlikte ele alınarak işlendiği anlaşılmaktadır. Bu yaklaşımdan anlaşıldığı üzere göçlerin başlama sebeplerinin yanı sıra bundan sonraki sürece de odaklanılmalıdır. Mesela göçmenlerin göç etme kararı, sonrasında göç etme aşaması ve bu aşamada çevre ilişkileriyle süregelen durumlar göz önünde bulundurulmalıdır. Akabinde göçe öncülük edenlerle göç alan toplumlar arasında bir bağlantı oluşacaktır. Görüşe göre bu bağlantı da göç veren toplumdaki diğer kişilere göç etme olanağı sağlayacaktır. Böylece yeni göç hareketleri oluşacak ve sonradan gelenler öncekilerin deneyimlerinden faydalanacaklardır. Böylelikle bu sirkülasyon kendini devam ettirecek, sonuç olarak bu ağ katman katman birbirini geliştirecektir. Buna en iyi örnek 1960'lerde Türkiye'den Almanya'ya olan göçler verilebilir. Ayrıca bu ağ ilişkisinin siyasi ve ekonomik temelli olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

1.3.1.17. Sosyal Sermaye Teorisi

Thomas Faist tarafından 2000 yılında ele alınan "The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces" isimli çalışmasında, bireylerin rasyonel göç kararlarıyla yapısal makro göç kararları birleştirilmiştir. Göç kararlarının gerçekleşmesindeki tüm aktörler uyum sürecinde yardımcı niteliktedir. Teori literatürde diğer kuramlara göre daha az bilinmektedir.

Faist sosyal ağlar ve sosyal sermaye kavramlarının, mikro düzeydeki göç kararı süreçleri ile makro düzeydeki göç belirleyicileri arasında orta seviyede bir bağ sağladığını savunmaktadır. Örneğin hane halkları, topluluklar, mahalleler gibi daha formel kuruluşlar içindeki sosyal ağlar ve sosyal sermaye, göç kararlarının alınmasında yardımcı niteliklere sahiptir. Bu orta düzey teoriler gelişmekte olan bölgelerden gelişmiş bölgelere, gönüllü uluslararası göç ve mülteci akışlarını uygulamaktadır. Faist sosyal bağları "katılımcıların ortak ilgi, yükümlülükler, beklentiler ve normlar ekledikleri bir dizi kişilerarası işlem" olarak tanımlamaktadır (VanWey, 2000).

Burada söz konusu göçlerin formel gerçekleştiği, bu nedenle oluşan sosyal bağların göçün maliyetlerini ve risklerini azaltan bilgiler sağlayarak uluslararası göç hareketliğini kolaylaştıran bir tür sosyal sermaye olarak düşünüldüğü göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca ilişkiler ağı teorisinin bir parçası olarak da doğduğunu söylemek mümkündür.

1.3.1.18. Kurumsal Teori

Bazı kaynaklarda “Kurumsal Kuram” olarak da geçmekte olan “*Kurumsal Teori*” Guilomoto ve Sandron tarafından 2001 yılında geliştirilmiştir. Teori, göçmen örüntülerinin kurumsallaştığına vurgu yaparken aynı zamanda dış faktörlerden de etkilenerek şekillendiğini ifade etmektedir. Yani göçmen ağları kurumsallaşma, bağımlılık vb. soyut nedenlerle kendilerini sürdürürken aynı zamanda işgücü piyasası değişiklikleri gibi dış faktörlerden de etkilenmektedir.

Bu ağın kurumsal kısmı, işlem ve göç maliyetlerini azaltan, ağ yöneten kurallara ve normlara atıfta bulunurken, ağın örgütsel kısmı ağ içindeki öncü göçmenlere pratik yardımlara atıfta bulunmaktadır (Hagen-Zanker, 2008). Göçün sürdürülmesi için sosyal ağların önemi ile ilgilenen Guilomoto ve Sandron (Vaz, 2017), teorik düşüncelerine ışık tutmak için gelişmekte olan ülkeleri ele alarak bazı önermelerde bulunmuştur:

- 1) Gelirlerini en üst düzeye çıkarmak yerine risklere karşı korunma, aktörlerin stratejisini yönlendiren temel ilkedir.
- 2) Yalnızca coğrafi (uzaklık) veya politik kısıtlamalar (sınırlar) ile sınırlanan emeğin yeniden tahsisi olarak görülemez.
- 3) Gelişen dünya, üretimin doğasından ziyade değiş tokuşu karakterize eden işlemlerin türü ile fark edilmektedir.
- 4) Kurum, belirsizlikle işaretlenmiş bir ortamda işlemler için (modalitelerini tanımlarken, garanti altına alırken ve devam ettirirken) bir durum sağlamayı amaçlamaktadır.
- 5) Kurum bir dizi sözleşmeye, kurallara, normlara, rutinlere, değer sistemlerine vb. karşılık gelmektedir.

- 6) Spesifik kurumsal form, değiş tokuşun doğasını yansıtır.
- 7) Göçlerin katılımcılara birden fazla avantaj sağladığı, ancak yine de en avantajlı düzenlemeler olmadığı anlamına gelmektedir.
- 8) Kurumsal evrim aynı zamanda içsel ve dışsaldır. Göç kararlarında endojen faktörler olduğu gibi eksojen faktörler de bulunmaktadır (Guilomoto ve Sandron, 2001).

Bu teori de göçmen ağlardan yararlanırken farklı olarak bu örüntünün kurumsallaştığını ifade etmektedir. Bu ağlar bir nevi, sosyal sermaye de denilen kurumsallaşmış normlar sayesinde ayakta durmakta ancak dışsal göç kurumları tarafından tamamlanmaktadır. Bu dışsal kurumlar ise iş bulma ajansları, insan kaçakçıları ya da insani yardım kuruluşları gibi türevlerden oluşmaktadır. Bu sebeple göç örüntüleri, potansiyel bir göçmen açısından hem fırsat hem de tehdit olabilmektedir. Şimdiye kadar bazı kuramlar ya ekonomik temelli ya da yalnızca tarihsel kökene olarak vurgu yapılarak geliştirilmiştir. Diğer yandan kimi göç kuramları sadece göçe, kimileri ise göçmen ilişkilerine dayanarak varsayımlarda bulunmuşlardır. Bu sebepten ötürü her bir göç hareketlerinin, kendi içerisinde farklı boyutları ile ele alınması gerektiği konusuna dikkat etmekte fayda vardır.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇLER VE İŞGÜCÜ PİYASASI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Uluslararası göçler, gerek gönderen gerekse ev sahibi ülkeler üzerinde olumlu veya olumsuz birçok etki meydana getirmektedir. Bunun nedeni göç kökenlerinin çeşitliliğidir. Bununla birlikte göçe taraf olan ülkelerin göç hareketlerindeki durumuna, niteliğine ve gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterebilmektedir.

Göçün işgücü piyasalarını etkilediği çeşitli kanallar zamanla daha karmaşık spesifikasyonlara doğru ilerlemektedir. Nitekim göç beklenmedik olduğunda, ekonomi ve emek talebi emek arzındaki artışa uyum sağlayabildiğinde, kısa ve uzun vadede farklılık göstermeleri muhtemeldir. Ayrıca, göçün işgücü piyasası üzerindeki etkileri kritik olarak göçmenlerin becerilerine, mevcut işçilerin becerilerine ve ev sahibi ekonominin özelliklerine bağlı olacaktır. Göç başlangıçta hedef ülke ekonomisine net ekonomik faydalar sağlarken, zamanla ücret yapısındaki değişikliklere ve sermaye yoluyla yerli emek arasında kazananlar ve kaybedenler yarattığı bilinmektedir (Blau ve Mackie, 2017; Ruhs ve Vargas-Silva, 2020).

Bu bölümde öncelikle emek piyasalarının genel kavram ve çerçevesi incelenip, ardından göçlerin örneklem ülkelerdeki göstergeleri ele alınmıştır. Bu, konunun daha iyi anlaşılması adına yararlı olacaktır.

2.1. İşgücü Piyasası ile İlgili Temel Kavramlar

Emek piyasası, işgücü arz ve talebine ilişkin bütün konuları kapsayan geniş bir iktisadi konuyu içermektedir. Bu piyasa cari ücret düzeyinde bir işgücü açığı veya işgücü

fazlasının ortaya çıkması durumunda bölgelerarası bir hareketliliğe sebep olabileceğini öngörmektedir. Böylelikle arz fazlası bulunan bölgelerden talep fazlası bulunan bölgelere emeğin hareket etmesinden dolayı göç ile yakında ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan piyasaya ve temel kavramlarına daha detaylı bakmak önemli olacaktır.

2.1.1. İşgücü Piyasası

İşgücü faktörünün ekonomide oynadığı rol konusunda ifade edilenler esasında daha da fazladır. Piyasa servetin üretimi, dağıtımı ve tüketiminin incelenmesi gibi daha somut ifade edilmesinin yanında göç, davranışlar, birey, ücret gibi daha minimal ve çeşitli aktörlere de odaklanmaktadır. İşgücü olarak nitelendirilen bu emek gücü, bir kimsenin çalışma, çalışabilme ve mal üretme yeteneğidir.

Bu noktada bir bilim, yeni çalışma alanlarını veya bilimin yeni uygulama alanlarını ortaya çıkardıkça sınırlar değişecektir (Stigler, 1984). Bu sınırların bir ucunu emek oluşturmaktadır. Emek piyasası kavramı mikro açıdan, çok uluslu firmaların küresel pazarda kendi politikalarını düzenlemeleri olarak karşımıza çıkarken; makro açıdan, küresel ölçekteki emek piyasalarının maliyet yapısı ve oranları ile ilgilidir. Bu nedenle bir ülkenin iş gücü piyasasına yönelik politikaları veya küresel ölçekteki politikalarıyla yakından ilgilidir (Okur, 2004). Bu doğrultuda emek piyasası, kapitalizm koşulları altında iktisat biliminde bahsi geçen kıt kaynak tahsisinin nasıl oluşturulacağını belirleyen düzendir aslında. İnsanın bizzat üretime katılarak emeğin üretimde kullanılır hale gelmesi için iki fonksiyonun bir araya gelmesi gerekir. Bu fonksiyonlar emek arz ve talebidir. Emek piyasasının temel argümanları olan emek arz ve emek talebinin karşılaştığı ve emeğin fiyatı olan ücretin de belirlendiği piyasaya iktisatçılar tarafından *emek piyasası* denmektedir. Bu doğrultuda emek piyasalarının başlıca görevi, ücretler yoluyla emek arz ve talebinin dengede tutulmasıdır (Lordoğlu, 2000; Gündoğan ve Biçerli, 2003; Doğan, 2014).

Günümüzün mevcut piyasaları içinde en önemli olanı emek piyasasıdır. Nitekim hane halklarının çoğu, emeklerinin büyük bir kısmını harcayarak gelir elde etmektedirler.

Ve hayatları boyunca gelir elde etmek için performans ve becerilerini artıracak donanımlara sahip olmak için de eğitim ve öğretilere katılmaktadırlar. Bu da hem iş yaşamında hem de sosyal yaşamda emeğin rolünü ön plana çıkarmaktadır (Doğan, 2014).

En basit anlamda işgücü piyasası, çalışan ve işveren kesimin ya da iktisadi anlamda emek arzı ile emek talebinin karşılaşılarak ücret haddinin oluştuğu piyasa şekline tanımlanabilir. İşgücü piyasası, maaş almayan istihdamı ve ücretsiz emeğin rolünü hesaba katmamaktadır. Bir süreklilik esasına dayanan işgücü piyasası, mal ve sermaye piyasalarından da farklıdır. İşgücü piyasasında işçi ve işverenin karşılaştığı bir piyasadır söz ederken, mal ve sermaye piyasalarında ilişkinin belirleyicisi fiyat ve mal miktarlarıdır. İşgücü piyasasında emek arz eden kesim heterojen bir yapıdadır. Ayrıca işgücü piyasası bir takım özne, toplumsal ve kültürel olaylardan etkilenmektedir.

2.1.2. İşgücü (Aktif Nüfus)

İşgücü, aktif nüfus (15-64) içinde çalışan ve iş arayan kesimi oluşturmaktadır. Bu nedenle işsizleri de içine alan bir kavramdır. Diğer anlamda işgücü, ülkenin iktisadi faaliyetine katılan ve nüfusun üretici tarafında bulunan kesime denmektedir. İşgücü kavramı yerine genellikle aktif nüfus veya faal nüfus terimi de kullanılmaktadır. Aralarında sadece ölçüm yönünden farklılık bulunmaktadır.

Buna göre emek gücünü ya da işgücünü, bir ülkede çalışanların ve işsizlerin toplamı oluşturmaktadır. $Emek\ gücü = çalışan\ sayısı + işsizler$ olarak hesaplanmaktadır (Özpınar, 2003). Benzer ifade ile işgücü, istihdam edilen kişi sayısı ile iş arayan işsizlerin sayısıdır. İşgücü havuzu, iş aramayan işsizleri içermemektedir. Örneğin, ev hanımları, anneler, emekliler ve öğrenciler işgücünün bir parçasını oluşturmamaktadır. İş isteyen ama iş aramaktan vazgeçen cesareti kırılmış kişiler de işgücünde yer almamaktadır (Amadeo ve Anderson, 2020). OECD' nin tanımına göre işgücü veya hali hazırda aktif olan nüfus, istihdam edilenler (sivil istihdam artı silahlı kuvvetler) veya işsizler arasında yer alma şartlarını yerine getiren tüm kişileri kapsamaktadır. Başka bir deyişle, belirli bir ülkenin veya ekonominin bir bölümünün emek havuzunun

bir temsilini oluşturmaktadır. Adam Smith, sermaye birikiminin ve özel mülkiyetin bulunmadığı ilkel toplumlarda değerin tamamen emek tarafından oluştuğunu savunmuştur (Bocutoğlu, 2012). Kısaca bir ülkede toplam nüfus içinde çalışan ve çalışmak isteyen gruba *işgücü (emek)* denmektedir.

2.1.3. Ücret Kavramı

Emeğin fiyatı şeklinde de tanımlabilen ücret, çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Her disiplin ücretlere farklı açılarda bakmaktadır. İktisatçılar için ücret, emeğin fiyatıdır. İşletme için bir gider veya maliyet unsurudur. Hukuçular için ise emeği ile hayatını idame ettiren bireyin gelir kaynağıdır ve yasal olarak bunun korunması temel amaçtır.

OECD ücret olgusunu; çalışma süresi, çıktı veya parça başı olarak ödenip ödenmediğine ve düzenli olarak ödenip ödenmediğine bakılmaksızın "bordroda sayılan herkese (evde çalışanlar dahil) hesap döneminde yapılan işler karşılığında ödenecek nakdi veya ayni toplam ücret" olarak tanımlamaktadır. Buna göre ücret ve maaşlar: Çalışanlar tarafından alınan tüm bahşişler, ikramiyeler, ücretsiz ödemeler, kıdem tazminatları, konaklama, ulaşım, yaşam maliyeti ve aile ödenekleri, bahşişler, komisyonlar, katılım ücretleri vb. çalışanlar tarafından ödenmesi gereken ve işveren tarafından kaynağında kesilen vergiler, sosyal güvenlik primlerini içermektedir (OECD, 2021).

Basit anlamda ekonomi bilimine göre ücret, emeğin fiyatı olarak belirtilmektedir. Sosyal ve siyasi disiplinler açısından çalışanın geçim kaynağı olarak belirtilirken; hukuk terimine göre, çalışanın fikri ve bedeni faaliyetlerinin karşılığıdır. Diğer yandan çalışma ekonomisi disiplinine göre ise; bedeni veya fikri emeği karşılığında çalışana ödenen bedeldir şeklinde yorumlanmıştır (Aydınlı, 2018). Nitekim ücret, çalışanların sadece hem gelirlerini hem de yaşam seviyelerini belirleyen bir unsur değil, aynı zamanda toplumsal statü ve işe güdülenmeyi sağlayan nicel bir varlıktır. Çalışanlara sağladığı faydaların yanında ulusal ve uluslararası alanda rekabete yön veren bir öneme sahiptir (Çakır, 2006). Bu nedenle ücret, bireylerin sadece ayni ihtiyaçlarını karşılamada değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamada da oldukça önemli rol oynamaktadır (Baştürk, 2009).

Diğer yandan ücret emek gücü için, istediği nihai malların temini ve değeri arasında bir transfer görevi görmektedir. Ücret karşılığı çalışma ekonomi tarihinde nispeten yakın bir dönemde ortaya çıkmıştır. Ücret sisteminin uygulanması ise, modern kapitalizmin doğuşu ile kendine yer bulmuştur. Emeğin üretim karşılığı olan bu ücretler, Klasik okulun en önemli konularından biri demek yerinde olacaktır. Ücretler içinde bulundurduğu dinamizm nedeniyle göç ile de yakından ilişkili olduğu unutulmamalıdır.

2.1.4. Sermaye Kavramı

Temel üretim faktörlerinden olan sermaye, eskiden olduğu gibi bugün de büyük önem arz etmektedir. Sermaye işveren için para, mal ve emek ile ilişkilendirilirken; işletme için yatırım, üretim araçları ve bir takım varlıklardır. Sermaye kavramına en detaylı açıklamayı OECD getirmiştir.

Buna göre sermaye; fabrika, makineler, patentler gibi fikri mülkiyet veya bir işletmenin veya bireyin finansal varlıkları gibi sahibine değer veya fayda sağlayan herhangi bir şeyi tanımlayabilen geniş bir terimdir. Paranın kendisi de sermaye olarak yorumlanabilse de, sermaye daha çok üretken veya yatırım amacıyla çalıştırılan nakitle ilişkilendirilir. Buna ek olarak sermaye, paradan daha dayanıklıdır ve bir şeyler üretmek ve servet inşa etmek için kullanılmaktadır. Gayri safi sabit sermaye oluşumu arazi iyileştirmeleri, tesis, makine ve ekipman alımları; ve okullar, ofisler, hastaneler, özel konutlar ve ticari ve endüstriyel binalar dahil olmak üzere yolların, demiryollarının inşası ve değerli varlıkların net kazanımları da sermaye oluşumu olarak kabul edilmektedir (OECD, 2021).

Adam Smith'in "*Ulusların Zenginliği (1776)*" isimli kitabı 'sermaye'ye ekonomik bir anlam kazandırmıştır ve övgüler almıştır. Smith'in tanımına göre sermaye stoktur, kar ise bu stokta yapılan iyileştirmelerden elde edilen geliri ifade etmektedir. Smith ayrıca sermaye iyileştirmesini ekonomi ve sistem için tercih edilen hedef olarak görmüştür. Bununla birlikte, Smith ideal ekonomik sistemi "doğal

özgürlük" olarak adlandırmış, ancak daha sonra diğer iktisatçılar onu "Kapitalizm" olarak adlandırmıştır (Schmidt, 2021).

Kısaca Kapital ya da Anapara olarak da adlandırılan sermaye, üretimde kullanılan makine, teçhizat, para ve her türlü girdi unsuruna denmektedir. Burada ekonomik anlamda sermaye ile finans sektörlü sermaye arasında fark bulunmaktadır. Finans alanında sermaye mülkiyet haklarından bahsederken, ekonomik sermaye daha çok fiziki unsurlardan bahsetmektedir. Örneğin finansal sermaye bono, hisse senedi, tahvil gibi yatırım varlıklarından oluşmaktadır. Aslında sermayeyi tek biçimiyle değil bütün haliyle ekonomiye dahil ederek incelemek, toplumsal ve iktisadi dünyanın yapısını ve işleyişini anlamaya yardımcı olacaktır.

2.1.5. İşsizlik Kavramı ve Türleri

Bir ülkede aktif olarak çalışmak isteyip iş bulamayan kişiler işsizlik tanımında yer almaktadır. İradi ve gayri iradi işsizlik olarak ikiye ayrılmıştır. Kişinin kendi iradesiyle çalışmaması iradi işsizlik iken, çalışmak isteyip de bir iş bulamayan kişiler ise gayri iradi işsizlik kategorisine girmektedir.

İşsizliğin temelde tek bir tanımı olmasına rağmen, bazı farklılıkları bulunmaktadır. Teorik olarak, belirli bir piyasa ücretinde bireyler için iş eksikliğini temsil eden durumdur. İşsizlik, aktif olarak iş arayan ancak şu anda çalışmıyor olma durumudur. İşsizlik oranı, işsizliğin yaygınlığının bir ölçüsüdür ve yüzde olarak hesaplanır. Devlet kurumları, işsizleri, bir önceki ayda aktif olarak iş arayan ve önceki işverenleri tarafından geri çağrılmayı bekleyen geçici olarak işten çıkarılmış olan işsizleri daha yararlanıcı bir şekilde tanımlamaktadır (Yıldız, 2019).

Paya (2013)'ya göre ise işsizlik, cari ücret düzeyinde çalışmak isteyip iş bulamama durumunu ifade etmektedir ve bu kesim *gayri iradi işsizliği* oluşturmaktadır. Diğer yandan cari ücret düzeyini beğenmeyip çalışmayan kesim *iradi işsizliği* oluşturmaktadır ve bu grup işsizlik oranı hesaplamalarına katılmamaktadır.

İşsizlik oranı ise, tüm ekonomik istatistikler arasında en yoğun şekilde tartışılan ve analiz edilenlerden biridir. Çıktı büyüme oranı ve enflasyon oranı ile birlikte, ekonomik sağlığın önemli bir göstergesi olarak kabul edilir. Yüksek işsizlik cari çıktıyı ve toplam geliri azaltır. Son olarak insanlara ihtiyaç duyulması gerektiğinden, psişik maliyetler içerir (Nickell, 1990).

Ekonomik performansın bir yönü, bir ekonominin kaynaklarını ne kadar iyi kullandığı ile ilgilidir. Bir ekonominin işçileri ekonominin başlıca kaynağı olduğu için işçileri istihdamda tutmak, ekonomik politika yapıcıların en büyük endişesidir. İşsizlik oranı, çalışmak isteyip de işi olmayanların yüzdesini ölçen istatistiktir. İşgücü, çalışan ve işsizlerin toplamıdır ve işsizlik oranı, işsiz olan işgücünün yüzdesidir (Mankiw, 1994).

Yani;

$$\text{İş Gücü} = \text{İstihdam Sayısı} + \text{İşsizlik Sayısı} \quad (2.1)$$

$$\text{İşsizlik Oranı} = (\text{İşsiz Sayısı} / \text{İşgücü}) * 100 \quad (2.2)$$

Diğer yandan işgücüne katılım oranı, yetişkin nüfusun işgücüne katılan yüzdesidir.

$$\text{İş Gücüne Katılım Oranı} = (\text{İşgücü} / \text{Yetişkin Nüfus}) * 100 \quad (2.3)$$

İşsizlik oranı en önemli iş çevrimi göstergelerinden biridir, ancak işgücünün demografik bileşimindeki yavaş değişiklikler işsizlik seviyesini etkilediğinden ve iş çevrimleri arasında karşılaştırma yapmayı zorlaştırdığından, yorumlanması zor olabilir (Barnichon ve Mesters, 2018). Ekonomistler bazen farklı işsizlik türleri arasında ayırım yapmaktadırlar. İşsizliği sınıflandırmanın birçok farklı yolu vardır, ancak aşağıdakiler oldukça yaygındır.

2.1.5.1. Konjonktürel (Devrevi-Döngüsel) İşsizlik

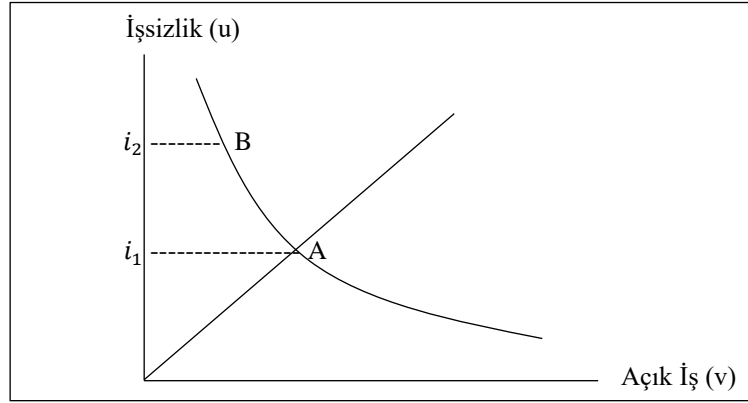
Her sektörde istihdam dalgalanmalarının döngüsel, mevsimsel, seküler ve friksiyonel gibi bileşenleri vardır. Şayet işsizlik birtakım sektörlerle sınırlı kalmayıp ekonominin geneline yayılmışsa yaygın işsizlikten bahsedilmektedir. Bunlar; Konjonktürel, Friksiyonel, Teknolojik ve Demografik işsizlik türleridir. Buna göre Konjonktürel işsizlik, literatürde Keynesyen işsizlik olarak da bilinmektedir. Şayet toplam talepteki

düşüş kalıcı ise ve işsizlik uzun vadeli ise, buna *Talep Yetersiz, Genel veya Keynesyen İşsizlik* de denmektedir.

Talep yetersizliğine bağlı olarak ve aşırı üretimden kaynaklanan işsizlik türüne konjonktürel işsizlik denmektedir. Bir diğer ifadeyle konjonktürel işsizlik, reel GSMH'nin efektif talep yetersizliği nedeniyle tam istihdam GSMH'nin altında kalması sonucu oluşmaktadır (Aydın, 2012).

Serbest piyasa ekonomilerinde bir miktar işsizlik kaçınılmazdır. Ürünlerine olan talep veya üretim girdilerinin maliyeti gibi faktörlerin varyasyonları, firmaların işgücünün büyüklüğünü sürekli olarak ayarlamasını gerektirir. İstikrarlı toplam istihdam dönemlerinde bile istihdamın neredeyse yüzde 5'inin her ay eski işleri yenilerine bırakmasıyla sonuçlanmaktadır. Ayrılmış işçilerin işlerle eşleştirilmesi zaman aldığından, her zaman bir miktar pozitif işsizlik olacaktır. Ekonomistler uzun zamandır bu gerçeği kabul etmişler ve bu işsizlik miktarını "sürtünmeli", "doğal" veya "dengeli" işsizlik oranı olarak adlandırmışlardır (Lilien, 1982).

Toplam işsizliğin konjonktürel etkilerinin büyüklüğü, düşük vasıflı işlerde ve mavi yakalı mesleklerde daha büyüktür (Candelon, Dupuy ve Gil-Alana, 2009). Bu işsizlik türü, ekonominin bir konjonktür devresinin resesyon döneminde ve emek piyasasına sirayet etmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu tür bir işsizlikte gayri iradi işsizlik söz konusudur. Bu nedenle ölçümü nispeten daha kolaydır. Emek alt piyasası aşırı talep ile karakterize olduğunda bile işsizlik vardır diyen Fluckiger, Schonenberger ve Zarinnejadan (1986), Konjonktürel ve Friksiyonel işsizliği şekil 2.1 'deki gibi ifade etmiştir.

Şekil 2.1. Konjonktürel İşsizlik

Kaynak: Fluckiger, Schonenberger ve Zarinnejadan (1986)

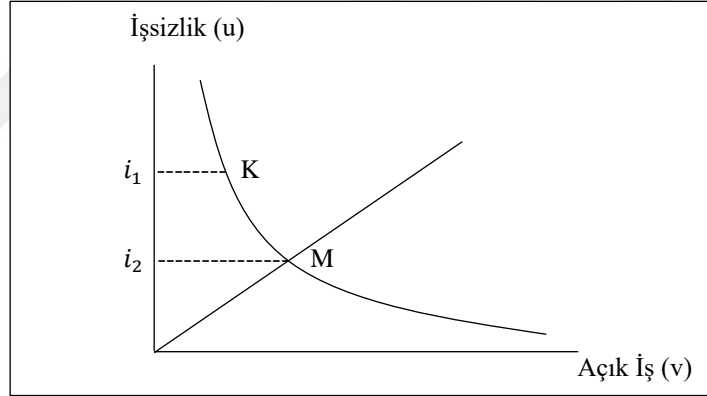
Burada dikey ekseninde yer alan (u) işsizliği gösterirken, yatay ekseninde gösterilen (v) açık iş pozisyonunu ifade etmektedir. Buna göre (u) ve (v) ters orantılıdır ve şekil 2.1'deki aşağı eğimli u-v eğrisini oluşturmaktadır. A noktası, işsiz sayısının boş iş sayısına eşit olduğu ve her ikisinin de friksiyonel işsizliğe eşit olarak tanımlandığı benzersiz denge noktasını temsil etmektedir. U-v eğrisinin diğer tüm noktaları, işgücü alt piyasasının netleşmediği durumlara karşılık gelmektedir. Eğrinin üst kısmında kalan noktalar örneğin B, emek arzı fazlası durumlarını, yani resesyon dönemlerde ortaya çıkan devrevi işsizliği karakterize etmektedir (Fluckiger, Schonenberger ve Zarinnejadan, 1986).

En öz ifadeyle, ülkelerde meydana gelen kriz veya resesyon durumunda meydana gelen işsizlik türüdür. Burada ülke ekonomisinde yaşanan bir durgunluk ve küçülme ile beraber, işverenler buna ayak uydurabilmek için maliyetleri düşürme eğilimine girebilir. Bu durumda bir istihdam azalması yaşanır ve böylece konjonktürel işsizlik ortaya çıkmaktadır.

2.1.5.2. Friksiyonel (Arızı-Geçici) İşsizlik

Bu işsizlik türü gelişmiş, gelişmemiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde görülmektedir. Becerilerine göre uygun bir iş bulamayan, öğrenimini yeni bitirmiş iş arayan gençlerin ya da daha iyi koşullarda çalışmak isteyen kişilerin ortaya çıkardığı işsizliktir.

Friksiyonel işsizlik endüstriler, şehirler ve zaman içinde işten çıkarmalar ve işe alımlardaki rastgele dalgalanmalar şeklinde ortaya çıkan işsizlik türüdür. Beklenen işe alım oranı ülke çapında beklenen işten çıkarma oranına eşit olsa bile, farklı şehirlerde ve farklı zamanlarda farklı endüstrilerde işten çıkarmalar ve işe alımlar olabileceğinden işsizlik yine de ortaya çıkabilmektedir. Aynı şehirde işten çıkarmaların ve işe alımların eşzamanlılığı özellikle kısa vadede çok önemlidir (Simon, 1988). Yani friksiyonel işsizlik, işçiler mevcut işlerini kaybettiklerinde ve yeni bir iş bulma sürecinde olduklarında ortaya çıkmaktadır. İradî bir işsizlik türü olan friksiyonel işsizlik, az veya çok her daim var olacağından istihdam hiçbir zaman tam istihdam seviyesinde dengeye gelmeyecektir. Her ekonomide çalışanların %1 ila %2 civarında mutlaka geçici bir süre işsiz olacağı ifade edilmiştir. Bu oran, sendika çevrelerine göre %1-2 arasında olması gerekirken işveren çevrelerine göre %3-5 arasında olması tercih edilmektedir (Yıldız, 2014).

Şekil 2.2. Friksiyonel İşsizlik

Kaynak: Fluckiger, Schonenberger ve Zarinnejadan (1986)

Burada dikey ekseninde yer alan (u) işsizliği gösterirken, yatay ekseninde (v) ile gösterilen açık iş pozisyonunu ifade etmektedir. Buna göre (u) ve (v) ters orantılıdır ve şekil 2.2'deki aşağı eğimli u-v eğrisini vermektedir. Denge reel ücret, boş işlerin sayısının işsizlerin sayısına eşit olduğu düzeye tekabül etmektedir. K ve M, ne talep ne de arz fazlalığının olmadığı işsizliğin yalnızca friksiyonel işsizlik olduğu bir durumu karakterize etmektedir. Yani bu noktalarda açık iş ve işsizlik dengede ise baskın işsizlik türünün friksiyonel işsizlik olduğunu söylemek mümkündür. Diğer ifadeyle eğrinin alt kısmında kalan bölgeler (K noktasının altı) aşırı talep koşullarında ortaya çıkan friksiyonel işsizliği temsil etmektedir (Fluckiger, Schonenberger ve

Zarinnejadan, 1986). Gronau (1971) friksiyonel işsizliği, genelde iş arama faaliyeti ile birlikte ortaya çıkan bir beşeri sermaye yatırımı olarak görmektedir.

Diğer ifadeyle bu işsizlik, emek arz ve talebindeki dengesizlikten kaynaklanmaktadır. Bu işsizlik türü istikrarlı ekonomilerde bile görülmektedir. Herhangi bir iş değişikliği, işlerini bırakan işçiler veya işgücüne katılan yeni işçiler sonucu ekonomide friksiyonel işsizlik oluşmaktadır.

2.1.5.3. Teknolojik İşsizlik

Değişen dünya ile birlikte artık insan gücü yerini, robotlara ve makinelere bırakmaya başlamıştır. Eskiden emek yoğun olarak insan gücü ile yapılan birçok iş artık günümüzde makineleşme ile birlikte emek gücünü azaltmıştır. Bu nedenle teknolojileşmenin hem olumlu hem de olumsuz yanları bulunmaktadır. Dolayısıyla küreselleşen ve gelişen dünyada teknolojik gelişmenin yarattığı imkanlar sayesinde artan iş verimliliği bu durumu zorunlu kılmıştır. Ve üretime daha fazla makinenin girmesi ile işgücü ihtiyacının azalması bunun da doğal bir sonucudur.

Baştaymaz (1983)'a göre herhangi bir işkolunun etkinliğini azaltacak veya bir emek kolunun işten çıkarılmasına yol açacak şekilde üretim tekniklerindeki değişme nedeniyle ortaya çıkacak işsizliktir. Bu işsizlik insan gücü yerine makinenin ikame edilmesinden ve iş organizasyonundaki gelişimden ileri gelen bir işsizlik olarak da nitelendirilmektedir. Fakat bu her zaman gerçekleşecek bir olay değildir. Nitekim üretim faktörlerinin en önemli değişkenleri olan emek ve sermaye arasında bir ikame ilişkisi mevcuttur. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte de, emeğin yerini makine alabilir ve daha verimli yöntemlere geçilebilir. Bu durum tüm ülkelerde görülebilmekle birlikte, az gelişmiş ülkelerde etkileri daha ciddi boyuttadır (Bozdağlıoğlu, 2008).

Ekonomilerin bir takım yenilikler sonucu artan üretimi için yeni yatırımlara ihtiyacı vardır. Böyle bir durumda sermaye malı üreten sektörlerde de talep ve istihdam artışı beklenebilir. Dolayısıyla teknolojik yenilikler sonucu herhangi bir işsizlik ücretleri düşürecek, ücretlerin düşmesi firmaların kârlılığını arttıracak, kârlı firmalar ise

üretimlerini ve işgücü talebini arttıracaklardır. Böylece emek piyasalarındaki bu dengeleme sonucu teknolojik işsizlik ortadan kalkacaktır (Taymaz, 1997).

En öz ifadeyle teknolojik ilerlemeler sonucu, teknolojinin reel ve finans gibi sektörlerde kullanımının artması ile oluşmaktadır. Diğer anlamda teknik ve teknolojik ilerleme ile makinelerin, robotların, bilgisayarların insan emeğinin yerini alması ile ortaya çıkmaktadır. Böylece mevcut teknolojinin kullanılmasıyla insan gücüne olan gereksinimin giderek azalmasıyla meydana gelmektedir. Bu duruma hem bir tehdit hem de bir fırsat olarak bakmak gerekir.

2.1.5.4. Demografik İşsizlik

Bu işsizlik türünde asıl bahsedilen demografik yapıda morfolojik bir değişimin yaşanmasıdır. Yani aktif işgücü içinde çalışabilecek ya da çalışan kişilerin yaş, cinsiyet, beşeri sermaye gibi faktörlerinde meydana gelen değişimleri ifade etmektedir. Örneğin nüfus hızla artarken işgücü içinde yaşlanan nüfusun hala aktif çalışıyor olması, gençlerin işsiz kalmasına sebep olabilir.

Öte yandan nüfus artışı devam ederken büyümenin yetersiz kalması veya yavaşlaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu işsizlik türü aynı zamanda kadın nüfusun daha fazla işgücüne katılması ile de ortaya çıkmaktadır (Paya, 2013). Böyle bir durumda ekonomiler artan nüfusun ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalabilmektedirler. Bu tip bir işsizlik her ekonomide görülmekle birlikte az gelişmiş ülkelerde daha çok rastlanıp ciddi sorunlara yol açabilmektedir.

Bu demografik etki, artan işgücü payına sahip gruplar için göreceli olarak işsizlik oranlarının artmasına yol açacaktır. Demografik değişikliklerin bu iki yönü arasında ayırım yapmak önemlidir, çünkü bunlara yanıt vermek oldukça farklı politikalar gerektirebilir (Reid ve Smith, 1981).

Bu işsizlik bilinen işsizlik türlerinden farklı olarak gelişmektedir. Burada aktif nüfus içindeki potansiyel işgücünün, demografik değişimlerinden bahsetmektedir. Örneğin işgücü içerisinde gençlerin payı azalırken yetişkinlerin payının yükselmekte olduğu

gibi demografik değişimden meydana gelmektedir. Böyle bir durumda mevcut işgücü içindeki dinamiğin ya da niteliğın düşmesi işsizlik olarak nitelendirilmiştir.

2.1.5.5. Yapısal (Bünyevi) İşsizlik

Bu işsizlik türü kısmi işsizlik türlerindedir. Buna göre kısmi işsizlik, ekonominin genelinden ziyade belirli sektörlerde bir takım durumların değişmesiyle ortaya çıkan işsizlik biçimidir. Mesela işgücünün hareket güçlüğünden meydana gelen, bölgeler arası yatırım dengesizliği ve yetersizliği gibi sonucu gelişmektedir. Diğer anlamda kısa süreli işsizlik tipi de denilebilir. Yapısal ve Mevsimsel işsizlik de bunlardan biridir. Bu işsizlik türleri Yapısal ve Mevsimsel işsizlik olarak bilinmektedir.

Dünya piyasaları hızla değişmekte ve gelişmektedir. Gelişmiş bazı ekonomiler bu değişimlere yeterince uyum sağlayamazsa firmalar rekabet edemez hale gelerek pazar paylarını deniz aşırı ekonomilere kaptıracaklardır. Bu problem iş kayıplarını ortaya çıkartmakta ve bir takım kurumsal katılıklarla da birlikte işsizliği körükleyecektir. Bu da emek piyasalarında kronik bir dengesizliğe yol açacaktır. İşte bu tür bir işsizliğe yapısal işsizlik denmiştir (Hart, 1990). Yapısal işsizlik uzun vadede ve talep seviyesinden bağımsız olarak ortaya çıkmaktadır. İşgücünün kendisi yeni gereksinime uyum sağlayabildiği sürece sorun yoktur (Gilpatrick, 1966). Tanımlanan şekliyle yapısal işsizlik olasılığı iki şeye bağlıdır: Birincisi ekonominin en azından bazı sektörlerinde veya alanlarında belirli emek-yetenek katsayılarının görece esneksizliği; ikincisi ise en azından bazı işgücü becerilerinin göreceli olarak devredilemezliği şeklinde belirtilmiştir (Gilpatrick, 1966).

Biçerli (2009)'ye göre yapısal işsizlik, friksiyonel işsizlikten farklı olarak belirli gruplar arasında yoğunlaşmaktadır. Çünkü yapısal problem ya kişinin becerisini değiştirip geliştirmesiyle ya da göç etmesiyle çözülebilir durumdur. Bu nedenle bu süreçler yavaş işlemekte ve uzun zaman almaktadır. Diğer yandan eğitim düzeyi ile yapısal işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki mevcuttur (Yıldız, 2014).

Friksiyonel ve yapısal işsizlik genellikle, eksik talepten kaynaklanan işsizlik türü olarak ortak paydada buluşur. İnsanlar hemen yeni iş bulup kabul etmediğinden, bu

arama veya eşleştirme işlemi bir miktar işsizlik yaratmaktadır. İşlerin beceri gereksinimleri, kişilerin tercihleri veya her ikisinin de coğrafi konumları nedeniyle işsiz insanlarla mevcut işler arasında bir uyumsuzluk varsa, işsizliğin "yapısal" bir bileşeni bulunmaktadır. Bu noktada yapısal işsizliğin azaltılması, hükümetin işsiz bireylerin mevcut işlere uyacak şekilde yeniden eğitilmesine veya yeniden yerleştirilmesine yardımcı olmaları yapısal işsizliği azaltacaktır (Holzer, 1989).

Sonuç olarak yapısal işsizlik, hızlı nüfus artışı sebebiyle mevcut sermaye ve tesislerin herkese yeterli iş sağlayamamasından kaynaklanan işsizlik türüdür. Sadece bununla sınırlı kalmayıp aynı zamanda yeni oluşan tüketim alışkanlıklarının geleneksel üretim modellerine uymaması sonucu da ortaya çıkabilmektedir. Burada sanayideki yeni yapılanmalar, teknolojik değişiklik veya arz ve talep dalgalanmaları gibi durumlardan kaynaklandığını da belirtmekte fayda vardır.

2.1.5.6. Mevsimsel İşsizlik

Diğer kısmi işsizlik türü mevsimsel işsizliktir. Mevsimsel işsizlik kavramsal olarak açıktır. Belirli endüstri türleri ürünlerini yalnızca yılın belli zamanlarında üretmesi veya dağıtması nedeniyle olmaktadır. Örneğin tarım, turizm, inşaat gibi sektörlerde üretim düzeyi, hava şartları ve buna bağlı olarak değişen iş imkanları mevsimsel olarak da değişmektedir.

Bu tarz sektörlerde, üretimin mevsimsel olarak arttığı dönemlerde çalışan kişilerin önemli bir kısmı aynı dönemde emek fazlasını oluşturabilmektedir. Ancak takip eden dönemde işlerini büyük olasılıkla kaybetmektedirler ve bu durum bir sonraki döneme kadar devam etme eğilimindedir. Bu tür bir işsizliğe "mevsimsel işsizlik" adı verilmektedir (Bozdağlıoğlu, 2008). İşverenler ve işçiler tarafından önceki yıllardaki deneyime dayanarak yıllık veya altı ayda bir olarak tekrarlanan işsizliktir. Dahası herhangi bir istihdamda mevsimsel emek arz ve talebindeki değişikliklerin bir yıldan diğerine sabit olduğunu ifade etmektedir. Mevsimlik işçi ise her yıl belirli bir miktarda reel gelir elde etmeyi bekleyen kişidir. Örneğin bir birey geçen yıl turizm sektöründe iş bulduysa bu yıl da kendine benzer sektörde ve eşdeğer istihdamda bulunacağı varsayılmaktadır (O'Connor, 1962).

Mevsimsel işsizliğin iki nedeni vardır: Bunlardan birincisi, hava şartları ve mevsim değişimidir. Örneğin tarımda, inşaat, taş, toprak ve kum mamulleri sanayiinde ortaya çıkmaktadır (Baştaymaz, 1983). Bu nedenle mevsimsel işsizlik, mutlaka işveren tarafından oluşmaz ve mevsimlik istihdamdan sonra işsizlik, her zaman gönülsüz olmayabilir; zira gönüllü de olabilir (Mourdoukoutas, 1988).

Sonuç olarak bu işsizlik genellikle inşaat, tarım ve turizm gibi dönemlik faaliyet gösteren sektörlerde görülmektedir. Yılın belli bir döneminde önemli ölçüde artar, belli bir dönemde de azalmaktadır. Bu tür işsizlikte mevsimsel değişikliğe göre işgücüne talepte de dalgalanmalar görülmektedir. Örneğin hasat zamanında ya da turizm sezonunda işgücü talebi ve arzı artmaktadır. Burada dikkat çekilecek diğer husus, emeğin eksik kullanılmasından değil üretimden kaynaklanan olumsuzlukla ilgili olduğudur.

2.2. En Fazla Uluslararası Göçmene Ev Sahipliği Yapan Ülkelerin İşgücü Piyasalarındaki Göstergeleri

Çoğu göç akışı, göçün geri döndürülemezliği ile uyumlu bir olgu olan gözlemlenebilir sıçramaları içermektedir ve bu anlamda, bazı AB üyeleri bu fenomenin üstesinden gelemeyeceklerinden endişe duymaktadır. Göçler, menşe ve hedef ülke arasında hem ücret farkına hem de var olan ücret farkından etkilenmektedir. Bu da, ev sahibi ülkeyle tam entegrasyon durumuna bağlı olarak gerçekleşebilen olgudur. Dolayısıyla göçün, ücretler ve işgücü piyasası üzerindeki etkisinin belirleyici olduğu düşünülmektedir.

Uluslararası göç küresel bir fenomen olsa da, çoğu hareket sınırlı sayıda ülkeyi içermektedir. 2019'da sadece 20 ülke tüm uluslararası göçmenlerin üçte ikisine ev sahipliği yapmış ve tüm uluslararası göçmenlerin yaklaşık yarısı sadece on ülkede yaşamaktadır. En fazla göçmen, 2019'da 51 milyon göçmene veya dünya toplamının yaklaşık yüzde 19'una ev sahipliği yapan Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşamaktadır. Rapora göre bunu Almanya, Suudi Arabistan, Rusya, İngiltere, Birleşik Arap Emirlikleri, Fransa, Kanada, Avustralya ve İtalya takip etmektedir (UNDESA, 2019). İşgücü piyasasına yönelik regülasyonlar ise, ulusal ve uluslararası temelde

cereyan eden sosyal, politik, hukuki, siyasi ve iktisadi gibi süreçlerin bir sonucu olarak belirlenip oluşmaktadır (Aykaç ve Çiftçi, 2011). Dolayısıyla bu bölümde, göç ve işgücü piyasalarında belirlenen faktörlerin tablo göstergelerinden yararlanılarak çıkarımlar yapılması amaçlanmaktadır.

2.2.5. Göstergelerle İşgücü

Göç ve işgücü piyasaları arasındaki ilişki, göç tartışmalarında baskın bir konu olmaktadır. Nitekim çağdaş literatürün çoğu, göçün hedef ülke üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Göçün işgücü piyasaları üzerindeki etkilerine ilişkin ampirik literatür çeşitli olabildiği gibi teorik literatürde çeşitlidir. Zira menşe ve hedef ülke dinamiklerine göre ekonominin parametre verileri de değişebilmektedir.

Nüfusta meydana gelen değişimlerin, ülkelerin ekonomik açıdan gelişmelerinde belirgin bir etkiye sahip olup olmadığı sorusu uzun yıllardır iktisat araştırmacılarının odaklandığı konu olmuştur. Zira nüfuslarının büyümesinde göçle beslenen ülkelerin olduğu düşünüldüğünde bu demografik faktör hayli önemli olmaktadır. Emeğin öznesi olan göç olgusunda meydana gelen değişimler üretimi, dolayısıyla ekonomik gelişmeyi etkileme potansiyeline sahiptir (Yıldız, 2011).

Škuflić ve Vučković (2018)' e göre, göçün ülke işgücü piyasası üzerindeki ana etkileri, bir zaman perspektifinden analiz edildiğinde şunları içermektedir: Birincisi kısa vadede göç, istihdamı yani işsizliği etkilemekte; ikincisi orta vadede göç ücretler üzerinde, göçün yapısal özelliklerinin çok önemli rol oynadığı bir baskıya yol açmakta; ve üçüncüsü uzun vadede göç, sermaye/emek oranı gibi ekonominin yapısını etkilemektedir. Bu bağlamda işgücü ve uluslararası göçlerin ülkelere göre dağılımının işgücü faktörü lehine geliştiği Tablo 2.1'de görülmektedir.

Tablo 2.1. En Fazla Uluslararası Göçmene Ev Sahipliği Yapan Ülkelerin Göç ve İşgücü Göstergeleri

Ülke	Endeks	1995	2000	2005	2010	2015	2019
Amerika	Göçmen	720177	841002	1122257	1042625	1051031	1031765
	İşgücü	136700074	146738412	152069621	156908693	160656132	167329067
Almanya	Göçmen	792701	648846	579301	683529	2016241	1345943
	İşgücü	39800857	40251177	41254074	42005791	42590797	43871267
İngiltere	Göçmen	150000	260424	405111	459000	481000	507000
	İşgücü	28419273	29296965	30597414	32039432	33483035	34639274
Fransa	Göçmen	48822	91875	135866	221784	242707	266341
	İşgücü	26390639	27360311	28785772	29744934	30155958	30385859
Kanada	Göçmen	212871	227455	262244	280686	271808	341173
	İşgücü	15027741	16190365	17697127	18918726	19678725	20743970
Avustralya	Göçmen	87428	107148	161734	202212	223654	155817
	İşgücü	9025880	9602703	10557898	11702117	12585538	13500080
İtalya	Göçmen	68238	192557	282780	424499	250465	264571
	İşgücü	22873532	23280458	24356055	24462579	25540323	25787158

Kaynak: OECD, BM

Tablo 2.1, BM verilerine göre en fazla göçmene ev sahipliği yapan 7 ülkenin belirtilen yıllarda ülkeye giriş yapan yabancı nüfusunu göstermektedir. Raporda 10 ülke belirtilmektedir, ancak üç ülkenin verilerine ulaşamadığı için yedi ülke değerlendirilmiştir. Tablo 2.1’de söz konusu ülkelerin 90’lı ve 2000’li yıllara ait verileri beşer yıla birleştirilerek bir araya getirilmiştir. Tabloda en fazla göçmen barındıran 7 ülkenin sahip olduğu göçmen nüfus sayıları ile işgücü miktarları nirengilenmiştir.

Buna göre tablo genelinde göçle birlikte işgücü miktarları da doğru orantılı olarak artmaktadır. Geçmişten bu yana en fazla göçmen barındıran Amerika’nın en fazla emeğe de sahip olduğu görülmektedir. Zira göçmen nüfusun büyük çoğunluğunun emek göçü olarak gerçekleştiği ve bu ülkelerin ise emek açığı olan sermaye zengini ülkeler olduğu düşünüldüğünde, göçmen nüfustaki artışa paralel işgücü miktarlarındaki artış da sürpriz değildir.

2.2.6. Göstergelerle Ücret

Göçmenlerin ücret yörüngelerini izlemek, ekonomik refahlarını ve ev sahibi ülkenin ekonomisine katkılarını anlamak için çok önemlidir. Ücret yörüngeleri, ilk kazançları ve ardından deneyimler arttıkça işçilerin sonraki ücret artışını göstermektedir. Göçmenler, işçiler arasında daha fazla uzmanlaşmaya izin vererek ekonomiye katkıda bulunurken, becerilerinin tam olarak kullanıldığı bir iş bulursa bir göçmenin katkısı daha büyük olacaktır ve artan ücretler, iş eşleştirme kalitesini iyileştirmenin bir işareti olabilmektedir. Bu nedenle ücretler üzerinde durulmasında fayda vardır.

Burada göç artışının tek başına bir değişken olarak işgücü üzerindeki etkileri sınırlı olmaktadır. İşgücü piyasasındaki ücretler, mevcut dinamiklerin en önemli belirleyicilerinden biridir. Ücret, üretim faktörlerinden emeğin fiyatıdır ve hem ekonomik hem de sosyal hayatta etkileri görülen bir unsurdur. Böyle bir durumda hem göçmenin hem de yerli çalışanın gelirinin oldukça büyük bir kısmını oluşturan ücret, küreselleşmede ivme kazanmış ve incelenmesi bakımından önem arz eden bir konudur (Beşikkaya, 2012).

Uluslararası göçün bir motivasyonu olan ücretler, göç üzerinde hem neden hem sonuç olabilmektedir. Göçün en önemli belirleyicisinin ücret farklılıkları olduğunu ileri süren Neoklasikler, uluslararası göçün ortaya çıkmasına neden olan faktörün, işgücü piyasasındaki arz ve talebin coğrafi farklılığından kaynaklandığını belirtmiştir. Odak noktası ücretler olan teoriye göre, ücret farklılığının devam etmesi durumunda veya ücret düzeyi eşitlenene kadar uluslararası göç devam edecektir (Aktaş, 2015).

Bu bölüm, göçmen akınının ülkelerin toplam yıllık ücretleri üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Tablo 2.2, ele alınan ülkelerin ücret düzeylerini ve göçmen nüfuslarını göstermektedir. Burada belirlenen 7 ülkenin ücret düzeyi verileri 2018 sabit fiyatları ele alınarak oluşturulmuştur. Buna göre 1995 yılından 2019 yılına kadar ücret düzeylerindeki yükseliş oldukça belirgindir. Buna paralel olarak ufak dalgalanmalar görülse de göçmen nüfus sayılarında da ortalama bir artıştan söz edilebilir.

Tablo 2.2. En Fazla Uluslararası Göçmene Ev Sahipliği Yapan Ülkelerin Göç ve Ücret Düzeyi Göstergeleri

Ülke	Endeks	1995	2000	2005	2010	2015	2019
Amerika	Göçmen	720177	841002	1122257	1042625	1051031	1031765
	Ücret	4693466	5390382	5655667	5947664	6210630	66382.50
Almanya	Göçmen	792701	648846	579301	683529	2016241	1345943
	Ücret	4189808	4331641	4384070	4445122	4803459	54041.35
İngiltere	Göçmen	150000	260424	405111	459000	481000	507000
	Ücret	3329043	3890821	4359724	4552655	4412574	47936.62
Fransa	Göçmen	48822	91875	135866	221784	242707	266341
	Ücret	3511026	3712571	3979217	4243538	4373166	47112.38
Kanada	Göçmen	212871	227455	262244	280686	271808	341173
	Ücret	3535213	3938006	4156620	4550256	4897930	54119.30
Avustralya	Göçmen	87428	107148	161734	202212	223654	155817
	Ücret	4120674	4545851	4889131	5225298	5394627	54020.79
İtalya	Göçmen	68238	192557	282780	424499	250465	264571
	Ücret	3551689	3714464	3822273	3905111	3779308	40145.07

Kaynak: OECD, BM

Tabloda 1995'ten 2019'a gelindiğinde en dikkat çekici göçmen artışının Almanya'da gerçekleştiği ve yaklaşık 1,5 kat arttığı gözlemlenmektedir. Belirtilen yıllarda ABD'den sonra en çok ücret düzeyi artışı da yine Almanya'da gerçekleşmiştir. ABD'de son yıllarda göç nüfusu azalış gösterip bir dalgalanma söz konusudur. Ancak toplamda en çok göçmenin ve ücret düzeylerinin de yine burada toplandığı gözlemlenmektedir. Buradan hareketle ücret düzeylerindeki belirgin yükselme ve yükseklik bireylerin göç kararını vermede önemli unsur olarak nitelendirilebilir.

2.2.7. Göstergelerle Sermaye

Sermaye, bireylerin göçünü farklı şekillerde etkilemektedir. Zira "Sermaye" kavramı, uluslararası göç alanına yabancı değildir. Ağır sanayiye ve standart bantlı üretime dayalı kapitalist modelde sermaye, gerek kümülatif gerekse bireysel olarak göç hareketlerini üretim alanının yakınına çekmeyi hedeflemiştir ki, sermaye göçü çeken bir unsur olarak bilinmektedir.

Sermayenin farklı donanıma sahip olması ve onun nesiller arası aktarımında, göçe karar vermesinde, sosyal hareketlilikte ve göç veren ülkeler üzerindeki makroekonomik etkisini açıklamakta ekonomik yaklaşımın merkezinde yer almıştır (Kim, 2018). Bölgeler arası ücret görelilikleri, emeğin nitelik ve niceliğindeki mekansal farklılıklar ve emek talebinin ekonomik coğrafyasına uyarlanabilirliği, hem radikal hem de ortodoks teorisyenler için kalkınma sürecinin emek tarafında önemli değişkenler olmaktadır (Walker ve Storper 1981).

Tablo 2.3. En Fazla Uluslararası Göçmene Ev Sahipliği Yapan Ülkelerin Göç ve Sermaye Düzeyi Göstergeleri

Ülke	Endeks	1995	2000	2005	2010	2015	2019
Amerika	Göç	720177	841002	1122257	1042625	1051031	1031765
	Sermaye	1.89E+12	2.748E+12	3.15153E+1	2.756E+12	3.462E+12	4.248E+12
Almanya	Göç	792701	648846	579301	683529	2016241	1345943
	Sermaye	6.142E+11	6.808E+11	6.1528E+11	6.637E+11	7.375E+11	7.536E+11
İngiltere	Göç	150000	260424	405111	459000	481000	507000
	Sermaye	3.107E+11	3.678E+11	4.2414E+11	3.912E+11	4.513E+11	5.529E+11
Fransa	Göç	48822	91875	135866	221784	242707	266341
	Sermaye	4.174E+11	5.187E+11	5.70484E+1	5.842E+11	5.991E+11	6.058E+11
Kanada	Göç	212871	227455	262244	280686	271808	341173
	Sermaye	1.939E+11	2.612E+11	3.44331E+1	3.794E+11	4.095E+11	3.7341E+11
Avustralya	Göç	87428	107148	161734	202212	223654	155817
	Sermaye	1.379E+11	1.872E+11	2.44249E+1	3.105E+11	3.491E+11	3.529E+11
İtalya	Göç	68238	192557	282780	424499	250465	264571
	Sermaye	3.551E+11	4.304E+11	4.70578E+1	4.273E+11	3.539E+11	3.4802E+11

Kaynak: OECD, Dünya Bankası

Dolayısıyla işin sermaye tarafında kullanılabilirlik, maliyet ve uyarlanabilirlik gibi konular öne çıkmaktadır. Emek ve sermaye hareketliliğine ilişkin birbiriyle rekabet iki düşünce okulu ön plana çıkmıştır, Bunlar: Sermaye mantığı ve rekabetçi piyasa okullarıdır. Sermaye mantığında, sermayenin emekten daha hareketli olduğu varsayılmakta ve emeğin kendisi, istihdam ve gelir için sermayeye bağımlıdır. Dolayısıyla, bu düşünce okuluna göre emek göçü, sermaye büyümesini takip etme eğilimindedir. Buna karşılık rekabetçi piyasa okulu, emek ve sermayenin kendi inisiyatifleriyle göç ettiğini öne sürmektedir. Yatırım ve gelirden elde edilen getiriye

ayrı ayrı maksimize ederek, emek ve sermayenin ekonomik fırsatlar coğrafyasında her iki çıkar kümesini barındıracak şekilde kesiştiği düşünülmektedir (Clark ve Gertler, 1983).

İşgücü piyasalarının önemli göstergelerinden olan sermaye faktörü ile göçmen nüfusunun verileri Tablo 2.3'te özetlenmiştir. Tablonun geneline bakıldığında 2000-2015 yılları arası sermayede bir azalış olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak Amerika, Almanya, İngiltere ve İtalya'nın göçmen nüfuslarında da biz azalış trendi gözlemlenmekle birlikte bir dalgalanma da söz konusudur. Bu durumun merkezinde Amerika'daki 2008 krizinin etkisi ve özellikle 2011'den itibaren Suriye'de yaşanan olaylar, ülkeleri katı tedbirler almaya yöneltmiş olabilir. Söz konusu ülkelerin özellikle Avrupa ülkeleri olması da dikkat çeken unsurdur. Dikkat edilirse sermayenin bir önceki beş yıla göre düşüş gösterdiği yıllarda göçmen nüfusta da düşüş veya tam tersi olmuştur. Bu noktada tablo genelinde göçün sermaye faktöründen etkilendiği ve ekonomik faktörlerin göç kararını vermede etkili olduğu söylenebilmektedir.

Bu durumu şöyle açıklamak da mümkün; Aktaş (2015)'a göre Neoklasik model, sermayeye oranla emeğin kıt olduğu ülkelerde yüksek işgücü verimliliği ve yüksek ücretler geçerlidir ve bu işgücü piyasasını genişletmekte ve ücretleri düşmektedir. Tam tersi sermayeye oranla emek arzının yüksek olduğu ülkelerde ise düşük işgücü verimliliği ve düşük ücret düzeyi söz konusudur. Böylelikle emek arzının bol olduğu ekonomilerde işgücü piyasası daralma eğilimine girerek ücret seviyeleri düşmektedir. Bu tablo modeli doğrular niteliktedir.

2.2.8. Göstergelerle Hasıla

Uluslararası göçlerin temel üretim faktörlerine ve emek piyasaları ile olan ilişkisi üzerinde öneme dikkat çekerken hasılayı da unutmamak gerekir. Burada gelir ile göç arasında doğru yönlü ilişki göz önünde bulundurulduğunda, tabii olarak geliri düşük olan bölgelerin göç vermesi; geliri yüksek olan bölgelerin ise göç alması beklenir. Bir ülkede meydana gelen herhangi bir ekonomik iyileşme, diğer bölgelerden bu ülkelere doğru göç hareketlerine sebep olabilir. Bu nedenle hasıla ile göç arasında sıkı bir ilişki mevcuttur.

Yeni bin yılın başında, giderek daha fazla uluslararası kalkınma ajansı ve hükümet, kalkınmayı teşvik etmek için göç ve büyümenin potansiyelini değerlendirmektedir. 1989 sonrası küreselleşme, göçleri artırıp her devletin ekonomisini güçlü bir şekilde etkileyerek varlığını özellikle Doğu Avrupa ülkeleri için daha da belirgin kılmıştır (Mehedintu, Soava ve Sterpu, 2020). Geleneksel analizde olduğu gibi, ülkeler arası faktör akışı dünya gelirini artırmaktadır. Ancak dünya gelirindeki bu artıştan herkesin pay almadığını kaydeden Davis ve Weinstein (2005) ise, faktör girişini alan ülkenin yerlilerinin reel olarak kaybettiğini belirtmektedir.

Tablo 2.4. En Fazla Uluslararası Göçmene Ev Sahipliği Yapan Ülkelerin Göç ve GSYH(%) Düzeyi Göstergeleri

Ülke	Endeks	1995	2000	2005	2010	2015	2019
Amerika	Göç	720177	841002	1122257	1042625	1051031	1031765
	Hasıla	1.726	1.922	1.501	0.495	0.888	0.678
Almanya	Göç	792701	648846	579301	683529	2016241	1345943
	Hasıla	1.158	2.89	0.78	4.279	1.069	0.575
İngiltere	Göç	150000	260424	405111	459000	481000	507000
	Hasıla	2.232	3.142	2.247	1.059	1.684	0.851
Fransa	Göç	48822	91875	135866	221784	242707	266341
	Hasıla	1.855	3.541	1.017	1.293	0.635	1.62
Kanada	Göç	212871	227455	262244	280686	271808	341173
	Hasıla	1.626	4.195	2.085	1.878	-0.353	0.945
Avustralya	Göç	87428	107148	161734	202212	223654	155817
	Hasıla	1.726	1.922	1.501	0.495	0.888	0.678
İtalya	Göç	68238	192557	282780	424499	250465	264571
	Hasıla	2.753	3.72	0.242	1.337	0.497	0.415

Kaynak: OECD

Silva (2012)' ya göre bir noktada bir ülkenin ulusal GSYH büyümesi güçlüyse o hükümet 'başarılı' kabul edilmektedir. Bir ülke diğer ülkelerden daha hızlı büyüyorsa doğru yolda olduğu söylenmektedir. Deyim yerindeyse GSYİH büyümesi, başarı ve başarısızlık için neyin iyi neyin kötü olduğunun bir ölçütü haline gelmiştir. Göçün alan

ve gönderen ülkelerin GSYİH büyümesi üzerinde olumlu veya olumsuz etkilerinin olması, göçün iyi veya kötü olduğu sonucuna varabilir olduğu şeklinde bakış açısı ortaya çıkmıştır. Bu noktada göç ile ekonomik büyümeyi ilişkilendiren bir konuyu araştırmak avantaj olacaktır.

Tablo 2.4 uluslararası göç ile GSYH arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kişi başına GSYİH ile göç arasındaki ilişkiyi gösteren bu tabloda, belirlenen ülkeler kıyaslanmıştır. İlk olarak uluslararası göçün ekonomik büyüme üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkileri olduğu göz önünde tutularak tabloda, yıllara göre değişen kişi başı büyümeden söz etmek mümkündür. Göçün işgücünü genişlettiği yerde, kişi başı GSYH'nin artmasının beklenebileceği konusunda çok az şüphe vardır. Bununla birlikte, kişi başına GSYİH büyümesi söz konusu olduğunda durum daha az açık olmaktadır. Diğer anlamda iki bileşen arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söylemek doğru değildir.

Burada göç ve ekonomik büyüme arasındaki korelasyonun karmaşık bir ilişki olduğunu vurgulamak önemlidir. Sonuç olarak, göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi anlamak için çok seviyeli, dinamik, içsel ve kapsamlı bir yaklaşım gereklidir. Tüm bu karmaşık ilişkilerin göz ardı edilmesi, ancak kilit konuların doğru bir tanımını sağlayan analizlerle sonuçlanabilir. İhtiyaç duyulan şey, basitçe daha bütünsel bir yaklaşımı mevcut ekonomik modellere dahil etmektir.

2.3. Uluslararası Göçlerin İşgücü Piyasası ile İlişkisi

Göç ekonomik, sosyal ve politik sonuçları olan modern toplumun bir gerçeğidir ve oratdan kaldırılamaz ancak yaratabilecek olumsuz etkileri azaltılabilir. Dolayısıyla işgücüne katılım oranı göç hareketlerinin işgücü piyasalarına etkisi bağlamında önemli bir göstergedir. Kimilerine göre rasyonel bir davranış biçimi olan göç, bu açıdan bakıldığında üzerinde düşünülmüş, olumlu olumsuz yanları yapılmış ve bu sürecin sonucunda karar verilmiş bir eylemdir.

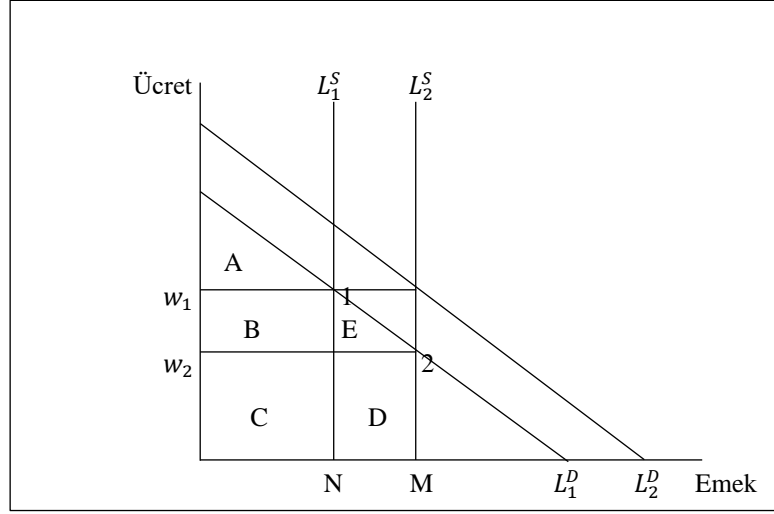
Dolayısıyla bölüm, ekonomistlerin göçün veya diğer işgücü arz şoklarının etkisini analiz etmek için kullandıkları, genellikle matematiksel olarak karmaşık teorik

modellerin basit ve grafiksel bir tanımını sunmaktadır. Analiz, firma veya endüstri için teknolojinin dışsal olduğu varsayımı altında, büyük ölçüde arz ve talep eğrilerinin kaymasına dayanmaktadır. Ayrıca bu grafiklerde açıklanan modellerin dinamik ve genel denge özelliklerini kısmen yansıttığını vurgulamakta fayda vardır (Blau ve Mackie, 2017). Buradan yola çıkarak, yerli ve göçle meydana gelen işgücü ağını kaybeden ve kazançlı çıkan kesim olarak grafik yardımıyla anlatmaya çalışmak bölümün amacını oluşturmaktadır.

2.2.1. İnelastik İşgücü Arzıyla Göçün Etkileri

Bir malın, emeğin ya da üretici arzının o malın piyasa fiyatlarındaki değişimlerine karşı duyarsız olması inelastik, yani esnek olmaması durumunu ifade etmektedir. Yatay eksene paralellik durumundan dikey eksene doğru yöneltildiğinde arz eğrisinin esnekliği azalmaktadır. Diğer bir ifadeyle tam inelastik durumunda, bahsi geçen arz eğrisi dikey eksene paralel bir doğru konumundadır. Böyle bir durumda arzın fiyatlara karşı duyarlılığı zayıflamaktadır. Bunu bilmek konuyu anlamak adına faydalı olacaktır.

Buradan yola çıkarak Blau ve Mackie, (2017)'e göre göçmen girişlerinin bir ülkeye ilk etkisi genel olarak ekonominin büyüklüğünde bir genişleme ve bir arz fazlalığı meydana getirmesidir. Çünkü ekonominin belirli sektörlerinde işçi havuzunu artırdığı için işgücü arzı da etkilenmektedir. Yani göç, belirli meslekteki sektörlerde mevcut işler için rekabeti artırabilir. Zira işgücü piyasasına yeni işçilerin katılması, mevcut yerli ya da yabancı işgücü üzerinde hem olumlu hem olumsuz etki yaratabilmektedir. Kişi başına düşen etkiler ise daha minimal düzeydedir. Şekil 2.3'teki grafik, ekonominin göçlerle ilgili olan işgücü piyasası grafiğini tanımlamaktadır.

Şekil 2.3. İşgücü Piyasasının Göçmen Emek Akımına Tepkisi (inelastik işgücü arzıyla)
Kaynak: Blau ve Mackie (2017)

Firmalar için emek talebi, ücretin azalan bir fonksiyonudur ve L_1^D ile temsil edilen başlangıç emek talep doğrusudur. Göçten önce, ekonomide N kadar yerli emek vardır ve milli gelir başlangıçta A+B+C alanı kadardır. İlk denge, 1 rakamı ile gösterilen ve emek arzı L_1^S ile emek talebi L_1^D in kesiştiği noktada sağlanmaktadır. Bu denge noktasının ücreti w_1 olarak belirlenmiştir. Bu ekonomide toplam gelir, tek malın üretildiği miktara eşittir ve talep eğrisinin altındaki alanlarla temsil edilmektedir. Örneğin A üçgeni, B ve C veya A+B+C iki dikdörtgen ile ifade edilmiştir. B+C yani $N \times w_1$ dikdörtgeni, bu ekonomideki insanların firmalardan emek kazancından elde ettikleri geliri yani milli geliri temsil etmektedir. A üçgeni, işçilik maliyeti ödendikten sonra firmaların mal satışından elde ettikleri karlarını temsil etmektedir ve bu karlar nüfusa temettü olarak havale edildiği varsayılmaktadır (Blau ve Mackie, 2017).

Şekle göre yeni göçle birlikte nüfusta beklenmedik ani bir artış olduğunda durum şu şekilde gelişmektedir. Piyasadaki M kadar yeni göçmen işgücü arzını arttırarak, ücretleri aşağı çekip w_2 düzeyine düşürmüştür. Dinamik analizde en temel haliyle, ücretlerdeki düşüş hedef ülkede mal ve hizmetlerin üretim maliyetlerini düşürerek fiyatları da düşürecektir. Fiyatların düşmesi ise toplam talebi uyararak talebi L_2^D ' ye kaydıracaktır. Bu noktada emek talep eğrisi sağa kayacak ve ücretler L_2^D ile L_2^S ' nin kesiştiği noktada birleşerek istihdam düzeyini arttıracaktır (Borjas ve Van Ours, 2010; Aktaş, 2015).

Piyananın yeni denge noktası 2 ile gösterilen nokta olmuştur. Artık firmalar, C dikdörtgenine karşılık gelen yerli nüfusa ($N \times w_2$) kadar ücret; D dikdörtgenine karşılık gelen göçmenlere ise ($M \times w_2$) kadar ücret ödeyerek milli geliri $A+B+C+D+E$ ' ye yükseltmiştir. Özetle, işgücü piyasasının bu basit teorik modelinde, göçmen artışı başlangıçta ücretleri aşağıya çekmekte ancak göç fazlası nedeniyle yerli emeğin gelirleri toplamda artmaktadır. Göçmenlere ise maaş olarak toplam D alanı kadar ücret ödenmektedir. Bu yeni göçmenler toplam emek arzını N'den M'ye yükselterek emek arz eğrisini L_2^S 'ye kaydırmıştır. Böylece firmaların elde ettikleri karlar, A üçgeni ile temsil edilen alandan $A+B+E$ alanına yükselmiş olur. Burada B dikdörtgeni, firmaların bir zamanlar yerlilere ücret olarak ödediği ancak şimdi bunun yerine onlara temettü olarak ödenen tutarı temsil etmektedir. E üçgeni ($D+E$) kadar gelirdeki genel artışın, göçmenlerin kendileri tarafından yakalanmayan kısmını temsil etmektedir. Bu genellikle “göç fazlası” olarak adlandırılmaktadır (Blau ve Mackie, 2017). Bu göçmen fazlasının dolar değeri, şu şekilde gösterilmiştir:

$$\text{Göçmen fazlası} = \frac{1}{2} \times (w_1 - w_2) \times (M - N) \quad (2.1)$$

Bu formül, göçmen fazlasını milli gelirin bir parçası olarak elde edecek şekilde yeniden yazılabilir. Denklemdaki terimleri yeniden düzenledikten sonra aşağıdaki gibi denklem oluşmaktadır:

$$\begin{aligned} \frac{\text{Göçmen fazlası}}{\text{Milli Gelir}} &= \frac{1}{2} \times (\text{yerel ücret oranındaki değişim yüzdesi}) \quad (2.2) \\ &\times (\text{istihdamdaki değişim yüzdesi}) \\ &\times (\text{milli gelirden emeğin payı}) \end{aligned}$$

Burada emeğin milli gelirden aldığı pay, milli gelirin işçilere düşen kısmını göstermektedir (Borjas ve Van Ours, 2010). Bu basit teorik modelde göçmenler, hem tüketici hem de işçi olmalarına rağmen, sermaye buna uyum sağlayana kadar emek talep eğrisi sağa doğru kaymamaktadır. Bunu nedeni ise, talep eğrisinin ekonominin üretim kapasitesi tarafından belirlenmesi ve göç kaynaklı nüfus artışının yarattığı toplam tüketime ilavenin talep eğrisi boyunca bir hareket olarak temsil

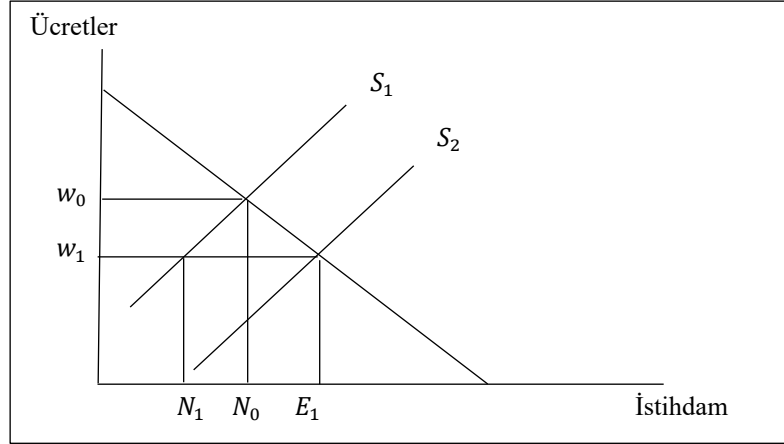
edilmesidir. Yani esasında fazladan emek, toplam çıktı miktarının artmasına neden olsa da, *kişi başına çıktının* ekonomideki yeni ve daha yüksek sayıda insan sayısına bölünmesiyle başlangıçta azalmaktadır (Blau ve Mackie, 2017).

Kısaca işgücü piyasasının bu basit teorik modelinde, göçmen akını başlangıçta ücretleri düşürmekte, ancak göçmen fazlası nedeniyle yerli gelirler hala toplamda yükselmektedir. Ücret düşüşleri fiyatları da etkileyecek bu da talebi artıracaktır. Talep artışı arzı uyararak arzı artıracaktır. Ücretlerse tekrar eski seviyesine çıkacaktır. Burada piyasanın işleyişi normal arz-talep kanununa göre olduğunu söylemek mümkündür.

2.2.2. İkame Göçün Kısa Vadeli Etkisi

Göçmenlerin hedef ülke işçilerin ücretleri veya istihdamı üzerindeki etkileri tıpkı mevcut ekonominin dinamiklerinde olduğu gibi burada da mevcut işçilerle ikame edilmesiyle, tamamlayıcı olmasıyla ve kısa-uzun dönemde olmasıyla tezahür etmektedir. Bu durumda işler farklılaşabilmektedir.

Buna göre göçmen işçiler mevcut işçilerle ikame edildiğinde, göçün kısa vadede iş rekabetini artırıp ücretleri düşürmesi beklenmektedir. Bu da istihdam açısından, azalan ücretler mevcut işçiler için işsizliğe ya da yeni düşük ücretleri kabul etmeleriyle sonuçlanan olumsuz bir durumla karşılaşmalarına neden olacaktır (Ruhs ve Vargas-Silva, 2020). Şayet mal ve hizmetlere olan talep tümüyle inelastik değilse, göçmenler ve yerliler tam ikame olduklarında iki grup öncelikle aynı emek piyasasında rekabeti artırıp emek arzının genişlemesine yol açmaktadır. Bu durum emek talebini artırıcı yönde etki yaratabilir (Koçbıyık, 2016). Sermaye sabit tutularak kısa vadede göçün bu işgücü piyasası üzerindeki etkisi Şekil 2.4'te gösterilmiştir.

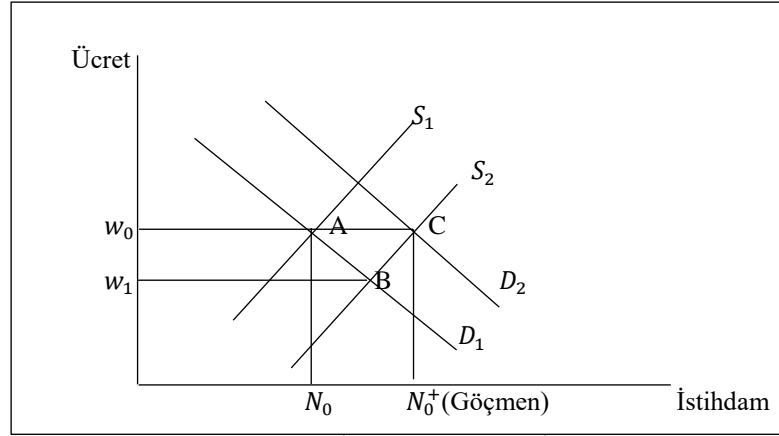
Şekil 2.4. İkame Durumdaki İşgücü Piyasası (Elastik)
Kaynak: Borjas ve Van Ours (2010)

Dikey eksen üzerinde ücretlerin yatay eksen üzerinde istihdamın olduğu basit göç modelinde, talebin artmasına katkı sağlayan etkiler ekonomide ücreti w_0 'dan w_1 'e düşürmekteyken, emek arzını da S_1 'den S_2 'ye kaydırmaktadır. Bu durumda toplam istihdam N_0 'dan E_1 'e yükselmiştir. Ancak yerli işçinin daha düşük ücretle çalışmaya istekli olmadığı ve bu durumda yerli işçilerin istihdamının N_0 'dan N_1 'e düştüğü görülmektedir (Borjas ve Van Ours 2010).

Buradan anlaşılıyor ki göçmen işgücü, ikame olduğunda ceteris paribus olarak düşünüldüğünde yerli çalışanların istihdamını düşürmektedir. Bununla da kalmayıp piyasa ücretlerinin düşmesine de sebep olmaktadır. Ancak burada göçmen ve yerli işçiler aynı tür işler için rekabet etmiyor olabilir. Örneğin, göçmenler bazı emek yoğun tarımsal üretim türlerinde olabilirler. Bu durumda ikame şartlarını tekrar analiz etmekte fayda vardır.

2.2.3. İkame Göçün Uzun Vadeli Etkisi

Uluslararası göçün kısa ve uzun vadedeki etkilerine bakıldığında da işler değişmektedir. Uzun vadedeki ikame etkiler Şekil 2.5' te gösterilmiştir. Burada göçmenler ve yerli emek tam ikame olduklarından uzun dönemde iki grup aynı işgücü piyasasında rekabet etmektedir. Bu durumda oluşan piyasa işleyişi aşağıdaki gibidir:

Şekil 2.5. Uzun Vadede İkame Durumdaki İşgücü Piyasası
Kaynak: Borjas ve Van Ours (2010)

Emek piyasası başlangıçta w_0 ücret düzeyinde A noktasında dengededir ve N_0 olan yerli emek bu ücrette istihdam edilmektedir. Göçmenlerin gelişi, kısa dönemde emek arz eğrisini $N_0 - N_0^+$ kadar sağa S_2 'ye kaydırmaktadır. Artan emek arzı ücretler üzerinde aşağı yönlü baskı oluşturmaktadır, bu nedenle ücret düzeyi w_1 'e düşmektedir. Ekonominin yeni denge noktası B olmuştur. Diğer yandan göçmenlerin yarattığı ücretlerdeki düşüş ne kadar küçükse, ürettikleri göçmen fazlası da o kadar küçük olur (Blau ve Mackie, 2017).

Uzun vadede ise, talep eğrisi sağa kayar ancak emek piyasasını göç öncesi dengesine geri dönmesi için yeterli miktarda kayması gerekmektedir. Nihayetinde ücretler tekrar w_0 'a yükselmiş ve denge noktası C olmuştur. Bu varsayım altında ücretler aslında sabit kalmaktadır. Bu ücret düzeyinde istihdam edilen göçmenle aynı sayıda yerli emeğin istihdam edildiğine dikkat etmekte fayda vardır. Eğer toplam üretim fonksiyonunda ölçeğe göre sabit getirisi varsa, tüm sermaye ayarlamaları yapıldıktan sonra ücretin başlangıç w_1 ücret düzeyine geri dönmesi gerekmektedir (Borjas ve Van Ours, 2010). Özetlemek gerekirse göç başlangıçta ücreti düşürücü etki yapmaktadır. Zamanla işverenler daha ucuz işgücünden yararlandıkça sermaye stoku artmaktadır. Lakin sonunda sermaye stoku, aynı sermaye getiri oranı ve aynı ücret oranı ile ekonomiyi başladığı noktaya geri getirmek için ayarlanmaktadır.

Diğer yandan bir ekonominin göçe tepki vermesinin tek yolu ücretlerdeki ve istihdamdaki değişiklikler değildir. En az iki başka ayar mekanizması daha vardır

(Dustmann, Glitz ve Frattini, 2008). Birincisi göç, ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin karışımını ve dolayısıyla işgücü piyasasının mesleki ve endüstriyel yapısını değiştirebilme gücüne sahiptir. Örneğin, düşük vasıflı işçilerin göçü, düşük vasıflı emeğin yoğun olarak kullanıldığı belirli ürünlerin üretimini genişletebilir. Sektörün genişlemesi talebi artırabilir ve ücretleri yeniden yükseltebilir. Yatırım ve işgücü talebinin göçe ne ölçüde yanıt vereceği ise, ekonominin özelliklerine bağlıdır. Mesela resesyon dönemlerdeki işgücü talebi, ekonomik büyüme olduğu zamanlara kıyasla daha yavaş tepki verebilir (Ruhs ve Vargas-Silva, 2020).

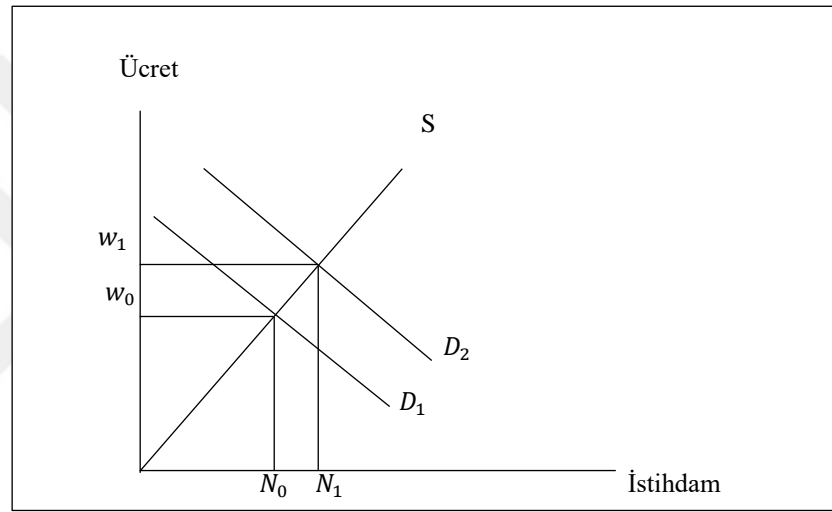
Görüldüğü gibi ekonominin göçe tepki vermesi ya da tam tersi göçlerin ekonomide yarattığı tepkiyi inceleyebilmek için hem göç hareketlerinin hem de ekonominin dinamiklerini anlamak ve bilmek önemli olmaktadır. Zira bu göçmen kişi ya da kişilerin profilleri, hareketlerin tedrici ya da ani olup olmaması, ekonominin ivme ya da durgunluk dönemleri gibi etkilerine göre farklılaşabilmektedir. Örneğin göç beklenmedik olduğunda, göçün başlangıçtaki ve uzun vadedeki etkileri farklılık gösterebilir. Burada bu tepkileri iyi gözlemleyip analiz etmek ülkenin kısa ve uzun vadede sağlıklı politikalar yürütmesinde fayda sağlayacağı göz önünde tutulmalıdır.

2.2.4. Tamamlayıcı Göçün Kısa Vadeli Etkisi

Bir diğer etki tamamlayıcılık ilişkisidir. İktisat biliminde tamamlayıcılık, birbirini tamamlayan mallar için kullanılan terimdir. Başka mallar birlikte kullanıldığında anlam ifade etmektedir. Bu durumda şayet göçmenlerin becerileri mevcut işçilerin becerilerini tamamlayıcı nitelikteyse, genel olarak mevcut işçilerin ücretlerinde bir artışa ve üretkenliğe yol açması beklenmektedir.

Diğer yandan göç, emek talebini de genişletebilir ve böylece yeni işler yaratabilir. Bunun nedeni, ekonomide sabit sayıda iş olmamasıdır, yani ekonomide bir iş gücü yanılığısı vardır. Göçmenler, mal ve hizmetlere yönelik tüketici talebini artırarak işverenler, göçmen emeğin kullanıldığı sektörlerde (örneğin tarım, inşaat gibi) üretimi artırabilir (Ruhs ve Vargas-Silva, 2020).

Yine mal ve hizmetlere olan talep tümüyle inelastik değilse ve Neoklasik modelin homojen işgücü varsayımının terk edilmesi durumunda, göçün ücret üzerindeki etkisi farklılaşacaktır. Menşe ve hedef ülkedeki işgücünün farklı beceri düzeylerine sahip olduğu varsayımda, iki farklı işgücü grubu birbirini ikame etmek yerine birbirinin tamamlayıcısı olacaktır. Nitekim iki farklı gruptaki emekten biri nitelikli diğeri niteliksiz ise, işgücünün verimlilik düzeyi yükselecektir (Aktaş, 2015). Sermaye sabit tutularak kısa vadede göçün bu işgücü piyasasına etkisi ayrıntılı bir şekilde Şekil 2.6'da ele alınmıştır.

Şekil 2.6. Tamamlayıcı Durumdaki İşgücü Piyasası
Kaynak: Borjas ve Van Ours (2010)

Bu şekildeki işgücü piyasası, yerli işçiler için arz ve talebin konumunu göstermektedir. Göç, sermaye sabit olsa bile talep eğrisini kaydırarak yerli emeği daha üretken ve verimli hale getirmektedir. Çünkü yerli emek artık becerilerine daha uygun görevlerde uzmanlaşabilmiştir. Böylece göçmenler ve yerli emek işgücü piyasasında birbirlerini tamamlamaktadırlar. Eğer iki grup üretimde birbirini tamamlıyorsa, göçmen sayısındaki artış yerlilerin marjinal ürününü yükselterek yerli emek için talep eğrisini sağa kaydırmıştır. Şekil 2.6' da gösterildiği gibi yerel üretkenlikteki bu artış, yerel ücreti w_0 'dan w_1 'e yükseltmiştir. Akabinde daha önce düşük ücret düzeyinde çalışmayı karlı bulmayan bazı yerli emek şimdi daha yüksek ücret oranından işgücü piyasasına girmeyi bir teşvik olarak görerek istihdamı N_0 'dan N_1 'e artırmıştır (Borjas ve Van Ours, 2010).

Diğer durumda eğer piyasa monopol ise, maliyetlerdeki azalmaya rağmen mal ve hizmet fiyatları değişmeyerek hedef ülkede ücretlerin azalması işverenlerin kârlarının artmasına neden olacaktır. Ücretler ve istihdamın izleyeceği yol ise kârların hangi kanallara kullanılacağına bağlı olarak değişecektir. Eğer kârlar hemen yatırımlara yönlendirilirse yatırım malları işkollarında işgücü talebini artıracaktır. Şayet kârlardaki artış işverenlere gelir olarak kalırsa, gelir artışıyla birlikte bu kesimin tüketim malları talebini uyaracağından ekonomide yeni iş olanakları oluşturabilecektir (Aktaş, 2015).

Buradan anlaşılacağı üzere göçmenlerin hedef ülkelerin ekonomilerine ikame, tamamlayıcı ya da kısa ve uzun vadedeki etkilerine göre değişebildiği basit teorik modellerle anlatılmıştır. Göçmen hareketlerin piyasada yarattıkları ilk etkiler böyle beklenmektedir. Bu durum bazı ekonomiler için bir fırsatken bazıları için ise tehdit olabilir. Zira göçmen girişleri ülke içinde iyi konumlandırılmazsa yerli çalışanlar için iş kaybı ve ekonominin dengesini bozabileceği unutulmamalıdır. Ayrıca göçmen profillerinin de burada önemli olduğu unutulmamalıdır. Örneğin beşeri sermayesi yüksek göçmenler ile vasıfsız göçmen emeğinin piyasaya etkileri farklı olacaktır. Bu farklılıklar iyi algılanıp hareket edilmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇ VE İŞGÜCÜ PİYASASI: AMPİRİK UYGULAMA

Bugün birçok insan özellikle son yıllarda göçü, bir ülkenin karşı karşıya olduğu en önemli sorunlarından biri olarak görmektedir. Etkileyebildiği disiplinler düşüldüğünde oldukça geniş bir yelpaze ile karşılaşmaktadır. Mesela coğrafyacıların, sosyologların, ekonomistlerin, antropologların, siyaset bilimcilerin ve benzer alanların dikkatini çeken, esasen çok disiplinli ve disiplinler arası bir konudur. Bu noktada giderek küresel bir yaklaşıma ve koordineli müdahalelere ihtiyaç duyan bir konu olarak kabul edilmektedir.

Erbaş'a (2018) göre göç bir sebep değil bir sonuçtur ve bu sonucun sebepleri, aktörleri ve yapısal süreci incelenmeden göç sorunu hakkında gerçekçi çözümler üretmek oldukça zordur. Bu bağlamda gerçekçi politikaların geliştirilmesi açısından göçün hem dinamiklerini hem sonuçlarını analiz etmek önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir. Massey vd., (1994)'ne göre ampirik çalışmalar genel olarak kusurludur. Bu durumun iki temel nedeni vardır. Birincisi, iyi ve temsili verilerin eksikliğidir. Veri eksikliği sebebiyle ölçmenin zorluğu aşılabilirse bile ikinci ve daha temel bir neden ise, yaygın olarak kabul edilen iyi ve mutlak bir göç araştırmalarının teorik çerçeveden yoksun olmasıdır.

Bu bölüm, uluslararası göçün ekonomik etkisini analiz etmek için işgücü piyasası argümanlarının nasıl kullanılabileceğini göstermektedir. Bölüm, teorik ve grafiksel tanımlardan ziyade ekonometrik modellerin analizini göstermektedir. Analizler niceliksel ve göçmenlerin, ücret ve sermaye getirilerindeki etkilemesi muhtemel mekanizmaları belirlemek için yapılmıştır.

3.1. Çalışmanın Önemi ve Amacı

Şimdiye kadar insan hareketlerinin ekonomi ve ülkeler üzerinde ne kadar önemli olduğundan bahsedilmiştir. Ancak çalışma için önemi burada detaylandırılmıştır. Ülkeler arasındaki insan hareketlerinin örüntüleri, uluslararası ekonomik, politik ve kültürel ilişkilerden geniş ölçüde etkilenmektedir. Uluslararası eşitsizlikler, yoksulluk ve doğal dengenin bozulması, barış ve güvenliğin olmayışı ve insan haklarının ihlalleri gibi unsurlar uluslararası göçü etkileyen faktörler olduğu aşıkardır.

Bugün yaklaşık 271 milyon insan, menşe ülkelerinin dışında yaşamaktadır. Uluslararası göçmenlerin dünya nüfusu içindeki payı 2000'de yüzde 2,8 iken 2019'da yüzde 3,5'e çıkmıştır. Dünya çapında göçmen stoklarındaki bu önemli artış, göçü artan sosyal ve politik rezonansla birlikte demografik bir sürece dönüştürmüştür (ec.europa.eu). Bununla birlikte, ekonomik, demografik ve politik gelişmeler, işgücü arzının geleceğine ilişkin artan endişeleri de beraberinde getirmiştir. Politika yapıcılarının göçle ilgili sorunlara dikkatlerini bir kez daha bakmaya zorunlu kılmıştır.

Tarihte bazı gelişmiş ülkelerde iyi bir refahın, yüksek ekonomik büyümenin ve daha düşük işsizlik oranlarının olduğu yıllarda yaşanan bir işgücü, çalışma çağındaki nüfusun düşmesine neden olmuştur. Böyle bir ortamda işverenlerse, gerekli niteliklere sahip işçi bulmakta güçlük çekmeye başlamıştır. Gelişmiş ülke hükümetleri, işgücü piyasasındaki ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için yeni politikalar geliştirme eğilimine girmişlerdir. Bu durum, kabul eden ülke hükümetlerinin kendi halklarının çıkarlarıyla daha iyi yaşam standartları arayan milyonların taleplerini uzlaştırmasını sağlayacak etkili politikalar oluşturma ihtiyacını doğurmuştur (Kül, 2007). Ancak geçen zaman zarfında göçün dinamikleri oldukça evrilmiştir. İhtiyaçtan daha çok zorunlu hale gelmiştir. Nitekim uluslararası göç; göç edenler, aileler, menşe ve hedef ülkeler için önemli mali ve sosyal etkiler yaratmaktadır.

Göç gerçekten bir fayda mı, yoksa yük mü? Bu sorunun cevabı kesinlikle kolay değildir. Küresel olarak birbirine bağlı yaşanan dünyada ve bir ülkede alınacak herhangi bir kararın olası olumsuz etkilerinin hesaba katılması gerektiği gerçeği göz önüne alındığında, konunun titiz bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir (Kül,

2007). Bu soruyu yanıtlamak için işgücü piyasasına, kamu bütçesine ve ekonomik büyümeye bakmak faydalı olsa da, bu çalışmanın asıl odak noktası göçün işgücü piyasası üzerindeki etkilerini incelemektir.

Uluslararası göç ile işgücü piyasası arasındaki ilişki tartışmalı bir konudur. Nitekim en büyük kanıtlar, farklı araştırmacıların farklı sonuçlara vardıkları Amerika Birleşik Devletleri'nde tespit edilmiştir. Card (1990, 2001, 2005) göçün yerlilerin ücretleri üzerinde çok az fark edilir etkisi olduğunu bulurken; Borjas, Freeman ve Katz (1996) ve Borjas (1999, 2003) göçün yerel ücret yapısı üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu savunmaktadır. Bu noktada uluslararası göç, bünyesinde barındırmış olduğu bu özellikler sayesinde işgücü piyasasının bütün dünya ülkeleri açısından vazgeçilmez olduğu çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

Diğer yandan işgücü piyasalarında göç akışlarının incelenmesi, piyasada dengenin sağlanması konusunda merkezi konumdadır. Nitekim iktisat biliminde uluslararası göç ve işgücü piyasası arasındaki ilişkiye ilişkin ampirik çalışma oldukça sınırlıdır. Ve artık göç olgusunun önemli bir bilim dalı olduğu varsayıldığında, ekonominin yeni dalı 'göç ekonomisi' literatürü için de bu durumun geçerli olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bu nedenle bu tez çalışması, uluslararası göç ve işgücü piyasası arasındaki ilişkinin ekonomik etkilerini ampirik yönden inceleyerek mevcut literatürü aydınlatmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın mevcut literatüre birkaç yönden katkı yapması beklenmektedir. Buna göre, uluslararası göç ve işgücü piyasası ilişkisini inceleyen önceki çalışmalar (Card, 1990; Hunt, 1992; Dustmann vd., 2005; Barcellos, 2010; Damette ve Fromentin, 2013; Foged-Peri, 2016) belli bir ülkeyi ya da belli bir birliğe üye olan ülkeler grubunu ele almışlardır. Dolayısıyla bu çalışma ilk olarak Birleşmiş Milletler verilerine göre en fazla göçmene ev sahipliği yapan 7 ülkenin, işgücü piyasasına etkilerini incelemeyi ve göçmenlerin hedef ülkeler için olası sonuçlarını saptamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda "*Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere ve Amerika*" çalışma kapsamına alınan ülkeler olmuştur.

Göçlerin birçok disiplini ve ekonominin birçok alt dalını etkilediği bilinmektedir, işgücü piyasası da onlardan biridir. Bu amaç doğrultusunda uluslararası göçler mevcut literatüre, işgücü piyasası açısından da bir bakış açısı sunacaktır.

Bir diğer katkı, ampirik ilişkinin analizinde kullanılan tahmin metodları ile ilgilidir. Mevcut literatür uluslararası göç araştırmaları ile ilgili kapsamlı bir teorik bilgi birikimini sağlasa da ampirik çerçeveden yoksundur. Bu nedenle çalışmada, paneli oluşturan birimler arasındaki yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ve heterojen katsayıların tahminine imkan sağlayan uygun teknikler kullanılmıştır. Araştırmalar çerçevesinde bu yöntemleri kullanan çalışma bulunmamıştır.

3.2. Literatür İncelemesi

Göç olgusu oldukça eski bir geçmişe sahip olsa da bilim olarak tartışılmaya başlanması ve farklı bakış açılarıyla yeni çalışmalar kazandırılması son yıllarda dikkat çekmeye başlamıştır. Bu literatür incelemesi, nüfus hareketliliğinin ekonomik boyutuna odaklanmakta ve tarihsel olarak geniş bir perspektiften inceleme olanağı sunmaktadır.

3.2.1. Mikro Literatür

Bu bölüm uluslararası göç konusundaki çalışmaların mikroekonomik literatür incelemesini sunmaktadır. Diğer ifadeyle göç ve işgücü piyasaları arasındaki bağlantılara odaklanmaktadır. Mikro literatür, 1989 ve 2016 yılları arasında yayınlanan 32 çalışmayı içermektedir. Ancak mevcut literatür, son yıllarda konuyla ilgili araştırma hacminde bir azalma olduğunu göstermektedir.

Göçler, ev sahibi ülkelerin işgücü piyasaları üzerindeki etkisi hakkında önemli sayılabilecek bir literatüre sahiptir. Göç olgusu hızlı bir şekilde küresel gündeme yükselmiş ve göçmenlerin ev sahibi ülkenin ekonomik performansı üzerinde olumlu veya olumsuz etkisi konusunda da kayda değer bir yere sahip olmuştur (Bove ve Elia, 2017). Tabii olarak literatür, ev sahibi ülkelerdeki göçmenlerin ekonomik performanslarına makro düzeye olduğu kadar mikro düzeye de odaklanmıştır (Borjas,

1995; Moody, 2006; Ortega ve Peri, 2009; Boubtane vd., 2011; Youngho vd., 2012; Boubtane vd., 2012).

Buna göre göçün işgücü piyasası ve ekonomik büyümesi üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etkiye sahip olabileceğine inanılmaktadır. Ancak yakın zamandaki ekonomik araştırmalar, göçün hedef ülkelerdeki ekonomik performansları etkileyebileceği diğer kanallara da odaklanmaktadır. Bunların ilki göçmenlerin, hedef ülkelerdeki kişi başına gelir, fiziki sermaye birikimi ve toplam faktör verimliliğine ilişkin bir takım etkide bulunabildiği gibi (Ortega ve Peri, 2009); hedef ülkelerdeki işgücü piyasasında bir değişim şeklide de olabilir. Nitekim göçün az vasıflı yerlilerin işgücü piyasası sonuçları üzerindeki etkilerini inceleyen Altonji ve Card (1989), işgücündeki göçmenlerin oranındaki bir artışın, az vasıflı yerli işçilerin istihdam sonuçları üzerinde çok az etkisi olduğunu savunmaktadır.

Card (1990), 1980 yılındaki göç dalgasının, mevcut Miami sakinlerinin işgücü piyasası üzerinde neredeyse sıfır etkisi olduğunu öne sürmüştür. Hunt (1992), Fransa'daki Cezayirli göçmenler için benzer bir strateji kullanmaktadır ve Fransa'daki yerlilerin işgücü piyasası sonuçları üzerinde sadece göz ardı edilebilir bir etkiye sahip olduklarını bildirmektedir. Lalonde ve Topel (1994) Avustralya, Kanada ve ABD için göçün alıcı ülkenin işgücü piyasasına ne kadar asimile olduğunu tartışmışlardır. Buna göre artan göçün gelir dağılımı üzerinde mütevazı bir etkisi olduğunu, ABD'de göçmenlerin ücretler üzerindeki olumsuz etkilerinin ise uzun vadede azaldığını savunmuşlardır. Carrington ve De Lima (1996), Afrika'dan Portekiz'e 1970'te göç eden göçmenlerin Portekiz'deki yerlilerin hem istihdam hem de ücret seviyelerini güçlü etkilediğini bulmuşlardır. Bölgeler arası işçi göçünün ekonomik belirleyicileri hakkında teorik ve ampirik literatürü inceleyen Bode ve Zwing (1998), bölgesel ücret farklılıklarının emek göçünü başlattığı sonucuna varmışlardır. Friedberg (2001), eski Sovyetler Birliği'nden İsrail'e giden göçmenlerin İsrail'deki yerlilerin işgücü piyasası sonuçları üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığını belgelemiştir. Dustmann (2003), göçmenlerin ev sahibi ülkede yüksek ücretlere sahip olmalarına rağmen, ülkesine geri dönme kararını rasyonelleştiren bir modelde optimal göç sürelerini analiz etmiştir. Basit statik modellerde genel olarak menşe ve hedef ülke arasındaki ücret farklılığı artmaktadır.

Buna göre eğer göçler geçici ise, ücret farkının daha da büyüdüğü durumlarda göç etme süresinin azalabileceğini ifade etmiştir. ABD’de farklı seviyelerde deneyime sahip benzer eğitilmiş işçilerin işgücü piyasasına etkisini tahmin eden Borjas (2003), göçün rakip işçilerin ücretini düşürdüğünü tespit etmiştir. Zira arzda yüzde 10'luk bir artış, ücretleri yüzde 3 ila 4 oranında düşürmektedir. Buna göre göçlerden olumsuz etkilenen kesim yerli çalışanlardır ve bu bakış açısına göre uluslararası göç, yerli çalışanların işsiz kalmasına neden olmaktadır.

Dustmann vd., (2005), İngiliz işgücü anketinden elde edilen verileri kullanarak göçün temelde yatan ekonomik mekanizmalarını teorik tartışmanın yanı sıra, İngiltere’de yerli doğumlu işçilerin işgücü piyasası sonuçlarını nasıl etkilediğine dair ampirik bir araştırma sunmuştur. Göçün toplam istihdam, katılım, işsizlik ve ücretler üzerinde genel etkileri olduğuna dair güçlü bir kanıt bulunamamış, ancak eğitim seviyesine göre bazı farklılıklar olduğu da belirtilmiştir. İktisat teorisi aynı zamanda göçün ikame işçilerin ücretini düşürmesini ve tamamlayıcı işçilerin ise ücretini artırması gerektiğini ima etmektedir (Borjas, 2006). Örneğin Ottaviano ve Peri (2006), 1990-2004 döneminde ABD’deki göçmen işçilerin ortalama ve bireysel ücretler üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Buna göre, 1990-2004 göçünün, hem kısa vadede hem de uzun vadede genel olarak ABD doğumlu işçilerin ortalama ücretler üzerindeki etkilerini olumlu olarak belirlemişlerdir. Dustmann vd., (2008), 1997-2005 dönemi İngiltere için yaptıkları çalışmada yabancı nüfus oranındaki 1 puanlık artışın, ortalama ücretleri yaklaşık yüzde 0,2 ila 0,3 oranında artırdığını tespit etmişlerdir. Lemos ve Portes (2008), İngiliz tarihinin en büyük göç akışının İngiltere işgücü piyasası üzerindeki etkisini değerlendirmişlerdir. Sonuçlar, göçün işgücü piyasası üzerinde mütevazı etkiler ortaya koyduğunu göstermektedir. Reed ve Latorre (2009), İngiltere’nin yabancı doğumlu çalışma çağındaki nüfusta 1 puanlık artışın, ortalama ücretleri yüzde 0,3 oranında düşürdüğünü belirtmektedirler. Yine benzer çalışma İspanya için Nickell (2009) tarafından yapılmıştır. Göçün işgücü piyasasını daha esnek hale getirdiği ve uzun vadede denge işsizlik oranını etkili bir şekilde düşürdüğünü gösteren bazı kanıtlar sunulmuştur. 1997-2004 yılları için İsrail-Filistin çatışmasının yarattığı iş gücü şokunu araştıran Mansour (2010), İsrail’deki düşük vasıflı işçilerin ücretlerinin olumsuz etkilendiğini, yüksek vasıflı işçilerin ücretlerine olan etkinin ise istatistiki olarak önemsiz olduğunu savunmuştur. ABD eyaletleri için 26 yıllık bir panel VAR

analizi uygulayan Barcellos (2010), göçün ücretler veya iç göç üzerinde önemli bir etkisi olmadığını belirtmiştir. Aksine, ücretlerin göçü etkilediğini vurgulamıştır. Bulgulara göre, ücretlerde yüzde 10'luk bir artışın, 3 yıl sonra göçmen girişinde yüzde 20'ye varan bir artışa neden olduğunu ifade etmiştir.

Alecke vd., (2010), 1991 ve 2006 yılları arasında Almanya işgücü piyasası değişkenlerinin göçe eşzamanlı etkilerini analiz etmek için bir Panel VAR uygulanmıştır. Sonuçlar, Neoklasik göç modelini geniş ölçüde desteklemekte ve göçün işgücü piyasasındaki farklılıkları üzerinde bir etkisi olduğunu göstermektedir. D'Amuri vd., (2010), Batı Almanya'daki son göç hareketlerinin ücret ve istihdam üzerindeki etkilerini tahmin etmiştir. 1987-2001 dönemi için bir işgücü piyasası denge modeli kullanarak, 1990'lardaki göç hareketlerinin yerel ücretler ve istihdam düzeyleri üzerinde çok az olumsuz etkisi olduğu görülmüştür. Cohen-Goldner ve Paserman (2011), Eski Sovyetler Birliği'nden İsrail'e göç eden yetenekli göçmenlerin yerlilerin ücretleri ve istihdamı üzerindeki kısa ve orta vadedeki etkisini incelemektedirler. Göçmenlerin payındaki yüzde 10'luk bir artış, kısa vadede yerlilerin ücretlerini yüzde 1-3 oranında düşürdüğünü, ancak bu etkinin 4-7 yıl kadar sürdüğünü belirtmiştir. Öte yandan, ne kısa vadede ne de orta vadede göçün istihdam üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını da belirtmiştir. Neoklasik göç modelinin geçerliliğini Almanya iç göç akımları için test eden Mitze ve Reinkowski (2011), 97 Mekansal Planlama Bölgesinde, 1996-2006 yılları arasında statik ve dinamik açıdan incelemiştir. Bulgulara göre, işgücü piyasasının Almanya'da çalışan nüfusun iç göç oranlarının belirlenmesinde önemli rol oynadığı belirtilmiştir. İşsizlik ve net göç arasında negatif ilişki bulunmakla birlikte bu durum az gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde farklılık göstermektedir. Sonuçlar ise neoklasik çerçeveye ampirik olarak destek vermektedir. Docquier, Özden ve Peri (2011), emek hareketlerinin, göç etmeyenlerin ücretleri üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. 1990 ile 2000 yılları Avrupa'sına odaklanarak ve büyük Batı Avrupa ülkeleri için elde edilen sonuçları hem OECD'de hem de OECD'nin dışındaki diğer hedef ülkelerle karşılaştırmışlardır. Sonuçlara göre, popüler inanışın aksine, göçün neredeyse eşit fakat zıt etkileri bulunarak: ortalama ücretler üzerinde pozitif etki yarattığını ve yerli işçilerin ücret eşitsizliğini azalttığı sonucuna varmışlardır. Peri (2012), göçün istihdam, verimlilik ve beceri eğilimleri üzerindeki uzun vadeli etkisini analiz etmiştir. 1960'dan önce ABD eyaletlerinde

göçmen topluluklarının istihdamı engellediğine dair bir kanıt bulunamamıştır. Manacorda vd., (2012), İngiltere’de göçün öncelikle üniversite eğitimi almış göçmenlerin ücretlerini azalttığını, yerli doğumlu kişilerin ise ücretleri üzerinde çok az fark yarattığını belirtmişlerdir. İngiltere için benzer çalışma Dustmann vd., (2013) tarafından yapılmıştır. 1975 ve 2005 yılları arasında Birleşik Krallık'ta göçmen sayısı önemli ölçüde artmıştır; Ancak, birçok Avrupa ülkesinin aksine, özellikle 1995 ile 2005 arasındaki dönemde göçmenlerin büyük bir kısmı nispeten yüksek kalifiye olmuştur. Göçün yerel ücretler üzerindeki etkilerine gelince, göçün ücret dağılımının yüzde 20’lik diliminin altındaki ücretleri düşürdüğü ancak üst kısmında hafif bir ücret artışına yol açtığı belirlenmiştir. OECD ülkeleri için eşbütünleşme, VECM ve nedensellik analizi ile göçü irdeleyen Damette ve Fromentin (2013), göçmen artışının, kısa vadede hedef ülkelerdeki ücretleri artıracığını, ancak uzun vadede artırma olasılığının daha yüksek olduğunu ifade etmektedirler. Ruist ve Bigsten (2013), altı dünya bölgesi için CES üretim fonksiyonları ile göçün ücret etkilerini incelemişlerdir. Buna göre emeğin göç etmesinin, yerel ücretler üzerindeki olumsuz etkiyi önemli ölçüde azalttığı ve göçten elde edilen verimliliği artırdığı tespit edilmiştir. Göçmen paradigmasını sektörel inceleyen Kazaz (2013), Norveç için inşaat sektöründeki göçmen payındaki artış ile yerel ücretlerdeki artış arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Buna ek olarak, AB ülkesi vatandaşlarının göçmen girişinin, inşaat sektöründeki yerli işçilerin ücret artışı üzerinde, aşağı yönlü bir baskı oluşturduğunu ifade etmiştir. ABD göç deneyimi ile Meksika işgücü piyasası arasındaki ilişkinin teorik ve ampirik bir analizini sunan Reinhold ve Thom (2013), Meksika işgücü piyasasında göç deneyimini OLS ve endojenitenin etkileri ile araştırılmıştır. Bulgular göç deneyiminin çalışma saatleri ile değil de, ücretlerle arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Yukarıda tartışılan araştırmalar dışında, göç ve ücret değişimleri arasındaki bağlantıyı doğrudan tahmin eden birkaç makale daha bulunmaktadır. Glitz (2012), Berlin duvarının yıkılmasının Almanya'daki işgücü piyasası sonuçları üzerindeki etkisini incelemiştir ve bulgulara göre iş bulan her 10 göçmenin işsiz işçinin 1/3 ini yerinden ettiğini göstermektedir. Benzer bir tanımlama stratejisi kullanan Ceritoğlu vd., (2015), Suriyeli mültecilerin hızlı ve beklenmedik girişlerinin olumsuz istihdam sonuçları yarattığını (çoğunlukla kayıt dışı istihdam kanalıyla), ücret etkilerinin

ihmal edilebilir olduğu sonucuna varmıştır. Peri (2016) gücün istihdam, verimlilik ve beceri önyargıları üzerindeki uzun vadeli etkilerini analiz etmiştir. Gcmenlerin istihdamı yoğunlaştırdığına dair hiçbir kanıt bulunamamıştır. Aynı zamanda, gücün toplam faktör verimliliğiyle gcl ve pozitif bir ilişki içinde olduğunu ve üretim teknolojilerinin yüksek yetenekli yanlılığı ile negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Foged-Peri (2016), 2008 yılına kadar düşük vasıflı yerlilerin işgücü piyasası sonuçlarını takiben 1990'larda yoğunlaşan mülteci akınının etkisini Danimarka açısından incelemiştir. Bulgular, mültecilerin yerleşmesinden beş-altı yıl sonra kademeli ancak tam olarak gerçekleşen olumlu bir etkisi olduğunu açıkça göstermiştir. Yüksek oranda mülteci barındıran mikro bölgelerde, yerli çalışanların maaşları artmış ve istihdam oranları düşmemiştir. Diğer yandan genç ve çok yönlü bir beceri kümesine sahip olan mülteci grubunun kariyerlerini olumlu yönde etkilemiştir.

Literatür incelendiğinde çalışmaların genellikle, gclerin hedef ülkede kısa ve uzun vadeli durumlarına göre ve yerel emekle ikame veya tamamlayıcı olmasına göre etkilerinin değişebildiği kanısındadır. Ayrıca beşeri sermayesi yüksek olan gcmen emeğin hedef ülkede ücretleri artırdığı, tam tersi durumda ise ücretleri aşağı yönlü çektiği sonucuna varmak doğru olacaktır. Genel kanı, hedef ülkede ücretler üzerinde gcmen beşeri sermayesinin durumuna bağlı olarak etkisinin de farklılaşabildiği şeklindedir. Ayrıca nceki araştırmalar teorik ve ampirik açıdan farklılıklar sergilese de, genel olarak emek piyasaları ile nüfus hareketliliğinin ilişkisi ortak paydada birleşmektedir.

3.2.2. Makro Literatür

Birçok sosyal disiplinini ilgilendirdiği gibi ekonomiyi de derinden ilgilendiren ululararası gücü, araştırmacıları gcle ilgili daha geniş çalışmalara itmiştir. Bu artan önemi göz önünde bulundurarak, bu araştırma alanındaki gelişmeleri değerlendirmek ve eleştirel olarak bakmak önemli olacaktır. Bu bölümde, konuyla ilgili bilimsel literatürün bütünleştirici bir incelemesi sunulmaktadır. Çağdaş ve önceki mevcut akademik literatürün bu incelemesi, 1977 ile 2020 yılları arasında yayınlanan 35 yayını

içermektedir. Literatür, son yıllarda konuyla ilgili yayınlanan araştırmaların nicelik itibariyle daha çok araştırılması gerektiğini göstermektedir.

Küresel ekonomide daha yüksek bir düzeydeki uluslararası göç, eğer büyüme hızında bir artışa yol açarsa, uzun vadedeki etkisi potansiyel olarak daha da büyük olacaktır. Ancak bu tür bir büyümenin, ampirik olarak belirlenmesi çok daha zordur (Brunow, Nijkamp ve Poot 2015). Farklı teorik çalışmalar, göçün büyüme üzerinde yapabileceği etkilerini farklı göstermektedir. Nitekim, yüksek bir eğitim seviyesine sahip olan göçmenlerin, hedef ülkelerde gelir elde etmelerine olanak sağlayan yüksek bir insan sermayesi getirmesi beklenirken, düşük insan sermayesi içeriğine sahip göçmenlerin ise hedef ülkelerdeki kişi başına GSYH'nin kaybına yol açması beklenmektedir (Orefice, 2010).

Salvatore (1977), işsizlik oranlarının İtalya'daki bölgelerarası göç üzerindeki etkisini incelemiştir. Sonuçlar, işsizlik oranlarının insanları güney bölgelerden kuzey bölgelere göç etmeye zorladığını göstermiştir. Lucas (1988), fiziksel ve beşeri sermaye birikiminde öğrenme modellerini vurgulayarak ve içsel büyüme modeline göçü de dahil ederek ekonomik büyümeyi ele almıştır. Buna göre, yüksek yetenekli bireylerin ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna varmıştır. Göçlerin uzun dönemli olası etkilerini fonksiyonlar yardımıyla çözümleyen Walz (1993), alıcı ülkedeki göç oranının etkilerini analiz ederek göç alan ve göç veren her iki ülke için de büyüme oranlarını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Göçü beşeri sermaye açısından inceleyen Dolado, Gorla ve Ichino (1994), 1960-1985 yıllarında 23 OECD ülkesi için ev sahibi ülkede göç, ekonomik büyüme ve beşeri sermaye bileşenlerini incelemiştir. Bununla birlikte Solow-Swan modeli dahil edilerek elde edilen bulgulara göre, beşeri sermaye içeriği ne kadar büyük olursa büyümenin de o kadar büyük olacağı tespit edilmiştir. Borjas (1995), ABD örneğinde göçmenlerin olumlu etkilerini desteklemiş ve göçlerdeki artışın, ekonomik büyüme hızını % 0,1 oranında bir artışa yol açtığını savunmuştur. Zlotnik (1998), 1965-1996 dönemlerinde uluslararası göçü genel bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Uluslararası göçün oldukça kompleks ve değişik kompozisyonlar içeren bir olgu olduğunu, bu bağlamda istatistiklere dayanmayan zayıf iddialar içermesine rağmen göçün, artarak devam eden bir yapıda olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca uluslararası göçün küresel ekonomik performansa katkısının önemli

olduğunu da vurgulamıştır. Lundborg ve Segerstrom (1998) Avrupa Birliğine üye ülkeler içinde Kuzey-Güney yönlü hareketi dikkate aldığı çalışmalarında, göçmenlerin büyümeye pozitif yönde katkıda bulunduğunu ifade ederken, tam aksine Kuzey kesimde ise göçün negatif bir etkiye sahip olduğunu vurgulamışlardır. Daveri ve Faini (1999), İtalya'nın güney bölgelerinde çalışan başına düşen reel gelirin, hem iç göç hem de uluslararası göç üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu savunmuşlardır. Vogler ve Rotte (1999), 86 Afrika ve Asya ülkesinden Almanya'ya göçü temel alan yeni bir veri setini kullanarak sığınma göçünü ele almıştır. Tahmin sonuçlarına göre, göçün ülkeler arasındaki ekonomik farklılığın önemli olduğunu, kalkınma ve göç arasında ters u şeklinde bir ilişkinin varlığını ve ayrıca gönderen ülkelerdeki siyasi durumun ve ağ etkilerinin önemini doğrulayan bulgular elde etmişlerdir.

Diğer yandan Norveç ekonomisi için göçü inceleyen Feridun (2005), göç seviyesi arttığında kişi başına GSYH' nin de arttığını saptamıştır. Göçün işsizlik üzerinde ise hiçbir etkisi olmadığı bulunmuştur. Bretschger (2001), kısa ve uzun vadede vasıflı ve vasıfsız işgücünün, ekonomilerin büyüme hızı üzerindeki etkisini incelemektedir. Sonuçlara göre, vasıfsız iş gücü arzının uzun vadede kalkınma üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olmasının muhtemel olduğunu belirtmiştir. Davis ve Weinstein (2005), göçün ABD ekonomisi üzerindeki etkisini incelemek için yeni bir yaklaşım kullanmıştır. Önceki çalışmalar kaynakların ve işgücü talebinin göçün birincil nedeni olduğunu varsaymıştır. Ancak çalışma, ticaretin yanı sıra sermayenin hareketi de dahil olmak üzere yeni küresel ekonomiyi de hesaba katarak ele almıştır. Bulgulara göre, 2002'de ABD yerlilerinin göçmenlikten net zararı 68 milyar dolar olarak ifade edilmiştir. İncelemeler göçmen nüfus arttıkça bu kayıp da arttığını göstermiştir. Bu olumsuz etki göçmenlerin yasal statüsünden değil, işgücü arzındaki artışlardan kaynaklandığı belirtilmiştir. Ücretlerdeki düşüş ise, mal ve hizmetlerin fiyatına bağlıdır, bu nedenle çalışma, göçün neden olduğu tüketici fiyatlarındaki herhangi bir değişikliği dikkate almaktadır.

Morley (2006), göç ile kişi başına düşen GSYH arasındaki nedensel ilişkiyi Avustralya, Kanada, ABD için araştırmıştır. Eşbütünleşme ve ARDL yaklaşımı kullanılan çalışmada, uzun dönemde ekonomik büyümeden göçe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. House (2008) ise, göçmen girişlerinin kişi başı

GSYH 'ye katkısında niceliksel bir kanıt bulamamıştır. Ulusal Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (NIESR) tarafından yapılan 2005 araştırmasına göre ise, göçün kişi başı GSYH üzerinde % 3'lük bir artışa katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Ek olarak çalışma kısa vadede etkinin negatif, uzun vadede pozitif olduğuna işaret etmiştir. Kısa vadedeki olumsuz etkinin artan işsizliğe, uzun vadedeki olumlu etkinin ise sermaye stoğundaki artışa neden olduğu belirtilmiştir. ABD odaklı çalışmalardan olan Chen (2006), Filipinler ve ABD için uluslararası göçün, kaynak ülkenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini stokastik bir ortamda analiz etmektedir. Model, endojen doğurganlık kararlarını açıklayarak kamu ve özel okul sistemleri arasında ayırım yapmaktadır. Buna göre, göç etme imkanının doğurganlık kararlarını ve okul harcamalarını etkileyeceğini, bunun da ekonomik büyümeyi tetikleyeceğini ifade etmişlerdir. Bulgular aynı zamanda, yüksek vasıflı işçilerin göçüne ilişkin kısıtlamaların gevşetilmesi, uzun vadede kaynak ülkenin ekonomik büyümesine zarar vereceğini, ancak kısa vadede 'beyin kazancı' gerçekleşebileceğini göstermiştir. Joan (2007), 1960-2005 yılları arasında 24 OECD ülkesinde göçün kişi başına GSYH' ye olan etkisini incelemiştir. Ampirik bulgular, göçün GSYH üzerindeki olumsuz etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Diğer yandan kanıtlar istihdam oranları için olumlu sonuçlar ortaya koymaktadır. Basile ve Causi (2007) 95 İtalya eyaleti için net göç oranını kullanarak işsizlik oranının 1996-2000 döneminde göçü etkilediğini ancak 1991-1995 dönemi için etkilemediğini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca ikinci dönemdeki işsizlik oranlarının ilk dönemden daha yüksek olduğunu ve 1991-1995 döneminde iç göç akımlarının azalmakta olduğunu öne sürmektedirler. Fachin (2007), iç göçün uzun dönemli belirleyicilerini inceleyerek, işsizliğin 1973-1996 döneminde göç üzerine zayıf bir etkisi olduğunu bulmuştur. Mariya ve Tritah, (2009), 1960-2005 döneminde 20 OECD ülkesi için bir panel tahmini kullanarak göçün ev sahibi ülkelerdeki gelir ve verimlilik üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Ampirik bulgular, göçmenlerin ev sahibi ülkelerde gelir ve işgücü verimliliğini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Ortega ve Peri (2009), 1980-2005 döneminde 14 OECD ülkesinde sözde-çekim modelini kullanarak göçün kişi başına düşen geliri etkilemediğini tespit etmişlerdir. Göçün ABD ekonomisinin toplam çıktısı ve geliri üzerindeki etkilerini inceleyen Peri (2010), verilerin net olarak göçmenlerin ABD ekonomisinin üretken kapasitesini artırdığını, yatırımı teşvik ettiğini ve uzun vadede üretkenliği artırarak uzmanlaşmayı teşvik ettiğini göstermektedir. Benzer şekilde

göçün büyümeye olan katkısını Hollanda için inceleyen Muysken ve Ziesemer (2011), göçmenler ne kadar iyi eğitilirse ve beşeri sermayeleri yüksek olursa, büyümeye katkılarının da o kadar yüksek olacağı belirtilmiştir. Ercilasun, Gencer ve Ersin (2011) Türkiye üzerine yaptıkları gözlemsel araştırmalarında net göç hızı ve işsizlik arasında negatif yönlü ilişki olduğunu vurgulamışlardır.

Youngho vd., (2012), 1960'dan 2000 yılına kadar, hem yerçekimi tarzı araç değişken yaklaşımı hem de dinamik sistem GMM tahmincisi kullanarak göçün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Ampirik bulgular, gelişmiş ülkelerden gelen göçün ev sahibi ülkelerdeki ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Ayrıca, bu olumlu etki gelişmekte olan ekonomilere doğru ilerledikçe daha büyük olmaktadır. Ager ve Brückner (2013), 1870–1920 döneminde ABD nüfusunun kültür kompozisyonundaki değişikliklerin büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Bulgular, kültürel farklılıktaki artışın büyümeyi önemli ölçüde artırdığını, tam tersine kültürel kutuplaşmanın artması ise büyümeyi önemli ölçüde azalttığını göstermiştir. Boubtane ve Dumont (2013), 1986-2006 dönemi için yapılan çalışmada 22 OECD ülkesi için göç, işsizlik ve büyüme arasındaki ilişkiyi Panel VAR modeli kullanılarak incelemiştir. Buna göre göçler, alıcı ülkedeki kişi başı GSYH'ye pozitif katkı sağlarken, ev sahibi ülkenin işsizlik oranını negatif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Yani kişi başı gelir ve göç arasında iki taraflı pozitif ilişki bulunmuştur. Bu da OECD ülkelerinde göçün ekonomik etkisinin pozitif olabileceğini göstermiştir. Bashier ve Siam (2014), 1980-2012 dönemi için Ürdün'de göçmen işçilerin FMOLS yaklaşımını kullanarak ekonomik büyümeye olan etkisini incelemiştir. Çalışmaya göre ampirik bulgular, reel sermaye ve yerli işgücü değişkenlerinin ekonomik büyüme üzerinde olumlu ve anlamlı etkilere sahip olduğunu gösterirken, göçmen çalışanların ekonomik büyüme üzerinde pozitif ama önemsiz bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Brunow, Nijkamp ve Poot (2015), dünyanın birçok ülkesi için 1950-2010 dönemlerini dikkate alarak net göçün büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Buna göre net göçlerin büyümeye zararlı olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun yanında gecikmeler kullanıldığında, net göçün uzun vadede büyüme açısından zengin olduğu belirtilmiştir. 1986-2006 yılları arasında 22 OECD ülkesinde göçün ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin değerlendiren Boubtane vd., (2016), göçmenlerin beşeri sermayesinin kişi başına GSYH üzerinde olumlu bir etkisi

olduğunu belirtmişlerdir. Sevinç vd., (2016) panel ve yatay kesit analizi yaptıkları çalışmada Cezayir, Botsvana, Çin, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Paraguay ve Peru'da ekonomik büyüme ile göç arasında pozitif ilişkiler bulmuşlardır. Belize, Kosta Rika, Gabon, İran, Meksika ve Türkiye gibi diğer ülkelerde ise ekonomik büyüme ve göç arasındaki ilişkinin yönünü negatif olarak tespit etmişlerdir. Göv ve Dürrü (2017), 7 OECD ülkesi için büyüme ve göç ilişkisini araştırmışlardır. Bulgular, nitelikli göçün büyümeye pozitif etkiler yarattığını göstermiştir. Benzer bir çalışma Bove ve Elia (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma göç ve çeşitliliğin büyüme üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermiştir. Akanbi (2017), seçilen Sahra Altı Afrika ülkelerinde göçün insani kalkınmayı ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini tespit etmiştir. Seçilmiş 9 AB ülkesi için göçmenlerin işsizlik oranları üzerindeki etkisini analiz etmek isteyen Škuflić ve Vučković (2018), göçün göçmen ülkelerdeki işsizlik oranını artırdığını bulmuşlardır. İşsizliğin beklenen olumlu etkilerine ek olarak, göçün göçmen ülkelerin işgücü piyasalarını olumsuz etkileyebileceğini ileri sürmüşlerdir. Göç ve büyüme arasındaki bilinen doğrudan ilişkiyi araştıran Borjas (2019), göçün sadece yüksek vasıflı işçilerden oluştuğunda büyüme üzerinde daha yararlı bir etkiye sahip olduğunu savunmuştur. Aksine Esposito (2020), 1997-2016 yılları arasında 15 AB ülkesinden oluşan bir örnekleminde, göç girişlerinin kısa ve uzun vadede yurtiçi işsizlik üzerindeki etkisini değerlendirmiş ve göçün hem uzun vadede hem de kısa vadede işsizlik oranlarını azalttığını tespit etmiştir.

Makro literatür, uluslararası göçlerin ekonomik büyümeyi kısa ve uzun vadedeki seviyelerine göre farklı etkilediğini göstermektedir. Genel kanı, beşeri sermayesi yüksek göçmenlerin büyümeyi olumlu, beşeri sermayesi düşük göçmenlerin ise büyümeyi olumsuz etkilediği şeklinde yorum yapılabilir.

3.3. Model ve Veri Seti

Uluslararası göç artmaya devam ederken, uluslararası göç ile ilgili veriler de güvenilir olmaya devam etmektedir. Bunun yanında uluslararası düzeyde uluslararası göçmenlerin sayısı veya beceri özelliklerine ilişkin tutarlı bir istatistik seti bulunmadığını söyleyen Richard (2003), ulusal düzeyde ise emek ihraç eden ülkelerin çoğunda göçmenlerle ilgili veri problemleri yaşanmakta olduğunu ifade etmiştir.

Bu çalışmanın amacı BM raporuna göre en fazla göçmen barındıran 7 ülkenin uluslararası göç ve işgücü piyasası arasındaki ilişkiyi ampirik olarak incelemektir. Bu amaç doğrultusunda ampirik literatüre ve teoriye uygun olarak göç (m); emeğin (l), ücretin (w), sermayenin (c) ve hasılanın (g) bir fonksiyonu olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda modelde yer alan değişkenler mevcut literatür, verinin bulunabilirliği ve modelin anlamlılığı göz önüne alınarak belirlenmiştir.

$$m = f(l, w, c, g) \quad (3.2)$$

Uluslararası göçün emek piyasasına etkilerini uzun vadede incelemek amacıyla, tahmini regresyon modeli şu şekilde oluşturulmuştur:

$$m_{i,t} = \beta_{1i}l_{it} + \beta_{2i}w_{it} + \beta_{3i}c_{it} + \beta_{4i}g_{it} + \varepsilon_{it} + v_i \quad (3.3)$$

Burada t zaman periyodunu, i kesit verilerini göstermektedir. β_1 'den β_4 'e kadar olan terimler bağımsız değişkenlere ait eğim katsayılarını, v ülke kesitlerini, ε ise modele dahil edilen rastsal hata terimini göstermektedir. Denklem (3.3) te yer alan tüm değişkenler logaritmik şekilleriyle kullanılmıştır.

Çalışmada, uluslararası göç ile işgücü piyasası arasındaki ilişkinin araştırılması amacıyla 1990-2019 dönemlerini kapsayan yıllık veriler kullanılmıştır. Analize konu olan zaman sınırlaması, tutarlı veri oluşturabilmek amacıyla ve yatay kesitlerin bulunabilirliği göz önüne alınarak belirlenmiştir. Çalışmanın örneklemini, en fazla göçmene ev sahipliği yapan 7 ülke oluşturmaktadır. Bu ülkeler; *Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere ve Amerika* olarak tespit edilmiştir. Belirlenen ülkeler Birleşmiş Milletlerin 2019 raporunda belirtilen on ülkeden yedi tanesinden oluşmaktadır. Diğer üç ülkenin verileri bulunamadığı için çalışmaya dahil edilememiştir.

Ulusal ve uluslararası literatüre uygun olarak çalışmada uluslararası göç (m) verileri, yabancı nüfusun ülkelere girişi olarak ölçülen toplam sayıları ifade edip Organisation for Economic Co-Operation and Development Statistics (OECDSTAT) veri tabanından elde edilmiştir. Emek (l) verileri, işgücünün sayı cinsinden elde edilen istatistikleri kullanılmış olup OECD veri tabanından alınmıştır. Ücret (w), 2018 sabit

fiyatlarıyla ABD doları cinsinden satın alma gücü paritesiyle ölçülen verilerdir ve OECD istatistiklerinden faydalanılmıştır. Sermaye (*c*), 2010 sabit fiyatlarıyla sabit sermaye cinsinden ölçülen brüt verileri temsil etmektedir ve Dünya Bankası (World Bank) istatistiklerinden alınmıştır. Hasıla (*g*) ise, ekonomik büyümeyi temsilen kişi başı gayri safi yurtiçi hasıladaki yıllık büyüme oranı kullanılarak OECD istatistiklerinden elde edilmiştir.

Jennissen (2007), ülkeler arasında var olan reel ücret farklılıklarının ve sermaye getirilerindeki farklılığın emek ve sermaye akışına yol açtığını belirtmiştir. Bu nedenle göç faktörünü etkileyebilen tek değişkenin ücretler olmadığı, bunun yanı sıra emek ve sermaye faktörlerinin de modele dahil edilmesinin daha sağlıklı olabileceği tespitinde bulunmuştur. Göv ve Duru (2017) göçün uluslararası akışta ortaya çıkardığı ekonomik etkilerin, amacına ve içeriğine göre farklılık göstermesiyle birlikte ekonomik büyümeyi de farklı yönde etkileyebileceğini belirtmiştir (Boucher ve Gest, 2015; Borjas, 1994). Bu nedenle analize, ekonomik büyümenin göstergesi olarak kişi başı GSYH'nin de dahil edilmesi doğru olacaktır.

3.4. Metodoloji ve Bulgular

3.4.1. Yöntem

“Uluslararası Göç ve İşgücü Piyasası Arasındaki İlişki: Ampirik bir Uygulama” başlıklı tez çalışmasında, serilerdeki hem kesit hem de zaman boyutlarını açıkça dikkate alan panel metodolojiler uygulanmıştır. İşgücü piyasası ve uluslararası göç arasındaki ilişkinin dinamiklerinin incelendiği bu çalışmada ilk olarak eğitim parametresinin homojenliği ve kesit bağımlılığı araştırılmıştır. Uzun dönem etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan eş bütünleşme denkleminde eğitim katsayısının homojenliği delta test ile belirlenmiştir. Seriler arasında paneli oluşturan yatay kesitler arasında bağımlılığın olup olmadığı Pesaran (2004) tarafından geliştirilen (Cross-Sectional Dependence) CD ile test edilmiştir. Akabinde seriler için yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ve ikinci nesil birim kök testi olan Pesaran (2007)' in (Cross-sectionally augmented Im, Pesaran and Shin) CIPS testi kullanılmıştır. Diğer yandan panel seriler arasındaki eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı, Westerlund (2008) tarafından geliştirilen Durbin-H test ile analiz edilirken, uzun döneme ait uygun tahminci yatay

kesit bağımlılığını dikkate alan Pesaran (2006)' ın CCE (Ortak Korelasyonlu Etkiler) tahmincisiyle test edilmiştir. En son olarak seriler arasındaki nedensellik ilişkisi Kónya (2006) tarafından geliştirilen test ile incelenmiştir.

3.4.2. Homojenlik Testi

Eğim katsayılarının homojen mi yoksa heterojen mi olduğunun belirlenmesi, yatay kesit bağımlılığı kadar önemlidir. Bu konudaki ilk çalışmalar, Swamy (1970) ile başlamıştır. Bu çalışmada eğim parametresinin homojenliği delta test kullanılarak araştırılmıştır. Testte, beta katsayılarının kesitler arasında farklılık gösterip göstermediği eşbütünleşme modeli üzerinden incelenmiştir (Poi, 2003; Kayar ve Kırman, 2019).

$$y_i = X_i\beta_i + \varepsilon_i \quad (3.4)$$

burada $it = 1 \dots P$ panelleri belirtir. y_{it} i' nci panel için bir $T_i \times 1$ gözlem vektörüdür. X_{it} stokastik olmayan ortak değişkenlerin bir $T_i \times k$ matrisidir. β_i , i paneline özgü parametrelerin bir $k \times 1$ vektörüdür. ε_i Hata terimi vektörü 'i', ortalama sıfır ve varyans σ_{ii} ile dağıtılır (Swamy, 1970). Bu regresyon modeli, önce panel Ordinary Least Squares (OLS) ile sonra da (Weighted Fixed Effect) Ağırlıklandırılmış Sabit Etkiler modeli ile tahmin ederek gerekli test istatistiğini oluşturmuştur. Daha sonra Pesaran ve Yamagata (2008), Swamy testini geliştirerek uygulamışlardır. Teste ait test istatistiği ise aşağıdaki belirtilmiştir;

$$\tilde{\Delta} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\check{S}^{-k}}{\sqrt{2k}} \right) \sim X_k^2 \quad (3.5)$$

Boş hipotez altında büyük örneklem için, eğim parametrelerinin homojenliğini gösteren hata terimleri normal dağılırken, Delta test istatistiği standart normal dağılım göstermektedir.

$$\tilde{\Delta}_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\check{S}^{-k}}{v(T,k)} \right) \sim N(0,1) \quad (3.6)$$

Küçük örneklem için, \tilde{S} swamy istatistiğini, k açıklayıcı değişken sayısını verirken, $v(T, k)$ standart hatayı göstermektedir. Teste ait boş ve alternatif hipotez aşağıdaki gibidir:

$$H_0: \beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_n = \beta \text{ (tüm } \beta_i \text{ ler için)}$$

$$H_1: \beta_1 = \beta_2 = \dots \neq \beta_n \text{ (en az bir } i \text{ için) (Pesaran ve Yamagata, 2008).}$$

Parametre tahminlerinde homojenliği test etmek için kullanılan delta testi sonuçları Tablo 3.1'de verilmektedir.

Tablo 3.1. Homojenlik Testi Sonuçları

	İstatistik	Olasılık
$\tilde{\Delta}$	4.076	0.00*
$\tilde{\Delta}_{adj}$	4.466	0.00*

Not: *, %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Homojenlik testi sonuçlarına göre, H_0 eşitlik hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilerek parametrelerin heterojen olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu değişkenlere ait hesaplanan regresyon katsayılarının, her bir yatay kesitin birimine göre değişebildiğini göstermektedir.

3.4.3. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Ampirik analizlerde kesit bağımlılığını hesaba katmak oldukça önemlidir. Keza Breusch ve Pagan (1980); Pesaran (2004), yatay kesit bağımlılığı dikkate alınmadan yapılan analizlerin sapmalı ve tutarsız olacağını belirtmişlerdir. Bu durumun göz ardı edilerek yapılan analizin bulguları sağlıklı olmayacaktır. Bunun nedeni, bir ülkeyi etkileyen bir şokun diğer ülkeleri de etkileyebilmesidir. Çünkü ülkeler birbirleriyle son derece entegre olmuşlardır ve artık ekonomik ilişkilerde yüksek derecede bir küreselleşme söz konusudur. Nitekim her t için, çapraz kesit ilişkili olabilir. Bu nedenle, öncelikle seriler arasında yatay kesit bağımlılığı varlığının tespit edilmesi önemli bir adımdır (Nazlıoğlu, Lebe ve Kayhan, 2011). Kesit bağımlılığı durumu mekansal veya taşma etkilerine bağlı olarak ortaya çıkabilmekle birlikte, gözlenemeyen ortak faktörlerden de kaynaklanabilir. Durağan olmayan panel verileri

üzerine yapılan son araştırmaların çoğu bu soruna odaklanmıştır (Baltagi ve Pesaran, 2007).

Seriler arasındaki yatay kesit bağımlılığı, Berusch ve Pagan (1980)'ın geliştirdiği LM testi ile veya Pesaran (2004)'ın CD testleri ile incelenmektedir (Özmen ve Bali, 2018). Testler arasındaki farklar panelin zaman ve kesit boyutundan kaynaklanmaktadır. Yatay kesit bağımlılığı testleri, standart bir panel veri modeline dayanan Breusch ve Pagan (1980) LM testleri ile başlatılmıştır. SURE (seemingly unrelated regression equation) bağlamında N sabit ve $T \rightarrow \infty$ olarak Breusch ve Pagan (1980), apraz hata korelasyonlarının sıfır hipotezini test etmek için bir Lagrange arpanı (LM) istatistiği önermiştir. Test, aşağıdaki LM istatistiğine dayanmaktadır.

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \widehat{p}_{ij}^2 \quad (3.7)$$

burada \widehat{p}_{ij} , panelin her birimi için regresyonun Monte Carlo optimizasyon tahmininden kaynaklanan kalıntıların ikili korelasyonunun örnek tahminini göstermektedir (Pesaran, 2004). Boş hipotez altında;

$$H_0: Cov(u_{it}, u_{jt}) = 0 \quad \text{tüm } t \text{ ve } i \neq j \text{ için,} \quad (3.8)$$

LM istatistiği, $N(N-1)/2$ serbestlik derecesi ile bir ki-kare olarak asimptotik olarak dağıtılır. Bununla birlikte LM testi, ampirik uygulamalarda sık görülen bir durum olan büyük N ve küçük T için boyutta önemli bozulmalar gösterebilmektedir (Burdisso ve Sangi'acomo, 2016). Breusch ve Pagan'ın LM testine dayalı olarak Pesaran, Ullah ve Yamagata (2008), kesinlikle eksojen regresörlere ve normal hatalara sahip panellerde öncekinin sapmasını düzelten yeni bir LM testi önermektedir. Burada Monte Carlo simülasyonları, mevcut üç istatistiğin gücünü ve boyutunu analiz etmektedir.

$$LM_{adj} = \left(\frac{2}{N(N-1)} \right)^{1/2} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \widehat{p}_{ij}^2 \frac{(T-K-1)\widehat{p}_{ij} - \widehat{\mu}_{Tij}}{v_{Tij}} \quad (3.9)$$

Burada $\widehat{\mu}_{Tij}$ ortalamayı, v_{Tij} varyansı göstermektedir.

$$LM_{adj} \rightarrow d N(0,1) \quad (3.10)$$

Denklem (3.9) dan elde edilen test istatistiği, asimtotik standart normal dağılım parametresini göstermektedir. Düzeltilmiş LM testinin boyutunu başarıyla kontrol ettiği ve makul bir gücü koruduğu sonucuna varılmıştır. LM testinin gücü, alternatif hipotez altındaki bağımlılık uzamsal olduğunda olumsuz etkilenmektedir (Pesaran vd., 2008).

Pesaran (2004), LM testinin birçok ampirik uygulamada kolaylıkla gözlemlenen bir durum olan N, T'ye göre büyük olduğunda ciddi boyut bozulmaları gösterdiğini göstermektedir. LM testi önyargısının üstesinden gelmek için, CD olarak adlandırdığı ve artıkların ikili korelasyonlarının ortalamasını içeren başka bir test önermektedir (Burdisso ve Sangi'acomo, 2016):

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{p}_{ij} \quad (3.11)$$

Boş hipotez altında, yeterince büyük bir T için, CD istatistiği, $N \rightarrow \infty$ olduğunda dağılımında N (0, 1) 'e yakınsamaktadır. Önerilen CD testinin temel özelliklerinden biri, eğim katsayılarındaki tekli ve hatta çoklu yapısal kırılmalara karşı dayanıklılığı ve bireysel regresyonların hata varyanslarıdır (Pesaran, 2004). Ek olarak CD testinin gücü, 'yatay kesit bağımlılığı yoktur' H_0 hipotezine karşılık alternatif hipotezin biçimine bağlıdır. Buna göre Tablo 3.2, bu tez çalışmasında uygulanan Pesaran (2004) tarafından geliştirilen CD testinin sonuçlarını vermektedir.

Tablo 3.2. Pesaran (2004) CD Testi Sonuçları

Testler	Test İstatistiği	Olasılık
LM (Breusch & Pagan 1980)	42.276	0.00*
CD_{LM} (Pesaran 2004)	3.283	0.00*
CD (Pesaran 2004)	3.090	0.00*
LM_{adj}	1.845	0.03**

Not: * %1, ** %5 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Test sonuçlarına göre, tüm t için seriler arasında yatay kesit bağımlılığı olmadığına dair sıfır hipotezi %1 ve %5 güven düzeylerinde reddedilmektedir. Buna göre, paneli oluşturan seriler arasında yatay kesit bağımlılığı bulunmaktadır. Serilerde yatay kesit bağımlılığının olması, piyasa ekonomisinde var olan ve ülkelerden birine gelen şokunun diğer ülkeleri de etkilediğini ifade etmektedir. 20. ve 21. yüzyılla birlikte

artan küresel faaliyetlere bağlı olarak, bir ülkede meydana gelen herhangi bir şokun diğer ülkeleri de etkileme olasılığı muhtemel bir durumdur. Bu etki özellikle yakın etkileşim içinde olan ülkeleri kolaylıkla etkilemektedir. Bu nedenle bir ülkenin karar vericileri ekonomik politikalarını belirlerken diğer ülkeler göç, emek, ücret, hasıla ya da yabancı yatırım gibi önemli faktörleri etkileyen şoklara da bakmalıdırlar. Kesitsel bağımlılık ayrıca, belirtilen ülkelerde uluslararası göç ile işgücü piyasası arasındaki nedensel bağlantıların incelenmesini ve bu bilginin dikkate alınması gerektiği anlamına gelmektedir. Bu sebep doğrultusunda çalışmanın sonunda Kónya (2006) tarafından geliştirilen nedensellik testi uygulanmıştır. Seriler arasında yatay kesit bağımlılığı olduğundan dolayı birim kök testinde, eşbütünleşme analizinde, eşbütünleşme tahmincisinde ve nedensellik analizinde kesit bağımlılığını dikkate alan panel testler kullanılmıştır.

3.4.4. Birim Kök Testi

Panel verilerinde birim kökü test etme konusu çok tartışılan bir konu olmuştur. Granger ve Newbold (1974), durağan olmayan serilerin sahte regresyona neden olacağını ve elde edilen sonuçların gerçek korelasyonu yansıtmayacağını belirtmiştir. Panel birim kök testi analizinde karşılaşılan diğer problem, paneli oluşturan yatay kesitlerin birbirinden bağımsız olup olmadıkları konusudur (Mercan ve Kızılkaya, 2017). Pesaran (2007) bu duruma, yatay korelasyon yapısı için tek bir ortak faktör spesifikasyonuna dayanan (Cross-sectionally augmented Im, Pesaran and Shin) CIPS testini önermiştir. Pesaran (2007)'in CIPS testi, İm, Pesaran ve Shin (1997, 2003)' in geliştirmiş oldukları IPS testinin bir uzantısıdır. CIPS test istatistiği, kesitsel olarak artırılmış Dickey-Fuller (CADF) istatistiklerinin ortalamasıdır (Cushman ve Michael, 2011). Yani CIPS testi, tek tek CADF testlerinin kesitsel ortalamasından oluşmaktadır (Westerlund, Hosseinkouchack ve Solberger, 2016).

Pesaran, birim kök testlerinin tahminini faktörlerden sapmalara dayandırmak yerine standart DF veya ADF regresyonlarını, gecikmeli seviyelerin kesit ortalamaları ile ve bireysel serilerin ilk farklarıyla artırmıştır. Hem bireysel CADF istatistikleri hem de kesitsel olarak artırılmış IPS (*CIPS*) testi olarak adlandırılan basit ortalamalar için yeni asimptotik sonuçlar elde etmiştir (Pesaran, 2007). Simülasyon sonuçları, kalıntıların

tek bir ortak faktör ve bilinen otokorelasyon sıralaması varsayımı altında CIPS testinin çok iyi performans gösterdiğini kanıtlamaktadır (Cerasa, 2008). IPS testinin kesitsel olarak artırılmış versiyonu ile hesaplanmış test istatistiği aşağıdaki gibidir:

$$CIPS = N^{-1} \sum_{i=1}^N CADF_i \quad (3.12)$$

Bu testin dağılımı standart değil asimptotiktir. Farklı N ve T kombinasyonları için %1, %5 ve %10 kritik değerler Pesaran tarafından tablo halinde sunulmuştur (Cerasa, 2008). Test, ' H_0 : Seriler birim kök içermektedir' boş hipotezine karşılık, ' H_1 : Seriler birim kök içermemektedir' alternatif hipotezi ile çalışmaktadır. Çalışmada en fazla göçmene ev sahipliği yapan yedi ülke için ele alınan serilerin durağanlığı, yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ikinci nesil panel birim kök testlerinden olan Pesaran (2007)'in CIPS testi ile test edilmiştir. CIPS testine ilişkin sonuçlar tablo 3.3'te verilmiştir.

Tablo 3.3. Pesaran (2007) CIPS Testi Sonuçları

Değişkenler	Seviye	Fark	Kritik Tablo Değerleri		
			%1	%5	%10
m	-2.06	-3.50*	2.44	2.22	2.10
l	-2.56*	-3.00*			
w	-1.98	-4.61*			
c	-1.96	-2.89*			
g	-4.25*	-4.54*			

Not: Gecikme uzunlukları Schwarz bilgi kriterine göre belirlenmiştir. Test, sabitli model için hesaplanmıştır. CIPS için kritik değerler T ve N spesifikasyonuna uygun olarak Pesaran (2007)' in çalışmasından alınmıştır. *, %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir.

Tabloda birim kök testi sonuçları için hesaplanan değerler, Pesaran' ın kritik tablo değerleriyle karşılaştırılmıştır. Burada hesaplanan değerler, kritik tablo değerlerinden mutlak olarak büyük veya küçük olduğuna göre değerlendirilmektedir. Buna göre m(göç), w(ücret) ve c(sermaye) seviyelerinde durağan değilken l(emek) ve g(büyüme) %1 anlamlılık seviyesinde durağan olduğu görülmektedir. Birinci derece farklarına bakıldığında değişkenler için hesaplanan test istatistikleri, Pesaran'ın kritik tablo değerlerinden mutlak olarak büyüktür. Dolayısıyla değişkenler farklarında I(1) düzeyinde ve %1 anlamlılık seviyesinde durağandır. Bu durum, söz konusu ülkelerde değişkenler arasındaki farklılıktan ziyade bir yakınsamanın varlığına işaret etmektedir. Ön koşullar sağlandıktan sonra yatay kesit bağımlılığını ve durağanlık derecesini dikkate alan Durbin-H eş bütünleşme analizi yapılmıştır.

3.4.5. Eşbütünleşme Testi

Panel eşbütünleşme teknikleri hem bir zaman serisi boyutu olan T, hem de bir yatay kesit boyutu olan N ile entegre değişkenler arasındaki uzun vadeli ilişkilerin varlığını test etmek için kullanılmaktadır. Westerlund (2007), yapısal dinamiklere dayanan ve bu nedenle herhangi bir ortak faktör kısıtlaması getirmeyen dört yeni panel eşbütünleşme testi geliştirmiştir. Buradaki fikir, koşullu panel hata düzeltme modelindeki hata düzeltme teriminin sıfıra eşit olup olmadığını çıkararak eşbütünleşme yok hipotezini test etmektir. Yeni testlerin tümü normal olarak dağıtılmıştır ve birime özgü kısa vadeli dinamikleri, eğilim ve eğim parametrelerini ve kesitsel bağımlılığı barındıracak kadar geneldir.

Panelin bir bütün olarak eşbütünleşik olduğu alternatif hipotezini test etmek için iki test tasarlanmıştır; diğer ikisi ise en az bir birimin eşbütünleşik olduğu alternatifini test etmektedir (Persyn ve Westerlund, 2008). Bunlardan ilki Durbin-Hausman grup testi, ikincisi ise Durbin-Hausman panel testidir. Durbin-Hausman grup testi ile Westerlund (2008), otoregresif parametrenin bir bölümden diğerine varyansına izin vermektedir. Bu test otoregresif parametrenin kesitler arasında farklılaşmasına izin vermektedir. Durbin-Hausman panel istatistiği, otoregresif parametrelerin homojen olduğunu varsayarak aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Westerlund, 2008):

$$DH_p = \hat{S}_n (\tilde{\phi} - \hat{\phi})^2 \sum_{i=1}^n \sum_{t=2}^T \hat{e}_{it-1}^2 \quad (3.13)$$

Öte yandan Durbin-Hausman grup istatistiği, otoregresif parametrelerin heterojen olduğunu varsayarak aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Westerlund, 2008):

$$DH_g = \sum_{i=1}^n \hat{S}_i (\tilde{\phi}_i - \hat{\phi}_i)^2 \sum_{t=2}^T \hat{e}_{it-1}^2 \quad (3.14)$$

DH_p olarak adlandırılan panel istatistiği, birbirleriyle çarpılmadan önce n bireysel terimi toplayarak oluşturulurken, DH_g olarak adlandırılan b grubu ortalama istatistiğinin, önce çeşitli terimlerin çarpılması ve ardından toplanmasıyla oluşturulmuştur. Bu ayrımın önemi, alternatif hipotezin formüle edilmesi ile ilgilidir. Panel testi için, boş ve alternatif hipotezler şu şekildedir (Westerlund, 2008);

$H_0: \phi_i = 1$, tüm i için ($i=1,2,\dots,n$)

$H_1^P: \phi_i \neq \phi$ ve $\phi < 1$ tüm i için olarak formüle edilmiştir. Buna karşılık, grup ortalama testi için H_0 , en azından bazı i için $H_1^P: \phi_i < 1$ alternatifine karşı test edilmektedir (Westerlund, 2008). Durbin-Hausman eşbütünleşme testi, bağımsız değişkenlerin I(1) veya I(0) olması durumunda, bağımlı değişkenin I(1) olması koşuluyla panel eşbütünleşme analizlerine izin vermektedir. Buna göre Westerlund (2008) tarafından geliştirilen Durbin-Hausman panel eşbütünleşme testine dayanarak değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkileri analiz edilmiştir ve sonuçlar Tablo 3.4'te sunulmuştur.

Tablo 3.4. Westerlund (2008) Durbin-H Testi Sonuçları

Durbin-H Panel Eş Bütünleşme			
Durbin-H Testleri	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	Karar
Durbin-H Grup İstatistiği	-2.166	0.01**	Eş Bütünleşme var
Durbin-H Panel İstatistiği	-1.896	0.02**	Eş Bütünleşme var

Not: Bu test için gecikme uzunluğu 1 olarak Akaike bilgi kriterine göre alınmıştır. Model spesifikasyonu sabitli ve max faktör sayısı 6 olarak belirlenmiştir. **%5 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Heterojen panellerde Durbin-Hausman grup istatistiği dikkate alınarak, sıfır hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmiş ve değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Söz konusu ülkeler için seriler arasında uzun dönemli bir ilişki mevcuttur. Değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olması ile uluslararası göçlerin oluşturduğu etkinin sürdürülebilir olduğunu göstermektedir.

3.4.6. Eşbütünleşme Katsayı Tahmin Testi

Ekonomik değişkenler arasındaki uzun vadeli ilişkileri tahmin etmek için eşbütünleşik panel veri teknikleri kullanılmalıdır. Yatay korelasyonlar, ihmal edilen ortak etkilerden, mekansal etkilerden kaynaklanabilir veya sosyo-ekonomik ağlar içindeki etkileşimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Bu nedenle bu tez çalışmasında kesitsel bağımlılığın varlığını hesaba katmak ve eşbütünleşmenin yönünü belirlemek için Pesaran (2006) tarafından önerilen Ortak Korelasyonlu Etkiler (CCE) adlı ekonometrik metod uygulanmıştır.

Pesaran (2006), bağımlı ve açıklayıcı değişkenlerin kesit ortalamaları ile gözlemlenmemiş faktörlerin doğrusal kombinasyonlarının yaklaşık olarak tahmin edilmesini içeren, CCE olarak bilinen bir tahmin yöntemi önermiştir (Pesaran ve Tosetti, 2011). Bu yaklaşım, etkileşimli sabit etkilere sahip bir panel modelini tahmin etmeyi sağlamaktadır. Bunlar, durağanlık özelliklerine ve serilerin homojen/heterojen gibi etkilerine bakılmaksızın tüm kafa karıştırıcı ülke farklılıklarını, ortak (yani makroekonomik) faktörleri ve ülkeye özgü politika şoklarını absorbe edebilmesi bakımından, toplamsal olarak yapılandırılmış iki yönlü sabit etkilerden daha güçlüdür (Pham ve Sim, 2019).

Pesaran'ın (2006) CCE yaklaşımı kesitsel bağımlılığa, faktörlerde olası birim köklere ve eğim heterojenliğine karşı dayanıklıdır (Chudik ve Pesaran, 2015). Ve zayıf kesitsel bağımlılığın faktörlerde ve mekansal biçimlerde olası birim köklere izin vermek için geliştirilmiştir. (Harding, Lamarche ve Pesaran, 2020).

Diğer yandan önemli olarak CCE tahmincisi, iki yönlü sabit etkiler tahmincisini özel bir durum olarak dahil etmektedir (Pham ve Sim, 2019). Nitekim sabit etki, ülkeler arasındaki mekansal ve kesitsel bağımlılığı da hesaba katma yeteneğine sahiptir (Chudik vd., 2011; Pesaran ve Tosetti, 2011; Chudik ve Pesaran, 2013). Bu nedenle, gözlemlenmemiş faktörlerin kompleks etkileriyle başa çıkmak için güçlü bir yaklaşım olmasının yanı sıra, kesitsel bağımlılık sorununu ele almaya da yardımcı olabilmektedir. Son olarak, Monte Carlo çalışmaları, diğer mevcut yöntemlerle karşılaştırıldığında CCE tahmininin, değişkenlerin ve faktörlerin durağan olmadığına dair çeşitli hipotezlerin alternatif varsayımlara göre en etkili ve güçlü olduğunu da göstermiştir (Pesaran ve Tosetti, 2011). Denklem doğrusal panel veri modeline göre şu şekilde ifade edilmiştir:

$$y_{it} = \alpha'_i d_t + \beta'_i x_{it} + e_{it} \quad i = 1,2,3,\dots,N \quad t = 1,2,3,\dots,T \quad (3.15)$$

Burada d_t nx1 boyutlu gözlemlenebilir ortak etkiler vektörüdür. x_{it} ise, kx1 boyutlu gözlemlenen bireysel spesifik regresör vektörüdür.

$$e_{it} = \gamma'_i f_t + \varepsilon_{it} \quad (3.16)$$

f_t , $m \times 1$ boyutlu gözlemlenemeyen ortak etkiler vektörünü gösterirken, ε_{it} ise bireysel spesifik hatayı ifade etmektedir (Pesaran 2006; Pesaran ve Tosetti, 2011). Pesaran, eğim katsayılarının ortalamasını (β), tahmin etmek için kullanılacak iki tahminci geliştirmiştir. İlk olarak CCEMG (Common Correlated Effects Mean Group) yaklaşımında, açıklayıcı değişkenlere ilişkin her bir yatay kesitin uzun dönem katsayıları ortalamaları alınarak aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$\hat{\beta}_{MG} = N^{-1} \sum_{i=1}^N \hat{\beta}_i \quad (3.17)$$

Burada $\hat{\beta}_i$ her bir yatay kesitin bireysel eğim katsayısı için CCE tahminini vermektedir.

$$\hat{\beta}_i = (X_i' \bar{M}_D X_i)^{-1} X_i' \bar{M}_D y_i \quad (3.18)$$

$$y_i = (y_{i1}, y_{i2}, \dots, y_{iT})' \quad X_i' = (X_{i1}, X_{i2}, \dots, X_{iT})$$

$$M_D = I_T - D(D'D)^{-1} D' \quad D' = (d_1, d_2, \dots, d_T)$$

Alternatif olarak, β 'nin sabit efektleri veya havuzlanmış tahmin edicisi kullanılabilir. Diğer CCEP tahmincisinde ise, eğim katsayıları her bir yatay kesit birimi için aynı olduğunda β_i , yatay kesitler üzerine gözlemlenebilir ortak etkilerin havuzlanmasından dolayı daha etkili sonuçlar ortaya koymaktadır (Pesaran, 2006; Koçbulut ve Barış, 2016). β 'nin havuzlanmış tahmincisi aşağıdaki gibi ifade edilir:

$$\hat{\beta}_p = (\sum_{i=1}^N \theta X_i' \bar{M}_D X_i)^{-1} \sum_{i=1}^N \theta X_i' \bar{M}_D y_i \quad (3.19)$$

Yatay kesit bağımlılığı ve eş-bütünleşme parametrelerinin heterojen olduğu varsayımı altında, panelin geneli için geçerli olan eşbütünleşme katsayılarının tahmini Tablo 3.5'te gösterilmiştir.

Tablo 3.5. Pesaran (2006) CCE Katsayı Sonuçları

Sabit	Katsayı	Std. Hata	Olasılık
l	-8.844952	4.510747	0.05**
w	-.2660837	2.814595	0.92
c	1.654219	.7755228	0.03**
g	-.0199197	0.088821	0.08***

Not: ** %5, ***%10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Elde edilen bulgulara göre uluslararası göç, emek, ücretler ve GSYH ile ters yönlü, sermayeyle pozitif yönlü bir korelasyona sahiptir. Uzun dönem katsayılarına dikkat edildiğinde uluslararası göç en fazla emek faktöründen etkilenmektedir ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Ancak ücret faktörünün göçle ilişkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Uzun dönemde söz konusu hedef ülkelerde mevcut emek piyasalarındaki %1'lik artış, bu ülkelere olan uluslararası göç hareketlerini yaklaşık %9 azaltmaktadır. Diğer bir ifadeyle mevcut emek piyasalarındaki açık pozisyonlar uluslararası göçleri artırmaktadır yorumu yapılabilir. Burada emek faktörü, dikkate değer biçimde uluslararası göç üzerinde etkili bir unsur olmaktadır denilebilir.

Öte yandan sermayenin, uluslararası göçle ilişkisi güçlü sürdürülebilir bulgulara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre sermayedeki %1'lik artışın uluslararası göçü yaklaşık %2 artırmakta olduğu görülmektedir. Göçlerin sermayeye doğru gelmesi durumunda, yani göç hareketleri sermaye yoğun ülkeye aktığında, risk ve diğer maliyetler göz önüne alınarak emeğin başka yerlere göç etmesini engelleyebilecek güce sahip olmaktadır. Bu, emeğin rekabet gücünü zayıflatabilecek bir yere sahiptir. Bu durumda aynı emek piyasalarında olduğu gibi sermayenin de, marjinal getirisinin yüksek olduğu yerlere hareket etmesine neden olabilir. Daşdemir'in (2017) ifade ettiği gibi, bu hedefe ulaşmak için iki alternatifi vardır: İlki, sermayenin yoksul bölgelere gelmesiyle marjinal getirisini eşitlemesidir. Diğer ise, sermaye faktörünün emeği yani göçü kendine çekerek karlılığını artırmasıdır ki sermaye, her zaman emeği kendine çekmek istemektedir. Nitekim kapitalist düzende bu seçenek daha caziptir. Çünkü ülkeler hem bu sayede oluşabilecek risk ve maliyetlerden kaçınmış olacak hem de göçe karşı rekabet üstünlüğü de sağlamış olacaktır. Ancak böylesi bir durumda sermaye hareketsizleşme ve sermaye zengini ülkeler diğer ülkelere karşı kartelleşme eğilime girebilmektedir. Böylelikle emek zengini ülkeler, sermayenin kartelci yapısından dolayı rekabet üstünlüğünü sermaye yoğun gelişmiş ülkelere bırakabilir, bu da kalkınma hızlarını yavaşlatabilir. Zira bu durum gelişmişlik farklılıklarını da derinleştirebilir. Yani göçün sermayeye gelmesi durumunda kazananın sermaye yoğun ülkeler olduğu söylenebilir. Dolayısıyla emek açığı olan sermaye zengini ülkeler göçleri çekici hale getirmektedir çıkarımını yapmak yerinde olacaktır.

Bir diğ er bulgu, belirlenen kesitlerde hası lada meydana gelecek %1'lik artışın uluslararası gö ç hareketlerini yaklaşık %0.02 oranında azalttı ğ ı sonucudur. Genel anlamda ise hası ladaki her bir yü zdelik artış, uzun vadede uluslararası gö ç hareketlerini olumsuz etkilemektedir denilebilir. Buradan yola çıkarak ulusö tesi hareketliliğ in hem menş e hem hedef ö lkelerde sosyal ve ekonomik tabanlı etkisi dikkate alındı ğ ında sonuçlar farklılaş abilmektedir. Diğ er ifadeyle gö ç hareketleri sadece ekonomik tabanlı yani tek boyutlu bir olgu olmadığı ndan farklı sonuçları içinde barındırması unutulmamalıdır.

3.4.7. Nedensellik Testi

Çalışmada ö lkeler arasında kesitsel bağı mlılık ve heterojenlik nedeniyle, bu özellikleri yakalayabilen bir nedensellik yöntemi uygulamak gerekmektedir. Bu bağ lamda, Kónya (2006) tarafından önerilen panel nedensellik yaklaşımı, hem kesitsel bağı mlılığ ı hem de heterojenliğ i hesaba katan uygun bir yöntemdir. Zira Konya'nın geliştirmiş oldu ğ u panel nedensellik yaklaşımı Zullner (1962) tarafından SUR tahminine ve nedensel ilişkilerin tespitinde ö lkeye özgü bootstrap kritik değ erleriyle Wald testlerine dayanmaktadır. Wald test istatistiğ i kullanılarak nedenselliğ in yönünü belirlenmektedir. Kónya'nın SUR tahmincisi OLS (En Küçük Kareler) tahmincisine göre daha etkin bir tahminci oldu ğ u vurgulanmaktadır. Kónya (2006) ayrıca, optimal gecikme seçiminin çok önemli oldu ğ unu, çünkü nedensellik testi sonuçlarının buna bağı lı oldu ğ unu belirtmiştir (Nazlıoğ lu, Lebe ve Kayhan, 2011; Hsueh, Hu ve Tu, 2013; Canbay, 2020). Bu yaklaşımın iki avantajı vardır. Bir yandan, panelin homojen oldu ğ unu varsaymamaktadır, bu nedenle her bir panel üyesi üzerinde ayrı ayrı Granger nedenselliğ ini test etmek mümkündür. Bununla birlikte, ö lkeler arasında eş zamanlı korelasyona izin verildiğ i için, panel veri tarafından sağ lanan ekstra bilgilerden yararlanmayı mümkün kılmaktadır. Ö te yandan bu yaklaşım birim kök ve eşbütünleşme için bir ön test gerektirmemektedir. Ancak yine de gecikmeli yapının spesifikasyonunu gerektirmektedir (Kónya, 2006). Beş değ işkenli bir bootstrap panel nedensellik modeli ise;

$$m_{1,t} = a_{1,1} + \sum_{k=1}^{mly_1} \beta_{1,1,l} m_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{mlx_1} \gamma_{1,1,l} l_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{mlz_1} Q_{1,1,l} w_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_1} \theta_{1,1,l} c_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_1} \partial_{1,1,l} g_{1,t-1} + \varepsilon_{1,1,t}$$

$$\begin{aligned}
m_{2,t} &= a_{1,2} + \sum_{k=1}^{mly_1} \beta_{1,2,l} m_{2,t-1} + \sum_{k=1}^{mlx_1} \gamma_{1,2,l} l_{2,t-1} + \sum_{k=1}^{mlz_1} Q_{1,2,l} w_{2,t-1} + \\
&\sum_{k=1}^{ml\sigma_1} \theta_{1,2,l} c_{2,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_1} \partial_{1,2,l} g_{2,t-1} + \varepsilon_{1,2,t} \\
&\dots \\
m_{N,t} &= a_{1,N} + \sum_{k=1}^{mly_1} \beta_{1,N,l} m_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{mlx_1} \gamma_{1,N,l} l_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{mlz_1} Q_{1,N,l} w_{N,t-1} + \\
&\sum_{k=1}^{ml\sigma_1} \theta_{1,N,l} c_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_1} \partial_{1,N,l} g_{N,t-1} + \varepsilon_{1,N,t} \tag{3.20}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
l_{2,t} &= a_{2,1} + \sum_{k=1}^{mly_2} \beta_{2,1,l} m_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{mlx_2} \gamma_{2,1,l} l_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{mlz_2} Q_{2,1,l} w_{1,t-1} + \\
&\sum_{k=1}^{ml\sigma_2} \theta_{2,1,l} c_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_2} \partial_{2,1,l} g_{1,t-1} + \varepsilon_{2,1,t} \\
l_{2,t} &= a_{2,2} + \sum_{k=1}^{mly_2} \beta_{2,2,l} m_{2,t-1} + \sum_{k=1}^{mlx_2} \gamma_{2,2,l} l_{2,t-1} + \sum_{k=1}^{mlz_2} Q_{2,2,l} w_{2,t-1} + \\
&\sum_{k=1}^{ml\sigma_2} \theta_{2,2,l} c_{2,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_2} \partial_{2,2,l} g_{2,t-1} + \varepsilon_{2,2,t} \\
&\dots \\
l_{N,t} &= a_{2,N} + \sum_{k=1}^{mly_2} \beta_{2,N,l} m_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{mlx_2} \gamma_{2,N,l} l_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{mlz_2} Q_{2,N,l} w_{N,t-1} + \\
&\sum_{k=1}^{ml\sigma_2} \theta_{2,N,l} c_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_2} \partial_{2,N,l} g_{N,t-1} + \varepsilon_{2,N,t} \tag{3.21}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
w_{3,t} &= a_{3,1} + \sum_{k=1}^{mly_3} \beta_{3,1,l} m_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{mlx_3} \gamma_{3,1,l} l_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{mlz_3} Q_{3,1,l} w_{1,t-1} + \\
&\sum_{k=1}^{ml\sigma_3} \theta_{3,1,l} c_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_3} \partial_{3,1,l} g_{1,t-1} + \varepsilon_{3,1,t} \\
&\dots \\
w_{N,t} &= a_{3,N} + \sum_{k=1}^{mly_3} \beta_{3,N,l} m_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{mlx_3} \gamma_{3,N,l} l_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{mlz_3} Q_{3,N,l} w_{N,t-1} + \\
&\sum_{k=1}^{ml\sigma_3} \theta_{3,N,l} c_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_3} \partial_{3,N,l} g_{N,t-1} + \varepsilon_{3,N,t} \tag{3.22}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
c_{4,t} &= a_{4,1} + \sum_{k=1}^{mly_4} \beta_{4,1,l} m_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{mlx_4} \gamma_{4,1,l} l_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{mlz_4} Q_{4,1,l} w_{1,t-1} + \\
&\sum_{k=1}^{ml\sigma_4} \theta_{4,1,l} c_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_4} \partial_{4,1,l} g_{1,t-1} + \varepsilon_{4,1,t} \\
&\dots
\end{aligned}$$

$$c_{N,t} = a_{4,N} + \sum_{k=1}^{mly_4} \beta_{4,N,l} m_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{mlx_4} \gamma_{4,N,l} l_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{mlz_4} Q_{4,N,l} w_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_4} \theta_{4,N,l} c_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_4} \partial_{4,N,l} g_{N,t-1} + \varepsilon_{4,N,t} \quad (3.23)$$

$$g_{5,t} = a_{5,1} + \sum_{k=1}^{mly_5} \beta_{5,1,l} m_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{mlx_5} \gamma_{5,1,l} l_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{mlz_5} Q_{5,1,l} w_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_5} \theta_{5,1,l} c_{1,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_5} \partial_{5,1,l} g_{1,t-1} + \varepsilon_{5,1,t}$$

...

$$g_{N,t} = a_{5,N} + \sum_{k=1}^{mly_5} \beta_{5,N,l} m_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{mlx_5} \gamma_{5,N,l} l_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{mlz_5} Q_{5,N,l} w_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_5} \theta_{5,N,l} c_{N,t-1} + \sum_{k=1}^{ml\sigma_5} \partial_{5,N,l} g_{N,t-1} + \varepsilon_{5,N,t} \quad (3.24)$$

burada N ülkeyi ($i = 1, \dots, N$), t zaman periyodunu ($t = 1, \dots, T$) ve k gecikmeyi göstermektedir. $\varepsilon_{1,N,t}$, $\varepsilon_{2,N,t}$ ise belirli bir ülke için ilişkilendirilebilen ancak ülkeler arasında olmayan hata terimlerini göstermektedir (Konya, 2006; Kar, Nazlıoğlu ve Ağır, 2011). Denklemlerde m ; uluslararası göçü, l ; işgücü piyasasını, w ; ücretleri, c ; sermayeyi ve g ; gayrisafi yurtiçi hasıla endeksini ifade etmektedir. İki değişkenli bootstrap panel nedensellik modelinde her bir ülke için dört hipotez geliştirilebilir:

- Eğer değerler sıfıra eşit ya da eşit değilse; X 'ten Y 'ye doğru tek yönlü Granger nedensellik ilişkisi vardır.
- Eğer değerler sıfıra eşit ya da eşit değilse; Y 'den X 'e doğru tek yönlü Granger nedensellik ilişkisi vardır.
- Eğer tüm değerler sıfıra eşit değilse; X ve Y arasında çift yönlü Granger nedensellik ilişkisi vardır.
- Eğer tüm değerler sıfıra eşitse; X ve Y arasında Granger nedensellik ilişkisi yoktur (Konya, 2006; Öztürk ve Öz, 2016).

Bu denklemlerin iki ayırt edici özelliği vardır. İlk olarak her denklem, önceden belirlenmiş farklı değişkenlere sahiptir. Bireysel regresyonlar arasındaki tek olası bağlantı, sistemler içindeki eşzamanlı korelasyondur. Dolayısıyla bu denklem setleri VAR değil, SUR sistemleridir (Konya, 2006). SUR tahmininde VAR eşitliklerinde

olduğu gibi değişkenlerin durağan ya da eşbütünleşik olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bunun sebebi, ülkelere ait VAR modelleri arasında eşanlı korelasyonun bulunmasıdır (Canbay, 2020). Tablo 3.6, çalışma için gerçekleştirilen Konya (2006) nedensellik testinin sonuçlarını vermektedir.

Tablo 3.6. Konya (2006) Nedensellik Testi Sonuçları

Boş hipotez	Panel Fisher İstatistik Değeri	Olasılık	Sonuç
m w'nin nedeni değildir	24.081	0.04**	H_0 : red
w m'nin nedeni değildir	12.297	0.58	H_0 : kabul
m l'nin nedeni değildir	7.157	0.92	H_0 : kabul
l m'nin nedeni değildir	6.242	0.96	H_0 : kabul
m c'nin nedeni değildir	20.739	0.10	H_0 : kabul
c m'nin nedeni değildir	14.545	0.41	H_0 : kabul
l w'nin nedeni değildir	8.464	0.86	H_0 : kabul
w l'nin nedeni değildir	23.917	0.04**	H_0 : red
l c'nin nedeni değildir	6.025	0.96	H_0 : kabul
c l'nin nedeni değildir	27.345	0.01**	H_0 : red
w c'nin nedeni değildir	10.216	0.74	H_0 : kabul
c w'nin nedeni değildir	18.901	0.16	H_0 : kabul
w g'nin nedeni değildir	23.348	0.05**	H_0 : red
g w'nin nedeni değildir	17.585	0.22	H_0 : kabul
c g'nin nedeni değildir	30.589	0.00*	H_0 : red
g c'nin nedeni değildir	17.316	0.24	H_0 : kabul
m g'nin nedeni değildir	14.962	0.38	H_0 : kabul
g m'nin nedeni değildir	15.486	0.34	H_0 : kabul
g l'nin nedeni değildir	11.595	0.63	H_0 : kabul
l g'nin nedeni değildir	3.600	0.99	H_0 : kabul

Not: Maksimum gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriterine göre 2 olarak seçilmiştir. *%1, **%5 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Nedensellik analizi, bir değişkenin geçmiş değerlerinin bilgisine dayanarak bir başka değişken üzerindeki tahmin gücünü sağlamaktadır. Buna göre, uluslararası göç ücretlerin nedeni değildir hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir. İstatistiklere göre göç hareketleri ücretlerin bir nedenidir ve göçten ücretlere doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Bu bulguya göre, ülkeler göç almaya devam ettikçe ücret seviyeleri de değişecektir denilebilir. Taylor vd., (1996), göç alan ülkedeki ücret seviyeleri göç veren ülkedeki ücret seviyelerine inene kadar iki bölge arasındaki göç hareketlerinin devam edeceğini ifade etmektedir. Bu bulgu ifadeyi destekler niteliktedir.

Diğer yandan ücretler emeğin nedeni değildir hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir. Ücretlerden emeğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Esasında emek piyasası, emek arz ve talebinin kesişerek ücretlerin oluştuğu bir piyasadır. Emeğin ürünü emeğin ücretidir diyen Adam Smith, tam rekabet

koşullarında ücretlerin arz ve talebe göre piyasada belirleneceğini ifade etmiştir. Buradan yola çıkarak Neoklasik iktisatın marjinal verimlilik teorisine göre bulgular, ücret faktörünün genel emek oluşumunu belirleyebildiğini göstermektedir.

Üretim faktörlerinin diğer önemli girdilerinden olan sermaye-emek ilişkisinde de anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Bulgulara göre, sermayeden emeğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Bu sonuçtan yola çıkarak bulgunun Heckscher-Ohlin'in "Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi" ile ilişkili olduğu görülmektedir. Teori, bir ülkenin bol miktarda sahip olduğu üretim faktörlerinden, diğer ülkenin yoğun biçimde sahip olduğu üretim faktörlerinde karşılaştırmalı üstünlük elde etmesidir. İki farklı bölgede aynı mal için kullanılan bir birim emek farklı çıktılar veriyorsa bu durum Azalan Verimler Kanunu gereği emek yoğun bölgenin ülkenin verimliliğinin düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Lewis (1966)'e göre bu durum, emek ve sermayede görülen faktör donanım farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Ülkeler arasında oluşan maliyet ya da verim farklılıklarının emek ve sermayenin faktör donanımı ile ilişkilendirilen bu bulgunun, söz konusu ülkeler için sürdürülebilir sonuçlar ortaya koyduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan, ücretlerden hasılaya doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Buna göre, ücretlerdeki değişimin hasıladaki artışı desteklediği ve ekonomide bir canlanma oluşturup hasılayı pozitif etkileyebildiği ya da tam tersi durum çıkarımını yapmak mümkündür.

Son olarak, sermaye hasılanın nedeni değildir hipotezi %1 anlamlılık seviyesinde reddedilerek sermayeden hasılaya doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Buna göre söz konusu ülkelerde gerçekleşen sermaye hareketleri hasıla üzerinde etkili olabilir.

SONUÇ

İktisat, diğer sosyal bilimler gibi çürütülebilir bir hipotez ortaya koyma, hipotezi test etme ve sonuçlara dayanarak teoriyi revize etme bilimsel yöntemini takip etmektedir. Bununla birlikte ekonomide hipotezler, ileri istatistiki teknikler kullanılarak test edilmektedir. Ekonominin bu metodolojik şeffaflığı, dinamiklerin genellikle yüksek olduğu göç gibi tartışmalı bir konuda oldukça faydalıdır. Bu nedenle bu tez çalışmasında, işgücü piyasasının uluslararası göç üzerindeki etkileri, BM verilerine göre en fazla göçmen barındıran 7 hedef ülke ele alınarak analiz edilmiştir. Bu ülkeler “*Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere ve Amerika*” şeklinde oluşmuştur.

Araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi panel veri analizi ile gerçekleştirilmiştir. Veriler yıllık olup, 1990-2019 dönemini kapsamaktadır. Bu bağlamda bu ilişkileri ortaya çıkarmak için eğim parametre derecesi, kesitsel bağımlılık ve birim kök analizi gibi bazı ön testler yapılmıştır. Panel veri analizinde yapılacak ilk analiz, homojenlik ve kesitsel bir bağımlılığın olup olmadığının araştırılmasıdır. Bu nedenle panellerdeki zaman serileri arasında kesitsel bir bağımlılığın olup olmadığı Pesaran (2004) tarafından geliştirilen CD testi ile araştırılmıştır. Buna göre paneli oluşturan ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığı bulunan serinin eğim parametresi de heterojendir. Bu da ülkelere gelen göç hareketleri, işgücü vb. gibi bir şok diğer ülkeleri de etkileyebileceğini ifade etmektedir. Bu nedenle bu ülkelerdeki karar vericiler ekonomi politikalarını belirlerken diğer ülkelerin şoklarını ve uyguladıkları politikaları da göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Ardından uluslararası göç ile işgücü piyasası arasındaki uzun dönemli ilişki Westerlund (2008) tarafından geliştirilen Durbin-Hausman yöntemiyle analiz edilmiştir. Eşbütünleşme testinden elde edilen bulgulara göre uzun dönemde seriler, söz konusu ülkeler için uluslararası göç ile işgücü piyasasının birlikte hareket

ettiklerini göstermektedir. Bu bulgu Alecke, Mitze ve Untiedt (2010) çalışmasının sonuçları ile desteklenmektedir.

Dördüncü adım olarak, işgücü piyasasının uluslararası göç üzerindeki etkileri tahmin edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, panel serilerinde katsayıları tahmin etmek için Pesaran (2006) tarafından önerilen CCE isimli tahmin metodu uygulanmıştır. Bu yöntem kesitsel bağımlılık, faktörlerde olası birim kökler ve eğim heterojenliği gibi etkilere karşı dayanıklıdır. Sonuçlar; uzun dönemde emek ve hasıla için ters yönlü yani negatif, sermaye için pozitif yönlü korelasyona sahip olduğunu göstermektedir. CCE tahmincisi ile elde edilen bulgular, işgücü piyasasındaki durum ve değişkenliklerin uluslararası göçü etkilediğini göstermektedir. Bu bulgu ile Borjas (2003)'ın bulguları paraleldir. Zira göç hareketlerinin, emek piyasasının bazı durumlarında ikame, bazı durumlarında tamamlayıcısı olduğu düşünüldüğünde hedef ülkelerin emek piyasalarındaki açıklar, göçleri çeken bir unsur olmaktadır. Tam tersi ifadeyle yerel emek piyasalarındaki iyileşme göçleri azaltmaktadır.

Bu çalışmada göç hareketleri ve işgücü piyasası ile yakından ilgili olan hasıla için ise bulgular ters yönlü ilişkilidir. Bu bulgu Sevinç vd., (2016)'nin çalışmasıyla benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Diğer yandan, sermayede meydana gelen bir değişimin göç hareketlerini pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Burada söz konusu ülkelerdeki sermaye üstünlüğü, göçleri kendine çeken bir unsurdur çıkarımını yapmak mümkündür. Keza analizler beklenen yönde bir sonuç ortaya koymaktadır. Bu ampirik bulgu Brücker, (2011); Bakırtaş, (2012); Aktaş, (2015); Akkuzu, (2015) ve Daşdemir, (2017)'in çalışmalarıyla benzer sonuçlar ortaya koymuştur.

Regresyon tahmininin ardından beşinci olarak, işgücü piyasası ile uluslararası göç arasındaki nedensel ilişki, Kónya (2006) tarafından geliştirilen panel nedensellik testi ile tahmin edilmiştir. Bu yöntem, hem kesitsel bağımlılığı hem de heterojenliği hesaba katan çalışmaya uygun bir yöntem olduğundan dolayı tercih edilmiştir. Nedensellik analizi bulgularına göre, uzun dönemde uluslararası göçten ücretlere doğru tek yönlü nedensel bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç söz konusu ülkelerde¹ belli bir dönemde

¹ Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere ve Amerika

meydana gelen göç hareketlerinin ücretleri etkileyebileceğini göstermektedir. Bu değişim, ekonominin ve göçlerin içinde barındırdığı duruma göre aşağı veya yukarı yönlü olabilir. Ücretlerin emeğin oluşumuna katkıda bulunduğunu bunun da marjinal verimlilik teorisini destekleyen sonuçla örtüştüğünü söylemek mümkündür. Bu bulgu Frisbie, (1975); Anderson (2001); Aydemir ve Borjas, (2006); Yomogida ve Zhao, (2009); Ruist ve Bigsten, (2010)'in çalışmalarıyla benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Diğer yandan ücretlerden emeğe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisine ulaşılmıştır. Buna göre emeğin karşılığı olarak da nitelendirilen ücretlerin, işgücü oluşumunu şekillendirmede rol oynamakta olduğu sonucuna varılabilir. Bu nedensellik sonucu Bean ve diğerleri, (1990)'nin bulgularıyla örtüşmektedir. Diğer yandan sermayeden emeğe doğru tek yönlü bir nedensel ilişki bulunmuştur. Buna göre söz konusu ülkelerde sermayede meydana gelen değişimler işgücü faktörünü etkilediği söylenebilir. Bu bulgu Rana (1988); Hu ve Ma (1999) çalışmaları ile benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Buna ek olarak bulgularda ücretler ve sermayenin hasıla ile tek yönlü nedensellik ilişkisi, ücret ve sermayedeki herhangi bir değişimin hasılayı destekleyebileceği yönünde yorum yapılabilir. Bu bulgu ücretlerle ilgili olarak Kargi (2013); Sunal ve Alp (2015) çalışmaları ile ve sermaye ile ilgili olarak da Bayraktutan ve Arslan (2008); Söylemez ve Yılmaz (2012); Aslan, Terzi ve Siampan (2014)'in çalışmalarıyla benzer sonuçlar elde etmiştir. Elde edilen nedensellik bulguları, söz konusu ülkeler için ücret ve emek politikaları açısından iktisadi hedeflere yardımcı olmakla birlikte politika yapıcılara da yararlı bilgiler sunmaktadır.

Özetle, uluslararası göçlerin gerçekleşmesinde ülkelerin emek argümanı negatif etkiye sahipken; sermaye faktörü pozitif etkiye sahiptir. Bu bulgu emek ve sermayenin göçleri çekici hale getirdiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Kısaca uluslararası göç hareketleri ile diğer üretim faktörleri arasında anlamlı korelasyonlar tespit edilmiştir. Sonuçlar, belirlenen ülkeler için alınacak makroekonomik ve göç kararlarında uzun vadeli sermaye hareketleri, emek ve hasıla etkilerinin dikkate alınmasının önemine işaret etmektedir. Bu sonuç, panel veri tahmincisi ve nedensellik analizinden elde edilen bulgularla doğrulanmaktadır.

Bu tez çalışmasından elde edilen bulgular ileriki akademik, iktisadi ve politik araştırmalar için bazı ön bilgiler ve politika önerileri sunmaktadır. Buna göre göçmenlerin ikame veya tamamlayıcı olmaları durumunda yerli emeğin, ülkelerin üstün teknolojilerinden yararlanan yabancı emekle rekabet etmelerine neden olabilmektedir. Söz konusu ülkelerin uluslararası ekonomide rekabet etmelerinin önemli nedeni budur. Uzun vadede göç, daha iyi iş dağılımına yol açabileceği gibi göçmenin nitelikli olması da bu çevrimde önemli husus olmaktadır. Göçmenler açısından bakıldığında, kişinin evinde sahip olamayacağı gelir, kariyer ve bireysel özgürlük fırsatları yaratmaktadır. Ancak bu göç, hem ev sahibi hem de gönderen toplumlarda sürdürülebilirliği, bir takım endişeleri, toplumsal kaygıları ve siyasi tartışmaları da tetiklemektedir. Bu nedenle küresel göçün ortaya çıkardığı sorunları ele almak için, uluslararası koordinasyonun iyi geliştirilmesi gerekmektedir. Küresel gelişim için göçün olumlu yönlerini almanın ihtiyaç olduğu ortadadır. Nitekim politikalar ve göç sonuçları arasındaki bağlantının önemi, Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminde açıkça kabul edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat N (2017) *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul).
- Abdullah G, Dürrü Z (2017) Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 3(4): 491-502.
- Abreu A (2012) The new economics of labor migration: beware of Neoclassicals bearing gifts. *In Forum for social economics* 41(1): 46-67.
- Acemoğlu D, Robinson JA (2013) *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*, çev. Faruk Rasim Velioglu. (Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık, İstanbul).
- Ager P, Brückner M (2013) Cultural diversity and economic growth: Evidence from the US during the age of mass migration. *European Economic Review* 64: 76-97.
- Akanbi OA (2017) Impact of migration on economic growth and human development. *International Journal of Social Economics*.
- Akkuzu İ (2015) Göç ve Kapitalizm. *İşçi Sınıfı ve Göç* (20).
- Aktaş MT (2014) Göç olgusu ekonomik kalkınmada itici güç olabilir mi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1): 37-48.
- Aktaş M (2015) Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri. *TESAM Akademi* 2(2).
- Aktuelarkeoloji (2020) İnsanlığın En Büyük Trajedisi: Çağlar Boyu Göç. <https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/dergi/54-sayi-goc>. (24 Mayıs 2020).
- Alecke B, Mitze T, Untiedt G (2010) Internal migration, regional labour market dynamics and implications for German East-West disparities: Results from a Panel VAR. *Jahrbuch für Regionalwissenschaft* 30(2): 159-189. doi: 10.1007/s10037-010-0045-3
- Altonji JG, Card DE (1989) The Effects of Immigration on the Labor Market Outcomes of Natives. *NBER Working Paper* 3123.
- Amano M (1983) On the Harris-Todaro model with intersectoral migration of labour. *Economica* 50(199): 311-323.
- Amadeo K, Anderson SG (2020). Labor Force and Its Impact on the Economy. Are You Officially in the Labor Force? <https://www.thebalance.com/> (12 Kasım 2021).
- Anderson E (2001) Globalisation and wage inequalities, 1870–1970. *European Review of Economic History* 5(1): 91-118. doi:10.1017/S1361491601000041

- Anderson B, Blinder S (2011) Who counts as a migrant? Definitions and their consequences. *Briefing, The Migration Observatory at the University of Oxford*.
- Arboleda E (1991) Refugee definition in Africa and Latin America: The lessons of pragmatism. *International Journal of Refugee Law* 3(2): 185-207.
- Arango J (2000) Explaining migration: a critical view. *International social science journal* 52(165): 283-296.
- Arendt H (2017) We refugees. In *International Refugee Law* 3-12, Routledge.
- Aslan N, Terzi N ve Siampan E (2014) Türkiye’de Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Büyüme ve Reel Döviz Kuru ile İlişkisi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5(10).
- Aydemir A, Borjas GJ (2006) A Comparative Analysis of the Labor Market Impact of International Migration: Canada, Mexico, and The United States. National Bureau of Economic Research, Cambridge.
- Aydın N (2012) İşsizlik, Beveridge Eğrisi ve Türkiye İşgücü Piyasasına İlişkin Bir Değerlendirme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (32).
- Aydınlı S (2018) Türk İnşaat Sektöründe Ücret ve Performans Bileşenleri ve Ücrette Adalet Algısı. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, Adana.
- Aykaç G, Çiftçi C (2011) OECD Ülkelerinde İşgücü Piyasası Regülasyonları ve Regülasyonlardaki Eğilimler.
- Aykaç M, Yertüm U (2016) Avrupa birliği göç politikalarının gelişimi: misafir işçi kabulünden sığınmacı akınına. In *Journal of Social Policy Conferences* (70): 1-29.
- Barcellos SH (2010) The dynamics of immigration and wages. *Rand Labor and Population Working Paper* (755).
- Bailey AJ (2001) Worlds in motion: Understanding international migration at the end of the millennium.
- Bakewell O (2014) Relaunching migration systems. *Migration Studies* 2(3): 300-318.
- Bakırtaş T (2012) Küresel Gelişme Modelinde Uluslararası Göç Olgusu Ve Yansımaları. *Alternatif Politika* 4(2): 232-261.
- Baltagi BH, Hashem Pesaran M (2007) Heterogeneity and cross section dependence in panel data models: Theory and applications introduction. *Journal of Applied Econometrics* 22(2): 229-232.
- Barnichon R, Mesters G (2018) On the demographic adjustment of unemployment. *Review of Economics and Statistics* 100(2): 219-231.

- Barro R (1988) The Natural Rate Theory Reconsidered: The Persistence of Unemployment. *American Economic Review* 78(2): 32-37.
- Bashier A, Siam AJ (2014) Immigration and Economic Growth in Jordan: FMOLS Approach. *International Journal of Humanities Social Sciences and Education (IJHSSE)* 1(9): 85-92.
- Basile R, Causi M (2007) Le determinanti dei flussi migratori nelle province italiane: 1991-2001. *Economia & lavoro* 41(2): 139-0.
- Baştaymaz T (1983) İşsizlik kavramı ve gelişen ülkeler.
- Baştürk FF (2006) Ücret Tatmini İle Ücret Yönetiminde Örgütsel Adalet Algısı Arasındaki İlişki Ve Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Bauer TK, Zimmermann KF (1999) *Assessment of possible migration pressure and its labour market impact following EU enlargement to Central and Eastern Europe* 3, Bonn: iza.
- Bayraktutan Y, Arslan İ (2008) Türkiye'de Sabit Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Koentegrasyon Analizi (1980-2006). *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (14): 1-12.
- Bean FD, Edmonston B, and Passel JS, (1990) Undocumented Migration to the United States: IRCA and the Experience of the 1980s. *Santa Monica, CA: RAND Corporation*. https://www.rand.org/pubs/joint_reports-immigration/JRI07.html. Also available in print form.
- Beşikkaya N (2012) Küreselleşme Sürecinin Ücretler Üzerindeki Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Betts A (2017) *Zorunlu Göç ve Küresel Politika*, çev. Seher Meltem Türkaslan. (Hece Yayınları, Ankara).
- Bhagwati JN, Srinivasan TN (1974) On reanalyzing the Harris-Todaro model: Policy rankings in the case of sector-specific sticky wages. *The American Economic Review* 64(3): 502-508.
- Biçerli K (2009) *Çalışma Ekonomisi* (Beta Yayınları, İstanbul).
- Birks J, Sinclair C (1979) International Labour Migration in the Arab Middle East. *Third World Quarterly* 1(2). 87-99.
- Blakemore E (2019) <https://www.nationalgeographic.com/culture/article/migration>
- Blau FD, Mackie C (2017) The Economic and fiscal consequences of immigration. *The National Academies Press* (Washington, DC).
- Bocutoğlu E (2012) İktisat teorisinde emeğin öyküsü: Değerin kaynağı olan emekten marjinal faydanın türevi olan emeğe yolculuk. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi* 1(1): 127-150.

- Bode E, Zwing S (1998) *Interregionale Arbeitskräftewanderungen: Theoretische Erklärungsansätze und empirischer Befund* (No. 877). Kiel Working Paper.
- Boghean C (2016) The phenomenon of migration. Opportunities and challenges. *The USV Annals of Economics and Public Administration* 16(3): 14-20.
- Bonifazi C, Okolski M, School J, Simon P (2008) International Migration in Europe New Trends and New Methods of Analysis. 9-16.
- Borjas GJ (1990) Self-selection and the earnings of immigrants: reply. *The American Economic Review* 80(1): 305-308.
- Borjas GJ (1994) The Economics of Immigration. *Journal of Economic Literature*, 32(4): 1667–1717.
- Borjas GJ (1995) The economic benefits from immigration. *Journal of economic perspectives* 9(2): 3-22.
- Borjas GJ, Freeman RB, Katz LF (1996) *Searching for the Effect of Immigration on the Labor Market* 5454, (National Bureau of Economic Research).
- Borjas GJ (1999) The economic analysis of immigration. In *Handbook of labor economics* 3: 1697-1760, Elsevier.
- Borjas GJ (2003) The labor demand curve is downward sloping: Reexamining the impact of immigration on the labor market. *The quarterly journal of economics* 118(4): 1335-1374.
- Borjas GJ (2006) The impact of immigration on the labor market. In *conference of Labour and Capital flows in Europe Following Enlargement, organised by International Monetary Fund, the Joint Vienna Institute, and the National Bank of Poland*.
- Borjas GJ, Van Ours JC (2010) Labor economics. 346-382, (Boston: McGraw-Hill/Irwin).
- Borjas GJ (2019) Immigration and Economic Growth. 25836, *National Bureau of Economic Research*.
- Boubtane E, Dumont C, Christophe R (2011) Immigration, Unemployment and Economic Growth in the Host Country: Bootstrap Panel Granger Analysis on OECD Countries. *Discussion paper* 5853, (IZA- Germany).
- Boubtane et al., (2012) Immigration, Growth and Unemployment: Panel VAR Evidence From OECD Countries. *Discussion paper* 6966, (IZA- Germany).
- Boubtane E, Dumont JC (2013) Immigration and economic growth in the OECD countries 1986-2006: A panel data analysis. Documents de travail du Centre d'Economie de la Sorbonne 13013, Université Panthéon-Sorbonne (Paris 1), Centre d'Economie de la Sorbonne.
- Boubtane E, Dumont JC, Rault C (2016) Immigration and economic growth in the OECD countries 1986–2006. *Oxford Economic Papers* 68(2): 340-360.

- Boucher A, Gest J (2015) Göç Çalışmaları Dönüm Noktasında: Göç Rejimi Tipolojilerine İlişkin Bir Eleştiri. *Göç Araştırmaları Dergisi* (2): 152-187.
- Bove V, Elia L (2017) Migration, Diversity, and Economic Growth. *World Development* 89: 227-239.
- Boyd M (1989) Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas. *The International Migration Review* 23(3): 638-670. doi:10.2307/2546433
- Bozdağlıoğlu Y (2008) Türkiye’de işsizliğin özellikleri ve işsizlikle mücadele politikaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20: 45-65.
- Breusch TS, Pagan AR (1980) The Lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. *The review of economic studies* 47(1): 239-253.
- Bretschger L (2001) Labor Supply, Migration, and Long-term Development”. *Open Economies Review* 12: 5-27.
- Brunow S, Nijkamp P, Poot J (2015) The Impact of International Migration on Economic Growth in the Global Economy. *Handbook of the Economics of International Migration* 1: 1027-1075.
- Brücker H (2011) The labor market challenge. Does international migration challenge labor markets in host countries? A critical review of the recent and traditional literature.
- Camarero M, Tamarit C (2004) Hysteresis vs. natural rate of unemployment: new evidence for OECD countries. *Economics Letters* 84(3): 413-417.
- Canbay Ş (2006) İktisadi Büyüme ile İşsizlik Arasındaki İlişkilerin Konya (2006) Panel Nedensellik Testi ile Sınanması: BRICS Ülkeleri ve Türkiye Örneği. *International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences*, 4(1): 1-18.
- Candelon B, Dupuy A, Gil-Alana L (2009) The nature of occupational unemployment rates in the United States: hysteresis or structural?. *Applied Economics* 41(19): 2483-2493.
- Card D (1990) The Impact of the Mariel Boatlift on the Miami Labor Market. *Industrial and Labor Relations Review* 43(2): 245-257.
- Card D (2001) Immigrant inflows, native outflows, and the local labor market impacts of higher immigration. *Journal of Labor Economics* 19(1): 22-64.
- Card D (2005) Is the new immigration really so bad?. *The economic journal* 115(507): F300-F323.
- Carrington WJ, De Lima PJ (1996) The impact of 1970s repatriates from Africa on the Portuguese labor market. *ILR Review* 49(2): 330-347.
- Caletrio J (2015) The Hypothesis of the Mobility Transition. <https://en.forumviesmobiles.org/publication/2015/12/10/hypothesis-mobility-transition-2996>

- Calvo GA (1978) Urban unemployment and wage determination in LDC's: Trade unions in the Harris-Todaro model. *International Economic Review* 65-81.
- Castles S, Miller MJ (1998) The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. *Second Edition. Revised and Updated.*
- Castles S, Haas H, Miller MJ (2014) The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. *Fifth Edition.*
- Cerasa A (2008) CIPS test for unit root in panel data: further Monte Carlo results. *Economics Bulletin* 3(16): 1-13.
- Ceritoğlu E, Yunculer HBG, Torun H, Tumen S (2015) The Impacts of Syrian Refugees on Natives' Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-experimental Design. (Central Bank Report. Ankara).
- Chen H (2006) International Migration and Economic Growth: A Source Country Perspective. *Journal Population Economics* 19(4): 725-748.
- Chudik A, Pesaran MH, Tosetti E (2011) Weak and strong cross-section dependence and estimation of large panels. <https://doi.org/10.1111/j.1368-423X.2010.00330.x>
- Chudik A, Pesaran MH (2015) Common correlated effects estimation of heterogeneous dynamic panel data models with weakly exogenous regressors. *Journal of Econometrics* 188(2): 393-420.
- Clark GL, Gertler M (1983) Migration and capital. *Annals of the Association of American Geographers* 73(1): 18-34.
- Cohen-Goldner S, Paserman MD (2011) The dynamic impact of immigration on natives' labor market outcomes: Evidence from Israel. *European Economic Review* 55(8): 1027-1045. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2011.05.002>
- Constant A, Massey DS (2002) Return migration by German guestworkers: Neoclassical versus new economic theories. *International migration* 40(4): 5-38.
- Corbett J (2001) Ernest George Ravenstein: The Laws of Migration, 1885. *Documento recuperado el 27.*
- Corry D (1996) Economics and European Union Migration Policy. *Institute for Public Policy Research.*
- Cross GS (1980) Toward Social Peace and Prosperity: The Politics of Immigration in France During the Era of World War I. *French Historical Studies*, 11(4): 610-632.
- Cushman DO, Michael N (2011) Nonlinear trends in real exchange rates: A panel unit root test approach. *Journal of International Money and Finance* 30(8): 1619-1637.
- Çağlayan S (2011) Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi* 17.

- Çakır Ö (2006) ücret adaletinin iş davranışları üzerindeki etkileri. (Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası, Ankara). <http://www.kamu-is.org.tr>.
- Çetin C (2019) Gravity Approach Applied to Central Asian Migration Flow. *Göç Araştırmaları Dergisi* 5(2): 190-214.
- Dagdug L, Weiss GH, Gandjbakhche AH (2003) Effects of anisotropic optical properties on photon migration in structured tissues. *Physics in Medicine & Biology* 48(10): 1361.
- D'Amuri F, Ottaviano GI, Peri G (2010) The labor market impact of immigration in Western Germany in the 1990s. *European Economic Review* 54(4): 550-570.
- Damette O, Fromentin V (2013) Migration and labour markets in OECD countries: A panel cointegration approach. *Applied Economics* 45(16): 2295-2304. <https://doi.org/10.1080/00036846.2012.661400>
- Daşdemir EN (2017) Göçün Piyasalara Etkisi ve Faktör Hareketliliğini Açıklama Gücü: Emek Piyasalarının Küreselleşmesi ve Maliyetleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 19(2): 742.
- Daveri F, Faini R (1999) Where do migrants go?. *Oxford Economic Papers* 51(4): 595-622.
- Davis DR ve Weinstein DE (2005) United States Technological Superiority and the Losses From Migration. Center for Immigration Studies, Coverage in The Washinhton Times.
- De Haas H (2008) Migration and development. A theoretical perspective. *International Migration Institute Working Paper* 9, University of Oxford.
- De Haas H (2010) Migration and development: A theoretical perspective. *International migration review* 44(1): 227-264.
- De Haas H (2010) The internal dynamics of migration processes: A theoretical inquiry. *Journal of ethnic and migration studies* 36(10): 1587-1617.
- De Haas H (2012) The migration and development pendulum: A critical view on research and policy. *International Migration* 50(3): 8-25.
- De Haas H (2013) Migration and development. *New Perspectives on International Migration and Development* 169.
- De Haas H, Fokkema T, Fihri MF (2015) Return migration as failure or success?. *Journal of international migration and integration* 16(2): 415-429.
- Dickens WT, Lang K (1985) A test of dual labor market theory. *The American Economic Review* 75(4): 792-805.
- Dickens WT, Lang K (1988) The reemergence of segmented labor market theory. *The American Economic Review* 78(2): 129-134.

- Dietz B, Kaczmarczyk P (2008) On the demand side of international labour mobility: The structure of the German labour market as a causal factor of seasonal Polish migration. *International Migration in Europe. New Trends and New Methods of Analysis* 37-64.
- Docquier F, Özden Ç, Peri G (2011) The wage effects of immigration and emigration *The World Bank Policy Research Working Paper* WPS5556).
- Dolado J, Goría A, Ichino A (1994) Immigration, Human Capital and Growth in the Host Country: Evidence from Pooled Country Data". *Journal of Population Economics*, 7(2): 193-215.
- Dölek L (2013) İktisat Teorisinde İşsizlik Olgusu ve Emek Piyasası. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dustmann C (2003) Return migration, wage differentials, and the optimal migration duration. *European Economic Review* 47(2): 353-369.
- Dustmann C, Fabbri F, Preston I (2005) The impact of immigration on the British labour market. *The Economic Journal* 115(507): F324-F341.
- Dustmann C, Glitz A, Frattini T (2008) The labour market impact of immigration. *Oxford Review of Economic Policy* 24(3): 477-494.
- Ehsan D (2011) Impacts on international migration and remittances growth. *American Journal of Environmental Sciences* 7(1): 20-25.
- Enke S (1962) Economic Development with Unlimited and Limited Supplies of Labour. *Oxford Economic Papers* 14(2): 158-172.
- Ercilasun M, Gencer EAH, Ersin ÖÖ (2011) Türkiye'deki İç Göçleri Belirleyen Faktörlerin Modellenmesi.
- Espíndola AL, Silveira JJ, Penna TJP (2006) A Harris-Todaro agent-based model to rural-urban migration. *Brazilian journal of physics* 36(3A): 603-609.
- Esposito P, Collignon S, Scicchitano S (2020) The effect of immigration on unemployment in Europe: Does the core-periphery dualism matter?. *Economic Modelling* 84: 249-258.
- UKEssays (2018) New Economics of Labour Migration and Neoclassical Migration Comparison. Retrieved from (<https://www.ukessays.com/essays/economics/new-economics-of-labour-migration-and-neoclassical-migration-comparison.php?vref=1>).
- EUI (2018) European University Institute (2018) Neoclassical economics and the new economics of migration.
- Europa (2020) Increasing significance of migration. https://ec.europa.eu/knowledge4policy/increasing-significance-migration_en (30 Eylül 2020).
- Faist T (2000) The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces. *Oxford University Press* (Oxford).

- Faridi R (2018) Migration Theories: Lee's Push Pull Theory. <https://rashidfaridi.com/2018/04/05/migration-theories-lees-push-pull-theory/> (10 Mays 2020).
- Feridun M (2005) Investigating the economic impact of immigration on the host country: The case of Norway. *Prague Economic Papers* 4: 350-362.
- Fluckiger Y, Schonenberger A, Zarinnejadan M (1986) Measuring different types of unemployment in Switzerland La mesure des différentes catégories de chômage en Suisse. *Revue suisse d'Economie politique et de Statistique* 122(1): 17-35.
- Friedberg RM (2001) The impact of mass migration on the Israeli labor market. *The Quarterly Journal of Economics* 116(4): 1373-1408.
- Fields GS (2004) Dualism in the labor market: a perspective on the Lewis model after half a century. *The Manchester School* 72(6): 724-735.
- Fields GS (2007) Dual economy.
- Frisbie P (1975) Illegal migration from Mexico to the United States: A longitudinal analysis. *International Migration Review* 9(1): 3-13.
- Foged M, Peri G (2016) Immigrants' effect on native workers: New analysis on longitudinal data. *American Economic Journal: Applied Economics* 8(2): 1-34.
- Fouron G, Schiller NG (2001) All in the family: gender, transnational migration, and the nation-state. *Identities Global Studies in Culture and Power* 7(4): 539-582.
- Fussell E, Massey DS (2004) The limits to cumulative causation: International migration from Mexican urban areas. *Demography* 41(1): 151-171.
- Gianella C, Koske I, Rusticelli E, Chatal O (2008) What drives the NAIRU? Evidence from a panel of OECD countries.
- Gibney MJ, Hansen R (2003) New Issues in Refugee Research.
- Glitz A (2012) The labor market impact of immigration: A quasi-experiment exploiting immigrant location rules in Germany. *Journal of Labor Economics* 30(1): 175-213.
- Granger CW, Newbold P (1974) Spurious regressions in econometrics. *Journal of econometrics* 2(2): 111-120. [https://doi.org/10.1016/0304-4076\(74\)90034-7](https://doi.org/10.1016/0304-4076(74)90034-7)
- Greve B (2012) Labour migration and labour market integration: causes and challenges. In *Migration and welfare in the new europe* 85-102, Policy Press.
- Gronau R (1971) Information and frictional unemployment. *The American Economic Review* 61(3): 290-301.
- Goularas G (2018) International Migration in the Twenty-First Century: A General Overview. *Cambridge Scholars Publishing*.
- Goularas G, İpek I (2018) International Migration in the 21st Century: Problems and Solutions. *Cambridge Scholars Publishing* 3-18.

- Göv A, Dürrü Z (2017) Göç ve Ekonomik büyüme ilişkisi: Seçilmiş OECD ülkeleri üzerine ekonometrik bir analiz. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 3(4): 491-502.
- Gutkar, N (2018) Concept and Theories of Migration: An In-Depth Understanding. https://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/37372/9/09_chapter%203.pdf
- Guilmoto CZ, Sandron F (2001) The internal dynamics of migration networks in developing countries. *Population: an English selection* 135-164.
- Güllüpinar F (2013) Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 2(4).
- Gündoğan N, Biçerli MK (2012) *Çalışma Ekonomisi*. (Anadolu Üniversitesi, Eskişehir).
- Hagen-Zanker J (2008) Why do people migrate? A review of the theoretical literature. *Maastricht Graduate School of Governance Working Paper No.*
- Hammar T, Brochmann G, Tamas K, Faist T (1997) International Migration Immobility and Development: Multidisciplinary Perspectives. *Oxford: Berg* 316, Book Reviews.
- Harris JR, Todaro MP (1970) Migration, unemployment and development: A two-sector analysis. *The American economic review* 60(1): 126-142.
- Hart PE (1990) Types of structural unemployment in the United Kingdom. *Int'l Lab. Rev* 129: 213.
- Hautzinger Z (2019) Migratory Impacts on Law Enforcement. *Dynamics and Social Impact of Migration. Dialóg Campus* 149-172, Budapest.
- Hoerder D (2022) Migration in World History. New Dictionary of the History of Ideas. Retrieved December 21, 2022 from Encyclopedia.com: <https://www.encyclopedia.com/history/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/migration-world-history>
- Hoffmann-Nowotny HJ (1981) A Sociological Approach toward a General Theory of Migration. *International Migration Review* 15: 64-83.
- Holzer HJ (1989) Unemployment, Vacancies and Local Labor Markets. *Upjohn Institute for Employment Research*. Kalamazoo, MI: W.E.
- Hsueh SJ, Hu YH, Tu CH (2013) Economic growth and financial development in Asian countries: A bootstrap panel Granger causality analysis. *Economic Modelling* 32: 294-301.
- Hu X, Ma Y (1999) International Intra-Industry Trade Of China. *Weltwirtschaftliches Archiv Kiel Institute for World Economics*, 135(1): 1-28.

- Hunt J (1992) The impact of the 1962 repatriates from Algeria on the French labor market. *Industrial & Labor Relations Review* 45(3): 556-572.
- Ilinitchi CP (2010) Vybrané teorie migrace a jejich význam při vytváření migračních politik. *Acta oeconomica pragensia* 18(6): 3-26.
- Im KS, Pesaran MH, Shin Y (1997) Testing for Unit Roots in Heterogeneous Panels. *Working Paper*, University of Cambridge.
- Im KS, Pesaran MH, Shin Y (2003) Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of econometrics* 115(1): 53-74.
- IOM International Organization for Migration (2011). Glossary on Migration. *International Migration Law* 2 Edition.
- IOM International Organization for Migration (2003) An Overview of International Migration. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2003_1.pdf
- IOM International Organization for Migration (2020) World Migration Report: Migration and Migrants: A Global Overview. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020_en_ch_2.pdf
- IOM International Organization for Migration (2015) Migration Definitions. <https://www.iom.int/key-migration-terms#:~:text=Irregular%20migration%20%E2%80%93%20Movement%20of%20persons.of%20origin%2C%20transit%20or%20destination.> (15 Ocak 2021).
- IOM (2020) World Migration Report. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (8 Şubat 2020).
- İçduygu A, Aksel D (2012) Irregular Migration in Turkey. *This research is published by the International Organization for Migration in Turkey*. Ankara.
- İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (2014) Çalışma Ekonomisi (İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul).
- Jean S, Causa O, Jiménez M, Wanner I (2011) Migration and labour market outcomes in OECD countries. *OECD Journal: Economic Studies*, 2010(1): 1-34.
- Jefferies J (2005) The UK population: Past, present and future. *In Focus on people and migration* 1-17, (Palgrave Macmillan, London).
- Jennissen R (2007) Causality chains in the international migration systems approach. *Population Research and Policy Review* 26(4): 411-436.
- Joan L (2007) The Impact of Immigration on Economic Growth. *Unpublished manuscript*, CEMFI; Casado del Alisal, Madrid, Spain.

- Kandemir O (2010) İktisadi gelişme sürecinde göç olgusu: Türkiye örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Sakarya.
- Kar M, Nazlıoğlu Ş, Ağır H (2011) Financial development and economic growth nexus in the MENA countries: Bootstrap panel granger causality analysis. *Economic modelling* 28(1-2): 685-693.
- Kar BB (2019) İşsizlik Histerisi Mi? Doğal İşsizlik Oranı Mı? Farklı Kapitalizm Türleri İçin Bir Analiz. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19(2): 271-298.
- Kargı B (2013) Ücret Yapışkanlığı Hipotezi'nin Test Edilmesi: Türkiye'de Asgari Ücret Ve Büyüme Üzerine Zaman Serileri Analizi (2005-2012). *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (37): 183-210.
- Kayar Ç, Kırman O (2019) Petrol Fiyatlarının Tasarruf Oranlarına Etkisi: Panel Veri Analizi. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 5(2): 47-57.
- Kazaz D (2013) *The Effect of Labor Migration on Native Wages: An Empirical Analysis of the Norwegian Construction Sector*. Master's Thesis, University of Oslo, Master of Economic Theory and Econometric Analysis, Department of Economics, Norway.
- Keeley B (2009) International Migration: The Human Face of Globalisation. *OECD Insights*.
- Keskin Hİ, Aksoy E (2019) OECD ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Artışı ve İşgücüne Katılım Arasındaki İlişki: Panel Eşbütünleşme Analizi. *Third Sector Social Economic Review* 54(1): 1-20.
- Koçak Y, Terzi E (2012) Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 3(3): 163-184.
- Koçbıyık H (2016) Göç Olgusunun İşgücü Piyasasına ve Yerli İşçiler Üzerindeki Etkilerine Dair Literatür Çalışması. <https://www.academia.edu> (9 Kasım 2021).
- Koçbulut Ö, Barış S (2016) Avrupa Birliği Ülkelerinde İhracat ve Doğrudan Yabancı Yatırımların Kadın İstihdamı Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi* 1(2): 22-39.
- Konya L (2006) Exports and growth: Granger causality analysis on OECD countries with a panel data approach. *Economic Modelling* 23(6): 978-992.
- Koser K (2010) Dimensions and dynamics of irregular migration. *Population, Space and Place* 16(3): 181-193.

- Kim J (2018) Migration-facilitating capital: A Bourdieusian theory of international migration. *Sociological Theory* 36(3): 262-288.
- King R (2012) Geography and migration studies: Retrospect and prospect. *Population, space and place* 18(2): 134-153.
- Kirkpatrick C, Barrientos A (2004) The Lewis model after fifty years. 1650-2016-135987.
- Krieger H (2004) Migration trends in an enlarged Europe. *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*, Dublin.
- Krieger H, Bertrand M (2006) Migration Trends in an Enlarging European Union. *Turkish Studies* 7(1): 45-66.
- Kurekova L (2011) Theories of migration: Conceptual review and empirical testing in the context of the EU East-West flows. *Paper Prepared for Interdisciplinary Conference on Migration Economic Change, Social Challenge*. University Collage, London, United Kingdom, 6-9 April.
- Kumpikaite V, Zickute I (2012) Synergy of migration theories: theoretical insights. *Inzinerine ekonomika-Engineering economics* 23(4): 387-394.
- Kül Y (2007) Opportunities And Challenges Of International Migration For Sending And Receiving Countries. *Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi* 24.
- LaLonde RJ, Topel RH (1994) Economic impact of international migration and the economic performance of migrants. *Center for the Study of the Economy and the State*, University of Chicago.
- Lemos S, Portes J (2008) New Labour? The Impact of Migration from Central and Eastern European Countries on the UK Labour Market. *IZA Discussion Paper* 3756.
- Lee E (1966) A Theory of Migration. *Demography* 3(1): 47-57.
- Lee ES (1975) Population and Scarcity of Food. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 420(1): 1-10.
- Leigh DE (1976) Occupational advancement in the late 1960s: An indirect test of the dual labor market hypothesis. *Journal of Human Resources* 155-171.
- Lewis WA (1954) Economic development with unlimited supplies of labour. *The manchester school* 22(2): 139-191.
- Lilien DM (1982) Sectoral shifts and cyclical unemployment. *Journal of political economy* 90(4): 777-793.

- Lordoğlu K, Törüner M, Biçerli K (2000) *Çalışma Ekonomisi*, (AÖF Yayınları, Eskişehir).
- Lundborg P, Segerstrom PS (1998) The Growth and Welfare Effects of International Mass Migration. *Stockholm: FIEF Working Paper* 146.
- Mabogunje AL (1970) Systems approach to a theory of rural-urban migration. *Geographical analysis* 2(1): 1-18.
- Manacorda M, Manning A, Wadsworth J (2012) The impact of immigration on the structure of wages: Theory and evidence from Britain. *Journal of the European economic association* 10(1): 120-151.
- Mankiw NG (1991) The reincarnation of Keynesian economics. *National Bureau of Economic Research*, w3885
- Mannan D, Abdul K, Fredericks L (2015) The New Economics of Labour Migration (NELM): Econometric Analysis of Remittances from Italy to Rural Bangladesh Based on Kinship Relation. *International Journal of Migration Research and Development (IJMRD)* 1(1).
- Mariya A, Ahmed T (2009) Immigration, Income and Productivity of Host Countries: A Channel Accounting Approach. Centre D' études prospective Et D'Informations internationales, CEPII, WP 23.
- Mankiw G (1994) *Macroeconomics*. Worth Publishers, Second Edition.
- Mansour H (2010) The effects of labor supply shocks on labor market outcomes: Evidence from the Israeli–Palestinian conflict. *Labour Economics* 17(6): 930-939.
- Manz S, Panayi P (2012) Refugees and Cultural Transfer to Britain: An Introduction. *Immigrants & Minorities* 30(2-3): 122-151.
- Marsella AJ, Ring E (2003) Human migration and immigration. *Migration: Immigration and emigration in international perspective*, 1.
- Martin PL (2015) Managing international labor migration in the 21st century. *South-Eastern Europe Journal of Economics* 1(1).
- Martínez-Vela CA (2001) World systems theory. *Engineering system division* 83: 1-5.
- Massey D (1990) Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration. *Population Index* 56(1): 3-26.
- Massey DS, Arango J, Hugo G, Kouaouci A, Pellegrino A, Taylor JE (1993) Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and development review*, 431-466.

- Massey DS, Arango J, Hugo G, Kouaouci A, Pellegrino A, Taylor JE (1994) An evaluation of international migration theory: The North American case. *Population and development Review* 699-751.
- Massey D, Arango J, Hugo G, Kouaouci A, Pellegrino A, Taylor J (1998) *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*, Oxford: Clarendon Press.
- Massey DS (2001) *Theory of Migration. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 9828-9834. Oxford: Elsevier.
- Massey DA (2002) Synthetic theory of international migration. *World in the mirror of international migration*.
- Massey DS (2003) Patterns and processes of international migration in the 21st century. *In Conference on African Migration in Comparative Perspective, Johannesburg, South Africa* 4(7): 1-41.
- Mehedintu A, Soava G, Sterpu M (2020) Remittances, migration and gross domestic product from Romania's perspective. *Sustainability*, 12(1): 212.
- Mercan M, Kızılkaya O (2017) OECD Ülkelerinde Sanayi Sektörü, Ekonomik Büyüme ve Verimlilik İlişkisinin Kaldor Yasaları Çerçevesinde Sınanması. *Verimlilik Dergisi* (2): 7-38.
- Merriam-Webster. Migration. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/migration> (14 Nisan 2020).
- Meyers E (2000) Theories of international immigration policy: A comparative analysis. *International migration review* 34(4): 1245-1282.
- Migration Policy Institute (2004) <https://www.migrationpolicy.org/article/transnational-migrants-when-home-means-more-one-country>. (6 Mayıs 2020).
- MDP Migration Data Portal (2019) Migration data in Europe. <https://migrationdataportal.org/regional-data-overview/europe> (3 Mayıs 2020).
- MDP Migration Data Portal (2020) Types of Migration. <https://migrationdataportal.org/themes/irregular-migration>. (3 Mart 2020).
- Mitze T, Reinkowski J (2011) Testing the neoclassical migration model: Overall and age-group specific results for German regions. *Zeitschrift für ArbeitsmarktForschung* 43(4): 277-297.
- Moody C (2006) Migration and Economic Growth: A 21st Century Perspective. *New Zealand Treasury Working Paper* 06/02.
- Moloi T, Marwala T (2020) The Dual-Sector Model. *Artificial Intelligence in Economics and Finance Theories* 33-41.

- Morley B (2006) Causality between economic growth and immigration: An ARDL bounds testing approach. *Economics Letters* 90(1): 72-76.
- Mourdoukoutas P (1988) Seasonal employment, seasonal unemployment and unemployment compensation: The case of the tourist industry of the Greek islands. *American Journal of Economics and Sociology* 47(3): 315-329.
- Muysken J, Ziesemer T (2011) The effect of net immigration on economic growth in an ageing economy: Transitory and permanent shocks.
- Mytna Kurekova L (2009) Theories of Migration: Critical Review in the Context of the EU East-West Flows. *Best Participant Essay Series, CARIM-EUI*.
- National Geographic (2019) First migrants. <https://www.nationalgeographic.com/culture/topics/reference/migration/>. (17 Nisan 2020).
- Nazlioglu S, Lebe F, Kayhan S (2011) Nuclear energy consumption and economic growth in OECD countries: Cross-sectionally dependent heterogeneous panel causality analysis. *Energy Policy* 39(10): 6615-6621.
- Neary JP (1981) On the Harris-Todaro model with intersectoral capital mobility. *Economica* 48(191): 219-234.
- Nickell S (1990) Unemployment: A survey. *The Economic Journal* 100(401): 391-439.
- Nickell S (2009) Immigration: trends and macroeconomic implications. *Press & Communications CH 4002: 51, Basel, Switzerland*.
- Nipun S (2018) The Lewis Model of Economic Development. <https://www.economicdiscussion.net/economic-development/the-lewis-model-of-economic-development/26298> (28 Mayıs 2020).
- OAU, The Organisation of African Unity (1969) Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa. https://au.int/sites/default/files/treaties/36400-treaty-0005_-_oau_convention_governing_the_specific_aspects_of_refugee_problems_in_africa_e.pdf (22 Nisan 2020).
- O'Connor J (1962) Seasonal unemployment and unemployment insurance. *The American Economic Review* 52(3): 460-471.
- OECD, Organisation for Economic Co-operation and Development (2009). Annual Report. <https://www.oecd.org/newsroom/43125523.pdf> (10 Nisan 2020).
- OECD (2002) Eurostat. <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2890> (30 Kasım 2021).
- OECD (2014) Migration Policy Debates. <https://www.oecd.org/migration/OECD%20Migration%20Policy%20Debates%20Numero%202.pdf> (30 Eylül 2020).

- OECD, Organisation for Economic Co-operation and Development (2018). Migration Policy Debates. <http://www.oecd.org/els/mig/migration-policy-debate-16.pdf> (10 Nisan 2020).
- OECD (2021) Labour force (indicator). <https://data.oecd.org/>. (12 Kasım 2021).
- Orefice G (2010) On The Effects Of İmmigration On Host Countries. Graduate School In Economics, University Of Milan, Politics And Social Sciences Department Of Economics, Business And Statistics, İtaly.
- Ortega F, Peri G (2009) The Causes and the Eşects of International Migration: Evidence from OECD countries 1980-2005. *NBER working paper* 14833.
- Okur A (2004) Küreselleşmenin Emek Piyasası Üzerine Etkileri. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 11(2): 1-10.
- Olejárová E (2007) Labour Migration as a socio-economic phenomenon: Slovakia and the Czech Republic in a comparative perspective. *Department of International Relations and European Studies, Central European University*.
- Osaki-Tomita K (2017) Revisiting the Concepts, Definitions and Data Sources of International Migration in the Context of the 2030 Agenda for Sustainable Development. *United Nations Expert Group Meeting on Sustainable Cities, Human Mobility and International Migration*, New York, USA, September 13.
- Oso L, Catarino C (2013) From sex to gender: The feminisation of migration and labour-market insertion in Spain and Portugal. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(4): 625-647.
- Ottaviano GIP, Peri G (2006) Rethinking the effects of immigration on wages. *NBER Working Paper* 12497, National Bureau of Economic Research, Cambridge.
- Özcan EDE (2017) Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat* 2(4): 183-215.
- Özden Ç, Persons C (2014) Zipf's law, Gibrat's law and international migration. *Policy briefs from the conference "International labor mobility and inequality across nations" organized by Ferdi and Ires*, Clermont-Ferrand, January, 23-24.
- Özmen İ, Bali S (2018) Vergi Gelirleri ve Kamu Harcamaları Arasındaki İlişki: 14 Avrupa Birliği Ülkesinde Asimetrik Panel Nedensellik Testi. *Icpess 2018 Proceedings, Economic Studies* 2: 271.
- Özpınar Ö (2003) Küreselleşme, işgücü piyasaları ve Türkiye. Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Aydın.
- Öztürk Y, Öz A (2016) Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Ülkelerinde Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Nedensellik Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16 (2): 37-48.

- Panayi P (1993) Refugees in twentieth-century Britain: A brief history. *The International Refugee Crisis* 95-112, Palgrave Macmillan, London.
- Paya M (2013) *Makro İktisat*. (Türkmen Kitabevi, İstanbul).
- Peri G (2010) The effect of immigrants on US employment and productivity. *FRBSF Economic Letter* 26: 1-5.
- Peri G (2012) The effect of immigration on productivity: Evidence from US states. *Review of Economics and Statistics* 94(1): 348-358.
- Peri G (2016) Immigrants, productivity, and labor markets. *Journal of Economic Perspectives* 30(4): 3-30.
- Persyn D, Westerlund J (2008) Error-correction–based cointegration tests for panel data. *The STATA journal* 8(2): 232-241.
- Pesaran HM (2004) General diagnostic tests for cross-sectional dependence in panels. *University of Cambridge, Cambridge Working Papers in Economics*, 435.
- Pesaran MH (2006) Estimation and inference in large heterogeneous panels with a multifactor error structure. *Econometrica* 74(4): 967-1012.
- Pesaran MH (2007) A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of applied econometrics* 22(2): 265-312.
- Pesaran MH, Ullah A, Yamagata T (2008) A bias-adjusted LM test of error cross-section independence. *The Econometrics Journal* 11(1): 105-127.
- Pesaran MH, Yamagata T (2008) Testing slope homogeneity in large panels. *Journal of econometrics* 142(1): 50-93.
- Pesaran MH, Tosetti E (2011) Large panels with common factors and spatial correlation. *Journal of Econometrics* 161(2): 182-202.
- Pesaran H, Chudik A (2013) Large panel data models with cross-sectional dependence: a survey. *Unpublished, Cambridge, UK*.
- Pesaran MH (2015) Testing weak cross-sectional dependence in large panels. *Econometric reviews* 34(6-10): 1089-1117.
- Petersen W (1958) A general typology of migration. *American sociological review* 23(3): 256-266.
- Pettinger T (2017) Dual Economy. <https://www.economicshelp.org/blog/10024/development/dual-economy/> (29 Mayıs 2020).
- Pham NTA, Sim N (2020) Shipping cost and development of the landlocked developing countries: Panel evidence from the common correlated effects approach. *The World Economy* 43(4): 892-920.

- Piché V, Dutreuilh C (2013) Contemporary migration theories as reflected in their founding texts. *Population* 68(1): 141-164.
- Piché V (2013) Les théories migratoires contemporaines au prisme des textes fondateurs, *Population* 2013/1 68: 141-164.
- Piore MJ (1972) Notes for a theory of labor market stratification.
- Piore MJ (1979) *Birds of passage: Migrant labor and industrial societies*.
- Poi BP (2003) From the help desk: Swamy's random-coefficients model. *The Stata Journal* 3(3): 302-308.
- Portes A (1997) Immigration theory for a new century: Some problems and opportunities. *International migration review* 31(4): 799-825.
- Pries L (2004) Determining the causes and durability of transnational labour migration between Mexico and the United States: Some empirical findings. *International Migration* 42(2): 3-39.
- Prinz V (2005) Imagine migration. *the migration process and its destination Europe in the eyes of Tanzanian Students*. *Stichproben-Vienna Journal Of African Studies* 8: 119-139.
- Rainer H, Siedler T (2009) The role of social networks in determining migration and labour market outcomes: Evidence from German reunification 1. *Economics of Transition*, 17(4): 739-767.
- Rana PB (1988) Shifting Revealed Comparative Advantage: Experiences of Asian and Pacific Developing Countries. *Asian Development Bank*, Report No: 42.
- Ranis G, Fei JC (1961) American Economic Association. *The American Economic Review* 51(4): 533-565.
- Ravenstein EG (1885) The laws of migration. *Journal of the statistical society of London* 48(2): 167-235.
- Ravenstein E (1889) The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society* 52(2): 241-305.
- Reed H, Latorre M (2009) The economic impacts of migration on the UK labour market. *IPPR Economics of Migration Working Paper* 3.
- Reid F, Smith DA (1981) The impact of demographic changes on unemployment. *Canadian Public Policy/Analyse de Politiques* 7(2): 348-351.
- Reinhold S, Thom K (2013) Migration Experience and Earnings in the Mexican Labor Market. *The Journal of Human Resources* 48(3): 768-820.

- Richard AHJ (2003) International migration, remittances, and the brain drain: A study of 24 labor-exporting countries. *The World Bank*.
- Romer D (1993) The new Keynesian synthesis. *Journal of economic perspectives* 7(1): 5-22.
- Ruhs M, Vargas-Silva C (2020) The Labour Market Effects of Immigration. *The Migration Observatory informs debates on international migration and public policy*.
- Ruist J, Bigsten A (2013) Wage effects of labour migration with international capital mobility. *The World Economy* 36(1): 31-47.
- Sağlam S (2006) Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)* (5): 33-44.
- Salvatore D (1977) An econometric analysis of internal migration in Italy. *Journal of Regional Science* 17(3): 395-408.
- Sana M, Massey DS (2005) Household composition, family migration, and community context: Migrant remittances in four countries. *Social science quarterly* 86(2): 509-528.
- Sevinç H, Bozkurt E, Künü S, Sevinç D (2016) Ekonomik Büyüme ve Göç İlişkisi: Gelişmekte Olan Ükelere Dayalı Bir Analiz. *International Conference On Eurasian Economies* 398-403.
- Schiller NG (2018) Theorising Transnational Migration in Our Times: A multiscalar temporal perspective. *Nordic Journal of Migration Research* 8(4): 201-212.
- Schmidt M (2021) <https://www.business-case-analysis.com/capital-stock.html>. (21 Kasım 2021).
- Shacknove AE (1985) Who is a Refugee?. *Ethics* 95(2): 274-284.
- Silva CV (2012) Migration and Economic Growth. Compas, School of Anthropology, University of Oxford, UK.
- Simon CJ (1988) Frictional unemployment and the role of industrial diversity. *The Quarterly Journal of Economics* 103(4): 715-728.
- Simmons JW (1980) Changing Migration Patterns in Canada: 1966-1971 to 1971.19761. *Canadian Journal of Regional Science* (3): 2.
- Sindi K, Kirimi L (2006) A test of the new economics of labor migration hypothesis: Evidence from rural Kenya. *Selected Paper prepared for presentation at the American Agricultural Economics Association Annual Meeting, Long Beach, CA July 23-26*.

- Škuflić L, Vučković V (2018) The effect of emigration on unemployment rates: the case of EU emigrant countries. *Economic research-Ekonomska istraživanja* 31(1): 1826-1836.
- Smith TL (1960) Urban-Rural Migration. *Latin American Population Studies, Social Sciences* (8).
- Sorinel C (2010) Immanuel Wallerstein's World System Theory. *Annals of Faculty of Economics* 1(2): 220-224.
- Söylemez AO, Yılmaz A (2012) Türkiye Ekonomisinde Finansal Serbestleşme Döneminde Uluslararası Sermaye Girişi-Büyüme İlişkisi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(2): 47-66.
- Standing G (1983) The Notion of Structural Unemployment, *International Labour Review* 122(2): 137-150.
- Stark O, Bloom DE (1985) The new economics of labor migration. *The American Economic Review* 75(2): 173-178.
- Stark O (1991) *The migration of labor*. Blackwell Pub, France.
- Stigler GJ (1984) Economics: The Imperial Science? *The Scandinavian Journal of Economics* 86(3): 301-313.
- Stone D (2018) Refugees then and now: memory, history and politics in the long twentieth century: An introduction.
- Straussfogel D (1997) A Systems Perspective on World-Systems Theory. *Journal of Geography* 96(2): 119-126.
- Sunal O, Alp ÖS (2015) Türkiye'de Reel Asgari Ücretler ve Reel GSYİH Değişimleri Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Enflasyon Oranına Endekslenmiş Bir Nominal Asgari Ücret Politikası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(1): 111-129.
- Sünbül N (2017) Eski Mezopotamya Tarihinde Sami Göçleri. *Canik Belediyesi Kültür Yayınları*. 55-17-01, Samsun.
- Szuhai I (2019) Characteristics and Dynamics of the Historical Times of International Migration. *Dynamics and Social Impact of Migration. Dialóg Campus*, 21-36, Budapest.
- Swamy PA (1970) Rastgele katsayı regresyon modelinde verimli çıkarım. *Econometrica: Journal of the Econometric Society* 311-323.
- Şener B (2017) Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu Ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 6(1): 1-30.

- Taylor JE, Arango J, Hugo G, Kouaouci A, Massey DS, Pellegrino A (1996) International migration and community development. *Population index*, 397-418.
- Taylor JE (2021) Migration Models. *Encyclopedia of Population*. <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/migration-models>. (15 Nisan 2021).
- Taymaz E (1998) Türkiye imalat sanayiinde teknolojik değişme ve istihdam. *Ankara: Teknoloji ve İstihdam*.
- The Migration Observatory (2019) EU Migration to and from the UK. <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/eu-migration-to-and-from-the-uk/> (5 Mayıs 2020).
- Thieme S (2008) Sustaining livelihoods in multi-local settings: possible theoretical linkages between transnational migration and livelihood studies. *Mobilities* 3(1): 51-71.
- Tilly C (1976) Migration in modern European history.
- Tikkanen A (2015) Britannica, The Editors of Encyclopaedia (2015) "refugee". *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/refugee>. Accessed 15 Nisan 2020.
- Tobin J, Phelps ES, Poole W, Feldstein M, Houthakker H, Modigliani F, Nordhaus W (1980) On yıl sonra istikrar politikası. *Ekonomik Faaliyet Üzerine Brookings Belgeleri* 1980(1): 19-89.
- Todaro MP (1969) A model of labor migration and urban unemployment in lessdeveloped countries. *American Economic Review*, (59): 138-148.
- Trimberger EK (1979) World systems analysis: The problem of unequal development.
- TUİC Akademi (2014) Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği. <https://tuic.org.tr/>
- Tunç AŞ (2015) Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi* 2(2): 29-63.
- UK Refugee Week (2015) Report. The Heritage and Contributions of Refugees to the UK-A Credit to the Nation. <http://refugeeweek.org.uk/wp-content/uploads/2015/10/HistoryofContributions.pdf> (15 Nisan 2020).
- UNHCR (2005) Global Report-Glossary. <https://www.unhcr.org/449267670.pdf>. (20 Nisan 2020).
- UNCHR, United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (2020) Differentiation between regular and irregular.

<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Migration/GlobalCompactMigration/RegularAndIrregular.pdf>. (5 Ocak 2020).

UN (2019) United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp>. (17 Kasım 2019).

UNDESA (2019) United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/InternationalMigration2019_Report.pdf. (17 Kasım 2019).

Uys MD, Blaauw PF (2006) The dual labour market theory and the informal sector in South Africa. *Acta Commercii* 6(1): 248-257.

Van Mol C, De Valk H (2016) Migration and Immigrants in Europe: A Historical and Demographic Perspective. *Integration Processes and Policies in Europe* 31-55.

VanWey L (2000) The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces. *Social Forces* 79(2): 793.

Vaz BOE (2017) Determinantes da migração no Brasil: Uma análise empírica. *Espacios* 38(42): 4.

Vertovec S (2002) Transnational networks and skilled labour migration. *Ladenburger Diskurs "Migration" Gottlieb Daimler- und Karl Benz-Stiftung*, Ladenburg, 14-15 February.

Yıldız K (2014) İşsizlik Türleri, Her Bir İşsizlik Türünün Toplam İşsizlikteki Payı Ve Çeşitli Demografik Parametrelerle İlişkisi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (45).

Yıldız BF (2019) Analysis of the Cyclicalities of Real Wages and the Unemployment Hysteresis in Emerging Economies. Master's Thesis, Gebze Technical University, Institute of Social Sciences, Department of Economics, Kocaeli.

Yıldız Y (2011) Yaşlanma ve Göç Boyutuyla AB ve Türkiye Emek Piyasaları İlişkisi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul.

Yomogida M, Zhao L (2010) Two-Way Outsourcing, International Migration, and Wage Inequality. *Southern Economic Journal* 77(1): 161-180.

Youngho K, Byung-Yeon K (2012) Immigration and Economic Growth: Do Origin and Destination Matter? *Working Paper Series*, 2012-1. Centre for Economic Institutions, Japan.

- Yüksel H (2015) Alamanya: Dönüşü Olmayan Yol, *Karatahta / İş Yazıları Dergisi* 25-52.
- Zelinsky W (1971) The hypothesis of the mobility transition. *Geographical review* 219-249.
- Zlotnik H (1998) International Migration 1965-1996: An Overview. *Population and Development Review* 24(3): 429-468.
- Wachter ML, Gordon RA, Piore MJ, Hall RE (1974) Primary and secondary labor markets: A critique of the dual approach. *Brookings papers on economic activity* 1974(3): 637-693.
- Walker RA, Storper M (1981) Capital and industrial location. *Progress in Human Geography* (5): 473-509.
- Walz U (1993) On the growth (rate) effects of migration. *Tübinger Diskussionsbeiträge* (24).
- Westerlund J (2008) Panel cointegration tests of the Fisher effect. *Journal of Applied Econometrics* 23(2): 193-233.
- Westerlund J, Hosseinkouchack M, Solberger M (2016) The local power of the CADF and CIPS panel unit root tests. *Econometric Reviews* 35(5): 845-870.
- Wickramasinghe AAIN, Wimalaratana W (2016) International migration and migration theories. *Social Affairs* 1(5): 13-32.
- Wolfel RL (2005) Migration in the new world order: structuration theory and its contribution to explanations of migration. *Geography online* 5(2): 2.
- Wolpert J (1965) Behavioral aspects of the decision to migrate. *Papers of the Regional Science Association* 15(1): 159-169.
- <https://owlcation.com/humanities/A-Brief-History-of-Migration#:~:text=Migration%20in%20History%20Our%20ancient%20ancestors%20emerged%20from,migrated%20to%20populate%20the%20rest%20of%20the%20planet.> (9 Kasım 2021).
- <https://www.nationalgeographic.com/culture/article/migration> (Aralık 2021).